

Agrární zahraniční obchod ČR se zaměřením na země EU

(disertační práce)

Doktorand: Ing. Luboš Smutka

Školitel: Doc. Ing. Eva Rosochatecká, CSc.

Prohlášení:

„Prohlašuji, že jsem předloženou disertační práci zpracoval samostatně, čerpané prameny jsem doložil v seznamu použité literatury.“

V Praze dne 15. března 2006

Ing. Luboš Smutka

Poděkování

Rád bych na tomto místě poděkoval všem, kteří jakýmkoliv způsobem přispěli k vytvoření této disertační práce.

Můj dík patří především Doc. Ing. Evě Rosochatecké, CSc., za pomoc při volbě tématu práce, za odborné vedení během mého doktorského studia a za odbornou pomoc při samotném zpracování disertační práce. Dále bych rád poděkoval Ing. Josefu Vološinovi, CSc. (Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky v Praze), za odborné rady a konzultace, které přispěly ke zkvalitnění celé mé vědecké práce.

Mé poděkování patří i samotné Provozně ekonomické fakultě, České zemědělské univerzity v Praze, za přispění k mému osobnímu i vědeckému rozvoji a za poskytnutí vhodného zázemí ke zpracování disertační práce.

Obsah

1. ÚVOD	8
2. Cíl.....	9
3. Metody a materiály	10
3.1 Zdroje informací.....	20

Literární rešerše

4. Mezinárodní / Zahraniční obchod - teorie	22
4.1 Formování zahraničně obchodní směny	24
4.2 Výhody zahraničního obchodu	27
4.3 Ekonomická podstata mezinárodního / zahraničního obchodu	27
4.4 Tok zboží: vývoz, dovoz a čistý vývoz	28
4.5 Faktory , které ovlivňují vývoz, dovoz a čistý vývoz v dané ekonomice	29
4.6 Hlavní důvody zahraničního obchodu	30
4.7 Překážky zahraničního obchodu	32
4.7.1 Cla	32
4.7.2 Kvóty	33
4.7.3 Dopravní náklady	34
4.7.4 Co z výše uvedeného tedy vyplývá?	34
5. Protekcionismus	35
5.1 Důvody k uplatnění ekonomie protekcionismu	35
5.2 Opodstatněné důvody protekcionismu	35
5.3 Jaké budou účinky protekcionismu (zejména cel a kvót) v rámci domácí ekonomiky ...	36
6. Porovnávání cen a komparativní výhoda	39
6.1 Přínosy a ztráty vyvážející země	40
6.2 Přínosy a ztráty dovážející země	42
7. Hodnocení efektivnosti zahraničního obchodu	45
8. Vliv členství České republiky v Evropské unii na agrární zahraniční obchod ČR	46
8.1 Postavení zemědělství v rámci Evropské unie	48
8.2 Základní charakteristika a pravidla upravující AZO Evropské unie	50
8.2.1 Monitoring agrárního zahraničního obchodu (Intrastat a Extrastat)	53
8.2.2 Systém smluvních vztahů upravujících podmínky zahraničního obchodu zemí EU ...	58
8.3 Obchodně politická opatření uplatňovaná v rámci Evropské unie	70
8.3.1 Opatření ovlivňující dovoz v rámci EU	71
8.3.2 Opatření ovlivňující vývoz	74
8.3.3 Opatření ovlivňující vývoz i dovoz	75
8.3.4 Význam vývozních a dovozních opatření	75
9. Protekcionismus jako nástroj trhu v případě malé ekonomiky (České republiky) a velké ekonomiky (Evropské unie) – vliv ekonomiky Evropské unie na ekonomiku České republiky	76
9.1 Efektivita nejčastěji používaných nástrojů protekcionismu	77
10. Vliv politiky EU na formování českého, unijního a světového obchodu	88
11. Specifika zemědělství při utváření charakteru agrárního zahraničního obchodu	92
11.1 Kategorie dat při vývozu a dovozu	93

Analýza a diskuse

12. Agrární zahraniční obchod České republiky	94
12.1 Základní tendence českého agrárního zahraničního obchodu	94
12.2 Analýza nominální a reálné hodnoty AZO České republiky	102
12.3 Teritoriální skladba	108
12.3.1 Evropská unie	110
12.3.2 CEFTA	112
12.3.3 Rozvojové země	114
12.3.4 Ostatní státy s vyspělou tržní ekonomikou	116
12.3.5 Společenství nezávislých států	117
12.3.6 Agrární zahraniční obchod České republiky se třetími zeměmi	119
12.4 Vývoj komoditní skladby agrárního zahraničního obchodu	122
12.4.1 Agrární export – komoditní struktura	122
12.4.2 Komoditní skladba importu	126
12.4.3. Bilance komoditní skladby AZO	128
12.4.4 Obchod s rozhodujícími komoditami	130
13. Vývoj kilogramových vývozních a dovozních cen a reálných směnných relací	133
14. Vývoj AZO se zeměmi CEFTA a analýza vlivu vstupu ČR do EU na AZO se současnými i minulými zeměmi CEFTA	138
14.1 Analýza AZO ČR se zeměmi CEFTA v letech 1997 – 2003	139
14.2 Teritoriální struktura AZO ČR se zeměmi CEFTA	141
14.3 Nejvýznamnější agregace AZO se zeměmi CEFTA v letech 1997 – 2003	143
14.4 Shrnutí výsledků AZO ČR se zeměmi CEFTA a budoucí vývoj AZO s jednotlivými (minulými i současnými) členskými státy CEFTA	144
15. Potravinářský průmysl a AZO s produkty potravinářského průmyslu	147
15.1 Charakteristika odvětví potravinářství	147
15.2 Vliv vstupu České republiky do Evropské unie na české potravinářství	148
15.3 Vývoj nabídky potravin	150
15.4 Český zahraniční obchod s potravinářskými produkty	152
15.5 Budoucnost českého potravinářského sektoru a zahraničního obchodu s jeho produkty v rámci Evropské unie	154
16. Budoucí vývoj českého agrárního zahraničního obchodu v rámci Evropské unie ..	157
16.1 Analýza agrárního zahraničního obchodu Švédska, Finska a Rakouska	157
16.1.1 Charakteristika AZO Rakouska, Finska a Švédska před vstupem do EU	161
16.1.2 Charakteristika AZO Rakouska, Finska a Švédska po vstupu do EU	164
16.1.3 Vývoj AZO Švédska, Finska a Rakouska v reálných hodnotách	167
16.1.4 Shrnutí vývoje AZO Švédska, Finska a Rakouska za 10 let členství v EU	175
16.2 Základní charakteristika a srovnání AZO ČR a jeho trendu před vstupem do EU a jeho komparace s charakteristikami AZO Rakouska, Švédska a Finska	177
16.3 Vývoj AZO ČR po vstupu do EU a srovnání současných vývojových trendů s vývojovými trendy AZO Švédska, Rakouska a Finska po jejich vstupu do EU	179
17. Zahraniční obchod České republiky v prvním roce členství Evropské unii	183
17.1 Teritoriální struktura AZO České republiky po vstupu do Evropské unie	185
17.2. Komoditní struktura AZO po vstupu České republiky do Evropské unie	188
17.3 Shrnutí vývoje českého AZO po prvním roce členství České republiky v EU	198
18. Predikce budoucího vývoje českého agrárního zahraničního obchodu	200
19. Závěry	207

20. Literatura.....	215
21. Příloha	219
Seznam tabulek.....	232
Seznam grafů	235
Seznam příloh	238

Seznam zkratek:

ACP	- Skupina zemí Afriky, Karibiku a Tichomoří (uskupení 78 zemí se kterými EU uzavřela preferenční obchodní dohodu),
AKI	- Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky Budapešť, Maďarsko,
AZO	- Agrární zahraniční obchod,
CAP	- Společná zemědělská politika,
CEFTA	- Středoevropská dohoda volného obchodu,
CMO	- Společná organizace trhu,
CN	- Celní nomenklatura,
CZK	- Česká koruna,
ČR	- Česká republika,
ČSÚ	- Český statistický úřad,
ČZU	- Česká zemědělská univerzita,
EBA	- Everything But Arms (volně přeloženo „vše kromě zbraní“),
EFTA	- Evropské společenství volného obchodu,
EHS	- Evropské hospodářské společenství,
ES	- Evropské společenství,
EU	- Evropská unie,
EUR	- Euro,
GŘC	- Generální ředitelství cel,
GSP	- Všeobecný systém preferencí (Generalized System of Preferences),
HS 2	- Harmonizovaný celní sazebník HS 2,
ISO	- International Standard Organization,
JCD	- Jednotná celní deklarace,
JSD	- Jednotný správní dokument,
Kč	- Česká koruna,
KVL	- Královská veterinární a zemědělská universita v Kodani, („Royal Veterinary and Agricultural University in Copenhagen“),
KN	- Kombinovaná nomenklatura,
MF ČR	- Ministerstvo financí České republiky,
MPO ČR	- Ministerstvo průmyslu a obchodu České republiky,
MZe ČR	- Ministerstvo zemědělství České republiky,
MZV ČR	- Ministerstvo zahraničních věcí České republiky,
OCT	- Zamořské země a území (jednostranná preferenční dohoda mezi EU a zamořskými zeměmi a územími),
OECD	- Organizace pro ekonomickou spolupráci a rozvoj,
OSVTE	- Ostatní vyspělé země s tržní ekonomikou,
RZ	- Rozvojové země,
SITC	- Mezinárodní třídění zboží,
SKP	- Standardní klasifikace produkce,
SNS	- Společenství nezávislých států,
SOP	- Společná obchodní politika,
SZP	- Společná zemědělská politika,
USD	- Americký dolar,
VÚZE	- Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky,
WB	- Světová banka,
WTO	- Světová obchodní organizace,
ZO	- Zahraniční obchod.

1. ÚVOD

Agrární zahraniční obchod má v současné době nezastupitelnou roli v každé ekonomice bez ohledu na její vyspělost. Bez kvalitně fungujícího agrárního trhu si v současnosti nelze představit žádnou fungující ekonomiku.

Současné zemědělství je jedno z nejdůležitějších odvětví jehož dynamika rozvoje není v porovnání s jinými odvětvími vysoká, ale v každém případě plní nezastupitelnou roli v jednotlivých ekonomikách. Změny a vývoj v tomto odvětví se promítnou nejen do samotného zemědělství, ale i do navazujících sektorů ekonomiky, které jsou rovněž důležité pro její chod.

V případě České republiky, respektive agrárního zahraničního obchodu České republiky (dále jen AZO) dochází v poslední době ke značným změnám. Způsobil je poměrně nedávný přechod z centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní a s tím spojené problémy z transformačního období (1989 – 1998). Dále pak vývoj českého AZO významně ovlivnilo období přípravy vstupu České republiky do EU (1999 – duben 2004). V současnosti působí na utváření českého AZO členství České republiky v Evropské unii (Společná obchodní a Společná zemědělská politika) .

Práce je zaměřena na obecnou charakteristiku zahraničního obchodu, která je použita jako základní metodické východisko pro následnou analýzu agrárního zahraničního obchodu ČR. V práci je podrobně analyzován agrární zahraniční obchod ČR a jeho vývojové trendy, spolu s hodnocením jeho dosavadní pozice v rámci celkového zahraničního obchodu ČR. Dále práce hodnotí celkovou, teritoriální, komoditní a ekonomickou charakteristiku AZO ČR a jeho význam pro Českou republiku. V závěrečné části práce je naznačen možný vývoj českého AZO do budoucna.

2. Cíl

Předkládaná práce má za cíl zmapovat vývoj českého agrárního zahraničního obchodu od vzniku České republiky v roce 1993 až po současnost (konec roku 2005). Hlavním cílem práce je pak, na základě analýzy dosavadního vývoje (rozdělení Československa a vznik samostatné České republiky, transformace ekonomiky, příprava na vstup do Evropské unie, vstup do Evropské unie), určit současné pozice českého agrárního zahraničního obchodu a určit jeho nejpravděpodobnější budoucí vývojový trend.

Práce se soustřeďuje zejména na analýzu českého agrárního zahraničního obchodu s Evropou a se zeměmi Evropské unie, která je hlavním obchodním partnerem České republiky. Práce hodnotí vývoj a podmínky agrárního zahraničního obchodu před vstupem do Evropské unie a dále hodnotí vývoj českého agrárního zahraničního obchodu dva roky po vstupu ČR do EU. Zvláštní důraz je kladen na analýzu vývoje českého AZO po prvních roce členství České republiky v Evropské unii. Cílem je zmapovat hlavní změny (administrativní, metodické, teritoriální, komoditní, množstevní, hodnotové, kvalitativní, atd.) v oblasti agrárního zahraničního obchodu, které nastaly po vstupu České republiky do Evropské unie.

Práce hodnotí vývoj a postavení českého agrárního vývozu a dovozu. Dále pak odhaluje přínosy, ale i úskalí, spojené s členstvím České republiky v Evropské unii. Účelem práce je analyzovat teritoriální a zbožovou strukturu českého agrárního zahraničního obchodu s cílem odhalit jeho budoucí vývojové tendence v rámci jednotného trhu a Společné obchodní a zemědělské politiky zemí Evropské unie.

3. Metody a materiály

Předpokladem pro dosažení vytčených cílů je znalost teoretických poznatků o zahraničním obchodě jako celku a agrárním zahraničním obchodě jako jeho součástí. Úvodní část zpracované práce je věnována základní teorii zahraničního obchodu, obecným faktorům které ovlivňují zahraničně obchodní směnu, důvodům zahraničně obchodní směny, překážkám ovlivňujícím zahraničně obchodní směnu (protekcionistická politika), hodnocení efektivnosti zahraničně obchodní směny atd. Dále pak práce obsahuje základní informace o podmínkách zahraničního obchodu Evropské unie, neboť v době, kdy tato práce byla zpracována, se Česká republika stala jedním z jejích členů. Práce stručně seznamuje se základními charakteristikami agrárního obchodu, s postavením agrárního zahraničního obchodu v rámci EU, se základními charakteristikami a pravidly upravujícími agrární zahraniční obchod zemí EU a dále pak s obchodně-politickými opatřeními uplatňovanými v rámci EU. Rovněž dále seznamuje s vlivem EU na český agrární zahraniční obchod.

Kapitoly věnované AZO ČR jsou zaměřeny vedle kvantitativního (hodnotového a množstvího vývoje) a kvalitativního (teritoriální a komoditní struktura, atd.) vývoje především na hlavní cíle agrární politiky, kterými jsou stabilita odvětví, vyrovnaná platební bilance a rovnoprávné postavení agrárního obchodu v rámci obchodní politiky státu.

Vzhledem ke vstupu České republiky do Evropské unie jsou, v rámci zpracovávané disertační práce, analyzovány podmínky (spolu s výhodami a nevýhodami), které českému AZO přineslo členství ČR v EU. Následné kapitoly se pak logicky věnují postavení AZO ČR v rámci Evropské unie z hlediska nových podmínek, které utvářejí postavení nejen AZO ČR, ale i celého národního hospodářství ČR.

K získávání, zpracování a třídění informací a materiálů jsou v této práci použity klasické analytické postupy, které se soustředí na analýzu odborných textů, článků, publikací, informačních databází a informací získaných na odborných seminářích, konferencích, jednáních s odborníky jak z tuzemska tak ze zahraničí (Dánsko, Maďarsko) spolu s analýzou vlastních výzkumů a poznatků. Jednotlivé části práce jsou konzultovány s příslušnými odborníky na danou problematiku (VÚZE Praha, ČSU Praha, MZe ČR, ČZU v Praze, KVL Copenhagen, AKI Budapešť, Ministerstvo zemědělství a venkovského rozvoje Maďarska atd.).

Z hlediska analýzy časových řad se práce zaměřuje na období 1993 – 2005. Rok 1993 je jako počáteční rok analýzy vybrán záměrně, neboť je to první rok existence České republiky a tudíž statistika zahraničního obchodu již není ovlivněna společným zahraničním obchodem se Slovenskem.

Samotná analýza dat pak ve své většině začíná rokem 1994, neboť rok 1993 je svým charakterem velmi nestandardní, neboť jsou zde patrné stále přetrvávající vazby mezi Českou republikou a Slovenskou republikou. Příliš těsné (dá se říci nadstandardní) vztahy mezi českou a slovenskou ekonomikou se v průběhu roku 1993 postupně vytrácely a od roku 1994 lze mluvit o tom, že obě země „přestřihly pupeční šňůru“, která spojovala obě ekonomiky v období existence společného státu. Jako poslední rok analýzy je pak vybrán rok 2005.

Při zpracovávání disertační práce bylo nutné použít **komparativní analýzu** pro porovnávání používané terminologie po její obsahové i věcné stránce, při porovnávání ukazatelů navzájem a při práci s různorodými materiály řešícími danou problematiku s různými cíli od řady autorů atd.

Práce se opírá hlavně o následující vědecké metody:

- a) **Analýza** (Rozložení nějakého komplexu na části. Jde o postupné odhalování složitějších závislostí mezi prvky nebo podsystémy daného celku nebo systému, zejména o jejich funkční závislosti.)¹,
- b) **Syntéza** (Spojení rozmanitostí k jednotě v celku. Jde o sjednocování, složení nějakého předmětu, jevu či procesu z jeho základních prvků ať již myšlenkově, či fakticky v nějaký celek)²,
- c) **Dedukce** (Jde o metodu usuzování z jednotlivého na obecné, nebo přesněji řečeno jde o poznání, které vychází z empiricky zjištěných faktů a dospívá k obecným závěrům.)³,

¹ <http://nb.vse.cz/kfil/win/atlas1/analyza.htm>

² <http://nb.vse.cz/kfil/win/atlas1/synteza.htm>

³ <http://nb.vse.cz/kfil/win/atlas1/indukce.htm>

- d) **Indukce** (Jde o usuzování od obecného k zvláštnímu a jednotlivému. Cílem je vyvozování nových tvrzení při dodržování pravidel logiky)⁴.

Metody analýzy a syntézy jsou používány k získávání nových poznatků, a mají napomoci při zjišťování místa a úlohy AZO v rámci národního hospodářství ČR a v rámci celé naší společnosti. Metoda indukce pak byla použita při vyvozování obecných závěrů o vývoji českého AZO na základě získaných poznatků, postřehů, teorie, a vlastního úsudku. Metoda dedukce se pak týká postupu od výchozích obecných (teoretických) předpokladů až po jejich reálný vývoj v čase.

Dále pro zpracování disertační práce jsou použity metody **jednoduché matematicko - statistické analýzy** (časové řady a jejich analýza, trendové funkce, statistický průměr, aritmetický průměr, bazický a statický index, reálná a nominální hodnota použitých ukazatelů, základní matematické operace) k rozboru a vyhodnocení nakumulovaných časových řad a získaných číselných údajů.

Výchozí fází celé práce je soustředění, utřídění a zpracování získaných materiálů a určení jejich jednotlivých tematických oblastí. Materiály jsou získávány na základě práce s odbornými texty, studiem literatury, časopisů, novin, spolu s použitím klasických i moderních nástrojů pro získávání informací. Z klasických to jsou např. knihovny, konference, odborné debaty, televize, rozhlas a zástupcem moderních technologií je zejména moderní informační technika (hardware a software), která umožňuje rychlé a přehledné zpracovávání údajů (programy MS Excel, MS Access, Statistika, MS Word, Internet Explorer atd.), a dále pak téměř neomezený přístup k informacím prostřednictvím sítě Internet a prostřednictvím různých databází, které jsou při studiu dané problematiky k dispozici. Rovněž nelze opomenout možnost získávání dat a informací v zahraničí (Dánsko, Švédsko, Maďarsko, Belgie, Nizozemí), které mají na vypracování některých částí práce zcela zásadní vliv.

⁴ <http://nb.vse.cz/kfil/win/atlas1/dedukce.htm>

Získané materiály jsou rozděleny na:

1) část týkající se:

- a) AZO ČR jako celku,
- b) komoditní struktury,
- c) teritoriální struktury,
- d) příslušné legislativy,
- e) období před vstupem do EU.
- f) období po vstupu do EU

2) část analyzující:

- a) vstup ČR do EU a následující vývoj českého AZO,
- b) vývoj českého AZO po prvním roce členství v EU,
- c) očekávání před vstupem do EU,
- d) dopady vstupu ČR do EU,
- e) budoucí vývoj a perspektivy AZO ČR.

Kvantitativní analýza agrárního zahraničního obchodu České republiky se opírá zejména o analýzu vývoje čtyř následujících základních ekonomických ukazatelů zahraničního obchodu:

- a) Export** (představuje doma vyráběné zboží a služby, které jsou prodávány v zahraničí),
- b) Import** (zahrnuje zboží a služby vyráběné v zahraničí a prodávané na domácím trhu),
- c) Obrat** (vyjadřuje intenzitu zahraničně obchodní směny – je vyjádřen jako součet hodnot exportu a importu),
- d) Saldo** (vyjadřuje rozdíl mezi hodnotou vývozu a dovozu a říká, zda daná ekonomika je ve vztahu k zahraničí prodávajícím, nebo kupujícím).

Analýza vývoje agrárního zahraničního obchodu probíhá ve třech základních rovinách:

- 1) analýza výsledků a vývoje agrárního zahraničního obchodu jako celku,**
- 2) analýza teritoriální struktury českého agrárního zahraničního obchodu,**
- 3) analýza komoditní struktury českého agrárního zahraničního obchodu.**

Ad 1) Hodnotí vývoj a výsledky českého AZO za období let 1993 – 2005, analýza je soustředěna na hodnocení vývoje agrárního zahraničního obchodu jako celku, na monitoring jeho vývojových trendů a na zhodnocení pozice AZO ČR v rámci celkového českého zahraničního obchodu.

Ad 2) Je za měřena na monitoring výsledků a vývoje agrárního zahraničního obchodu s jednotlivými teritorii se kterými Česká republika realizuje zahraničně obchodní směnu ať již na základě různých bilaterálních dohod (v období před vstupem do EU), na základě dohod uzavřených EU (po vstupu ČR do EU), nebo na základě obecně platných dohod podle pravidel schválených WTO. Protože ČR realizuje zahraničně obchodní směnu (agrární a potravinářské zboží) s více než sto zeměmi světa, je technicky velmi složité analyzovat vývoj vzájemné obchodní směny s každou zemí zvlášť. Proto byly, za účelem zjednodušení analýzy a získání většího přehledu o vývoji českého AZO, země rozděleny do několika skupin (teritorií) a zahraniční obchod je pak analyzován za každé teritorium zvlášť. Pro účely analýzy jsou země se kterými ČR udržuje zahraničně obchodní směny rozděleny do pěti následujících teritoriálních skupin:

- 1) **země EU** – „Evropská unie“ (do 30. dubna 2004 tzv. EU-15: Belgie, Dánsko, Finsko, Francie, Itálie, Irsko, Lucembursko, Německo, Nizozemí, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Španělsko, Švédsko, Velká Británie,
od 1. května 2004 tzv. EU-25: Belgie, Česká republika, Dánsko, Estonsko, Finsko, Francie, Itálie, Irsko, Kypr, Litva, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Německo, Nizozemí, Polsko, Portugalsko, Rakousko, Řecko, Slovensko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko, Velká Británie),
- 2) **země CEFTA** – „Středoevropská dohoda volného obchodu“ (do 30. dubna 2004: Bulharsko, Česká republika, Chorvatsko, Maďarsko, Polsko, Rumunsko,

Slovensko, Slovinsko, od 1.května 2004: pouze Bulharsko, Chorvatsko, Rumunsko),

- 3) **země OSVTE** – „Ostatní státy s vyspělou tržní ekonomikou“ (jedná se zpravidla o členské země OECD, EFTA a země které mají podle WTO status vyspělé země „developed country“ , které nejsou zahrnuté ve výše uvedených dvou skupinách),
- 4) **země SNS** – „Společenství nezávislých států“ (země bývalého Sovětského svazu: Arménii, Ázerbájdžán, Tádžikistán, Turkmenistán, Ukrajinu, Uzbekistán, Kazachstán, Kyrgyzstán, Bělorusko, Rusko),
- 5) **rozvojové země (RZ)** - (ostatní země světa nezahrnuté ve výše uvedených teritoriálních skupinách).

Práce analyzuje vývoj a výsledky AZO ČR s jednotlivými teritorii. Hlavní důraz je kladen na zahraniční obchod se zeměmi EU a CEFTA (Středoevropská dohoda volného obchodu – Central European Free Trade Agreement). Tyto dvě skupiny zemí reprezentují více než 80 % objemu celkového českého agrárního zahraničního obchodu. Analýza se soustřeďuje na hodnocení dosavadního vývoje zahraničně obchodní směny a hlavních faktorů, které ji ovlivňují za účelem odhalení budoucího vývoje.

Zvýšená pozornost je věnována právě analýze českého zahraničního obchodu se zeměmi CEFTA. Analýza zaměřená speciálně na český agrární obchod se zeměmi CEFTA je provedena z následujícího důvodu. Po vstupu České republiky do Evropské unie, se podíl členských zemí EU na českém agrárním zahraničním obchodě zvýšil o cca 40 % (ze 48 % na 88 %). Hlavní podíl, na tomto velmi jinak razantním nárůstu, však nemá zintenzívnění zahraničně obchodní směny se zeměmi EU, ale změna v monitoringu teritoriální struktury českého agrárního zahraničního obchodu (respektive přesuny v teritoriální struktuře). Do 1. května 2004 měla totiž EU pouze patnáct členů, se kterými Česká republika mohla udržovat zahraničně obchodní styky. To se však změnilo v květnu 2004, kdy se EU rozrostla o deset nových členů.

1. května 2004 vstoupilo do EU spolu s Českou republikou dalších devět zemí, z nichž čtyři (Slovensko, Polsko, Maďarsko, Slovinsko) byly společně s Českou republikou členy CEFTA. Podíl výše zmíněných zemí na celkovém obrátu českého agrárního zahraničního

obchodu dosáhl v posledním roce před rozšířením EU cca 24 %. Tudíž velká část nárůstu podílu EU na obratu AZO ČR jde na vrub právě těchto čtyřech zemí, se kterými Česká republika rozvíjela čilé obchodní styky již před vstupem do EU.

Země CEFTA vždy představovaly pro Českou republiku velmi významné odbytiště agrární a potravinářské produkce a naopak. Vzhledem k tomu, že i „zbylé“ země CEFTA (Rumunsko, Bulharsko, Chorvatsko) usilují o členství v EU, není důvodu, aby tyto obchodní styky byly přerušeny po vstupu ČR do EU. Analýza zahraničního obchodu se „současnými“ i „minulými“ zeměmi CEFTA je tedy velmi důležitá, neboť přispívá k odhalení budoucího vývoje českého agrárního zahraničního obchodu.

Ad 3) Analýza komoditní struktury je velmi důležitým prvkem celé analýzy agrárního zahraničního obchodu. Prostřednictvím komoditní analýzy je možno sledovat strukturu AZO, je možno hodnotit kvalitu struktury AZO (zejména prostřednictvím hodnocení struktury zobchodovaného zboží, hodnoty zobchodovaného zboží a množství zobchodovaného zboží) a rovněž lze odhadnout budoucí vývojové trendy. Práce zvláště analyzuje komoditní skladbu exportu, komoditní skladbu importu a dále pak hodnotí výsledky zahraničního obchodu s jednotlivými rozhodujícími komoditami.

Velmi důležitým faktorem, který přispívá k zlepšení vypovídací schopnosti celé analýzy, je že práce analyzuje vývoj agrárního zahraničního obchodu České republiky jak v nominální tak i v reálné hodnotě. Část časových řad byla přepočtena na reálnou hodnotu, protože vliv relativně vysoké inflace zejména v první dekádě devadesátých let velmi významně ovlivnil vypovídací schopnost údajů uváděných pouze v nominálních hodnotách. (Údaje o inflaci byly převzaty s oficiálních statistik Českého statistického úřadu v Praze a prostřednictvím databáze Evropské unie EUROSTAT.)

Důležité pro zpracování analýzy vývoje agrárního zahraničního obchodu je určení měrných jednotek ve kterých je analýza zpracovávána. Analytická část práce zaměřená na hodnocení vývoje AZO ČR používá jako základní hodnotovou jednotku českou korunu (Kč). V případě analýzy vývoje AZO Švédska, Finska a Rakouska však byl zvolen jako základní jednotka americký dolar (USD). Je to zejména z toho důvodu, že nejvýznamnější databáze

(databáze FAO – www.fao.org), která byla použita k analýze vývoje AZO ve Švédsku, Finsku a Rakousku používá jako základní měrnou jednotku právě USD.

Významným rozhodnutím, které ovlivnilo část výsledků a analýz byla volba celního režimu ve kterém je provedena zejména komoditní analýza. V době zpracování této práce bylo možno se setkat se třemi typy celních režimů („režim bez rozlišení celních režimů“, „režim volného oběhu zboží“, „režim vázaného oběhu zboží“). Z hlediska analytického je nutno hned na počátku říci, že režim s největší vypovídací schopností je „režim volného oběhu zboží“, protože pracuje pouze se zbožím, které bylo takzvaně nacionalizováno, tedy procleno a propuštěno na vnitřní trh. Nedochází zde tedy k problémům s tranzity, reexporty a zušlechťovacím stykem (tedy dovozy, které jsou realizovány na celní záznam a které nemohou být realizovány na tuzemském trhu). Protože však statistika rozlišující režim volného oběhu zboží je technicky dostupná až od roku 1996, bylo rozhodnuto zpracovat práci v režimu „bez rozlišení celních režimů“. Je nutno připustit, že tímto krokem došlo k určitému zkreslení výsledků a vývoje českého AZO, ale na druhou stranu to umožnilo analyzovat český agrární zahraniční obchod kontinuálně a bez jakéhokoliv přerušení od doby vzniku samostatné České republiky 1. ledna 1993.

Pro hodnocení vývoje komoditní struktury AZO práce používá dvě celní nomenklatury pomocí nichž je monitorována zahraničně-obchodní směna. Jedná se o mezinárodní nomenklaturu SITC (mezinárodní třídění zboží) a dále pak o bruselskou celní nomenklaturu, která se opírá o harmonizovaný systém HS 2. Nomenklatura SITC ve zpracované práci je použita zejména proto, že většina klasických databází s dlouhodobou tradicí (např. FAO, OECD, ČSÚ v Praze) užívá tuto databázi již od šedesátých let a tudíž lze prostřednictvím této nomenklatury získat velmi dlouhé a „relativně srovnatelné“ (struktura SITC je dlouhodobě až na určité výjimky časově neměnná) časové řady. Je však nutno podotknout, že nomenklatura SITC je již zastaralá, a zejména pak její struktura neodpovídá současným potřebám monitoringu zahraničního obchodu. Naproti tomu systém HS 2, byl vytvořen teprve nedávno (v druhé polovině devadesátých let). Je používán všemi zeměmi Evropské unie a umožňuje mezinárodní srovnání vývoje zahraničního obchodu mezi všemi členskými a kandidátskými zeměmi Evropské unie.

Práce se zabývá rovněž kvalitativní analýzou agrárního zahraničního obchodu. Jako základní kvalitativní ukazatele vývoje jsou použity kilogramové ceny exportu a importu a

dále pak reálné směnné relace. Kilogramové ceny exportu a importu jsou vypočítané jako prostý podíl hodnoty vývozu a dovozu (v Kč) a množství realizovaného vývozu a dovozu (v kilogramech). Kilogramové ceny nám ukazují (velmi orientačně) kvalitu realizované zahraničně obchodní směny.

Reálné směnné relace neboli „Real Terms of Trade T/T, TT“ vyjadřují, o kolik procent bylo dovezeno (v běžném roce) více nebo méně fyzického objemu (hmotnosti) zboží za stejný fyzický objem zboží vyvezeného, v porovnání se základním rokem, v důsledku cenových (hodnotových) změn. Jejich výpočet se provádí za použití následujícího vzorce:

$$TT = \frac{p_x^c q_x^0}{p_x^0 q_x^0} \bigg/ \frac{p_m^c q_m^0}{p_m^0 q_m^0}$$

p_x^c = cena (hodnota) exportu v běžném období,

q_x^0 = množství exportu v základním období,

p_x^0 = cena (hodnota) exportu v základním období,

p_m^c = cena (hodnota) importu v běžném období,

q_m^0 = množství importu v základním období,

p_m^0 = cena (hodnota) importu v základním období.

Reálné směnné relace jsou definovány jako poměr bazického indexu průměru vývozních cen (P_{ex}) a dovozních cen (P_{im}). Vyjadřují tedy vztah mezi růstem, případně poklesem vývozních a dovozních cen.

Hlavním cílem předkládané práce je pak, vedle zhodnocení dosavadního vývoje českého agrárního zahraničního obchodu, také analýza budoucího vývoje českého agrárního zahraničního obchodu, odhalení jeho slabých stránek a samozřejmě také možností dalšího možného rozvoje. Predikční část práce se opírá o predikce zpracované Ministerstvem zemědělství České republiky, Výzkumným ústavem zemědělské ekonomiky v Praze a dále pak autorem zpracovanou analýzu budoucího vývoje českého AZO. Samotná predikce

budoucího vývoje vychází zejména z analýzy dosavadního vývoje agrárního zahraničního obchodu, dále pak z analýzy časových řad a trendových funkcí.

Pojem „agrární zahraniční obchod“ zahrnuje nejen zahraniční obchod s čistě agrárními produkty (např. obilí, maso, mléko, zvířata), ale i s produkty potravinářského průmyslu a tabákového průmyslu. Protože podíl zpracovaných potravinářských produktů na českém agrárním zahraničním obchodě je rostoucí, je jedna z kapitol této práce věnována rovněž podílu potravinářského sektoru a jeho produktů na zahraničním obchodě ČR.

Významný prvkem, který přispívá k analýze budoucího možného vývoje českého AZO je analýza agrárního zahraničního obchodu Finska, Švédska a Rakouska. Tyto tři země vstoupily do Evropské unie teprve v roce 1995. Na jejich příkladu je možné sledovat vývoj agrárního zahraničního obchodu v období před vstupem do Evropské unie (zejména pak v období přípravy vstupu do Evropské unie), dále pak v okamžiku vstupu do Evropské unie a nakonec v období deseti let po vstupu do Evropské unie. Je samozřejmé, že všechny zmíněné země mají v porovnání s Českou republikou odlišné produkční a ekonomické podmínky, ale základní vývojové trendy (zejména v oblasti agrárního zahraničního obchodu) lze „při troše zobecnění“ označit jako shodné. Hlavním cílem analýzy totiž není zmapování zahraničního obchodu výše zmíněných zemí, ale zmapování vývojových trendů a vlivu členství v Evropské unii na agrární zahraniční obchod Švédska, Finska a Rakouska. Cílem je odhalit základní vývojové trendy, a ty pak aplikovat na podmínky České republiky, za účelem odvození budoucího vývoje českého agrárního zahraničního obchodu.

Práce se snaží identifikovat možná pole střetů a problémové okruhy, které se mohou objevit v souvislosti s uplatňováním nových pravidel v rámci EU a v rámci jednání WTO atd., ale i mimo ně v oblasti aktuálních potřeb ČR.

Konečným cílem zpracované práce je prezentovat poznatky vyplývající ze zpracované analýzy českého agrárního zahraničního obchodu tak, aby podávaly souhrnný přehled o dané problematice českého agrárního zahraničního obchodu a jeho minulém, současném a zejména pak i budoucím vývoji.

3.1 Zdroje informací

Obecná teorie zahraničního obchodu je obsažena v mnoha mezinárodních i tuzemských odborných publikacích (viz. seznam použité literatury). V případě agrárního zahraničního obchodu je již situace o něco horší, neboť agrární zahraniční obchod, svým objemem a řadou specifíků pro něj typických, nepředstavuje již tak frekventovanou oblast v porovnání zejména se zahraničním obchodem se službami a průmyslovým zbožím. Přesto však lze, „při troše dobré vůle“, nalézt mnoho užitečných informačních zdrojů obsahujících problematiku zahraničního obchodu s agrárními a potravinářskými produkty.

V případě České republiky je problematika aktuálního vývoje agrárního zahraničního obchodu obsažena zejména v následujících publikacích. Nejvýznamnějším informačním zdrojem, který obsahuje informace o aktuálním vývoji AZO ČR je „Ročenka agrárního zahraničního obchodu“ vydávaná každoročně Výzkumným ústavem zemědělské ekonomiky v Praze, dalšími informačními zdroji pak jsou „Zpráva o stavu zemědělství ČR“ vydávaná Ministerstvem zemědělství ČR a publikace s názvem „Zahraníční obchod“ vydávaná Českým statistickým úřadem v Praze. Zejména tyto tři publikace tvoří páteř získaných informací o agrárním zahraničním obchodě ČR.

Jak již bylo výše řečeno, nejvýznamnějším zdrojem informací jsou zejména ročenky AZO zpracované Výzkumným ústavem zemědělské ekonomiky v Praze. Tyto ročenky obsahují nejen informace o stavu a vývoji AZO, ale jsou v nich zpracované a vyhodnocené zprávy, které umožňují hlouběji analyzovat situaci českého AZO. Dalším významným zdrojem informací je publikace „Zahraníční obchod – časové řady“, kterou zpracovává ČSÚ spolu s Generálním ředitelstvím cel ČR. Tato publikace v kombinaci s webovými stránkami ČSÚ v Praze a Generálního ředitelství cel ČR je dalším významným zdrojem informací, který umožňuje získat číselný přehled o pohybu zboží přes hranice a umožňuje tak provádět vlastní analýzu AZO ČR.

Zdrojem informací, který vychází stejně jako předchozí publikace každoročně, je „Zpráva o stavu zemědělství ČR“ vydávaná MZe ČR (jedná se o tak zvanou „Zelenou zprávu“). Tato publikace umožňuje, alespoň v nejstručnější formě získat rychlý přehled o AZO v daném roce. Ze jmenovaných publikací vychází nejdříve, a tak jako první umožňuje

získat přehled o stavu AZO v daném roce. Dalšími důležitými zdroji informací jsou bulletiny, komoditní zprávy, příležitostné dokumenty vydávané MZe ČR, Ministerstvem průmyslu a obchodu ČR, Ministerstvem financí ČR atd.

Velmi významným zdrojem informací, který nesmí být opomenut, a který získává zejména v poslední době na důležitosti je internet. Internet umožňuje získávat široké spektrum informací o AZO, a to zejména prostřednictvím tuzemských (VÚZE, ČSÚ, MZe ČR, ČZU Praha, Generálního ředitelství cel ČR, Hospodářských novin a podobných periodik atd.) a zahraničních webových stránek (WTO, FAO, OSN, EU - EUROSTAT, UNTACD, OECD, atd.). Nezanedbatelnými zdroji informací jsou také učebnice a různé teoretické příručky, literární eseje, odborné práce a publikace, které jsou volně ke studiu poskytovány v knihovnách, studovnách, či jsou k zakoupení v prodejnách odborné literatury. Tyto materiály umožňují získat teoretické základy a přehled k tomu, aby bylo možné profesionálně analyzovat a zpracovávat získané informace a vyvodit z nich podstatné závěry a analýzy.

Literární řešerše

4. Mezinárodní / Zahraniční obchod - teorie

Zahraniční obchod patří mezi jednu z nejstarších aktivit lidstva. Jako o samostatné vědecké disciplíně se o zahraničním obchodě dá mluvit od druhé poloviny 18. století, kdy v roce 1758 skotský filosof David Hume napsal dílo „Of the balance of trade“ – Balance obchodu. Toto první dílo, které se zabývalo analýzou agrárního zahraničního obchodu bylo publikováno o 20 let dříve než bylo vydáno dílo Adama Smithe „The Wealth of Nations“ – Bohatství národů. Zahraniční obchod jako samostatná ekonomická disciplína se pak začal rozvíjet zejména v průběhu 19. a 20. století, kdy začal získávat na intenzitě a jeho důležitost, z hlediska pozice v rámci národního hospodářství, získala klíčovou roli. Dnes na počátku 21. století, lze konstatovat, že díky globalizaci ekonomiky, prohlubování vzájemné obchodní směny v oblasti zboží a služeb, se zahraniční obchod stává nejvýznamnější složkou národního hospodářství. Je to zahraniční obchod, který propojuje jednotlivé státy, umožňuje ideální alokaci zdrojů, dělbu práce a na základě teorie komparativní výhody zajišťuje lepší efektivitu jednotlivých ekonomik.

Zahraniční obchod je konkrétním projevem ekonomických vztahů mezi jednotlivými ekonomikami, či ekonomickými seskupeními a jejich vnějším ekonomickým prostředím, a to ve formě obousměrných toků hmotného i nehmotného zboží a služeb. Obecně lze tedy říci, že zahraniční obchod se uskutečňuje v různých formách pohybu zboží a služeb z jednoho státu do druhého.⁵

Mezinárodní (zahraniční) obchod je důležitý zejména z důvodu, že rozšiřuje spotřební možnosti země a umožňuje dané zemi spotřebovávat více statků, než kdyby se uzavřely hranice produktům z jiných zemí.⁶

⁵ Svatoš, M. a kolektiv, *Ekonomika agrárního sektoru (vybrané kapitoly)*, Praha, Credit Praha, 2000, ISBN 80-213-0583-5

⁶ Samuelson, A., P., Nordhaus, D. W., *Ekonomie*, Nakladatelství Svoboda, Praha 1995, ISBN 80-205-0494-X

Ve zjednodušeném pojetí se zpravidla předpokládá, že předmětem zahraničně obchodní směny je ta část produkce, která převyšuje domácí poptávku a je tedy předmětem vývozu (exportu), nebo naopak ta část domácí poptávky, která není uspokojena tuzemskou produkcí a musí být doplněna dovozem (importem).⁷

Specializací na odvětví s relativně „nejvyšší možnou“ produktivitou v rámci dané země, se může v každé zemi nakonec spotřebovávat více než by byla schopna sama vyrobit, pokud by se musela zaměřit na výrobu celého spektra poptávaných produktů. Jak se jednotlivé země stále více a více otevírají zahraničnímu obchodu, a tím se tak zapojují do „mezinárodního systému obchodu“, může se světová ekonomika přibližovat své křivce produkčních možností. Obchodní restrikce omezující zahraniční obchod, pak nutí jednotlivé ekonomiky a potažmo i celý svět, aby byl(y) pod svou (svými) produkčními možnostmi. Výše zmíněný odstavec představuje jádro podstaty zahraničního obchodu.

V dnešní době každý ví, že mezinárodní/zahraniční obchod je vysoce ziskový. Přesto se mnoho lidí staví skepticky k jeho úplné liberalizaci. Negativní postoj vyplývá zejména z toho, že existují určité difference mezi teorií a praxí. Na základě teorie - liberalizovaný zahraniční obchod vykazuje zcela jednoznačně výborné výsledky. Praxe je však poněkud jiná. Důvodem je zejména to, že zahraniční obchod není utvářen jen ekonomickými pravidly a zákonitostmi. V reálném světě existuje celá řada dalších faktorů – politické, přírodní a další – které ovlivňují ekonomické výsledky jednotlivých států. Při analýze zahraničního obchodu je nutné si uvědomit, že teorie obchodu/směny je postavena na maximální úrovni spolupráce mezi jednotlivými státy, což je však v rozporu s praxí, protože v reálném světě jednotlivé ekonomiky spolu sice spolupracují, ale zároveň jsou i rivaly a zahraniční obchod (respektive jeho nástroje) je velmi účinný prostředek v boji o moc. Jedním z mnoha příkladů může být situace Japonska v roce 1940, kdy se Japonsko po okupaci četných čínských území dostalo do mezinárodní izolace a jediným východiskem z této situace, která by zcela jistě vyústila v jeho porážku bez jediného výstřelu, byl vstup Japonska do II. světové války, což mělo za následek totální destrukci japonského impéria a ekonomiky.

⁷ Mankiw, N., G., Základy ekonomie, GRADA Publishing, Praha 2000, ISBN 80-7169-891-1

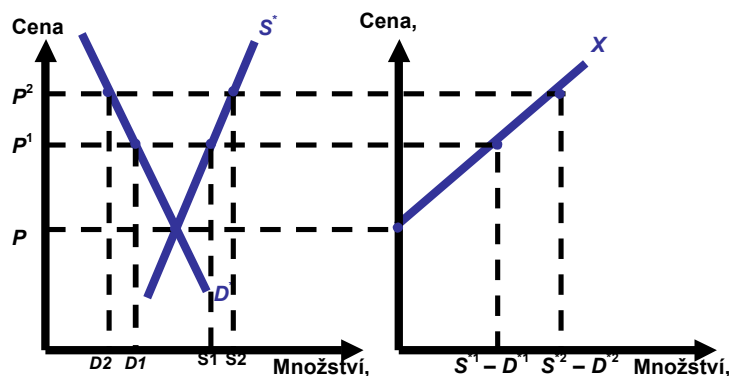
4.1 Formování zahraničně obchodní směny

Zahraniční obchod je zpravidla realizován na základě nabídky a poptávky na světovém trhu. Nabídka a poptávka pak utvářejí světovou cenu nabízeného zboží. Následující grafy č. 1, č. 2 a č.3 nám ukazují formování nabídky a poptávky na světovém trhu a utváření tržní ceny na trhu světovém.

Graf č. 1 – Utváření nabídky na světovém trhu

Agregovaná nabídka a poptávka všech exportujících zemí

Nabídka na světovém trhu (světový export)

P..... cena na trhu

D.....poptávka na trhu

S.....nabídka na trhu

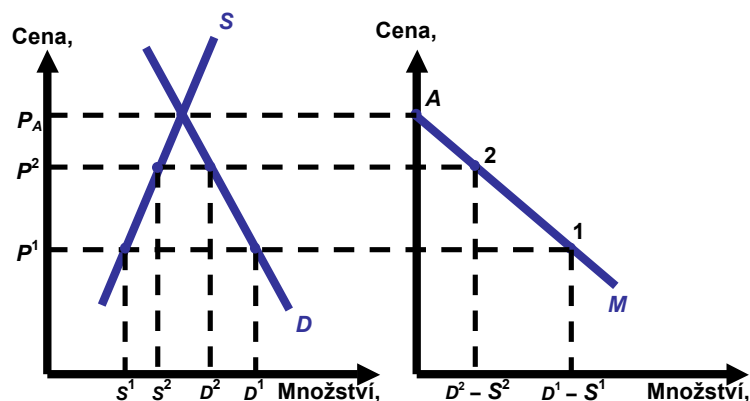
X.....nabídka na trhu světovém

Zdroj: Obstfeld and Krugman

Graf č. 2 – Utváření poptávky na světovém trhu

Agregovaná nabídka a poptávka ve všech importujících zemích

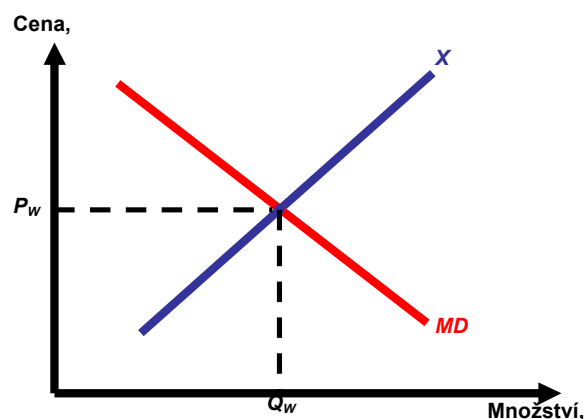
Poptávka na světovém trhu (světový import)

M.....poptávka na trhu světovém

Zdroj: Obstfeld and Krugman

Graf č. 3 – Utváření ceny na světovém trhu (utváření equilibria)

P_wcena na trhu světovém

Q_wmnožství zboží nabízené za P_w

Zdroj: Obstfeld and Krugman

Z výše uvedených grafů, znázorňujících utváření světového obchodu, vyplývají následující skutečnosti:

- 1) S růstem ceny na domácím trhu klesá poptávka na domácím trhu,
- 2) S růstem nabídky domácích producentů klesá poptávka po importech,
- 3) S růstem cen zboží světoví producenti nabízejí více, zatímco poptávka na světovém trhu klesá, to znamená, že je k dispozici více zboží pro export a nabídka na světovém trhu je rostoucí,
- 4) Světový trh na základě střetávání se nabídky s poptávkou utváří světovou cenu.

Obecně lze mezinárodně obchodní vztahy shrnout do následujících rovnic:

Předpokládejme, že:

- Domácí země je zemí, která není soběstačná v oblasti produkce určitého zboží
- Zahraniční země je schopna pokrýt svou potřebu a současně i vyvážet určité množství své produkce do zahraničí

- A) Domácí poptávka (poptávka importujících zemí) – Domácí nabídka (nabídka v importujících zemích) = Zahraniční nabídka (nabídka proexportně orientovaných zemí) – Zahraniční poptávka (poptávka proexportně orientovaných zemí)
- B) Domácí poptávka (poptávka importujících zemí) + Zahraniční poptávka (poptávka v proexportně orientovaných zemích) = Domácí nabídka (nabídka v importujících zemích) + Zahraniční nabídka (nabídka proexportně orientovaných zemí)

Výše popsaný systém fungování zahraničního obchodu předpokládá plně liberalizované trhy jednotlivých zemí zúčastněných v zahraničně obchodní směně. V praxi však jednotlivé trhy plně liberalizované nejsou a obvyklá je pouze určitá míra liberalizace. To je patrné zejména v případě obchodu s agrárními produkty, neboť agrární sektor patří mezi nejvíce chráněné sektory národních ekonomik nejen v případě České republiky, ale i v případě Evropské unie, jíž je Česká republika členem, a rovněž i mimo EU je většina agrárních trhů pod vlivem velmi výrazných protekcionistických opatření. Opatření se projevují zejména prostřednictvím dvou následujících skupin nástrojů:

A) obchod omezující nástroje

- 1) cla
- 2) exportní a importní kvóty

B) obchod podporující nástroje

- 3) exportní a importní subvence
- 4) dobrovolná omezení exportu

Různé nástroje se však projevují s různým efektem v případě malé a velké ekonomiky. Proto při analýze ČR, která je současně členem EU, musíme vzít v potaz jak vliv jednotlivých nástrojů v rámci malé ekonomiky, tak i v rámci velké ekonomiky. Proto je ČR, a zejména její zahraniční obchod, ovlivněn vývojem nejen v rámci českého zahraničního obchodu, ale i v rámci zahraničního obchodu Evropské unie (podrobněji se tímto problémem zabývá jedna z následujících kapitol).

4. 2 Výhody zahraničního obchodu

Všechny státy mají zájem mezi sebou obchodovat. Toto tvrzení zdůvodnil již v 19. století přední ekonom David Ricardo ve své práci „Základy politické ekonomie a zdanění“ prostřednictvím teorie poměrné výhody, která vychází z teze, že země mají rozdílné předpoklady, pokud jde o základní výrobní podmínky (zejména pokud jde o půdu, nerostné suroviny, technologie a pracovní sílu). To znamená, že výroba určité komodity může být nákladnější v jedné zemi než ve druhé. Potom je v zájmu obou zemí specializovat se na ty výrobky, které maximalizují hrubou produkci a vzájemný obchod bude pro ně znamenat vzájemnou absolutní výhodu.⁸

Otevřenost vůči zahraničnímu obchodu je tedy spojena s řadou nepochybných výhod. Obchod zemím (potažmo občanům daných zemí) umožňuje zaměřovat se na výrobu toho, co dokáží vyrábět nejlépe, a spotřebovávat rozmanité výrobky z celého světa. Obecným základním principem ekonomiky je, že obchodem si polepší obě strany do něho zapojené (strana kupující i strana prodávající). Z toho tedy plyne, že mezinárodní obchod v ideálních podmínkách zpravidla vede ke zvýšení životní úrovně všech zúčastněných zemí díky tomu, že každá země se může specializovat na výrobu toho zboží a služeb, v nichž má komparativní výhodu.

4.3 Ekonomická podstata mezinárodního / zahraničního obchodu

(mezinárodní toky zboží, služeb a kapitálu)

Interakce otevřené ekonomiky s jinými ekonomikami probíhá dvěma hlavními způsoby:

- a) prostřednictvím nákupů a prodejů zboží a služeb na světových trzích výrobků a služeb,
- b) prostřednictvím nákupů a prodejů aktiv na světových finančních trzích.

Z hlediska zpracovávané práce nás bude zajímat především první způsob, protože zejména nákup i prodej zboží a služeb tvoří podstatu zahraničně obchodní směny (zahraničního obchodu).⁹

⁸ Hes, A., Základy mezinárodního obchodu, CREDIT Praha, Praha 2000, ISBN 80-213-0571-1

⁹ Mankiw, N., G., Základy ekonomie, GRADA Publishing, Praha 2000, ISBN 80-7169-891-1

Zahraniční obchod je jednou ze součástí národního hospodářství jako celku, a jako jeden integrovaný systém jej spojuje s jeho okolím prostřednictvím importních a exportních vazeb. Proto z makroekonomického hlediska představuje zahraniční obchod zastoupený čistým exportem významnou složku hrubého domácího produktu země:

$$Y = C + I + G + NX$$

$$NX = \text{Export} - \text{Import}$$

Y..... produkt země

C..... spotřeba domácností

I..... spotřeba firem (investice)

G..... spotřeba vlády (vládní výdaje)

NX..... spotřeba zahraničních subjektů (čistý export)

4.4 Tok zboží: vývoz, dovoz a čistý vývoz (vysvětlení jednotlivých pojmů)¹⁰

Vývoz představuje doma vyráběné zboží a služby, které jsou prodávány v zahraničí.

Dovoz zahrnuje zboží a služby vyráběné v zahraničí a prodávané na domácím trhu.

Čistý vývoz země je rozdíl mezi hodnotou jejího vývozu a dovozu. Čistý vývoz nám jinými slovy říká, zda je ekonomika v souhrnu ve vztahu k zahraničí prodávajícím, nebo kupujícím zboží a služeb. Proto se čistému vývozu také často říká **obchodní bilance**. Je-li čistý vývoz pozitivní, tzn. vývoz je větší než dovoz, znamená to, že země prodává v zahraničí více zboží a služeb než kupuje, vytváří ekonomika **přebytek obchodní bilance**. Pokud je čistý vývoz naopak negativní, vývoz je menší než dovoz, tj. země prodává v zahraničí méně zboží a služeb, než kupuje, vzniká **deficit obchodní bilance** (deficit pak musí být financován z devizových rezerv, či z poskytnutých úvěrů). Pokud se čistý vývoz rovná nule, vývozy a dovozy se přesně rovnají, má ekonomika **vyrovnanou obchodní bilanci** (což je v praxi jen velmi řídké).

¹⁰ Mankiw, N., G., Základy ekonomie, GRADA Publishing, Praha 2000, ISBN 80-7169-891-1

4.5 Faktory , které ovlivňují vývoz, dovoz a čistý vývoz v dané ekonomice¹¹

Zahraniční obchod je ovlivňován mnoha faktory. Mezi nejvýznamnější z nich patří faktory: ekonomické, politické a sociální (tyto tři skupiny faktorů spolu s dalšími velmi výrazně utvářejí charakter zahraničního obchodu a postoj jednotlivých ekonomik k zahraničně obchodní směně). Jsou to právě faktory politické, které mají vedle ekonomických nejvýznamnější vliv na utváření podmínek zahraničního obchodu.

Hlavní faktory jsou:

- 1) preference spotřebitelů při rozhodování mezi domácím a zahraničním zbožím,
- 2) širší spotřebitelské poptávky,
- 3) ceny zboží doma a v zahraničí,
- 4) měnový kurs, při kterém lidé mohou použít domácí měnu k nákupu zahraniční měny,
- 5) náklady na dopravu zboží z jedné země do druhé,
- 6) vládní politiky zaměřené na zahraniční obchod,
- 7) existence nadnárodních obchodních firem a korporací,
- 8) poptávka po nekompetitivních produktech.

Obecně lze konstatovat, že vývoj těchto faktorů v průběhu času mění současně objem mezinárodního obchodu jako celku.

Z hlediska zahraničního obchodu je důležitý stupeň otevřenosti ekonomiky. Ekonomika je otevřená v takové míře, v jaké směňuje statky, služby nebo výrobní faktory s ostatními zeměmi světa. Ukazatelem pro měření otevřenosti ekonomiky je pak podíl vývozu nebo dovozu dané země na jejím hrubém domácím nebo národním produktu.¹²

Pokud v otevřených ekonomikách analyzujeme jednotlivé stupně otevřenosti ekonomik, pak nesmíme rovněž zapomenout na analýzu ekonomik uzavřených. Uzavřené ekonomiky se od těch otevřených liší zejména v těchto dvou aspektech:

¹¹ Samuelson, A., P., Nordhaus, D. W., *Ekonomie*, Nakladatelství Svoboda, Praha 1995, ISBN 80-205-0494-X

¹² Mankiw, N., G., *Základy ekonomie*, GRADA Publishing, Praha 2000, ISBN 80-7169-891-1

- a) obchod se uskutečňuje pouze mezi některými zeměmi, nebo pouze v rámci některých bloků zemí, což má často za následek politické problémy, které se týkají zejména diskriminace (respektive otázky rovnoprávnosti cizinců)
- b) objevuje se problém protekcionismu (který neoprávněně chrání domácí producenty proti zpravidla levnější mnohdy i kvalitnější zahraniční produkci)

Důležitým aspektem zahraničního obchodu jsou dále rozdílné měny používané v různých zemích.

4.6 Hlavní důvody zahraničního obchodu¹³

Důvodů, proč země považují zahraniční obchod za výhodný je celá řada. Jde zejména o následující čtyři hlavní skupiny důvodů, které podporují myšlenky mezinárodní směny :

- a) odlišnost výrobních podmínek mezi oblastmi,
- b) klesající výrobní náklady,
- c) rozdíly ve spotřebitelském vkusu,
- d) dovoz technologií, surovin a výrobků které dané země nevyrábí.

Odlišnost výrobních podmínek

- jednotlivé oblasti jsou různě vybaveny přírodními zdroji, půdou, prací, kapitálem, technologiemi a výrobní podmínky mohou být ovlivněny odlišnou geografii a klimatem.

Klesající náklady

- v tomto případě jde zejména o rostoucí výnosy z rozsahu výroby nebo též klesající náklady z rozsahu výroby.

Rozdíly ve spotřebitelském vkusu

- v tomto případě jde zejména o preference spotřebitelů. Preference spotřebitelů jsou důležitým faktorem ovlivňujícím zahraniční obchod, který nelze zanedbat. Může to být právě individuální, či spíše skupinová preference spotřebitelů, která v případě, kdy jednotlivé země

¹³ Samuelson, A., P., Nordhaus, D. W., Ekonomie, Nakladatelství Svoboda, Praha 1995, ISBN 80-205-0494-X

mají obdobné výrobní podmínky a zvládají strategii nákladů, může rozhodnout o úspěšnosti nabízených produktů.

Zásada komparativní výhody¹⁴

Obecně lze konstatovat, že komparativní výhoda by měla být hlavním principem fungování zahraničního obchodu. Je to právě teorie komparativní výhody, která tvrdí, že země bude obchodovat se světem, i když je absolutně efektivnější nebo méně efektivní ve výrobě všech statků. Zásada komparativní výhody tvrdí, že každá země se specializuje na výrobu a vývoz těch statků, které může vyrábět s relativně nižšími náklady (kde je relativně efektivnější než jiné země). Naopak každá země bude dovážet ty statky, které vyrábí s relativně vyššími náklady (kde je relativně méně efektivní než jiné země). Je to právě tento jednoduchý princip, který nabízí pevnou základnu pro zahraniční obchod.

Teorie komparativní výhody ukazuje, jaký prospěch mohou mít země ze specializace a mezinárodní dělby práce. Přesto jsou vlády jednotlivých států doslova obléhány různými nátlakovými skupinami, které volají po ochranných opatřeních (bariérách obchodu), zejména pak clech, kvótách a netarifních bariérách. V jejich případě jde zejména o zavedení protekcionismu, tedy o ochranu domácí výroby před levnými dovozy z jiných zemí. Z pohledu jednotlivých zájmových skupin uvnitř ekonomiky je protekcionistický přístup k obchodu velmi výhodný, neboť omezuje konkurenci při penetraci domácího trhu, avšak z hlediska fungování ekonomiky (ekonomiky jako celku) přední ekonomové varují před protekcionismem. Důvodem jejich negativního přístupu k protekcionismu, je že došli k poznání, že zahraniční obchod pomáhá vzájemně prospěšné dělbě práce mezi národy a že volný a otevřený obchod umožňuje jednotlivým zemím zvyšovat jejich výrobní a spotřební možnosti, čímž dochází k zvyšování životní úrovně nejen v jednotlivých státech, ale v globálním pojetí i na celém světě.

¹⁴ Mankiw, N., G., Základy ekonomie, GRADA Publishing, Praha 2000, ISBN 80-7169-891-1

4.7 Překážky zahraničního obchodu¹⁵

Překážek zahraničního obchodu je celá řada.

- a) licence a kvóty,
- b) cla a diskriminační určení hodnoty importovaného zboží,
- c) technické standardy v oblasti zdraví, bezpečnosti, fytosanitární, veterinární, atd.,
- d) zvláštní daně na import a subvence exportu,
- e) mezinárodní kartely,
- f) mezinárodní dohody o omezení produkce.

Mezi nejvýznamnější z nich pak patří:

- a) Cla,
- b) Kvóty / licence,
- c) Dopravní náklady.

Vyměřování cel a kvót je už po staletí jedním z hlavních nástrojů, které vlády používají ke zvyšování příjmů a k ovlivňování rozvoje jednotlivých odvětví uvnitř národní ekonomiky. Už od 18. století – kdy se britský parlament pokusil o uvalení cel na čaj, cukr a další komodity dodávané do amerických kolonií – až do dneška se celní politiky osvědčují jako úrodná půda pro revoluci a politický boj. Ekonomickým důsledkům cel a kvót můžeme porozumět pomocí nabídkově poptávkové analýzy. Clo je pak chápáno jako daň uvalená na dovozy. Kvóta je pak kvantitativním omezením výše dovozů.¹⁶

4.7.1 Cla

Cla je nutné je rozdělit na:

- a) prohibitivní clo – bývá velmi vysoké a ve své podstatě prakticky vylučuje jakékoliv dovozy. Podstatou těchto cel je, aby dovozce musel, ve formě cla, zaplatit za dovážené zboží více než jaký je rozdíl mezi cenou světovou a cenou na domácím trhu,

¹⁵ Svatoš, M. a kolektiv, *Ekonomika agrárního sektoru (vybrané kapitoly)*, Praha, Credit Praha, 2000, ISBN 80-213-0583-5

¹⁶ Mankiw, N., G., *Základy ekonomie*, GRADA Publishing, Praha 2000, ISBN 80-7169-891-1

- b) neprohibitivní clo – jde o podstatně mírnější cla v porovnání s cly prohibitivními, která sice obchod poškozují, ale nevedou k jeho umrtvení. Cílem těchto cel zpravidla je, aby jejich hodnota vyrovnala rozdíl mezi cenami světovými a cenami na domácím trhu.

Pokud bychom teorii cel stručně shrnuli, pak můžeme konstatovat následující: „ clo má tendenci zvýšit cenu a dále pak snížit spotřebovávané dovážené množství zboží a tím prakticky zvýšit domácí výrobu“.¹⁷

4.7.2 Kvóty

Kvóty mají více méně podobný kvalitativní účinek jako cla. Opět si je můžeme pro naše potřeby rozdělit na :

- a) prohibitivní kvóty – což je v podstatě zákaz veškerých dovozů a konečný výsledek je pak velmi podobný zavedení prohibitivního cla,
- b) neprohibitivní kvóty – svým charakterem odpovídají neprohibitivním clům a jejich hlavní funkcí je ochránit vnitřní trh před průnikem zahraničního zboží, jehož průnik je regulován velikostí kvóty.

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že mezi cly a kvótami není z hlediska fungování zahraničního obchodu prakticky žádný rozdíl. Obecně zde však jisté nuance jsou:

- Clo přináší, kromě ochrany vnitřního trhu, také důchod do státní pokladny, na jehož základě lze např. snížit daně a tím vyrovnat část újmy, kterou utrpí zákazníci v dovážející zemi jak bude popsáno později v této práci.
- Kvóta zase přináší zisk ze vzniklých cenových rozdílů těm dovozcům, kteří tuto kvótu obdrželi. *To jim pak zpravidla umožňuje např. ovlivňovat rozhodnutí úředníků, kteří rozhodují o udělení licence, či kvóty.*

Při volbě mezi cly a kvótami pak ekonomové považují cla za menší zlo. Pokud se stát rozhodne zasahovat do komparativních výhod uvalením kvót, pak doporučují vládě, aby omezená dovozní povolení alespoň vydražila v aukcích. Tím se zabezpečí, že zisk z omezeného dovozního práva dosáhne spíše vláda než dovozce nebo vývozce.¹⁸

¹⁷ Samuelson, A., P., Nordhaus, D. W., *Ekonomie*, Nakladatelství Svoboda, Praha 1995, ISBN 80-205-0494-X

¹⁸ Mankiw, N., G., *Základy ekonomie*, GRADA Publishing, Praha 2000, ISBN 80-7169-891-1

4.7.3 Dopravní náklady

Náklady na dopravu nákladů a statků zvláště těch, které jsou objemné nebo podléhají zkáze, mají často stejný účinek jako cla, zejména v případech kdy snižují rozsah výhodné oblastní specializace.

4.7.4 Co z výše uvedeného tedy vyplývá?

Pokud byla, alespoň ve stručnosti, zmíněna problematika cel a kvót, je také nutné zmínit se o ekonomických nákladech spojených se cly a kvótami.

Výše v textu již bylo zmíněno, že z otevření se mezinárodnímu obchodu mají prospěch všechny země. Co se však stane, když dojde k uvalení kvót a zejména cel:

- a) domácí výrobci, kteří budou pracovat pod ochranným cenovým deštníkem cla, budou moci rozšířit svou výrobu a nebudou tolik tlačeni k inovaci svých produktů,
- b) spotřebitele budou muset nakupovat za vyšší ceny než jsou ceny světové a tudíž dojde ke snížení celkové spotřeby,
- c) stát získává určitý příjem z vybraných cel.

V zásadě lze konstatovat následující. Cla vytvářejí ekonomickou neefektivnost. Přesněji řečeno uvalení cel způsobuje, že ekonomické ztráty spotřebitelů převyšují zpravidla příjem získaný vládou plus dodatečné zisky výrobců.

5. Protekcionismus

5.1 Důvody k uplatnění ekonomie protekcionismu¹⁹

- ačkoliv protekcionismus jako takový z ekonomického hlediska znamená spíše ztrátu, přesto existuje mnoho důvodů, proč jej jednotlivé vlády světa mají tendenci využívat. Je to právě ochrana před konkurencí zahraničních dovozů prostřednictvím cel nebo kvót, která je zdůvodňována mnoha argumenty:
 - a) častým, zejména však neekonomickým, argumentem vedoucím k protekcionismu je, že je vhodné obětovat část hospodářského blahobytu podpoře jiných společenských cílů (což je typické zejména pro sektor zemědělské výroby),
 - b) existuje zde i řada argumentů, které jsou z ekonomického hlediska mylné, či dokonce zcela chybné a svým charakterem představují pouze okamžitou reakci na nějaký problém, avšak z dlouhodobého hlediska představují problémy. Příkladem těchto argumentů, které byly realizovány v praxi jsou např. merkantilismus, cla pro určité zájmové skupiny, cla na odvrácení konkurence levné zahraniční práce, odvetná cla, opatření sloužící jako ochrana národních odvětví sloužící jako ulehčení od dovozů v daném sektoru národního hospodářství.

5.2 Opodstatněné důvody protekcionismu²⁰

Dle čelních ekonomů, protekcionismus může nalézt skutečné opodstatněné důvody pro svou existenci jen v šesti případech:

- 1) cla a obchod omezující opatření mohou posunout směnné relace ve prospěch určité země,
- 2) dočasná celní ochrana (nebo i jiná zejména netarifní ochrana) „nezletilého odvětví“ s růstovým potenciálem může být v dlouhém období efektivní,

¹⁹ Mankiw, N., G., Základy ekonomie, GRADA Publishing, Praha 2000, ISBN 80-7169-891-1

²⁰ Samuelson, A., P., Nordhaus, D. W., Ekonomie, Nakladatelství Svoboda, Praha 1995, ISBN 80-205-0494-X

- 3) protekcionismus v zájmu argumentu národní bezpečnosti (jedná se o podporu odvětví, která jsou v zájmu národní bezpečnosti nebo dlouhodobého vývoje země nepostradatelná),
- 4) protekcionismus jakožto ochrana před nekalou konkurencí (jako hlavní argument tohoto přístupu se uvádí, že volný trh je žádoucí pouze tehdy, pokud se všechny země řídí stejnými pravidly),
- 5) protekcionismus jakožto „trumf“ pro vyjednávání (politici tvrdí, že již jen hrozba omezení obchodu může pomoci při složitých politických jednáních odstranit omezení obchodu již zavedené vládou jiné země),
- 6) protekcionismus může za určitých podmínek pomoci snižovat nezaměstnanost (Odpůrci volného obchodu argumentují tím, že obchod s ostatními zeměmi vede k zániku domácích pracovních míst. Ale pravdou zůstává, že tak jako pracovní místa likviduje, tak jiná pracovní místa pomáhá vytvářet).

Pro některé z výše uvedených argumentů existuje sice ekonomické zdůvodnění pro jejich uplatnění, ale pro některé z nich již toto zdůvodnění začíná silně pokulhávat. Zřetelné to je například u posledního z důvodů protekcionismu, neboť se pro snížení nezaměstnanosti příliš nehodí, protože z dlouhodobého hlediska se prokázalo, že cla a ochranná opatření před dovozem jsou neefektivním prostředkem k vytváření pracovních míst. Efektivnějšími nástroji zvyšování zaměstnanosti se jeví zejména kombinace fiskální a monetární politiky.

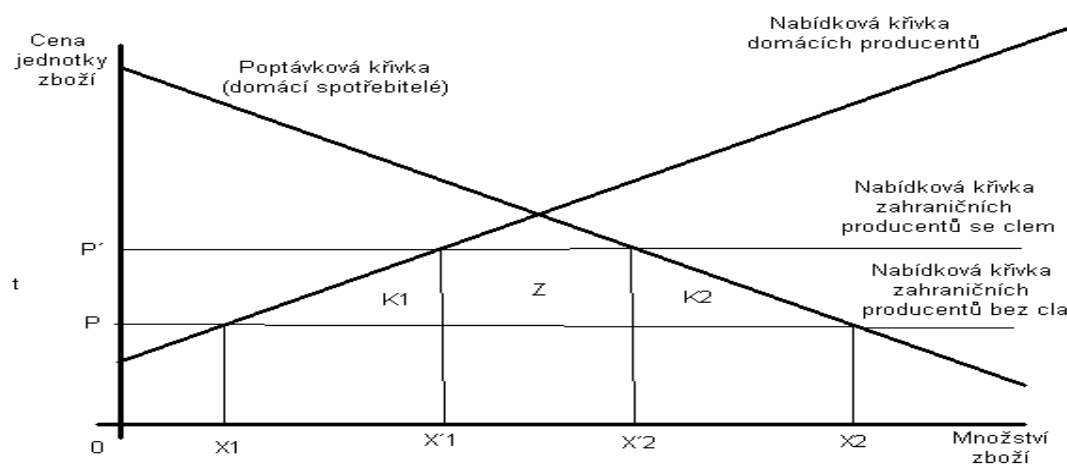
5.3 Jaké budou účinky protekcionismu (zejména cel a kvót) v rámci domácí ekonomiky

Projevy a následky protekcionismu lze dokumentovat na následujícím grafu č. 4. Z grafu vyplývá cca 13 efektů vyplývajících z protekcionistaicky orientované obchodní politiky.²¹

²¹ Svatoš, M. a kolektiv, *Ekonomika agrárního sektoru (vybrané kapitoly)*, Praha, Credit Praha, 2000, ISBN 80-213-0583-5

- 1) Ochrannářský efekt,
- 2) Spotřebitelský efekt,
- 3) Obchodní efekt,
- 4) Daňový efekt,
- 5) Přerozdělovací efekt,
- 6) Efekt společenského blahobytu,
- 7) Terms of trade efekt,
- 8) Efekt platební bilance,
- 9) Důchodový efekt,
- 10) Konkurenční efekt,
- 11) Efekt kvality,
- 12) Efekt posilující a měnící protekcionismus,
- 13) Kriminogenní efekt.

Graf č. 4 – Efekty protekcionismu

Zdroj: Mankiw, N., G., Základy ekonomie

Důsledky pro zahraniční obchod z výše zmíněných efektů protekcionismu jsou následující:²²

²² Svatoš, M. a kolektiv, Ekonomika agrárního sektoru (vybrané kapitoly), Praha, Credit Praha, 2000, ISBN 80-213-0583-5

- **Ochranářský efekt** – způsobuje vzestup produkce zboží domácích producentů vlivem toho, že zahraniční producenti mají znemožněný, nebo částečně omezený přístup na domácí trh země (někdy je také nazýván produkčním efektem) ($X'1 - X1$)
- **Spotřebitelský efekt** – má obecně na svědomí pokles celkového poptávaného množství zboží (zejména vlivem růstu cen na domácím trhu) ($X'2 - X2$)
- **Obchodní efekt** – má za následek pokles importovaného množství zboží (ve své podstatě odpovídá souhrnu ochranářského a spotřebitelského efektu) ($(X2 - X1) - (X'2 - X'1)$)
- **Daňový efekt** – je představován plochou Z, a jeho hlavní význam spočívá zejména ve zvýšení příjmů státu ($Z = (X'2 - X'1) * t$)
- **Přerozdělovací efekt** – spočívá v poklesu kupní síly spotřebitelů ve prospěch domácích podnikatelských příjmů, kdy zvýšení zisků domácích producentů je zapláceno „z kapes“ spotřebitelů.
- **Efekt společenského blahobytu** – projevuje se zejména ve snížení spotřebitelské renty v důsledku zavedení ochranářských opatření např. cel.
- **Terms of trade efekt** – spočívá v optimálním stanovování celních sazeb, aby se tak zlepšila relace mezi exportními a importními cenami země. Zlepšení TT prostřednictvím protekcionistických opatření zvýší blahobyť země pouze za předpokladu, že přednost nízkých importních cen je větší než náklady celé společnosti na protekci.
- **Efekt platební bilance** – úzce souvisí s obchodním efektem a s rovnovážným stavem devizových kursů
- **Důchodový efekt** – týká se zejména celní politiky státu a jeho podstata tkví v tom, že zavedení, či zvýšení cel vede k poklesu výdajů za zahraniční zboží, které je v určité míře nahrazováno růstem výdajů za odpovídající zboží domácího původu.
- **Konkurenční efekt** – protekcionismus vytváří překážky pro konkurenci ze zahraničí. Domácí producenti tak získávají postavení, kdy mohou vyrábět dražší, než by mohli bez cla.
- **Kvalitativní efekt** – protekcionistická opatření se mimo jiné odrážejí také na kvalitě zboží a to zejména v tom negativním slova smyslu. Ochranařství často vede k poklesu kvality nabízeného zboží a služeb ze strany domácích producentů, neboť ti se nemusejí obávat konkurence ze zahraničí. Tento fakt pak představuje ve své podstatě ztrátu společenského blahobytu.

- **Efekt zesílení protekce** – spočívá zejména v přímé samozesilující vlastnosti každého ochrannářského systému, která trvá až do okamžiku dosažení tržní rovnováhy.
- **Kriminogenní efekt** – tento efekt je často zmiňován v souvislosti s náchylností ke korumpování při realizaci protekcionistických opatření.

6. Porovnávání cen a komparativní výhoda²³

Co to je komparativní výhoda jsme již podrobně vysvětlili ve výše uvedeném textu. Pro zahraniční obchod je však důležitá vedle komparativní výhody i cena. Proto následující část práce bude věnována mimo jiné také porovnání ceny v kontextu komparativní výhody.

Cena statku, potažmo světová cena statku je alfou a omegou zahraničního obchodu vůbec. Při porovnávání cen statků v různých zemích je důležité dávat si pozor na jednotky ve kterých jsou ceny vyjádřeny. Abychom mohli ceny porovnávat, potřebujeme je změřit něčím, co má ve všech zemích podobnou hodnotu jako např. zlato, barel nafty, tuna pšenice. Ceně statku vyjádřené pomocí jiného statku se říká relativní cena. Vzhledem k tomu, že relativní ceny udávají náklady příležitosti, rozhodují o komparativní výhodě a vzorci obchodu.

Pokud mluvíme o zahraničním obchodě mezi například dvěma zeměmi, pak sledujeme cenu statku nejen na trhu jedné, či druhé země, ale zejména pak sledujeme cenu na trhu světovém, tedy cenu světovou. Jestliže je pak světová cena vyšší než cena domácí, má daná země tendenci exportovat, je-li tomu naopak, má daná země sklon ke zvýšení importu.

Srovnáním ceny světové s cenou domácí (v případě neexistence obchodu) se v podstatě ukáže, zda má daná země ve výrobě určitého statku komparativní výhodu. Domácí cena totiž odráží náklady příležitosti na výrobu statku, neboť udává čeho se musí daná země (potažmo její občané) vzdát, aby získala jednu jednotku zmíněného statku. Jestliže je domácí cena nízká (nižší než světová), jsou náklady na výrobu statku v dané zemi nízké, což svědčí o tom, že daná země má ve výrobě konkrétního produktu ve srovnání se zbytkem světa komparativní výhodu. Jestliže je však domácí cena vysoká (vyšší než cena světová), potom

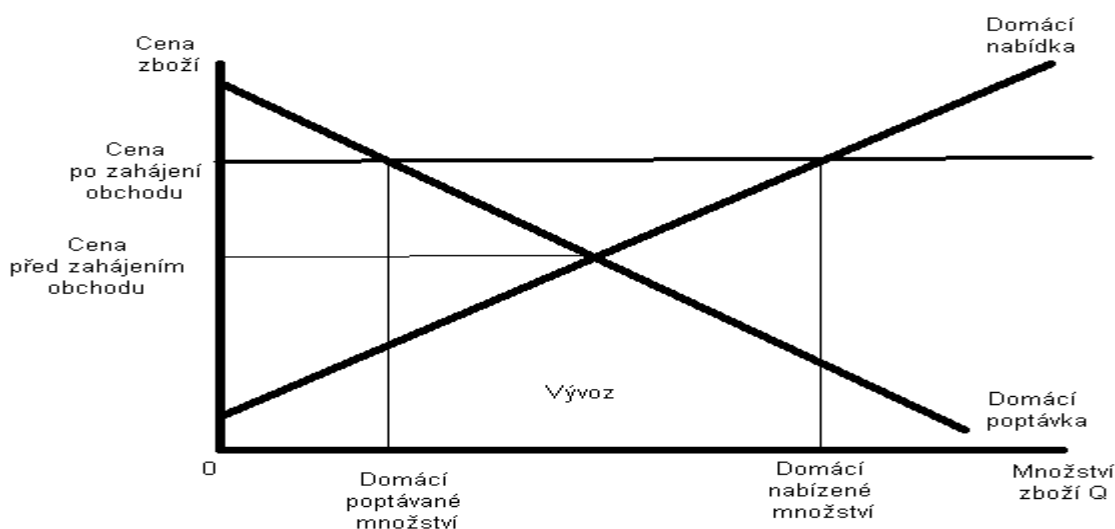
²³ Mankiw, N., G., Základy ekonomie, GRADA Publishing, Praha 2000, ISBN 80-7169-891-1

jsou náklady na výrobu statku příliš vysoké, což svědčí o tom, že mají komparativní výhodu ve výrobě daného statku země zahraniční.

Jak jsme konstatovali výše v textu, obchod mezi zeměmi je ve své podstatě postaven na komparativní výhodě. Obchod je tedy prospěšný proto, neboť dovoluje jednotlivým zemím specializovat se v tom, co umějí nejlépe. Základní otázkou kterou si ekonomové pokládají již mnoho let je: „Kdo z obchodu získává a kdo na něm trátí“

6.1 Přínosy a ztráty vyvážející země²⁴

Graf č. 5 – Přínosy a ztráty vyvážející země

Zdroj: Mankiw, N., G., Základy ekonomie

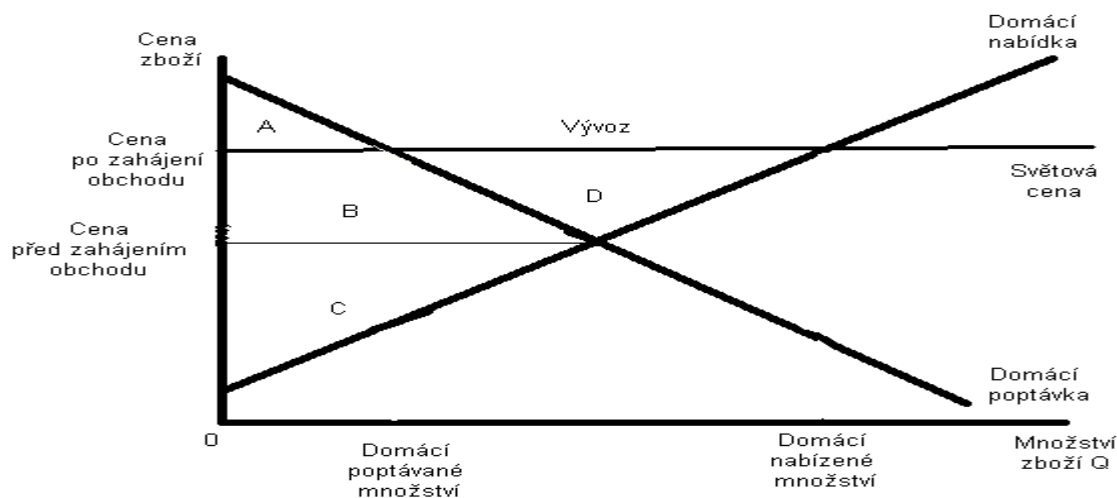
V grafu č. 5 je znázorněný trh se zbožím Q, když se domácí rovnovážná cena při neexistenci obchodu nachází pod cenou světovou. Jakmile je volný obchod povolen, domácí cena se zvýší na úroveň světové ceny. Žádný prodávající by totiž nepřistoupil na nižší cenu než je cena světová a žádný kupující by neplatil vyšší cenu, než je cena světová. V momentě kdy se cena domácí vyrovná ceně světové, domácí nabízené množství a domácí poptávané množství se budou lišit. Z grafu pak vyplývá, že jelikož je domácí nabízené množství větší než domácí poptávané množství, tak daná země má tendenci prodávat své produkty na trzích ostatních zemí. Země se tedy stává vývozcem a tudíž ačkoliv se domácí nabízené množství

²⁴ Mankiw, N., G., Základy ekonomie, GRADA Publishing, Praha 2000, ISBN 80-7169-891-1

statku a domácí poptávané množství statku liší, zůstává trh statku v rovnováze, protože se tu nyní objevuje další účastník trhu, kterým je jiný stát potažmo zbytek světa. Horizontální přímkou světové ceny si pak lze představit jako poptávku po statku ve zbytku světa. Tato poptávková křivka je pak dokonale elastická, protože daná země (v případě tak malé ekonomiky jako je například ekonomika ČR je to pak zcela evidentní) může za světovou cenu prodat tolik statku kolik si jen přeje.

Pokud tedy zahájíme na základě výše zmíněných úvah nějakou obchodní činnost, je nutno také zvážit jaké vyplývají ze zahájení obchodu přínosy a ztráty. Je zřejmé, že ne všichni z toho budou mít prospěch. Obchod způsobí, že se domácí cena v dané ekonomice zvýší na úroveň ceny světové. Domácí výrobci na tom pak budou lépe, neboť budou moci prodávat své produkty za vyšší ceny, avšak domácí spotřebitelé na tom budou hůře, neboť budou muset produkty kupovat za vyšší cenu. Abychom tyto přínosy a ztráty mohli měřit je nutno vzít v potaz změnu přebytku spotřebitele a přebytku výrobce, jak jsou znázorněny na grafu č. 6.²⁵

Graf č. 6 – Přínosy a ztráty vyvázející země

Zdroj: Mankiw, N., G., Základy ekonomie

Obecně plyne, že před zahájením obchodu se cena statku přizpůsobuje tak, aby se domácí nabídka rovnala domácí poptávce. Přebytek spotřebitele, tj. plocha mezi poptávkovou křivkou a úrovní ceny před zahájením obchodu, je plocha A + B. Přebytek výrobce, tj. plocha mezi nabídkovou křivkou a úrovní ceny před zahájením obchodu, je plocha C. Celkový

²⁵ Mankiw, N., G., Základy ekonomie, GRADA Publishing, Praha 2000, ISBN 80-7169-891-1

přebytek před zahájením zahraničního obchodu, tj. součet přebytku spotřebitele a přebytku výrobce, je plocha $A + B + C$.

Po zahájení zahraničního obchodu se zvýší domácí cena na úroveň světové ceny. Přebytek spotřebitele pak představuje plocha A (plocha mezi poptávkovou křivkou a úrovní světové ceny). Přebytek výrobce pak představuje plocha $B + C + D$ (plocha mezi nabídkovou křivkou a úrovní světové ceny). Celkový přebytek po zahájení zahraničně obchodní směny pak tedy představuje plocha $A + B + C + D$.

Výše naznačené propočty pak ukazují, kdo ve vyvážející zemi ze zahraničního obchodu získává a kdo na něm trpí. Prodávající z toho mají prospěch, neboť přebytek výrobce se zvětší o plochu $B + D$. Kupující je na tom hůře, neboť přebytek spotřebitele se zmenší o plochu B . Jelikož přínosy prodávajících jsou o plochu D vyšší než ztráty kupujících, celkový přebytek v dané zemi se pak v konečné fázi zvýší.

Z provedené analýzy vyvážejících zemí pak vyplývají dva následující závěry:

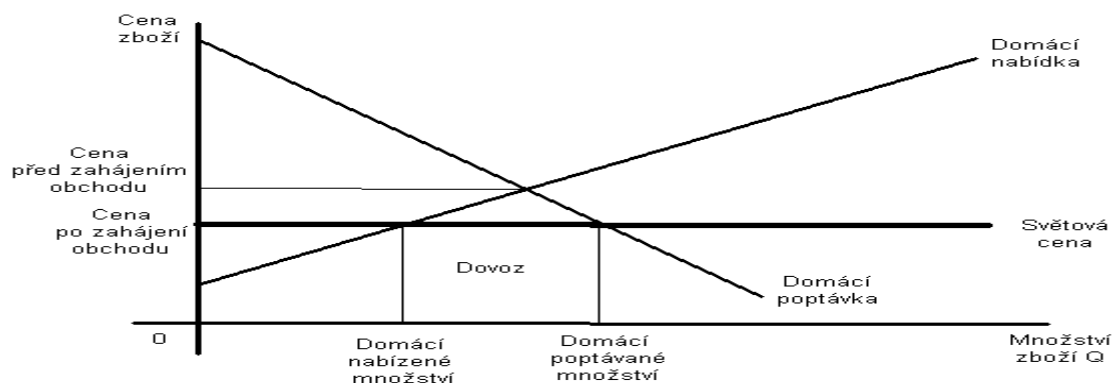
- 1) Když se země zapojí do mezinárodního obchodu a stane se vývozcem určitého statku, domácí výrobci daného statku jsou na tom lépe a domácí spotřebitelé daného statku jsou na tom relativně hůře.
- 2) Obchod však zvyšuje ekonomický blahobyt národa jako celku, neboť přínosy těch, kteří z něho získávají, převyšují ztráty těch, kteří na něm trpí.

6.2 Přínosy a ztráty dovážející země²⁶

Budeme uvažovat, že se domácí cena před zahájením zahraničně obchodní směny nachází nad cenou světovou. Pak po zahájení zahraničně obchodní směny dojde k tomu, že se cena domácí bude muset srovnat s cenou světovou. Jak znázorňuje graf č. 7, je domácí nabízené množství menší než domácí poptávané množství. Rozdíl mezi domácím poptávaným množstvím a domácím nabízeným množstvím se koupí ze zahraničí a z dané země se tak stane dovozce statku.

²⁶ Mankiw, N., G., Základy ekonomie, GRADA Publishing, Praha 2000, ISBN 80-7169-891-1

Graf č. 7 – Přínosy a ztráty dovážející země

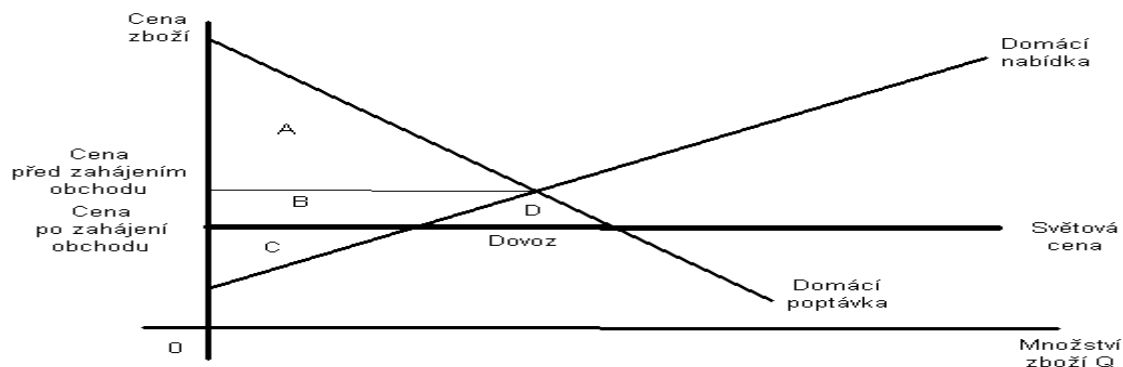

Zdroj: Mankiw, N., G., Základy ekonomie

V grafu je to horizontální přímka světové ceny, která představuje nabídku ze zbytku světa. Tato nabídka je dokonale elastická, neboť země (malá ekonomika například ČR) může za cenu světovou nakoupit tolik zboží kolik si přeje a zejména co jí dovolí její devizové zásoby, či úvěrové možnosti.

V následujícím odstavci budeme analyzovat opět přínosy a ztráty, které nám vyplývají ze zahraničního obchodu z pohledu dovážející země. Jako v předcházející analýze přínosů a ztrát vyvážející země ani zde všichni nemají prospěch. Když vliv ZO sníží domácí cenu, jsou na tom domácí spotřebitelé lépe (mohou nyní nakoupit více zboží za nižší cenu) a domácí výrobci jsou na tom hůře (musí teď prodávat za nižší cenu). Změna přebytku spotřebitele a přebytku výrobce měří velikost přínosů a ztrát, jak je znázorněno na grafu č. 8.²⁷

Graf č. 8 – Přínosy a ztráty dovážející země

Zdroj: Mankiw, N., G., Základy ekonomie

²⁷ Mankiw, N., G., Základy ekonomie, GRADA Publishing, Praha 2000, ISBN 80-7169-891-1

Před zahájením zahraničně obchodní směny na trhu znázorňuje přebytek spotřebitele plocha A, přebytek výrobce pak plocha B + C a celkový přebytek pak součet ploch A + B + C. Po zahájení zahraničně obchodní směny přebytek spotřebitele představuje plocha A + B + D, přebytek výrobce představuje plocha C a celkový přebytek představuje plocha A+B+C+D.

Výše zmíněné propočty blahobytu ukazují, kdo z obchodu v dovážející zemi získává a kdo na něm trátí. Kupující z něho má prospěch, neboť přebytek spotřebitele se zvýší o plochu B + D. Prodávající jsou na tom hůře, neboť přebytek výrobce se zmenší o plochu B. Přínosy kupujících pak převyšují ztráty prodávajících a celkový přebytek se zvětší o plochu D.

Z analýzy přínosů a ztrát dovážejících zemí obecně vyplývají dva závěry, které jsou analogické se závěry pro vyvážející země:

- 1) Když se země zapojí do zahraničně obchodní směny a stane se dovozcem určitého statku, domácí spotřebitelé daného statku jsou na tom lépe a domácí výrobci daného statku jsou na tom hůře.
- 2) Obchod zvětšuje ekonomický blahobyt země, neboť přínosy těch, kteří z něho získávají, převyšují ztráty těch, kteří na něm trátí.

Obecně z výše uvedených analýz zahraničního obchodu vyplývá, že obchodováním na mezinárodní úrovni si mohou polepšit obě strany (tj. strana dovážející i strana vyvážející). Jestliže jedna země otevře svůj trh mezinárodnímu obchodu, někdo z toho získá a někdo na tom bude trátit bez ohledu na to, zda země bude vyvážet nebo dovážet. V obou případech však přínosy těch, co získají, převýší ztráty těch, kteří budou trátit, do té míry, že by ti, co získají, mohli ty, co budou trátit, kompenzovat a přitom na tom stále být lépe. V tomto smyslu díky zahraničnímu (mezinárodnímu) obchodu na tom mohou být všichni lépe.²⁸

²⁸ Mankiw, N., G., Základy ekonomie, GRADA Publishing, Praha 2000, ISBN 80-7169-891-1

7. Hodnocení efektivnosti zahraničního obchodu²⁹

Nejběžněji užívaným ukazatelem efektivnosti zahraničního obchodu jsou „**reálné směnné relace**“. Vyjadřují změnu kupní síly exportovaného zboží vyjádřenou v množství zboží dováženého. Počítají se jako poměr bazického indexu cen vývozních k bazickému indexu cen dovozních (viz. metodika str. 18).

Z reálných směnných relací vyplývá, o kolik bylo možno v hodnoceném roce nakoupit více nebo méně zboží v porovnání s rokem výchozím za stejný fyzický objem (hmotnost) vyvezeného zboží. Reálné směnné relace neříkají nic o výši cen jako takových, vypovídají pouze o změnách cen vývozu v porovnání se změnami cen dovozu v dohodnutém období. Reálné směnné relace se mění mimo jiné v důsledku změn sortimentu vyváženého a dováženého zboží. Zlepšování směnných relací obvykle signalizuje zlepšení skladby vývozu směrem k produktům s vyššími cenami a naopak.

Dalším obecně užívaným ukazatelem hodnocení efektivnosti zahraničně obchodní směny jsou „**průměrné kilogramové ceny exportu a importu**“. Podíl kilogramových cen exportu a importu nám pak vyjadřuje kolik kilogramů exportu je třeba na kompenzaci dovozu jednoho kilogramu importu. Obecně je však nutno konstatovat, že takto koncipovaný ukazatel nemá příliš vysokou vypovídací schopnost, neboť nezohledňuje množství (hmotu) zobchodovaného zboží. To pak může vést často ke zkreslení výsledků zahraničního obchodu. Ukazatel totiž dává zkreslený pohled na aktuální situaci tím, že komparuje pouze kilogramové ceny a nebere v úvahu již výše zmíněné množství zobchodovaného zboží, což může být v případě, že import má nízké kilogramové ceny, ale probíhá řádově ve statisících tunách, silně zkreslující v porovnání s exportem, který má vysokou kilogramovou hodnotu, ale jeho objem je pouze několik tun.

Jiným ukazatelem přispívajícím k hodnocení efektivnosti zahraničně obchodní směny je „**krytí exportu importem**“. Opět se jedná o velmi jednoduchý (orientační) ukazatel počítaný jako podíl hodnoty exportu a hodnoty importu. Říká z kolika procent je hodnota importu kryta hodnotou exportu. Je to ukazatel velmi jednoduchý umožňující analyzovat trend vzájemného vývoje exportu a importu. Jeho nevýhodou je, že nezohledňuje obsah (kvalitu) zahraničně obchodní směny.

²⁹ Svatoš, M. a kolektiv, *Ekonomika agrárního sektoru (vybrané kapitoly)*, Praha, Credit Praha, 2000, ISBN 80-213-0583-5

8. Vliv členství České republiky v Evropské unii na agrární zahraniční obchod ČR

Do května 2004 byla Česká republika suverénním státem, který mohl na mezinárodní scéně uzavírat obchodní dohody. Měli jsme vlastní celní sazebník, uzavřeli jsme Středoevropskou dohodu o volném obchodu (CEFTA), byli jsme řádným členem Světové obchodní organizace (WTO) s hlasovacím právem.

Nyní podléháme obchodní politice Evropské unie. Politika zahraničního obchodu, tj. stanovování dovozních cel a jednání o podmínkách zahraničního obchodu se „třetími zeměmi“, je výlučnou pravomocí EU. Členské země nemají žádnou pravomoc provádět svoji vlastní obchodní politiku. Při veškerých jednáních na půdě WTO o liberalizaci světového obchodu nevystupují jednotlivé členské země EU samostatně, ale jsou zastoupeny EU jako zplnomocněným subjektem mezinárodních vztahů. Cla a kvóty na dovoz ze „třetích zemí“ určuje EU přímo pomocí nařízení a nemusí, jako v případě směrnic, čekat na jejich implementaci národními parlamenty. EU nepotřebuje na změny v politice zahraničního obchodu ani souhlas Evropského parlamentu a nařízení vydává přímo Evropská komise nebo Rada ministrů.³⁰

Od prvního dne členství v Evropské unii Česká republika zaznamenává řadu změn. Jedna ze zásadních se odehrává v oblasti tvorby a provádění zahraničněobchodní politiky vůči členským i nečlenským státům Evropské unie. Po vstupu České republiky do Evropské unie přestalo být území našeho státu samostatným celním územím, na kterém platily výhradně české celní předpisy a v souladu s čl. 3 celního kodexu Společenství se stalo součástí celního území Evropské unie. Podmínky dovozu a vývozu zboží v obchodu se „třetími zeměmi“, to znamená se státy a územími, které nejsou součástí celního území Evropské unie, a pohyb zboží, které nemá původ v zemích EU a pohybuje se po jeho celním území, upravují již celní předpisy EU. (Obchod mezi jednotlivými členskými státy EU se zbožím, které pochází ze zemí EU – až na malé výjimky – celním předpisům nepodléhá).³¹

³⁰ **Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR**, Společná obchodní politika Evropské Unie (Právní rámec obchodování členských států EU s třetími (nečlenskými) zeměmi, Praha 2005

³¹ **Teplá, M., Svoboda, J.**, Změny pravidel agrárního obchodu po vstupu ČR do EU, Praha 2003, Agrospoj, MZe ČR

Pokud chceme analyzovat vliv Evropské unie na agrární zahraniční obchod České republiky, je nutné podrobně analyzovat systém agrárního zahraničního obchodu Evropské unie, jeho vývoj a jeho základy včetně právního rámce.

Evropská unie (EU) praktikuje jednak Společnou zemědělskou politiku (SZP) a jednak Společnou obchodní politiku. Obě tyto politiky zcela zásadně ovlivňují agrární obchod nově vstoupivších zemí, tedy i České republiky. Po vstupu do EU se zahraničním obchodem ČR stal pouze obchod se zeměmi mimo EU, tzv. „třetími zeměmi“. Obchod mezi současnými členskými státy EU a nově vstupujícími státy (tedy i ČR) je obchodem vnitřním v rámci jednotného trhu EU. Povinností všech členských zemí EU je praktikovat jak SZP, tak i Společnou obchodní politiku a řídit se jednotnými právními předpisy EU v rámci těchto politik vydaných.³²

Společná obchodní politika se zakládá na jednotných zásadách, zejména pokud jde o úpravy celních sazeb, uzavírání celních a obchodních dohod, liberalizačních opatření, vývozní politiku, ochranná obchodní opatření apod. Společná zemědělská politika pak praktikuje jednotné zásady, pokud jde o podporu exportu zemědělských komodit a přístup na trh v podobě preferenčních ujednání. Pro dovozy do EU (tedy i do ČR) platí společný celní sazebník EU včetně jednotných celních preferencí a preferenčních celních kvót.

Nástroje, české obchodní politiky (cla, celkový dovozní a vývozní režim, ochranná opatření, opatření proti nekalým obchodním praktikám, kvantitativní omezení, zahraničně politicky motivované obchodní zákazy, obchodní smlouvy a dohody), které byly využívány v období před vstupem České republiky do Evropské unie, nahradily autonomní a smluvní prostředky EU. V důsledku toho jsou základní podmínky pro zahraničně obchodní operace českých vývozců a dovozců shodné s podmínkami nastavenými pro obchodníky z ostatních členských států EU.

³² **Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR**, Společná obchodní politika Evropské unie (Právní rámec obchodování členských států EU s třetími (nečlenskými) zeměmi, Praha 2005

8.1 Postavení zemědělství v rámci Evropské unie

Pro lepší představu o zemědělském sektoru EU a jeho postavení v systému unijního hospodářství je vhodné uvést nejprve několik čísel. V roce 2000 činila obhospodařovaná plocha v celé EU přibližně 130 milionů hektarů a na celkové zaměstnanosti se zemědělství (včetně lesnictví, lovu a rybolovu) podílelo 4,3 %. V roce 2001 zemědělské tržby v EU v průměru meziročně vzrostly o 3,3 %, a to zejména díky pokračujícímu snižování pracovních nákladů (asi o 2 %) a vyšším reálným tržbám (asi o 1,2 %).

Nejvýznamnější výrobovou kategorií zůstává mléko (jeho podíl činí 13,8 %). Významný je také podíl produkce hovězího dobytka. Ve všech členských státech s výjimkou Řecka se hovězí produkce podílí na celkové zemědělské výrobě minimálně 5 %.

EU je soběstačná ve většině zemědělských produktů, které spadají do Společné zemědělské politiky (CAP). Nejvyšší úroveň soběstačnosti (měřena jako podíl domácí produkce na domácí spotřebě) byla dosažena v roce 2003 u plnotučného sušeného mléka (370 %), dále u odtučněného sušeného mléka (247 %), cukru (128%), pšenice (120 %) a másla (116 %). Je tedy evidentní, že EU je velmi závislá na vývozu a zahraniční trhy představují velice důležité odbytiště pro evropskou produkci. Vývozy jednotlivých zemědělských komodit z EU mají podstatný podíl na celkových světových vývozech těchto komodit. Zejména to platí pro víno (41,5 %), sušené mléko (32 %), sýry (31,9 %), máslo (20,5 %), pšenicu (15,1 %) a cukr (13,5 %). V roce 2003 EU byla zároveň největším světovým dovozcem i vývozcem zemědělských výrobků. Celková hodnota dovozů za toto období činila 68 mld. USD (17,9 % celkových světových zemědělských dovozů) a vývozu 62,6 mld. USD (tj. 17,66 % celkových světových zemědělských exportů). Na celkových vývozech EU se zemědělské výrobky podílely 5,3 % a na celkových dovozech 6,3 %.^{33, 34, 35}

Zemědělská politika Evropské unie se řídí pravidly přijatými členskými zeměmi EU v rámci tzv. Společné zemědělské politiky EU (CAP). Hlavními nástroji CAP jsou garantované společné ceny a společné tržní organizace (CMO) pro osmnáct výrobových kategorií. CMO jsou čtyř typů. První typ je pro jednoleté plodiny (obiloviny, olejnin a

³³ **BusinessInfo – oficiální portál pro podnikání a export**, Potravinářský průmysl v zemích EU, Potravinářská komora ČR, Praha 2004

³⁴ <http://epp.eurostat.cec.eu.int/portal/>

³⁵ <http://www.fao.org>

bílkovinné plodiny), pro hovězí maso a skopové maso a je spojen s přímou pomocí producentům užívajícím výrobní faktory jako je půda a hospodářská zvířata. Přímá pomoc je spojena s referenčními obdobími a programy omezujícími produkci. Druhý typ CMO se týká olivového oleje, tabáku, bavlny, některého zpracovaného ovoce a zeleniny (citrusy, rajčata, švestky, stolní víno) a poskytuje přímou pomoc, která je přímo úměrná produkčním úrovním, ale současně podléhá stropům odvozeným z historických úrovní produkce. Třetí typ CMO je pro dvě výrobní skupiny, a to mléčné výrobky a cukr, a spočívá v poskytování podpor v rámci produkčních kvót, přičemž náklady na tyto podpory nese zejména spotřebitel. Čtvrtý typ CMO, který je uplatňován pro ovoce a zeleninu, kvalitní vína, vepřové maso, drůbeží maso, vejce a med, umožňuje trhu se v podstatě volně pohybovat (fluktuovat) a intervence jsou minimální.³⁶

EU disponuje velmi propracovaným režimem pro dovozy a vývozy zemědělských produktů. Přesáhnou-li domácí ceny úroveň cen světových a sníží se tak konkurenceschopnost unijních producentů a vývozců, uvaluje EU zvýšená cla jako zvláštní ochranné opatření podle Dohody WTO o zemědělství. Průměrné celní zatížení zemědělských produktů při dovozech do EU bylo v roce 2004 odhadováno asi na 16,1 %. Platí, že unijní cla jsou nízká na zemědělské výrobky neprodukované v EU (např. káva, čaj, koření), ale jsou výrazně vyšší na základní produkty spadající do CAP a na komodity vzniklé jejich zpracováním.

Dalším uplatňovaným obchodně politickým nástrojem jsou vývozní subvence. Cílem jejich používání je zajistit vývoz přebytků Společenství do zahraničí, přičemž jejich využívání je omezeno co do hodnoty i objemu subvencované produkce podle Dohody WTO o zemědělství. Vysokou míru ochrany a podpory, kterou EU poskytuje svým zemědělcům, výslovně zmiňuje i studie ekonomických dopadů jednotlivých politik EU, uveřejněná OECD v roce 2005, která konstatuje, že „zemědělství je tradičně nejchráněnějším sektorem Společenství“.³⁷

³⁶ **BusinessInfo – oficiální portál pro podnikání a export**, Potravinářský průmysl v zemích EU, Potravinářská komora ČR, Praha 2004

³⁷ **BusinessInfo – oficiální portál pro podnikání a export**, Potravinářský průmysl v zemích EU, Potravinářská komora ČR, Praha 2004

Tlaky na přizpůsobení CAP novým podmínkám vycházejí zejména z procesu rozšiřování EU, ale objevují se i v souvislosti s pokračujícími jednáními o zemědělství ve WTO. Podstatným faktorem je rovněž pokles důvěry spotřebitelů v CAP vyplývající z rostoucího počtu krizí v oblasti bezpečnosti potravin. Nejnovější reforma CAP by měla, kromě jiného, výrazně posílit unijní vyjednávací pozici při právě probíhajících jednáních na půdě WTO, která hrozí přerůst ve výrazný názorový konflikt o podobě další liberalizace mezinárodního agrárního obchodu. Skupina 42 rozvojových zemí, takzvaná G33, vyzvala totiž Evropskou unii spolu s USA a Japonskem ke spravedlivějšímu obchodu se zemědělskými produkty. Státy seskupené v rámci platformy G33 požadují uvolnění obchodu, které by ochránilo hlavní zemědělské produkty jejích členů před subvencovaným exportem bohatých států.

8.2 Základní charakteristika a pravidla upravující agrární zahraniční obchod Evropské unie

Evropská unie (EU) se v důsledku rozšíření stala největším světovým producentem, vývozcem a dovozcem agrárních produktů. Navzdory relativně méně příznivým klimatickým, přírodním a demografickým podmínkám, ve srovnání s nejpříznivějšími produkčními regiony světa, je EU ve výrobě základních zemědělských surovin vysoce přebytková. Přebytečná produkce je vyvážena zpravidla za pomoci vývozních subvencí. Rozměr zemědělství je pak dán zejména protekcionistickou Společnou zemědělskou a obchodní politikou EU.

EU je mezinárodní uskupení se zcela mimořádným hospodářským potencionálem a na něm založenou silnou pozicí v celosvětovém obchodu. Již před rozšířením byla EU největším světovým vývozcem zboží s podílem okolo 20 %, v dovozu zaujímá druhé místo se zhruba 19%. EU všemi dostupnými nástroji zajišťuje výhodný přístup unijního zboží na trhy „třetích zemí“ a otevírá svůj trh pro zahraniční zboží, přičemž důsledně sleduje dodržování mezinárodních pravidel obchodu a v případě jejich porušování přijímá opatření na ochranu svých zájmů. Význam EU ve světovém obchodě však nelze měřit pouze fyzickým a hodnotovým objemem jejího zahraničního obchodu. Mnohostranná obchodní jednání v rámci Světové obchodní organizace ukazují, že EU spolu s USA hraje klíčovou úlohu v mezinárodních obchodních vztazích. Takové výsledky nepochybně potvrzují kvalitu a úspěšnost unijní obchodní politiky, jejímž cílem je přispět ve společném zájmu

k harmonickému rozvoji světového obchodu, postupnému odstraňování omezení v mezinárodním obchodě a snižování celních překážek.³⁸

Evropská unie je podle mezinárodních pravidel obchodu celní unií a ve vztahu ke „třetím zemím“ uplatňuje jednotné úpravy obchodních vztahů, závazné pro všechny členské státy. Obchodní politika uplatňovaná ve vztahu ke „třetím zemím“ je politikou společnou, závaznou pro všechny členy EU. Pro **společnou obchodní politiku (SOP)**, hlavní složku a nejvíce integrovanou oblast komplexu vnějších vztahů EU, je relevantní **Smlouva o založení Evropského společenství**. Již z definice obchodní politiky EU jako politiky společné lze dovodit přenesení působnosti národních států v této oblasti na příslušné orgány ES. Tuto působnost vymezuje jak z hlediska věcného, tak institucionálního především **článek 133** (Společná obchodní politika, provádění). Pokud jde o věcné hledisko, je stanoveno, že SOP se zakládá na jednotných zásadách, zejména pokud jde o úpravy celních sazeb, uzavírání celních a obchodních dohod, sjednocování liberalizačních opatření, vývozní politiku a obchodní ochranná opatření, jako jsou např. opatření pro případ dumpingu a subvencování.³⁹

Z pohledu institucionálního je rozhodujícím orgánem pro provádění společné obchodní politiky Rada EU, která rozhoduje na základě návrhů předložených Evropskou komisí. Členské státy nejsou oprávněny samostatně vystupovat, monopol na předkládání návrhů k provádění SOP ve dvoustranném i mnohostranném rozměru, na doporučení ke sjednání mezinárodních dohod i na vedení vlastních jednání má Evropská komise. Rada EU rozhoduje při hlasování kvalifikovanou většinou s výjimkou případů zavádění konečných antidumpingových a vyrovnávacích opatření, kde postačuje prostá většina. Je-li třeba sjednat v obchodní oblasti dohody s „třetími zeměmi“ či mezinárodními organizacemi, Evropská komise podá Radě EU doporučení na jejich sjednání. Rada EU zmocní Evropskou komisi k zahájení jednání a stanoví jí mandát pro jednání. Při sjednávání dohody Evropské komisi pomáhá konzultacemi Zvláštní výbor ustavený Radou EU (Výbor pro otázky článku 133) a jeho teritoriálně i zbožíově zaměřené pracovní skupiny. Při výkonu prováděcích pravomocí Komisi napomáhá 12 výborů pro obchodní otázky. Systematicky je informován a konzultován

³⁸ Vološin, J., VÚZE Praha

³⁹ Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, Společná obchodní politika Evropské Unie (Právní rámec obchodování členských států EU s třetími (nečlenskými) zeměmi, Praha 2005

Evropský parlament, jehož souhlasu je zapotřebí u určitých dohod přesahujících rámec společné obchodní politiky (vč. WTO) a u asociačních a kooperačních dohod.⁴⁰

Tvorba a provádění obchodní politiky se v EU uskutečňuje efektivním a transparentním způsobem. Komise pravidelně konzultuje utváření charakteru obchodní politiky EU s představiteli zájmových skupin a občanské společnosti včetně představitelů průmyslu, sociálních partnerů, odborových svazů a nevládních organizací. Právní akty jsou pak publikovány v Úředním věstníku Evropské unie (dříve Evropských společenství). Bylo zavedeno právo přístupu k dokumentům Evropského parlamentu, Rady EU a Evropské komise s výhradou zásad a omezení z důvodu veřejného nebo soukromého zájmu. Nová legislativa umožňuje také přístup k dokumentům poskytnutým třetími stranami.⁴¹

Z hlediska použitých nástrojů lze společnou obchodní politiku EU členit podle klasického principu na autonomní a smluvní. Autonomní obchodní politika zahrnuje všechna opatření týkající se dovozu a vývozu zboží, která uplatňuje EU mimo rámec smluvních závazků vůči „třetím státům“, a používá je tedy autonomně. Patří sem společné vývozní a dovozní předpisy, ochranná opatření, opatření proti nekalým obchodním praktikám, kvantitativní omezení a zahraničně politicky motivované obchodní zákazy. Smluvní obchodní politika zahrnuje veškerá smluvní ujednání EU se „třetími zeměmi“ o dovozu a vývozu zboží. Tato ujednání se mohou týkat jednotlivých zemí či jejich seskupení nebo regionů, mohou mít však také globální dimenzi, jako je tomu v případě Světové obchodní organizace.⁴²

Je to právě Světová obchodní organizace se kterou se stávající politika zemí EU dostává do střetu, zejména pokud jde o snižování míry protekcionismu a otevírání prostoru pro zemědělskou výrobu v zemědělství rozvojových zemí. EU společně s dalšími rozvinutými zeměmi jsou tlačeny globálními požadavky ke zlepšení přístupu na vnitřní trh, na snižování podpor a omezování dalších opatření deformujících agrární obchod a narušujících konkurenční podmínky na světovém agrárním trhu.

⁴⁰ Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, Společná obchodní politika Evropské Unie (Právní rámec obchodování členských států EU s třetími (nečlenskými) zeměmi, Praha 2005

⁴¹ Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, Společná obchodní politika Evropské Unie (Právní rámec obchodování členských států EU s třetími (nečlenskými) zeměmi, Praha 2005

⁴² Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, Společná obchodní politika Evropské Unie (Právní rámec obchodování členských států EU s třetími (nečlenskými) zeměmi, Praha 2005

8.2.1 Monitoring agrárního zahraničního obchodu (Intrastat a Extrastat)⁴³

Z hlediska metodického je nutno poukázat na následující skutečnost, která velmi významně začala ovlivňovat systém monitoring AZO ČR po vstupu do EU. Po vstupu ČR do Evropské unie došlo z hlediska metodiky monitoringu zahraničního obchodu k několika změnám. Velmi laicky lze říci, že až do vstupu ČR do EU byl za zahraniční obchod považován veškerý obchod, kdy zboží překročilo hranice ČR buď ve směru dovnitř nebo ve směru ven. Takto zobchodované zboží bylo sledováno ve dvou různých režimech podle toho, zda zboží bylo vpuštěno na vnitřní trh do tak zvaného „volného oběhu zboží“ – tedy bylo nacionalizováno (tzv. „režim volného oběhu zboží“), nebo bylo na vnitřní trh země vpuštěno na tzv. „celní záznam“ a podléhalo celnímu dozoru (tzv. „zboží bylo propuštěno do vázaného celního oběhu“). Oba režimy se od sebe v zásadě lišili tím, že zatímco se zbožím v rámci režimu „volného oběhu zboží“ již bylo možno volně nakládat (tzn. prodávat a kupovat), zboží v rámci „vázaného oběhu“ bylo pod neustálým celním dohledem, protože nebylo tak zvané „nacionalizované“ (nebylo procleno) a tudíž muselo v určitém, předem daném, časovém úseku opět opustit území ČR.

ČR se po přijetí do EU stala součástí společného trhu zemí EU a z hlediska monitoringu zahraničního obchodu došlo k následující změně. Český zahraniční obchod se stal součástí tzv. „vnitrounijního obchodu“ (tj. obchodu mezi členskými státy EU) a tato obchodní směna již nemá status zahraničně obchodní směny, neboť se směna zboží uskutečňuje v rámci jednoho (společného) trhu. Od 1. května 2004 má status zahraničně obchodní směny pouze obchodu s tzv. „třetími zeměmi“ – tedy obchod mimo teritorium EU.

Od 1. května 2004 je tedy monitoring českého zahraničního obchodu založen na dvou systémech sběru dat: **Intrastat**, který sleduje pohyb zboží uvnitř Společenství (přijetí a odeslání zboží z/do států EU) a **Extrastat**, který sleduje obchod s nečlenskými státy EU (dovoz a vývoz zboží z/do „třetích zemí“).

⁴³ Český statistický úřad, metodické poznámky, www.czso.cz

Zahraniční obchod je sledován jako souhrn dvou na sobě nezávislých systémů obchodu.

Intrastat:

Statistika „vnitrounijního“ obchodu je založena na generálním systému obchodu, kdy se do statistiky zahrnuje zboží vstupující nebo opouštějící statistické území ČR (s výjimkou čistého tranzitu).

Extrastat:

Statistika zahraničního obchodu se „třetími zeměmi“ je založena na speciálním systému obchodu, kdy statistické území zahrnuje pouze území volného oběhu a území, kde se uskutečňuje aktivní zušlechtění. Je-li dovážené zboží umístěno do „svobodného celního pásma“ nebo „svobodného celního skladu“, nezahrnuje se do statistiky v okamžiku přijetí do „svobodného celního pásma“ nebo „svobodného celního skladu“, ale až při propuštění do „volného oběhu“ nebo do celního režimu „aktivního zušlechtění“. Obdobně, zboží opouštějící celní sklad se nevykazuje jako vývoz (do statistiky se nezahrnuje vývoz z celního skladu).

Z hlediska kvalitativní a kvantitativní analýzy zahraničního obchodu je nutno poznamenat, že vedle transakcí, které jsou monitorovány výše zmíněnými systémy Intrastat a Extrastat v praxi existují i transakce, které tento systém monitoringu pohybu zboží nezaznamenává a jež jsou do celkového monitoringu zahraničního obchodu započítávány pouze na základě expertních odhadů.

Transakce zahrnované do statistiky

Statistika zahraničního obchodu zahrnuje kromě standardních transakcí také výměnný obchod, zboží do komise (zboží určené k prodeji, ale neprodané v okamžiku překročení hranice), zušlechtění a opravy, finanční leasing, zboží obchodované mezi podniky ve společném vlastnictví, zboží obchodované na vládní účet, poštovní zásilky, které jsou předmětem celního řízení, aj.⁴⁴

⁴⁴ Český statistický úřad, metodické poznámky, www.czso.cz

Transakce nezahrnované do statistiky

Do statistiky zahraničního obchodu se nezahrnuje především zboží v režimu tranzit (jednoduchý tranzit nebo tranzit s překládkou), zboží v celním režimu dočasného použití (zboží dočasně propuštěné na veletrhy, výstavy, zkoušky apod.), zboží propuštěné do volného oběhu poté, co prošlo režimem aktivního zušlechtění nebo přepracování pod celním dohledem, nezákonný obchod, provozní leasing, měnové zlato, zákonná platidla, cenné papíry, zboží pro diplomatické účely, zboží určené pro první pomoc v oblastech zasažených živelnými pohromami a poštovní známky. V rámci Intrastatu se ze statistiky dále vylučují jednotlivé obchodní operace realizované soukromými osobami a operace realizované zpravodajskými jednotkami, které jsou osvobozené od DPH. Povinnost vykazovat pro Intrastat nemají ani zpravodajské jednotky s roční hodnotou odeslání a přijetí pod asimilačním prahem (4 mil. Kč pro odeslání, 2 mil. Kč pro přijetí), avšak jimi realizovaný obchod se do statistiky zahrnuje pomocí matematicko-statistických dopočtů.⁴⁵

Mezinárodní srovnatelnost údajů týkajících se výsledků zahraničního obchodu je zajištěna postupným sjednocováním metodiky monitoringu zahraničního obchodu, která je dnes v ČR stejně jako v Evropské unii založena zejména na:

- zavedení Jednotné celní deklarace (od 1.5.2004 Jednotný správní dokument)
- zavedení Kombinované nomenklatury
- zavedení Intrastatu - statistického systému pro sledování pohybu zboží mezi členskými zeměmi Evropské unie ke dni vstupu ČR do EU

Údaje o zahraničním obchodu ČR se sestavují a publikují v členění:

a) podle zbožíových klasifikací

- Kombinovaná nomenklatura (KN 8),
- Harmonizovaný systém (HS 2, HS 4, HS 6),
- Standardní mezinárodní klasifikace zboží, 3. revize (SITC 1, SITC 2, SITC 3, SITC 4, SITC 5),
- Standardní klasifikace produkce (SKP 2, SKP 3, SKP 4)

b) podle Geonomenklatury

(klasifikace zemí s 2-místnými alfabetskými kódy podle ISO 3166).

⁴⁵ Český statistický úřad, metodické poznámky, www.czso.cz

Shromažďování a zpracování dat v rámci nově zavedeného systému monitoringu zahraničního obchodu probíhá následujícím způsobem:

V případě Intrastatu:

Zdrojem dat o odeslání a přijetí jsou výkazy pro Intrastat, jejichž sběr a prvotní kontrolu zajišťuje Generální ředitelství cel (GŘC). Další zpracování, kontrolu a následné zveřejnění zajišťuje Český statistický úřad (ČSÚ).

Součástí zpracování dat jsou i matematicko-statistické dopočty, kterými se kompenzuje ztráta informací v důsledku non-response a zavedení statistických prahů. Pro dopočty non-response byla na základě testování vybrána metoda meziměsíčního indexu v kombinaci s metodou meziročního indexu. Dopočítávají se tak údaje za jednotlivé chybějící firmy a využívají se při tom data o jejich obchodě v minulých obdobích. Při dopočtu hodnoty obchodu realizovaného podniky pod asimilačním prahem se rovněž vychází z posledních dostupných údajů, které se také indexují. Dopočtené údaje jsou k dispozici na úrovni HS 2, SITC 1, SITC 2 a SKP 2.⁴⁶

V případě Extrastatu:

Zdrojem dat o vývozu a dovozu jsou údaje celní statistiky zpracováváné z **Jednotných správních dokumentů (JSD)**. Sběr dat a prvotní kontrolu zajišťuje GŘC, další zpracování, kontrolu a následné zveřejnění zajišťuje ČSÚ.

Sběr dat je ukončen vždy dvacátý pracovní den a údaje o celkovém zahraničním obchodu jsou publikovány dvacátý pátý pracovní den po skončení referenčního měsíce. JSD, které se do zpracování za příslušné období z různých důvodů nedostaly, se zahrnují vždy do příslušného měsíce podle data přijetí JSD. Výkazy se do zpracování zahrnují podle vyznačeného sledovaného období. Aktualizované měsíční údaje se publikují čtvrtletně spolu s předběžnými daty za první měsíc dalšího čtvrtletí (tj. v květnu, září, prosinci a březnu). Definitivní údaje za celý rok ČSÚ publikuje v září následujícího roku.⁴⁷

⁴⁶ Český statistický úřad, metodické poznámky, www.czso.cz

⁴⁷ Český statistický úřad, metodické poznámky, www.czso.cz

Co se týče hodnoty sledovaného zahraničního obchodu platí, že zahraniční obchod se sleduje v národní měně. Pro přepočet hodnot v cizí měně na české koruny se používá kurz určený v souladu s ustanovením článků 169-171 nařízení Komise (EHS) č. 2454/93, který je zveřejňován na internetových stránkách GŘC (www.cs.mfcr.cz - [Kurzovní listky](#) - [Kurzovní listek pro výpočet cla a INTRASTAT](#)).

Na základě výše uvedeného stavu, lze konstatovat následující definice vývozu a dovozu:

Vývoz

Vývoz vyjadřuje hodnotu zboží odeslaného do zahraničí, které přestoupilo státní hranici za účelem jeho trvalého nebo dočasného ponechání v zahraničí. Celkový vývoz se tak skládá z odeslání do států EU a vývozu do „třetích zemí“. Základem statistické hodnoty odesílaného a vyváženého zboží je fakturovaná cena samotného zboží. Součástí statistické hodnoty jsou jen ty přímé obchodní náklady (zejména dopravné a pojistné), které vznikají v souvislosti s dopravou odesílaného a vyváženého zboží po území ČR, bez ohledu na to, zda je hradí kupující nebo prodávající. Do statistické hodnoty se nezahrnují bankovní poplatky a náhrady spojené s odesláním a vývozem zboží ani daně a dávky spojené s vývozem.⁴⁸

Dovoz

Dovoz vyjadřuje hodnotu zboží přijatého ze zahraničí, které přestoupilo státní hranici za účelem jeho trvalého nebo dočasného ponechání v tuzemsku. Celkový dovoz se tak skládá z přijetí ze států EU a dovozu ze „třetích zemí“. Základem statistické hodnoty přijímaného a dováženého zboží je fakturovaná cena samotného zboží. Statistická hodnota zahrnuje pouze ty přímé obchodní náklady spojené s dopravou přijímaného a dováženého zboží mimo území ČR, bez ohledu na to, zda je hradí kupující nebo prodávající. Statistická hodnota neobsahuje bankovní náhrady spojené s přijetím a dovozem zboží ani daně a dávky spojené s dovozem.⁴⁹

Na závěr této subkapitoly, která se zabývá problematikou Intrastatu a Extrastatu je nutno poukázat na to, že nový systém monitoringu zahraničního obchodu sebou přináší i určité problémy. Ty se týkají zejména přesnosti monitoringu zahraničně obchodní směny, neboť nový systém neumožňuje precizní monitoring zahraničního obchodu zejména mezi členskými zeměmi Evropské unie v rámci společného trhu (systém Intrastat).

⁴⁸ Český statistický úřad, metodické poznámky, www.czso.cz

⁴⁹ Český statistický úřad, metodické poznámky, www.czso.cz

Vykazování dat v systému Intrastat ovlivňuje možnost monitoringu vývoje AZO (především jeho teritoriální skladby) zejména z toho důvodu, že ve statistice Intrastat je mnohdy obtížně zjistitelná země původu zboží. V obchodu s jednotlivými zeměmi, respektive regiony je proto v řadě případů země původu nahrazena kódem země odeslání, v důsledku čehož u části dovozu je někdy vykazováno zboží pocházející z jiného státu.

Dále se zde objevují rozdíly ve statistikách mezi jednotlivými členskými zeměmi. Problémy jsou rovněž se zjišťováním pohybu zboží mezi zeměmi (problémy vznikají zejména díky reexportu zboží (tranzitu), kdy vzniká problém s určením země původu a země určení), dalším problémem jsou zušlechťovací operace a používání již v textu výše zmíněných prahů (transakce zahrnuté a nezahrnuté do statistiky) atd. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že do budoucna lze očekávat, určité změny jak v případě Intrastatu, tak i v případě Extrastatu.⁵⁰

8.2.2 Systém smluvních vztahů upravujících podmínky zahraničního obchodu zemí Evropské unie⁵¹

Obchodní vztahy EU se „třetími zeměmi“ charakterizuje velký počet preferenčních dohod, meziregionálních iniciativ a jiných ujednání. Existují i samostatná obchodní ujednání o obchodu s některými zemědělskými výrobky. Privilegované jsou vztahy s geograficky a historicky nejbližšími partnery.

Smluvní vztahy ovlivňující zahraniční obchod EU lze rozdělit do dvou základních skupin:

- 1) **Multilaterální obchodní vztahy**
- 2) **Bilaterální obchodní vztahy**

Ad 1) Mnohostranný obchodní systém - Světová obchodní organizace (WTO)

EU za nejlepší záruku proti hrozbě jednostrannosti a za klíčový nástroj zvládnutí procesu globalizace považuje otevřený a silný mnohostranný obchodní systém reprezentovaný WTO.

⁵⁰ Internetový server, www.novinky.cz/ekonomika/69932, 16.11. 2005

⁵¹ Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, Společná obchodní politika Evropské Unie (Právní rámec obchodování členských států EU s třetími (nečlenskými) zeměmi, Praha 2005

Chce se proto nadále zasazovat za posilování WTO rozšiřováním a zdokonalováním jejího systému a podporou širší a mnohem aktivnější účasti všech jejích členů. EU podporuje co nejrychlejší přistoupení všech žadatelů o členství ve WTO za obchodně přijatelných podmínek. EU přiměřeně svému významu ve světovém obchodě a hospodářství sehrává vedoucí úlohu mezi členy WTO.

Po rozšíření EU zůstala ČR a ostatní nové členské státy členy WTO, ale respektují skutečnost, že členem WTO je současně s členskými státy EU též EU/ES, a že za Společenství jedná Evropská komise.

Ad 2) Bilaterální obchodní vztahy

Vedle podpory mnohostranného obchodního systému se EU angažuje v rozvoji obchodních vztahů s jednotlivými státy nebo skupinami států. Dvoustranný rozměr obchodních vztahů EU charakterizuje velký počet preferenčních dohod a ujednání, meziregionálních iniciativ a dalších dohod. Mnohé z nich odrážejí celkový hospodářský a obchodní dosah EU, která zůstává hlavním obchodním partnerem řady zemí, nebo jsou výrazem širších geopolitických cílů. Mezi nejvýznamnější patří dále uvedené preferenční obchodní dohody.

8.2.2.1 Preferenční obchodní dohody⁵²

a) *Dohoda o Evropském hospodářském prostoru mezi ES a státy ESVO*

Do kategorie zvlášť privilegovaných ekonomických vztahů lze zcela jistě zařadit vztahy EU s Evropským sdružením volného obchodu (ESVO/EFTA). Jsou založeny na **dohodách o volném obchodu mezi EU a jednotlivými členy ESVO**, sjednaných na počátku 70.let. **Dohoda o Evropském hospodářském prostoru mezi ES a státy ESVO** byla podepsána v Oportu dne 2. května 1992 a ratifikovaly ji všechny členské státy EU a Norsko, Island a Lichtenštejnsko. Obchod se zemědělskými výrobky je dle kapitoly 2 a protokolu 42 Dohody o EHP (Evropský hospodářský prostor) vymezen bilaterálními dohodami mezi signatářskými zeměmi. V souladu se závěry Uruguayského kola probíhá ve dvouletých cyklech liberalizace na bilaterálním základě.

⁵² **Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR**, Společná obchodní politika Evropské Unie (Právní rámec obchodování členských států EU s třetími (nečlenskými) zeměmi, Praha 2005

b) *Evropské dohody*

Od devadesátých let byla EU spojena s deseti středo- a východoevropskými zeměmi **Evropskými dohodami**, jimiž se smluvní strany zavázaly mj. k vytvoření oblasti volného obchodu a k těsné spolupráci v dalších oblastech s perspektivou budoucího přijetí za členy EU. Po rozšíření EU upravuje tento typ dohody již jen vztahy EU s **Bulharskem a Rumunskem**, jejichž přistoupení k EU je plánováno na rok 2007. Plná liberalizace se týká vzájemného obchodu s průmyslovými výrobky. U zemědělských výrobků byly stanoveny koncese na vybraný okruh zboží. Původní koncese ve vzájemném zemědělském obchodě byly v dalších letech postupně rozšiřovány a prohlubovány.

c) *Asociační dohody*

ES uzavřelo asociační dohody směřující k vytvoření celní unie s **Rumunskem, Bulharskem, Izraelem a Chorvatskem** (asociační dohody s Kyprem a Maltou jejich vstupem do EU pozbyly platnosti). Celní unie zahrnuje průmyslové výrobky a zpracované zemědělské výrobky. V obchodu se zemědělskými výrobky si obě strany i nadále poskytují koncese jen na některé položky. S **Andorrou, San Marinem a Tureckem** jsou uzavřeny dohody o celní unii, zatímco s **Faerskými ostrovy** dohoda o volném obchodu. Jiným typem asociačních dohod jsou dvoustranné dohody, které EU sjednala se zeměmi z oblasti Středozemního moře. Jižní a východní oblast Středozemního moře mají pro EU životně strategický význam, a proto jsou klíčovou prioritou vnějších vztahů EU.

Euro-středozemní asociační dohody (Maroko, Palestina, Tunisko, Jordánsko, Libanon, Egypt, Alžírsko) obsahují politický komponent, obchodní komponent a komponent spolupráce a přinášejí vyšší stupeň liberalizace na straně středozemních států oproti dohodám o spolupráci, které nahrazují. Původní dohody o spolupráci zajišťovaly neregiproční koncese pro přístup na trh EU, zatímco novými dohodami se vytvářejí oblasti volného obchodu, pokrývající průmyslové výrobky a stanovující koncese pro určité zemědělské výrobky a výrobky z ryb. Obsahují ustanovení o asymetrické liberalizaci v oblasti služeb, pohybu kapitálu a hospodářské soutěže (okamžitá pro EU, s přechodným obdobím pro plné zavedení partnerem), ale nepředjímají budoucí členství těchto zemí v EU.

EU vyvíjí úsilí o liberalizaci svých obchodních vztahů i se zeměmi Latinské Ameriky a s některými z nich sjednala nebo vyjednávala dohody o volném obchodu či dokonce asociační dohody:

- **Dohoda o hospodářském partnerství, politické koordinaci a spolupráci s Mexikem,**
- **Asociační dohoda s Chile**

8.2.2.2 Dohody a jiné úpravy pro poskytování jednostranných preferencí⁵³

a) Zámorské země a území (OCT)

Na základě Smlouvy o ES jsou zámorské země a území (Grónsko, Nová Kaledonie, Francouzská Polynésie, Francouzská jižní a antarktická území, Wallis a Futuna, Mayotte, St. Pierre a Miquelon, Aruba, Nizozemské Antily, Anguilla, Kajmanské ostrovy, Falklandy, Jižní Georgie a Jižní Sandwichovy ostrovy, Montserrat, Pitcairn, Svatá Helena, Britské antarktické území, Britské teritorium v Indickém oceánu, Turks a Caicos, Britské Panenské ostrovy a Bermudy) přidruženy ke Společenství. Účelem přidružení je podporovat hospodářský a sociální rozvoj těchto závislých zemí a navazovat těsné hospodářské vztahy mezi nimi a Společenstvím jako celkem. Rozhodnutí Rady č. 822/2001 prodloužilo aplikaci režimu dle asociačních ujednání s OCT do konce roku 2011 a kromě uvedených cílů má napomáhat efektivnímu zapojení OCT do celosvětového hospodářství i rozvoji jejich obchodu se zbožím a službami na regionálním a světovém trhu. EU poskytuje bezcelní zacházení pro všechny výrobky původem z OCT na nrecipročním základě již od roku 1963 a má možnost aplikovat za vymezených podmínek i ochranná opatření. Pravidla původu umožňují kumulaci s EU a státy ACP bez omezení, s výjimkou rýže a cukru. Specifickým prvkem obchodních ustanovení je reexport nepůvodních výrobků ve volném oběhu v OCT. Při splnění stanovených podmínek mohou i takové výrobky získat volný přístup do EU.

⁵³ **Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR**, Společná obchodní politika Evropské Unie (Právní rámec obchodování členských států EU s třetími (nečlenskými) zeměmi, Praha 2005

b) *Skupina zemí Afriky, Karibiku a Tichomoří (ACP)*

Zvláštní místo mezi preferenčními ujednáními EU má **Dohoda o partnerství se zeměmi skupiny ACP**. Ze 78 signatářských zemí ACP (*Kuba Dohodu nepodepsala*) je 55 členy WTO a 41 patří k nejméně vyspělým zemím světa. Tato dohoda prošla dlouhým a složitým vývojem, přes úvodní dohodu z Yaoundé (ES a africké státy), od roku 1975 čtyři dohody z Lomé až po současné ujednání z Cotonou. Tvoří důležitý a historicky nejstarší pilíř vnější rozvojové pomoci EU. Poslední dohoda o partnerství mezi EU a zeměmi ACP, tzv. Dohoda z Cotonou, podepsána v červnu 2000 na 20 let a platná od 1.4.2003, navázala na IV. Úmluvu z Lomé (Lomé IV), jejíž platnost skončila na konci února 2000. Poskytuje základ pro budoucí progresivní odstraňování obchodních překážek a zlepšování spolupráce ve všech oblastech spojených s obchodem, které mají být dohodnuty a uplatněny po osmiletém přípravném období.

Z výše uvedeného pro Českou republiku vyplývají následující skutečnosti. ČR se stala po vstupu do EU smluvní stranou mezinárodních dohod uzavřených EU se „třetími zeměmi“ a ukončila aplikaci dohod s EU a jakýchkoli mezinárodních dohod se „třetími zeměmi“, které byly uzavřeny v období před vstupem České republiky do EU a které nejsou slučitelné se členstvím v EU. K tomu ČR zavázal **Akt přistoupení**, který byl podepsán v dubnu 2003 mezi EU a kandidátskými zeměmi (tedy i ČR). V praxi se to týkalo zejména bilaterálních dohod uzavřených s Litvou, Lotyšskem, Estonskem, Izraelem, Tureckem. Dále pak dohod uzavřených v rámci společenství CEFTA a také řady dvoustranných smluvních opatření uzavřených s několika desítkami zemí ve světě (např. USA, SNS atd., podrobný seznam preferenčních dohod uzavřených v období před vstupem do EU je uveden v příloze č. 4). Koncese, které z těchto dohod vyplývaly, však nebudou zcela ztraceny, neboť velká část z nich byla v případě jejich reálného naplňování zakomponována do dohod, které měla s těmito zeměmi uzavřeny EU.

ČR si zachovala své členství ve WTO (Světová obchodní organizace), ale respektuje skutečnost, že členem WTO je současně s členskými státy EU i samotná EU a že za ní jedná ve WTO Evropská komise. V důsledku těchto skutečností jsou podmínky pro zahraničně obchodní operace českých vývozců a dovozců shodné s podmínkami nastavenými pro obchodníky z členských států EU.

Podle Aktu o přistoupení všechny nové členské státy EU/ES včetně České republiky získaly rovněž stejná práva a povinnosti jako dosavadní členské státy EU u dohod s Běloruskem, Čínou, Chile, Mercosurem (Argentina, Brazílie, Paraguay a Uruguay), Švýcarskem, Arménií, Ázerbájdžánem, Makedonií, Gruzii, Kazachstánem, Kyrgyzstánem, Mexikem, Moldávií, Ruskou federací, San Marinem, JAR, Jižní Koreou, Sýrií, Turkmenistánem, Ukrajinou a Uzbekistánem. Pokud jde o mimoevropské vyspělé země – Austrálii, Kanadu, Japonsko, Korejskou republiku, Hongkong, Tchaj-wan, Nový Zéland, Singapur a USA – obchod mezi nimi a EU probíhá na základě smluvních celních sazeb. Nicméně pro vybrané zemědělské výrobky zde existují některá komoditní ujednání preferenčního charakteru. Čeští vývozci a dovozci tak získali daleko širší prostor pro obchodování co do teritoriálního pokrytí i co do rozsahu preferencí. Čeští dovozci však mají mnohdy ztížený přístup k dovozu některých zemědělských surovin, které se v ČR neprodukují (např. rýže, mořské ryby, citrusové plody) a které měly (před vstupem ČR do EU) přístup na český trh s minimálním nebo nulovým clem, neboť jejich nákup byl doposud uskutečňován na trhu světovém. Důvodem je všeobecně vysoká úroveň cel, chránící unijní trh zemědělských výrobků. Vstupem do EU musela ČR převzít společný celní sazebník a uplatňuje tudíž unijní cla.⁵⁴

Co se týče zahraničního obchodu mezi zeměmi EU, výše zmíněný systém, postavený na pravidlech Společné obchodní politiky a Společné zemědělské politiky zemí EU, znamená, že veškeré české zboží má nyní volný přístup bez tarifních a netarifních překážek na celé území jednotného trhu EU, odpadlo celní řízení, prokazování původu a zřizování celních skladů, placení licenčních a certifikačních poplatků, byl zrušen režim zušlechťovacího styku a podobně. Členství ČR v EU znamená, že čeští podnikatelé nyní mohou operovat ve stabilizovaném podnikatelském prostředí s jasnými pravidly hospodářské soutěže. Musí se však vyrovnat s přísnějšími pravidly ve vztahu k ekologii, technickým předpisům a normám, ochraně spotřebitele, bezpečnosti potravin apod. Podrobný seznam preferenčních dohod upravujících obchodní vztahy mezi Evropskou unií a „třetími zeměmi“ je uveden v příloze (příloha č. 1)

⁵⁴ **Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR**, Společná obchodní politika Evropské Unie (Právní rámec obchodování členských států EU s třetími (nečlenskými) zeměmi, Praha 2005

8.2.2.3 Všeobecný systémem preferencí GSP

Jedna z velmi důležitých skutečností, která ovlivňuje AZO EU je tak zvaný „Všeobecný systém preferencí“ (**GSP - Generalized System of Preferences**), který poskytuje Evropská unie rozvojovým zemím. Existující „Všeobecný systém preferencí“ neupravuje obchodování mezi jednotlivými členskými zeměmi EU, ale týká se obchodní směny, která probíhá mezi členskými státy EU a tzv. „třetími zeměmi“.

GSP vznikl z iniciativy Konference OSN pro obchod a rozvoj (UNCTAD) v roce 1968 jakožto nástroj pro podporu vývozu z rozvojových zemí. V podstatě šlo o vytvoření jednostranného systému obchodních zvýhodnění, které poskytovaly rozvinuté země zemím rozvojovým.

Je to právě GSP, prostřednictvím něhož Evropská unie poskytuje vybraným méně rozvinutým zemím **(143 nezávislých zemí a 36 závislých zemí a území)** zvýhodněný obchodní režim, upravující příliv zboží z těchto zemí na vnitřní trh EU. Je nutno podotknout, že mezi zeměmi zahrnutými do GSP je z hlediska zemědělství řada zemí vysoce konkurenceschopných zemí např. Brazílie, Argentina, Čína, Ukrajina atd. Prostřednictvím systému GSP Evropská unie poskytuje jednostranně celní preference na dovozy zboží pocházejícího z rozvojových a nejméně rozvinutých zemí.

Evropské společenství začalo vůči rozvojovým zemím uplatňovat systém GSP od roku 1971 na základě nařízení Rady EU/ES. Platnost jednotlivého nařízení se pohybuje v rozmezí od 3 do 4 let a poté je vždy nutné schválit nařízení nové. **Prostřednictvím GSP jsou na vybrané citlivé výrobky uplatněny snížené celní tarify a na tzv. necitlivé výrobky bezcelní režim.** Od března 2001 je v GSP obsažena iniciativa „Cokoliv vyjma zbraní“ (EBA – Everything But Arms) udělující bezcelní přístup na trh EU všem agrárním výrobkům (s výjimkou rýže, banánů a cukru, na něž se vztahují přechodná opatření) z nejméně rozvinutých zemí.⁵⁵

Mnoho z těch zemí, které jsou příjemci GSP, profituje také z preferencí poskytovaných na základě dalších dohod a ujednání. Nejméně rozvinuté země požívají

⁵⁵Vološin, Josef, přednáškový materiál, VUZE Praha

nejvýhodnějšího preferenčního zacházení na základě GSP vzhledem k již výše zmíněné iniciativě EBA a také na základě „Dohody o partnerství mezi zeměmi ACP a EU“. Šedesát pět zemí, které profitují pouze z preferencí na trhu EU na základě GSP, jsou země s přechodovými ekonomikami z bývalého SSSR, asijské a latinskoamerické rozvojové země nepatřící mezi OCT („Jednostranná preferenční dohoda mezi EU a tzv. „Zámořskými zeměmi a územími““) a země ACP vč. 9 nejméně rozvinutých zemí světa.

Hlavní úlohou GSP je být nástrojem na podporu trvale udržitelného rozvoje. Proto **byl** GSP v minulosti rozdělen do pěti následujících režimů.

- 1) Základní režim,
- 2) Pobídkový režim k podpoře pracovních míst,
- 3) Pobídkový režim k podpoře ochrany životního prostředí,
- 4) Pobídkový režim k podpoře potlačování drog,
- 5) Režim pro nejméně rozvinuté země EBA.

Slovo „**byl**“ je zde velmi důležité, neboť v roce 2005 jak bude uvedeno dále v textu došlo k reformě stávajícího GSP, který je od roku 2006 rozdělen pouze do 3 režimů.

Platnost posledního nařízení Rady EU/ES týkajícího se GSP byla ukončena k 31. 12. 2005. Proto bylo 27. 6. 2005 přijato nové nařízení Rady EU/ES č. 980/2005 „o uplatňování systému všeobecných celních preferencí“. Nové nařízení týkající se GSP nabylo účinnosti ode dne 1. 1. 2006 a jeho platnost skončí 31. 12. 2008. Hlavní změny v rámci nového systému GSP spočívají v tom, že systém GSP se více soustřeďuje na země, kde je nutnost pomoci nejnaléhavější, například v těch, které nedávno postihla ničivá vlna tsunami. Systém je jednodušší a více podporuje trvale udržitelný rozvoj. Zjednodušení systému spočívá zejména v tom, že počet ustanovení se v něm snižuje z pěti na tři, a zároveň má i širší záběr, protože na seznamu produktů, kterých se týká, je téměř o 300 nových položek více. GSP tedy nadále obsahuje pouze následující tři režimy:⁵⁶

- 1) Obecný režim,
- 2) Zvláštní pobídkový režim pro udržitelný rozvoj a řádnou správu věcí veřejných (GSP+),

⁵⁶ Vološin, Josef, přednáškový materiál, VUZE Praha

3) Zvláštní režim pro nejméně rozvinuté země (EBA).

V případě obecného režimu pak dochází k následujícím změnám. Clo se u citlivých produktů snižuje o 3,5 % a u ostatních produktů se clo ruší. V případě principu EBA tedy „Všechno jen ne zbraně“ se pro 50 nejchudších zemí světa rozšiřuje volný přístup bez cel a kvót na trh EU. Samozřejmě zde existují určité výjimky a to právě v oblasti agrárního obchodu, kdy stále platí určitá celní omezení v případě importu do EU a to v případě **banánů** (clo se od roku 2002 meziročně snižuje o 20 %), **rýže** (clo bude postupně klesat , až v roce 2009 bude zrušeno úplně, spolu s postupným snižováním celní zátěže bude také docházet k zvyšování dovozní kvóty ročně cca o 15 %) a **cukru** (clo se bude postupně snižovat až do roku 2009, kdyby dovoz ze zemí EBA bude zcela osvobozen od cla). Nově zavedený režim GSP+, pak má za cíl podpořit trvale udržitelný rozvoj a kvalitní veřejnou správu se zajištěním konkrétních výhod pro zranitelné země (země ze kterých, podle systému GSP, pochází méně než 1 % dovozu do EU), jestliže tyto země budou ochotny realizovat hlavní mezinárodní úmluvy v oblasti sociálních práv, ochrany životního prostředí a optimální správy. Tento režim vstoupil v platnost již k 1. červenci 2005 a nahradil tak „drogový režim“ se zvláštními výhodami pro andské a středoamerické státy zapojené do boje proti drogám.⁵⁷

Ačkoliv GSP představuje velmi velkorysý krok směrem k rozvojovým zemím, je nutno podotknout, že i velkorysost EU má své meze. Tyto meze spočívají v tzv. „ochranné doložce“, která se týká ochrany výrobců v EU. Pokud dovoz realizovaný v rámci GSP hrozí způsobit vážné potíže výrobcům v EU (což se prokazuje na základě šetření) nebo závažné narušení trhů, či jejich regulačních mechanismů u zemědělských produktů, může na žádost členského státu nebo z iniciativy Evropské komise dojít k návratu smluvních cel. Mimo výše uvedeného ochranného mechanismu uplatňovaného EU proti dovozům z rozvojových zemí v rámci GSP, může také dojít k vyřazení některých zemí ze systémů GSP a to na základě následujících důvodů:

- a) nedodržení konvencí,
- b) vývoz zboží vyrobeného odsouzenými ve věznicích,
- c) nedostatečná kontrola vývozu drog,
- d) nedostatečná kontrola praní špinavých peněz,
- e) nekalé obchodní praktiky,

⁵⁷ Vološin, Josef, přednáškový materiál, VUZE Praha

- f) nechránění rybích zásob v moři,
- g) nedodržení závazků při kontrole původu.

Co se týče GSP a dovozu agrárních produktů, existuje v rámci GSP speciální úprava ochranné doložky pro zemědělské produkty zahrnuté v kapitolách 1 – 24 harmonizovaného celního sazebníku (HS2). Na GSP se vztahují veškerá ochranná opatření přijatá v rámci Společné obchodní politiky zemí EU nebo Společné zemědělské politiky zemí EU. Na žádost členských zemí nebo z iniciativy Evropské komise mohou být zavedeny zvláštní kontrolní mechanismy omezující import z rozvojových zemí, v případě že by došlo k narušení trhu EU. Tohoto nástroje se využívá zpravidla v okamžiku, kdy dochází k porušování pravidla o kontrole původu zboží, nebo pokud dovoz významně překročí obvyklou úroveň.

Z hlediska agrárního zahraničního obchodu, nelze vliv GSP zcela opomenout. Neboť dovoz v rámci GSP ovlivňuje bilanci celé řady kapitol harmonizovaného celního sazebníku. GSP obsahuje následující komoditní agregace (v závorce uvedeno případné omezení v rámci dané komoditní agregace):

- 03 – „Ryby a vodní bezobratlí“,
- 05 – „Výrobky živočišného původu“,
- 06 – „Živé dřeviny a jiné rostliny“,
- 07 – „Zelenina“ (bez rajčat, česneku, okurek, artyčoků, lanýžů, oliv, cukrové kukuřice...),
- 09 – „Káva, čaj, maté a koření“,
- 12 – „Olejnata semena a plody“ (bez cukrové řepy, cukrové třtiny a chmele),
- 13 – „Rostlinné šťávy a výtažky“,
- 14 – „Rostlinné pletací materiály“,
- 15 – „Živočišné nebo rostlinné tuky a oleje“ (bez sádla a olivového oleje),
- 18 – „Kakao a kakaové přípravky“,
- 19 – „Přípravky z obilovin, mouky, škrobu nebo mléka“,
- 20 – „Přípravky ze zeleniny, ovoce, ořechů, či jiných částí rostlin“,
- 21 – „Různé jedlé přípravky“ (bez bílkovinných koncentrátů a sirupů),
- 22 – „Nápoje, lihoviny a ocet (bez vína, částečně zkvašeného vinného moštu, rumu a táfie),
- 24 – „Tabák a vyrobené tabákové náhražky“.

Jak je vidět z výše uvedeného seznamu, ze systému GSP jsou vypuštěny téměř všechny agregace a komodity, kde by mohlo dojít k závažnému konfliktu s produkčními a obchodními zájmy jednotlivých zemí EU. Vedle jednotlivých výše uvedených komodit, které nejsou zahrnuty do GSP, pak je zde celá řada kompletních komoditních agregací, které jsou mimo GSP, a které jsou pod vlivem protekcionistické politiky EU. Jde o následující skupiny produktů (v závorce jsou uvedeny výjimky zahrnuté do GSP):

- 01 – „Živá zvířata“ (bez koní, oslů, králíků, holubů a chovných koz),
- 02 – „Maso a jedlé droby“ (bez koňského, králíčího a holubího masa, zvěřiny, drůbežích jater),
- 04 – „ Mléko a mléčné výrobky, ptačí vejce a přírodní med“ (bez ochucených jogurtů, zakysaných výrobků, máselných pomazánek a jiných než slepičích vajec),
- 10 – „Obiloviny“ (bez quinoa),
- 11 – „Mlýnské výrobky“ (bez insulinu, mouky z brambor, luštěnin a sušeného ovoce),
- 17 – „Cukr a cukrovinky“ (bez cukrovinek a chemicky čisté fruktózy a maltózy).

Určitou zvláštností systému GSP je kapitola CN 08 „Jedlé ovoce a ořechy“ ta vedle produktů, které jsou zcela vyřazeny z GSP (banány, pomeranče, citróny), zahrnuje produkty, které jsou z GSP vyřazeny pouze sezónně (zpravidla se jedná o dobu, kdy dochází ke sklizni těchto komodit uvnitř EU). Jedná se například (v závorce uveden termín vyřazení z GSP) o mandarinky (31.10 – 1.3.), stolní hrozny (20.7. – 21.11), meruňky (31.5. – 1.8.), třešně (20.5. – 11.8.), broskve a nektarinky (10.6. – 1.10.), švestky (10.6. – 1.10.), jahody (30.4. – 1.8.) atd.

Z hlediska agrárního obchodu se nařízení Rady EU č. 980/2005, které nově upravuje podobu GSP uplatňovaného zeměmi EU, projevilo zejména tím, že celá řada produktů, na které se dříve vztahovaly jen pobídkové režimy, byla v mnoha případech začleněna i do obecného režimu nového GSP (višně, olejnatá semena a osivo píce, některé masné výrobky, marmelády, zavařeniny atd.) a naopak (mražené ovoce, chmel (pouze v případě zemí EBA), konzervovaná rajčata, líh, atd.). Obecný režim GSP se tak od 1.1.2006 vztahuje i na celou kapitolu ryb a vodních bezobratlých.⁵⁸

⁵⁸ Vološin, Josef, přednáškový materiál, VUZE Praha

Co se týče přístupu České republiky k GSP panuje mezi Českou republikou a EU shoda co do teritoriálních hledisek a technických pravidel. Ale technicky zde existují určité rozdíly, zejména pak v komoditní struktuře těchto preferencí (na které produkty byly celní preference v minulosti uplatňovány). Před vstupem do EU Česká republika uplatňovala GSP na základě svých závazků v rámci WTO. Vstupem do EU však došlo k přijetí unijních pravidel uplatňovaných v rámci GSP. Je nutno poznamenat, že se tento krok nijak významně nepromítl do výsledků českého AZO. Z pohledu ČR se seznam produktů, jejichž dovoz je ovlivněn novým GSP, rozšířil pouze o následující položky: některé zvířecí droby, přírodní med, zmrazené jahody, maliny, ostružiny, rybíz a angrešt, zmrazený chřest, chmel, hovězí konzervy, konzervovaná rajčata, konzervovaná kukuřice cukrová, některé druhy hruškových a broskvových kompotů, koncentrovaný a denaturovaný líh atd. Jde tedy většinou o produkty, které (pokud pocházejí z rozvojových zemí – při dodržení „pravidla kontroly původu zboží“) nijak významně neovlivňují situaci na českém trhu.

Závěrem lze tedy konstatovat následující. Po vstupu ČR do EU se situace ve vztahu k nejméně rozvinutým zemím (země zahrnuté do iniciativy EBA) nijak nemění. K přechodnému zvýšení cel došlo pouze v případě banánů, rýže a cukru. Ve vztahu k ostatním rozvojovým zemím se také nic výrazně nemění, neboť necitlivé produkty v rámci GSP EU nejsou citlivé ani pro ČR. V případě citlivých produktů i nadále zůstávají zachovány zemědělské komponenty a specifická část kombinovaných cel, které jsou podstatné pro ochranu trhu nejen EU, ale i ČR.

8.3 Obchodně politická opatření uplatňovaná v rámci Evropské unie

Součástí SZP je regulace obchodu členských zemí EU se zeměmi stojícími mimo jednotný trh EU tzv. „třetími zeměmi“. Směrnice Evropské unie umožňují omezit import ze zemí, které nevyhovují parametrům evropských "práv dělníků" a "enviromentálních a sociálních standardů". Z toho tedy vyplývá, že evropský protekcionismus, má především chránit evropský sociální model.⁵⁹

Většina cen zemědělských a potravinářských výrobků, resp. zpracovaných zemědělských výrobků, má na trzích EU vyšší úroveň ve srovnání s cenami mimo tento trh tzv. vnějšími cenami. Z toho pak vyplývá na jedné straně nutnost chránit vnitřní jednotný trh EU poměrně vysokou úrovní cel proti levnějším dovozům ze „třetích zemí“ a na druhé straně potřeba zajistit exportérům z EU konkurenceschopnost na vnějších trzích formou podpory vývozu tam, kde vyšší unijní ceny nemohou konkurovat nižším cenám zahraničním. Protože SZP je organizována podle sektorů komodit (mléko, maso, obiloviny, ovoce a zelenina apod.), je každý režim pro jednotlivé sektory zakončen pasáží o tzv. regulaci obchodu se „třetími zeměmi“. Tato regulace se pak týká jednak podmínek dovozu a jednak podmínek vývozu.

Regulace vnějšího agrárního obchodu se řídí společnými předpisy horizontálního charakteru a vertikálními předpisy pro jednotlivé sektory komodit. Provádí se prostřednictvím tzv. obchodních mechanismů. Obchodní mechanismy obsahují tyto základní elementy regulace:⁶⁰

- dovozní a vývozní licence,
- exportní subvence,
- kauce neboli záruky,
- kontrolní mechanismy.

⁵⁹ **Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR**, Společná obchodní politika Evropské Unie (Právní rámec obchodování členských států EU s třetími (nečlenskými) zeměmi, Praha 2005

⁶⁰ **Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR**, Společná obchodní politika Evropské Unie (Právní rámec obchodování členských států EU s třetími (nečlenskými) zeměmi, Praha 2005

8.3.1 Opatření ovlivňující dovoz v rámci EU⁶¹

8.3.1.1 Cla

Celní zákoník Společenství vstoupil v platnost 1. ledna 1994 a je prováděn celními orgány členských států podle:

1. **Nařízení Rady (EHS) č. 2913/92 ze dne 12. října 1992, kterým se vydává celní zákoník Společenství** ve znění pozdějších úprav,
2. **Nařízení Komise (EHS) č. 2454/93 z 2. července 1993, obsahující ustanovení k provádění k nařízení Rady (EHS) č. 2913/92 zavádějící Celní zákoník Společenství** ve znění pozdějších úprav.

Celní zákoník platí jednotně na celém teritoriu Společenství pro vývoz a dovoz zboží. „**Zboží Společenství**“ je buď zboží původem ve Společenství a nebo dovezené zboží, které získalo tento status propuštěním do volného oběhu, nebo kombinací obou těchto způsobů.

Zboží vstupující do Společenství nebo z něho vystupující může být určeno do celního režimu, k propuštění do svobodné celní zóny nebo svobodného celního skladu, k reexportu z teritoria Společenství, ke zničení nebo k propadnutí. Celními režimy se rozumí propuštění do volného oběhu, transit, vývoz, skladování v celním skladu, aktivní zušlechťovací styk, přepracování pod celním dohledem, dočasné použití nebo pasivní zušlechťovací styk. Posledních pět režimů je s ekonomickým účinkem, protože podporují ekonomickou aktivitu na teritoriu Společenství. Existuje 31 svobodných celních zón vytvořených členskými státy v přilehlých oblastech umístěných v námořních přístavech, na letištích nebo na ostrovech.⁶²

EU používá několik druhů cel – cla valorická (hodnotová), specifická, kombinovaná (složená z cla valorického a specifického), cla smíšená (alternativní cla se

⁶¹ **Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR**, Společná obchodní politika Evropské Unie (Právní rámec obchodování členských států EU s třetími (nečlenskými) zeměmi, Praha 2005

⁶² **Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR**, Společná obchodní politika Evropské Unie (Právní rámec obchodování členských států EU s třetími (nečlenskými) zeměmi, Praha 2005

stanovením minima a maxima) a cla pohyblivá (výše cla je závislá např. na ceně výrobku). Převažují valorická cla, která jsou používána pro 90 % položek.

Celní sazebník Společenství obsahuje víc než 10 tisíc osmimístných podpoložek; průměrná sazba cla na všechny výrobky v roce 2004 byla cca 6,5 %. U zemědělských produktů byla v roce 2004 sazba cla cca 16,5 %.

Cla se pohybují v rozmezí od 0 do 210 %. Zhruba 27 % položek má nulovou sazbu, clo do 10 % má 55,5 % položek a clo větší než 15 % je aplikováno u 8,7 % položek (v tom 1,4 % položek má clo větší než 50 %). Nejvyšší sazby cla zůstávají u masa, mléčných výrobků, zpracovaných a nezpracovaných obilných produktů, zpracovaného ovoce a zeleniny. Z hlediska struktury vzhledem ke stupni zpracování, je eskalace cel průkazná zejména u potravin, nápojů, tabákových výrobků a textilních výrobků.

8.3.1.2 Ochranná opatření (tzv. safeguard measures)

Ochranné opatření spočívá podle komunitární legislativy buď v omezení doby platnosti dovozních dokumentů nebo v restrikci dovozů na základě stanovených podmínek a limitů (kvót). Nezbytným předpokladem pro přijetí ochranného opatření je vedle zájmu Společenství podmínka, že dovozy jsou uskutečňovány v takových zvýšených množstvích a za takových podmínek (zejména cenových), že to působí nebo hrozí způsobit vážnou újmu komunitárním výrobcům obdobných nebo přímo soutěžících výrobků. Pro stanovení dovozních limitů (kvót) platí zásada, že jejich úroveň nesmí klesnout pod roční průměr dovozu v průběhu tří předcházejících roků.

Dohlížecí režim/sledování dovozů (zpětný/retrospective surveillance nebo předběžný/prior surveillance na komunitární nebo pouze na regionální úrovni) může EU zavést na dovozy výrobků v případě, že trendy těchto dovozů naznačují hrozbu újmy domácím výrobcům v EU a vyžaduje to zájem Společenství. Jde v podstatě o monitorovací systém, jenž má sloužit ke zlepšení transparentnosti dovozních trendů u daných výrobků a nikoli k omezování obchodu.⁶³

⁶³ **Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR**, Společná obchodní politika Evropské Unie (Právní rámec obchodování členských států EU s třetími (nečlenskými) zeměmi, Praha 2005

8.3.1.3 Antidumpingová opatření

Za účelem ochrany proti dumpingu vedoucímu k újmě některého komunitárního výrobního odvětví přijímají orgány EU antidumpingová opatření, a to především antidumpingová cla (prozatímní nebo konečná) nebo závazky výrobců/vývozců z „třetích zemí“, že budou dovážet dumpingové výrobky do EU pouze v určitém stanoveném množství, případně že jejich cena při vývozu do EU neklesne pod určitou minimální hranici. EU může uložit antidumpingové clo za předpokladu, že je to - vedle splnění podmínek stanovených mezinárodní Dohodou o provádění článku VI GATT 1994 (dovoz za dumpingovou cenu - způsobená nebo hrozící újma domácímu výrobnímu odvětví a příčinná souvislost mezi nimi) , v zájmu Společenství (Community interest). Antidumpingové řízení je zahajováno Evropskou komisí na základě návrhu výrobce z EU nebo jejich svazu publikováním oznámení v Úředním věstníku EU. V jeho rámci probíhá šetření údajného dumpingu a v jeho důsledku vzniklé újmy nebo její hrozby komunitárním výrobcům. Toto šetření je uzavřeno buď tím, že je zastaveno bez uložení antidumpingových opatření, když škodlivý dumping nebyl prokázán, nebo tím, že Rada uvalí konečné antidumpingové clo na návrh Evropské komise, po projednání v Poradním výboru pro antidumping nebo Evropská komise přijme místo antidumpingového cla závazky. Řízení musí být ukončeno nejdéle do 15 měsíců od jeho zahájení.⁶⁴

8.3.1.4 Protisubvenční opatření

Obchodně politickým nástrojem k nápravě škodlivého účinku dovozů výrobků, subvencovaných (přímo nebo nepřímo) v zemi původu nebo vývozu na komunitární výrobní odvětví, jsou **vyrovnávací opatření** (countervailing measures). Postup Evropské komise při vedení protisubvenčního řízení stanovený tímto nařízením je obdobný jako v řízení antidumpingovém. Jeho výsledkem je nejčastěji přijetí vyrovnávacího cla. Řešením je i přijetí závazku státu, z něhož zboží pochází nebo je exportováno, že subvence zruší nebo omezí,

⁶⁴ Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR, Společná obchodní politika Evropské Unie (Právní rámec obchodování členských států EU s třetími (nečlenskými) zeměmi, Praha 2005

nebo závazku výrobce/vývozce nedopouštět se subvencovaného vývozu (úprava cen nebo zastavení vývozu).⁶⁵

8.3.2 Opatření ovlivňující vývoz

Celní zákon Společenství platí i při vývozu. Veškeré zboží opouštějící území EU podléhá celní kontrole a musí být předloženo k odbavení celním orgánům. Za normálních okolností probíhá odbavení na základě Jednotného správního dokumentu (Single Administrative Document/SAD) a příslušných průvodních dokumentů (např. licence na výrobky spadající pod společnou zemědělskou politiku). Celní orgány mohou udělit povolení ke zjednodušenému vyřizování formalit a celního řízení. **Při vývozu EU neuplatňuje cla ani jiné poplatky.** Automatické licencování se používá u určitých výrobků spadajících pod společnou tržní organizaci nebo při rozdělování celních kvót stanovených obchodními partnery EU.⁶⁶

8.3.2.1 Vývozní subvence

EU v zásadě neposkytuje **vývozní subvence** s výjimkou subvencí v rámci společné zemědělské politiky, a to na alkohol, mléko a mléčné výrobky, hovězí, telecí, vepřové a drůbeží maso, vejce, cukr, víno, obiloviny, rýži, ovoce a zeleninu a zpracované ovoce a zeleninu. Tyto subvence, bez nichž by se nemohly vývozy uskutečnit, mají pokrýt rozdíl mezi cenami EU a cenami na světovém trhu. EU nemá společnou **proexportní politiku**, přímá nebo nepřímá podpora vývozu zůstává v kompetenci jednotlivých členských států. Je harmonizována jen v míře nutné k zajištění toho, aby nebyla narušována soutěž mezi podniky. Při poskytování exportních úvěrů musí být respektována ustanovení přijatých směrnic a rozhodnutí Rady EU k pojišťování a financování vývozu se státní podporou, vycházejících z Ujednání OECD o pravidlech pro vývozní úvěry.

⁶⁵ **Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR**, Společná obchodní politika Evropské Unie (Právní rámec obchodování členských států EU s třetími (nečlenskými) zeměmi, Praha 2005

⁶⁶ **Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR**, Společná obchodní politika Evropské Unie (Právní rámec obchodování členských států EU s třetími (nečlenskými) zeměmi, Praha 2005

8.3.3 Opatření ovlivňující vývoz i dovoz

Za výjimečných okolností může EU zavést dovozní nebo vývozní restrikce netarifního charakteru, založené na uplatnění článků XX a XXI GATT 1994 - **všeobecné a bezpečnostní výjimky**. Mohou být přijaty např. z důvodu ochrany života a zdraví lidí, veřejné morálky, národního bohatství, umělecké, historické nebo archeologické hodnoty, uchování vyčerpatelných přírodních zdrojů, řešení platební bilance, z důvodu ochrany zvláštních bezpečnostních zájmů apod.

8.3.4 Význam vývozních a dovozních opatření

Cílem všech výše uvedených opatření ovlivňujících vývoj zahraničního obchodu není v případě Evropské unie tvorba zisku, ale naplnění Evropskou unií prosazované koncepce multifunkčního zemědělství.

Strategie EU je založena na tak zvaném Evropském modelu zemědělství, který spočívá na čtyřech pilířích:

- a) celoplošně provozované multifunkční zemědělství, konkurenceschopné v produkci soukromého zboží a zároveň šetrné k životnímu prostředí,
- b) zemědělství založené na malém a středním podnikání rodinného typu,
- c) provázání rozvoje zemědělství s rozvojem venkova,
- d) produkce kvalitních potravin při respektování stále přísnějších standardů jejich bezpečnosti a způsobů jejich výroby.

Celý Evropský model multifunkčního zemědělství je odrazem „neobchodních zájmů“ EU a reaguje na základní požadavek, kterým je rozvoj sociálně vyváženého a trvale udržitelného zemědělství, které zároveň přispívá k uchovávání a zvelebování evropské zemědělské kulturní krajiny a historicky vyvinuté struktury venkova. Zachování kulturní krajiny, obnovování biodiverzity a ochrana půdy a vody po dlouhodobém působení industriálně orientovaného zemědělství a zachování venkova představují základní dlouhodobé cíle EU v této oblasti.

9. Protekcionismus jako nástroj trhu v případě malé ekonomiky (Česká republika) a velké ekonomiky (Evropská unie)

Pokud analyzujeme zahraniční obchod z pohledu jeho vývoje a vlivů, které na něj působí, je nutné rozlišovat zda-li se jedná o otevřenou ekonomiku (stupeň otevřenosti ekonomiky), či uzavřenou ekonomiku, či jedná-li se o velkou ekonomiku, či malou ekonomiku. Plně liberalizovaná ekonomika a uzavřená ekonomika představují dva extrémy. V realitě se pozice jednotlivých států až na určité extrémy (viz. například Severní Korea) nacházejí někde mezi těmito dvěma extrémy. Pokud však analyzujeme zahraniční obchod, předpokládáme, že ekonomika je otevřená.

V případě pokud analyzujeme agrární zahraniční obchod zemí s otevřenou ekonomikou, jíž je bezpochyby i Česká republika, je nutné brát v potaz velikost dané ekonomiky. Velikost dané ekonomiky je velmi důležitým faktorem, protože určitá opatření v oblasti zahraničního obchodu – zahraniční obchod s agrárními a potravinářskými produkty nevyjímaje – se projevují různým způsobem a s různou intenzitou v případě malé ekonomiky, která není schopná výrazně ovlivnit situaci na lokálním a světovém trhu a v případě velké ekonomiky jejíž vliv na místní, či dokonce světový trh je nezanedbatelný. Česká republika, pokud analyzujeme její zahraniční obchod včetně agrárního zahraničního obchodu, představuje malou ekonomiku, jejíž vliv na situaci na lokálním a světovém trhu je velmi omezený, či spíše až na určité výjimky zanedbatelný. Proto by analýza AZO ČR měla být prováděna v kontextu malé ekonomiky s nemožností ovlivnit situaci na globální úrovni.

V současnosti, kdy je ČR členem Evropské unie, je nutné, v případě analýzy agrárního zahraničního obchodu České republiky, analyzovat tento vývoj také v kontextu vývoje agrárního zahraničního obchodu Evropské unie a ta již svým charakterem představuje ekonomiku velkou. Ekonomiku která svým charakterem nemusí jen přijímat podmínky dané vnějším prostředím, jak je tomu v případě malé ekonomiky, ale je schopna podmínky utvářet, či dokonce diktovat. Proto následující část práce bude věnována vývoji agrárního zahraničního obchodu malé a velké ekonomiky a zároveň také vlivu jaký má členství malé ekonomiky v rámci velké ekonomiky.

9.1 Efektivita nejčastěji používaných nástrojů protekcionismu, dopad státní protekcionistické politiky v případě malé (Česká republika) a velké ekonomiky (Evropská unie)

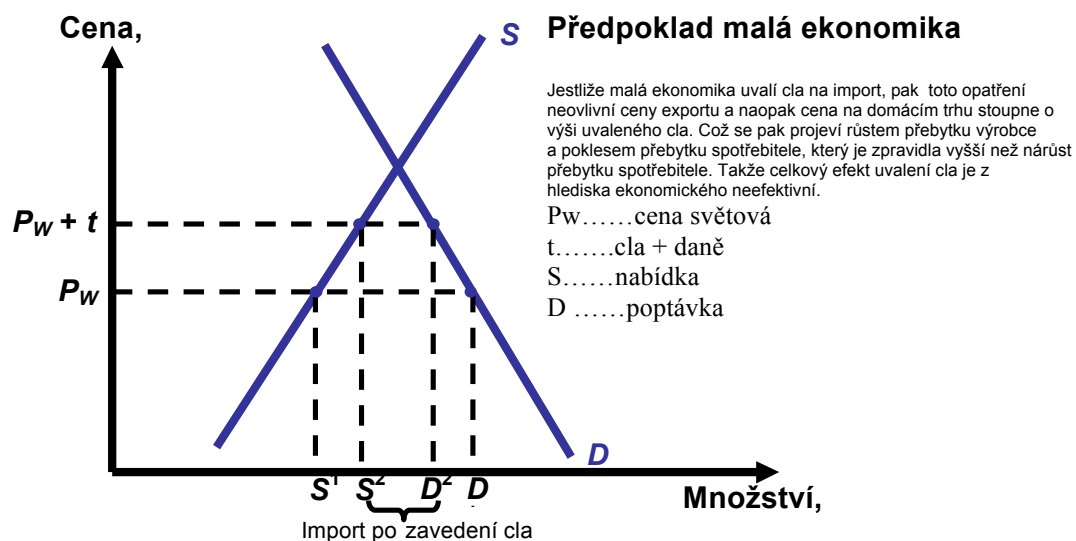
Z hlediska výše zmíněné analýzy je zajímavé ukázat, jak se projevují jednotlivá protekcionistická opatření v případě jednotlivé malé země (jako je například Česká republika), která není schopna ovlivnit výrazně situaci na globálním trhu a v případě velké ekonomiky, jako je tomu v případě EU, velkého uskupení zemí, které je schopno velmi výrazně ovlivnit situaci na globálních trzích – což se pak projeví na ekonomických výsledcích, jak celého uskupení, tak i jednotlivých členských zemí.

Nejvýznamnější protekcionistická opatření jsou cla, kvóty a subvence. V následující části se tedy podíváme, jak se jednotlivá výše uvedená opatření projevují v případě malé ekonomiky jakou bezesporu Česká republika je a velké ekonomiky jako je Evropská unie, již je Česká republika součástí.

Jedním z nejvýznamnějších a nejvíce využívaných nástrojů protekcionistické politiky jsou cla. Jejich efekt spočívá v ochraně domácího trhu před importy ze zahraničí. Celkový ekonomický efekt z uvalení celní ochrany trhu je však různý uvalí-li clo malá nebo velká ekonomika. Následující analýza podrobně ilustruje efekty celní ochrany v případě malé a velké ekonomiky a hodnotí efektivitu tohoto nástroje protekcionismu.

Níže uvedený graf č. 9 zobrazuje vliv zavedení cel v případě malé ekonomiky:

Graf č. 9 - Vliv zavedení cel v případě malé ekonomiky

Zdroj: Obstfeld and Krugman

Z grafu vyplývají následující závěry:

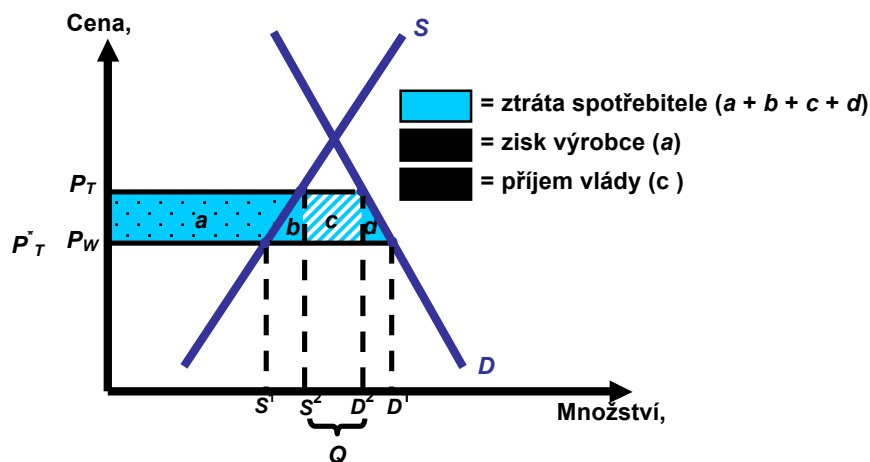
- Clo zvýší cenu zboží v importující zemi a omezí množství importu.
- Pokles importu bude částečně kompenzován poklesem poptávky v důsledku vyšší ceny a částečně vyšší nabídkou domácích producentů, kteří budou díky protekcionistické politice a vyšší ceně na domácím trhu, motivováni k navýšení produkce.

Výsledkem výše uvedené situace bude:

- Ztráta spotřebitele v importující zemi
- Zisk výrobců v importující zemi a naopak ztráta výrobců v zemích exportujících
- Příjem do státní pokladny ze zavedení cla

- Výše uvedené ztráty a zisky ze zavedení cla lze měřit prostřednictvím přebytku spotřebitele a přebytku výrobce. Následující graf č. 10 znázorňuje celkový ekonomický efekt uvalení cla.

Graf č. 10 – Náklady a zisky malé země z uvalení cel

P_w cena světová

P_t cena na vnitřním trhu „malé“ země

P^*_t cena na trhu světovém v případě, že „malá“ ekonomika uplatňuje protekcionistickou politiku

S nabídka

D poptávka

Q množství

Zdroj: Obstfeld and Krugman

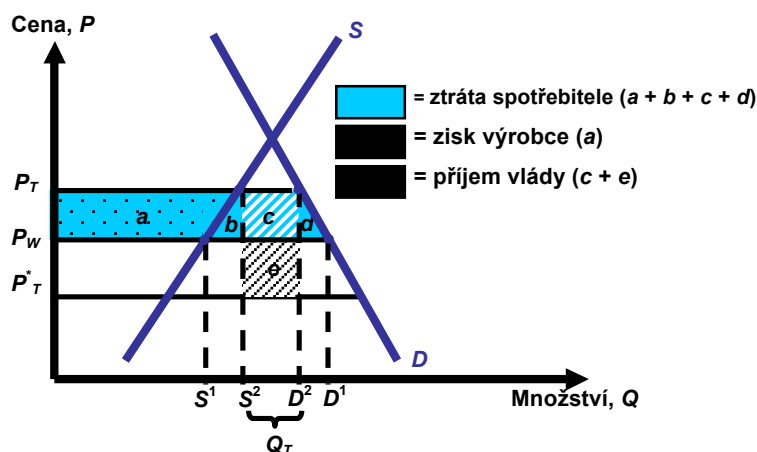
Z grafu č. 10 vyplývají následující zjištění:

Ztráta spotřebitelů (znázorněná součtem ploch $a+b+c+d$) převyšuje součet zisku výrobců a příjmu vlády (součet ploch $a+c$) z uvalení cla na import. Z výše uvedených skutečností vyplývá, že v případě malé ekonomiky použití celní ochrany jako

protekcionalistického opatření není příliš efektivní. Protekcionalistická politika státu je spojená se ztrátou efektivnosti ekonomiky (plochy $b+d$). Celková ztráta pak musí být kompenzována z vnitřních zdrojů analyzované ekonomiky. Z uvedeného tedy plyne, že clo jakožto nástroj protekce není v případě malé ekonomiky efektivním nástrojem, neboť jeho užití je spojeno s relativně vysokou společenskou ztrátou efektivnosti celé ekonomiky.

V případě velké ekonomiky, či významného uskupení států je situace v případě použití cel jako nástroje protekcionalistické politiky poněkud odlišná v porovnání se situací malé ekonomiky. Následující graf č. 11 znázorňuje efekt zavedení cel velkou ekonomikou, která je schopna ovlivnit situaci na světovém trhu.

Graf č. 11 - Náklady a zisky velké ekonomiky ze zavedení celní ochrany

P_W cena světová

P_T cena na vnitřním trhu „velké“ země

P^*_T cena na trhu světovém v případě, že „velká“ ekonomika uplatňuje protekcionalistickou politiku

S nabídka

D poptávka

Q množství

Zdroj: Obstfeld and Krugman

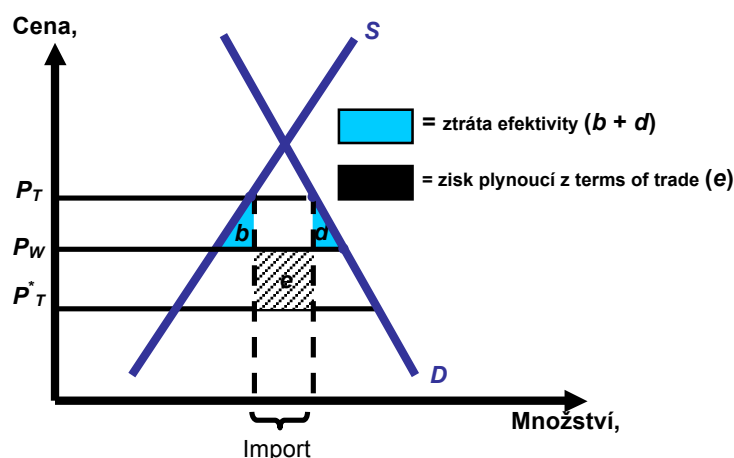
Z grafu č. 11 vyplývají následující zjištění:

Jestliže velká ekonomika uvalí cla jako nástroj protekcionalistické politiky, efekt tohoto rozhodnutí se projeví následujícím způsobem. Cenová úroveň na domácím trhu vrostе vlivem uvalení cla na veškerý import. To se projeví poklesem poptávky na domácím trhu a nárůstem nabídky, jejíž růst je stimulován protekcionalistickými opatřeními. Tento vývoj se následně projeví tím, že klesne poptávka na světovém trhu, což bude mít za následek pokles světové ceny. Pokud je však cena na vnitřním trhu pevně fixována na určité hladině, pak právě tento pokles světové ceny sebou přináší pozitivní efekt ve formě navýšení příjmů státní pokladny.

Z výše uvedené analýzy tedy vyplývá, že pokud srovnáme ztrátu z uvalení cel vyjádřenou součtem ploch $a+b+c+d$ se ziskem (přínosem) vyplývajícím z uvalení cel (vyjádřeným součtem ploch $a+c+e$), můžeme konstatovat, že ztráta efektivity v důsledku uvalení cel je plně kompenzována ziskem výrobců a příjmy vlády, které plynou z protekcionistických opatření. Z tohoto vývoje pak neprofituje jen celé velké ekonomické uskupení, ale zároveň i všechny subjekty (tedy v případě EU jednotlivé členské země včetně ČR) patřící do analyzovaného ekonomického uskupení.

Následující grafy č. 12 a 13 pak názorně zobrazují hlavní diferenci v případě, kdy clo jakožto nástroj protekcionismu použije ekonomicky silné uskupení schopné ovlivnit situaci na trhu světovém a malá ekonomika, která naopak není schopna svou politikou nijak ovlivnit situaci ve světě.

Graf č. 12 – Čistý ekonomický efekt z uvalení celní ochrany v případě významného uskupení zemí

P_W cena světová

P_T cena na vnitřním trhu „významného“ uskupení zemí

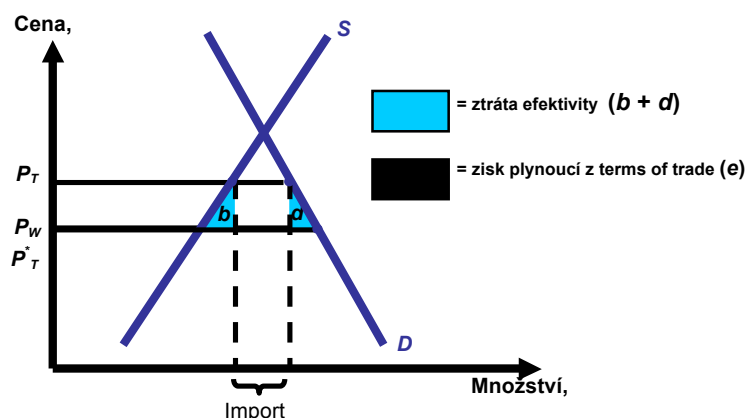
P^*_T cena na trhu světovém v případě, že „významné“ uskupení zemí uplatňuje protekcionistickou politiku

S nabídka

D poptávka

Zdroj: Obstfeld and Krugman

Graf č. 13 – Čistý ekonomický efekt z uvalení celní ochrany v případě malé importující země

P_W cena světová

P_T cena na vnitřním trhu „malé“ země

P^*_T cena na trhu světovém v případě, že „malá“ ekonomika uplatňuje protekcionistickou politiku

S nabídka

D poptávka

Zdroj: Obstfeld and Krugman

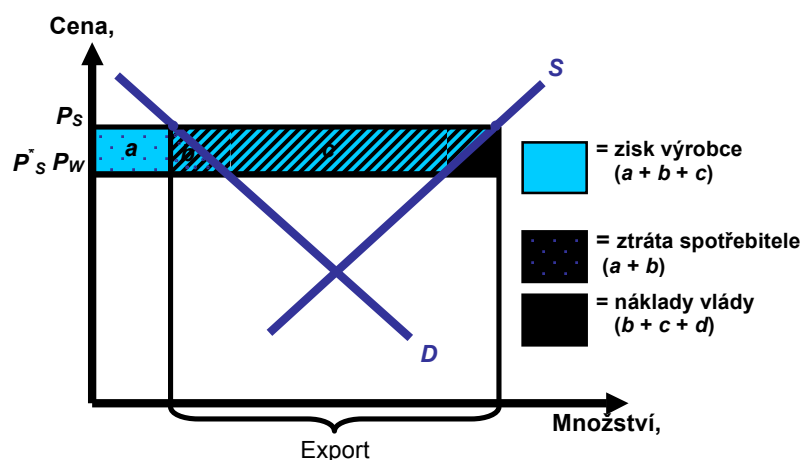
Z grafů č. 12 a 13 vyplývá, že uvalení cel je v případě velké i malé ekonomiky, spojeno s velmi výraznou ztrátou efektivity ekonomiky, ale tato ztráta je v případě velké ekonomiky kompenzována její schopností ovlivnit cenu světovou. Nižší cena světová pak znamená vyšší výběry do státní pokladny plynoucí z uvalených cel. A právě zvýšené příjmy státní pokladny jsou schopny kompenzovat ztráty způsobené především nárůstem ztráty spotřebitele, která vzniká v důsledku protekcionismu. V případě malé ekonomiky ztráta efektivity jde zcela na vrub spotřebitelů a národní ekonomiky.

Dalším velmi výrazným nástrojem protekcionistické politiky jsou subvence. Efekt subvencí je stejně jako v případě cel různý uplatňuje-li je velká nebo malá ekonomika. Exportní subvence jsou velmi důležitým nástrojem protekcionistické politiky státu, protože umožňují vyvážet přebytky (jejichž cena je mnohdy vyšší než je cena světová) na světové trhy a tím umožňují existenci řady subjektů, které by v případě nemožnosti využití státní podpory při exportu, buď zanikly nebo by musely omezit své produkční kapacity.

Následující grafy č. 14 a 15 detailně ilustrují efekt exportních subvencí v případě malé a velké ekonomiky. Stejně jako tomu bylo v případě výše analyzované celní ochrany i v případě exportních subvencí zde existují velmi výrazné difference při použití tohoto nástroje velkou a malou ekonomikou.

Následující graf č. 14 detailně ilustruje efekt uplatnění exportních subvencí v případě malé ekonomiky.

Graf č. 14 – Vliv exportních subvencí na ekonomiku malé země

Pw..... cena světová

Ps..... subvencovaná exportní cena

P*s..... cena na trhu světovém v případě, že „malá“ ekonomika uplatňuje politiku subvencování exportů

S..... nabídka

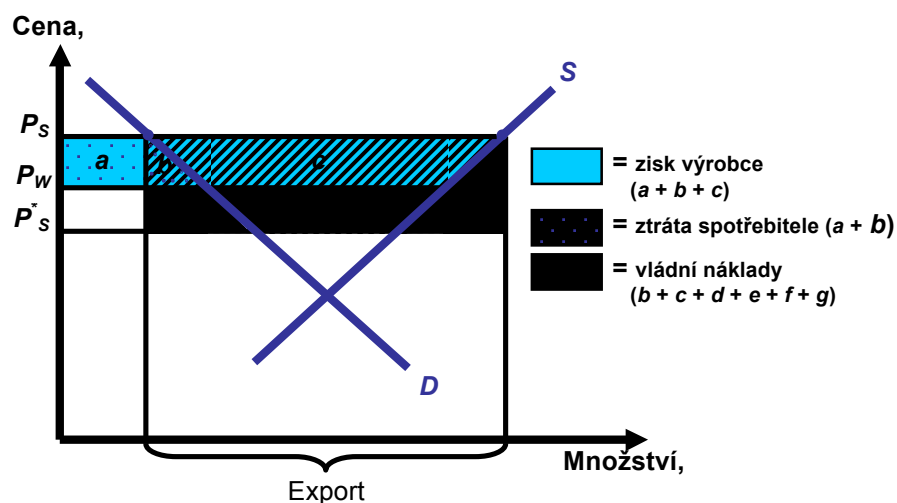
Dpoptávka

Zdroj: Obstfeld and Krugman

V případě malé ekonomiky je zřetelně vidět, že exportní podpory pomáhají domácím producentům udat část jejich produkce na světovém trhu. Avšak ekonomický benefit vyplývající ze subvencování exportů představovaný součtem ploch $a+b+c$ je menší než ekonomická ztráta představovaná součtem ztrát spotřebitelů a vládních nákladů na podporu exportu (součet ploch $a+b+c+d$). Z výše uvedeného grafu a analýzy tedy vyplývá, že exportní subvence, jakožto nástroj protekcionistické politiky malého státu, jsou nástrojem, který je vhodné použít pouze k překlenutí nějaké časově omezené krize. Určitě subvence nejsou vhodným nástrojem dlouhodobé politiky státu, protože jejich užití je spojeno se ztrátami způsobenými poklesem efektivity ekonomiky. Tyto ztráty pak musí být kompenzovány z vnitřních zdrojů dané ekonomiky, což je následně spojeno s poklesem blahobytu (net economic welfare) v rámci dané ekonomiky.

V případě velké ekonomiky, která je schopna svou politikou ovlivnit situaci na světovém/globálním trhu, je celkový ekonomický důsledek použití exportních subvencí jako nástroje protekcionistické politiky srovnatelný v porovnání s malou ekonomikou. V obou případech totiž dochází k ekonomickým ztrátám plynoucím ze subvencování exportu, avšak v případě velké ekonomiky vlivem schopnosti ovlivnit výši světové ceny je tato ztráta ještě větší než v případě malé ekonomiky. Následující graf č. 15 detailně monitoruje efekt plynoucí z exportních subvencí v případě velké ekonomiky.

Graf č. 15 – Vliv exportních subvencí na ekonomiku velkých zemí

P_w cena světová

P_s subvencovaná exportní cena

P^*s cena na trhu světovém v případě, že „velká“ ekonomika uplatňuje politiku subvencování exportů

S nabídka

D poptávka

Zdroj: Obstfeld and Krugman

Pokud srovnáme grafy č. 14 a 15, pak je zřetelně vidět, že v případě velké ekonomiky efekt plynoucí z exportních subvencí je ještě horší než v případě ekonomiky malé (graf č. 11). Ekonomický benefit plynoucí z exportních subvencí, který je vyjádřený součtem ploch $a+b+c$ je zcela zřetelně menší v porovnání se součtem ztrát spotřebitelů a vládních podpor, které jsou spojeny s realizací exportních subvencí (součet ploch $a+b+c+d+e+f+g$).

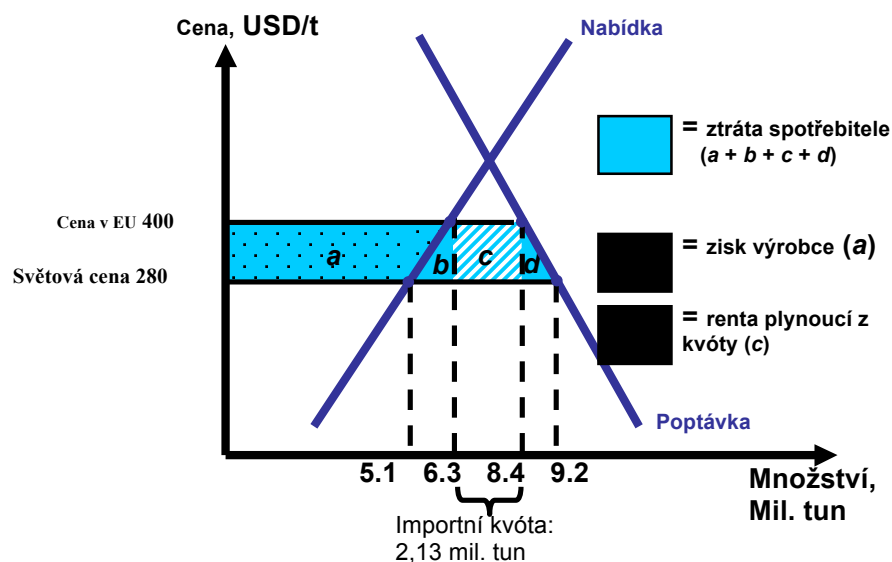
Z grafu č. 12 je zcela jednoznačně vidět, že jestliže v případě malé ekonomiky použití exportních subvencí představuje ztrátu (proto je vhodné tohoto nástroje použít pouze krátkodobě), pak v případě velké ekonomiky, která je schopna svou politikou ovlivnit ceny na světových trzích je situace ještě horší. Vlivem poklesu světových cen je nutné vynaložit další

aditivní náklady spojené s podporou exportu, které budou kompenzovat vzrůstající diferenci mezi cenou světovou a cenou na vnitřním trhu.

Pokud bychom hodnotili efektivitu exportních subvencí jako nástroje protekcionistické politiky státu, musíme konstatovat, že v porovnání se cly a kvótami exportní subvence představují nejméně efektivní nástroj, který je spojen s vysokými ekonomickými ztrátami a jeho využití má efekt pouze z hlediska krátkodobého řešení strukturálních krizí. Exportní subvence rozhodně nejsou dobrým nástrojem, který by měl jakýkoliv stát užívat dlouhodobě, protože ztráty s ním spojené jsou příliš vysoké.

Posledním z významných nástrojů protekcionistické politiky jsou kvóty (pokud mluvíme o protekcionismu, pak máme na mysli zejména dovozní kvóty). Zavedení systému kvót bývá spojeno s použitím nástrojů celní ochrany interního trhu, před levnějšími importy ze zahraničí. Jejich efekt je přibližně stejný jak v případě velké tak i malé ekonomiky. Efekt dovozních kvót detailně ilustruje následující graf č. 16.

Graf č. 16 – Vliv vývozních kvót na ekonomiku dovážejících zemí

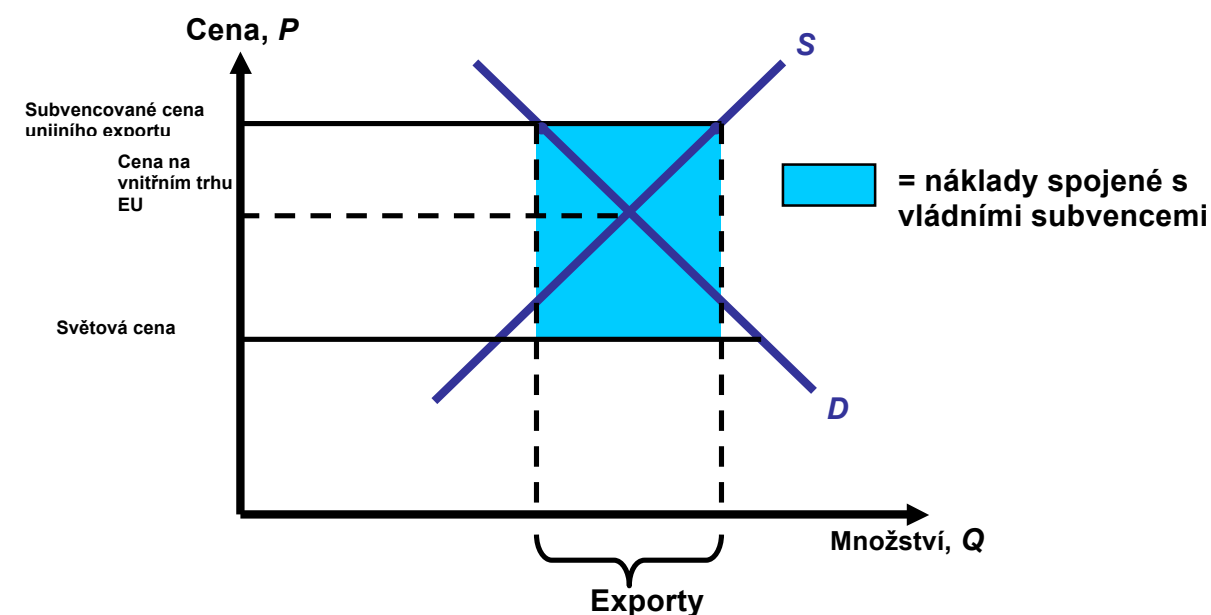
Zdroj: Obstfeld and Krugman

Z grafu č. 16 vyplývá, že efekt plynoucí ze zavedení importní kvóty je přibližně stejný jako je tomu v případě, kdy malá ekonomika zavede celní ochranu svého trhu. Vlivem vyšší ceny na domácím trhu (např. trhu EU) v porovnání s cenou světovou dochází ke ztrátě spotřebitele, která je reprezentována součtem ploch $a+b+c+d$. Ztráta spotřebitele je vyšší v porovnání se ziskem výrobců plynoucím z vyšší ceny na domácím trhu. Jediní kdo na této situaci profitují jsou držitelé kvót. Tyto „vyvolené“ subjekty, které mají právo dovážet zboží do dané ekonomiky, pak realizují rentu, která je rovna rozdílu mezi cenou světovou a cenou na vnitřním trhu dané ekonomiky. Jediným způsobem jakým může dovážející ekonomika kompenzovat ztrátu blahobytu je dražba dovozních kvót, prostřednictvím které se získá alespoň část prostředků na kompenzování ztrát plynoucích z protekcionistické politiky.

Po shrnutí jednotlivých významných nástrojů protekcionismu a vyhodnocení jejich vlivu na ekonomiky států uplatňujících politiku ochrany trhu, je nutné alespoň teoreticky zhodnotit situaci zejména na trhu Evropské unie, již je Česká republika členem. Její členství v Evropské unii velmi významně ovlivňuje pozici agrárního zahraničního obchodu ČR.

Následující graf č. 17 ilustruje současnou podobu agrárního trhu v rámci Evropské unie a znázorňuje vliv Společné zemědělské politiky EU.

Graf č. 17 – Princip utváření cen v rámci Společné zemědělské politiky zemí Evropské unie

S..... nabídka na trhu EU

D..... poptávka na trhu EU

Zdroj: Obstfeld and Krugman

Graf č. 14 ilustruje, že ceny na trhu EU jsou mnohem vyšší v porovnání s cenami světovými. Dále je z grafu vidět, že subvencováním exportu jsou ještě mnohem vyšší než je cena uvnitř trhu Evropské unie. Důvodem této situace je nutnost kompenzovat rozdíl mezi cenou světovou a cenou na vnitřním trhu EU. Výsledkem výše zmíněné situace je převis nabídky nad poptávkou uvnitř Evropské unie, který zákonitě vede k subvencovanému exportu agrárních přebytků na světové trhy. Zde jsou následně tyto přebytky realizovány za světové ceny nebo i za cenu o něco nižší než je cena světová, protože exporty z EU vytvářejí přetlak na trhu světovém a mají tendenci tlačit cenu světovou dolů. To má pak za následek ještě vyšší růst nákladů spojených se subvencováním exportu zemí EU, protože se neustále zvětšuje difference mezi cenou na vnitřním trhu EU a cenou světovou. Díky tomuto vývoji dochází k poškozování zejména rozvojových zemí, které si nemohou dovolit dotovat vývoz svých produktů a jejichž ekonomiky jsou mnohdy závislé na exportu agrárních produktů. Výše zmíněná politika zemí EU je proto pod trvalým a neustále se stupňujícím tlakem zejména WTO a významných exportérů agrárního zboží. Jejichž cílem je postupná liberalizace evropského trhu a zejména zastavení subvencování exportu evropských produktů, vzhledem k jeho destruktivnímu účinku na světový trh a ekonomiky jednotlivých zejména proexportně orientovaných zemí.

Efekt jednotlivých nejvýznamnějších, výše zmíněných, nástrojů protekcionistické politiky je shrnut v následující tabulce č. 1. (originál viz. příloha č. 2)

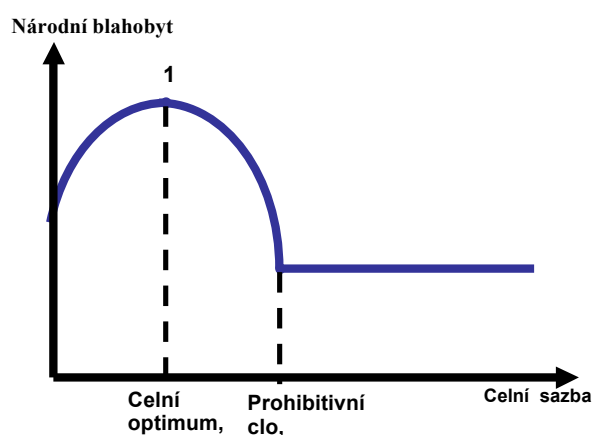
Tabulka č. 1 – Efekty plynoucí z jednotlivých nejčastěji užívaných obchodních politik

	Cla	Vývozní subvence	Importní kvóty	Dobrovolné omezení exportu
Přebytek výrobce	Růst	Růst	Růst	Růst
Přebytek spotřebitele	Pokles	Pokles	Pokles	Pokles
Příjem vlády	Růst	Pokles (růst vládních výdajů)	Žádná změna	Žádná změna
Celkový ekonomický efekt	Nejednoznačný (záporný v případě malé ekonomiky)	Pokles	Nejednoznačný (záporný v případě malé ekonomiky)	Pokles

Zdroj: Obstfeld and Krugman

Na základě tabulky č. 1 a z výše provedené analýzy efektivity jednotlivých nástrojů protekcionistické politiky vyplývá, že nejefektivnějším nástrojem protekcionismu jsou v případě velké i malé ekonomiky cla. Na základě analýzy teorie cel dokonce vyplývá, že použití cel jakožto nástroje vládní politiky může být doprovázeno i pozitivními efekty, zejména ekonomickými, společenskými a sociálními. Důležitou roli hraje zejména výše celního zatížení, která rozhodujícím způsobem ovlivňuje celkový efekt z použití cla jako nástroje ochrany vnitřního trhu. Následující graf č. 18 ilustruje vývoj ekonomického blahobytu plynoucího ze zavedení cel a znázorňuje bod optimálního celního zatížení.

Graf č. 18 – Optimální celní zatížení

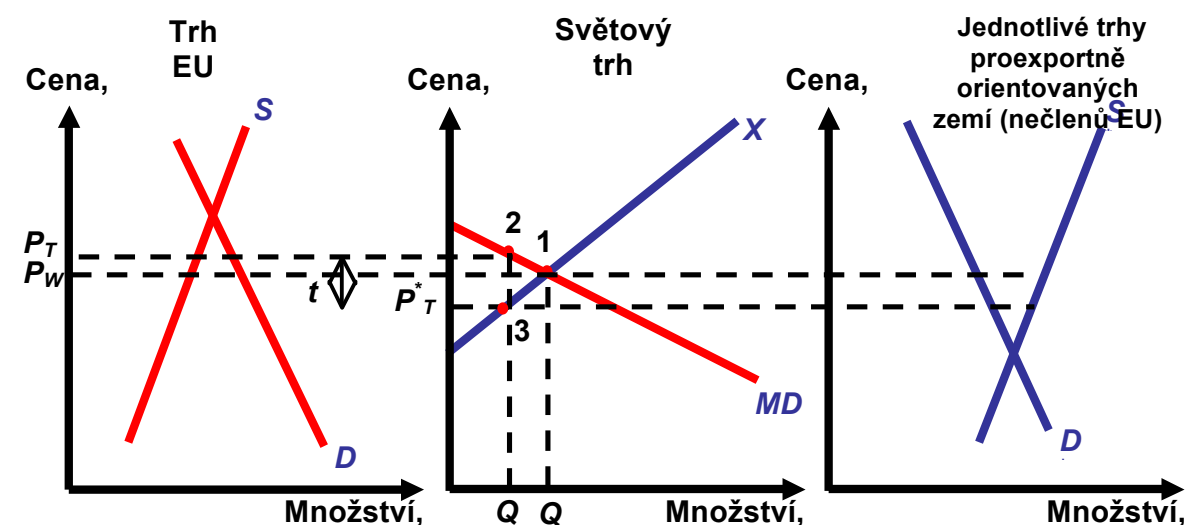
Zdroj: Obstfeld and Krugman

Z grafu číslo 18 je zřetelně vidět, že clo jako nástroj ochrany trhu může mít i pozitivní efekt z hlediska národní ekonomiky (pozitivní efekt je zpravidla spojen s efektem společenským nikoliv s ekonomickým - který bývá zpravidla záporný). Z grafu je vidět, že efekt plynoucí z ochrany trhu je rostoucí až do určitého bodu optima. Další růst celních sazeb je spojen s poklesem ekonomického blahobytu, který se zastaví v momentě, kdy uvalené clo začne mít charakter prohibitivního cla, a tak de facto znemožní import daného zboží na domácí trh. Domácí poptávka je pak plně odkázána na úroveň domácí produkce a na její ceny.

10. Vliv politiky Evropské unie na formování podmínek a pozice českého, unijního a světového zahraničního obchodu

Členství v Evropské unii velmi významně ovlivňuje utváření zahraničního obchodu celého uskupení zemí EU, i jednotlivých členských států. Hlavním faktorem ovlivňujícím výsledky zahraničního obchodu, včetně obchodu s agrárními produkty, je Společná obchodní politika zemí Evropské unie, která je navíc v případě zemědělství doplněna o Společnou zemědělskou politiku států EU. Graf č. 19 monitoruje vliv politiky EU na utváření podmínek na trhu evropském, světovém a ostatních exportně orientovaných zemí v období 1968 (zavedení Společné zemědělské politiky) až do konce 80. let, kdy Evropská unie přestala být čistým importérem agrárních a potravinářských produktů. Následující graf č. 20, pak monitoruje vliv politiky EU na utváření agrárního zahraničního obchodu od začátku 90. let až po současnost.

Graf č. 19 – Vliv agrární a obchodní politiky EU na vnitřní trh EU, trh světový a trhy proexportně orientovaných států od roku 1968 až do konce 80. let

S..... nabídka
D..... poptávka
 P_W cena světovém trhu
 P_T cena na vnitřním trhu zemí EU
X..... exporty
MD.... importy

Zdroj: Obstfeld and Krugman

Z výše uvedené soustavy grafů vyplývají následující výsledky:

Evropská unie představuje z pohledu ekonomiky velmi silný subjekt, který je schopen, narozdíl např. od České republiky, utvářet podmínky na trhu světovém. To znamená, že její politika je schopna ovlivnit úroveň nabídky a poptávky a samozřejmě i výši ceny. Z analýzy grafů vyplývá, že v období od roku 1968 až do konce 80. let Evropské společenství bylo čistým importérem agrárního zboží. V roce 1968 však tehdejší Evropské společenství přišlo s iniciativou skoncovat se svou závislostí na importech potravin a se snahou stabilizovat agrární sektor a zejména pak ceny na agrárním trhu. Proto byl přijat soubor opatření tzv. Společná zemědělská politika, která spolu se společnou politikou zemí EU/ES v oblasti zahraničně obchodní směny velmi výrazně začala ovlivňovat situaci jak na vnitřním evropském trhu, tak na trhu světovém. Obecně můžeme říci, že situace agrárního zahraničního obchodu byla ovlivněna na základě systému cel a kvót, které zajišťovaly, že cena na evropském trhu byla vyšší v porovnání s cenou na trhu světovém. To se samozřejmě projevilo následujícím způsobem:

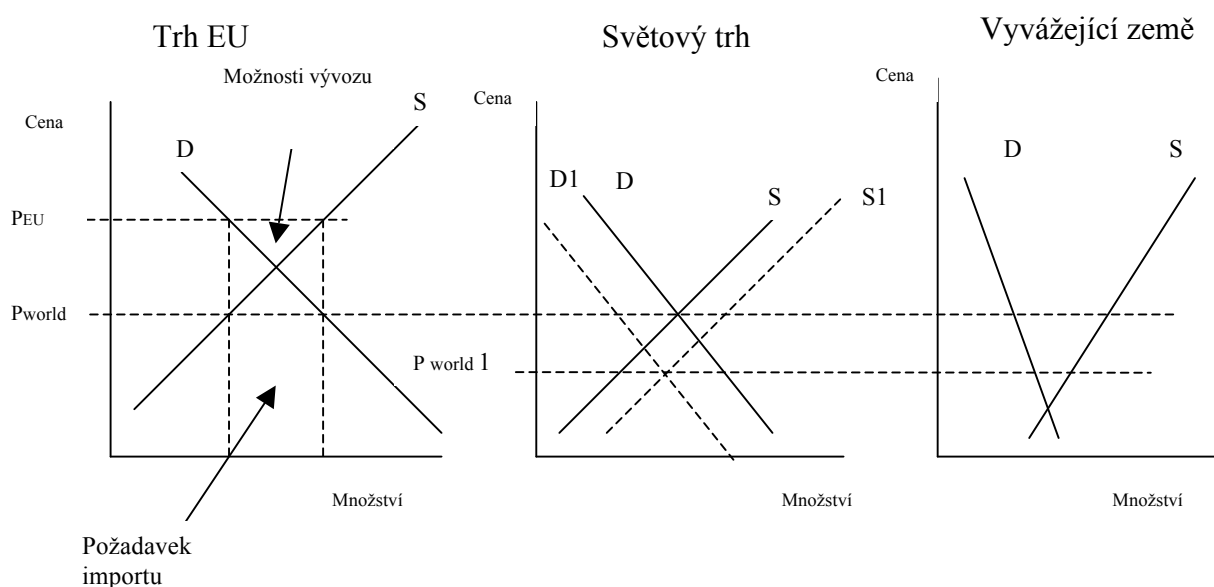
- 1) nabídka evropských producentů začala díky všemožným podporám a vysoké protekcionistické politice stoupat,
- 2) poptávka spotřebitelů po agrárních produktech začala mírně klesat.

Tento vývoj velmi významně ovlivnil zejména situaci v oblasti agrárního zahraničního obchodu, protože byl omezen objem importů, zejména pak ze „třetích zemí“. Došlo k posílení exportních a importních vazeb zejména mezi členskými zeměmi Společenství a také vlivem dotační politiky vzrostl export zemí ES na trh světový.

Vliv politiky ES na světový trh pak byl následující. Protekcionistická politika zemí ES způsobila pokles poptávky na trhu světovém, protože došlo k poklesu poptávky na evropském trhu, kde navíc část poptávky byla uspokojena vzrůstem dotované zemědělské produkce. Pokles poptávky na světovém trhu pak byl logicky následován poklesem cen na světovém trhu, což se negativně projevilo zejména v případě proexportně orientovaných zemí ve světě, neboť ty musely na pokles cen reagovat poklesem nabídky, což mělo devastující vliv zejména na ekonomiky rozvojových zemí, kde velká část jejich ekonomického růstu je postavena právě na exportu zemědělských a potravinářských produktů.

Následující graf č. 20 pak monitoruje vliv situace na evropském trhu v posledních dvaceti letech. V průběhu posledních téměř čtyřiceti let od zavedení Společné zemědělské politiky se situace na trhu EU a trhu světovém rapidně změnila. Došlo k tomu, že EU přestala být čistým importérem agrárních potravin a naopak vlivem své protekcionistické politiky se stala čistým exportérem agrárních produktů s velmi výrazným podílem na trhu světovém. Situaci podrobně monitoruje následující soustava grafů.

Graf č. 20 - Vliv agrární a obchodní politiky EU na vnitřní trh EU, trh světový a trhy proexportně orientovaných států od počátku 90. let až po současnost

P_{eu}cena vnitřním trhu EU
 P_{world} cena na světovém trhu
 P_{world1} změna ceny světové pod vlivem exportů z EU
 Dpoptávka
 S nabídka

Zdroj: Obstfeld and Krugman

Pokud budeme komparovat graf č. 19 s grafem č. 20 zjistíme, že z hlediska komentáře je situace velmi podobná. Rozdíl je pouze následující. Vzrostla difference mezi cenami na trhu evropském a světovém. Vliv protekcionistické politiky uvnitř EU se projevil poklesem poptávky po domácích produktech i importovaných produktech. Dále došlo k tomu, že vysoká cena na trhu evropském umožňuje jednotlivým zemím EU vytvářet velmi výrazné přebytky, které jsou pak realizovány na světovém trhu. Pokles poptávky společně s nárůstem produkce uvnitř EU se projevuje poklesem cen na světovém trhu z důvodu přetlaku nabídky (export z EU) a poklesu poptávky. Společná zemědělská politika zemí EU způsobuje pokles poptávky na světovém trhu, neboť státy EU nekupují potraviny za světové ceny na světovém trhu,

protože si produkují vlastní potraviny a znemožňují import často levnějších produktů ze zahraničí. To má negativní vliv na ekonomiky zejména proexportně orientovaných zemí (Austrálie, Nový Zéland, Thajsko, Brazílie, Argentina, Čína atd.). Na druhou stranu producenti v zemích EU z tohoto přístupu profitují a ztráta společenského blahobytu je kompenzována zisky jiných odvětví a prostřednictvím externalit, které zemědělství vytváří v rámci evropské koncepce multifunkčního zemědělství.

11. Specifika zemědělství při utváření charakteru agrárního zahraničního obchodu⁶⁷

Agrární zahraniční obchod je konkrétním projevem ekonomických vztahů mezi jednotlivými ekonomikami a jejich vnějším ekonomickým prostředím, a to ve formě obousměrných toků zemědělských a potravinářských komodit.

Agrární zahraniční obchod se od celkového zahraničního obchodu liší, celou řadou specifik, které jsou typické zejména pro zemědělství, a které odlišují zahraniční obchod s produkty agrárního sektoru od zahraničně obchodní směny s produkty ostatních sektorů národního hospodářství. Mezi nejvýznamnější specifika agrárního sektoru patří:

- a) časové zpoždění a u většiny výrobků nízká nabídková pružnost, nízká cenová a důchodová poptávková pružnost,
- b) v čase více méně stabilní poptávka po potravinách, zatímco nabídka zemědělské produkce se vyznačuje cykličností, periodicitou a sezónností,
- c) omezená a nákladově náročná skladovatelnost většiny zemědělských a potravinářských výrobků,
- d) klimatické podmínky mohou modifikovat působení tržních signálů (stimulační funkce ceny na zvýšení nabídky může být podpořena, omezena, či dokonce negována průběhem počasí. Při nízkých cenách na druhé straně příznivé počasí může zachovat převahu nabídky nad poptávkou po delší období, než odpovídá požadavkům utváření tržní rovnováhy),
- e) pouze dílčí odpovědnost zemědělských producentů za výrobu nekontaminovaných potravin odpovídajících kvalitativním požadavkům na zdravou výživu,
- f) nízká nákladová pružnost zemědělských podniků vyplývající z jejich všeobecně nepříznivé ekonomické situace a závislosti na cenové úrovni, kvalitě a časové dostupnosti průmyslových vstupů,
- g) otázka potravinové bezpečnosti, která je klíčová pro řadu zemí,
- h) v poslední době stále často upřednostňované mimoprodukční funkce zemědělství, které velmi významně ovlivňují i obchod s agrárními produkty.

⁶⁷ Tvrdouš, J., Ekonometrie, CREDIT Praha, Praha 2000, ISBN 80-213-0620-3

V mezinárodním obchodu rozdělujeme zemědělsko-potravinářské komodity na dvě základní skupiny, které se liší zejména hodnocením svého dopadu na saldo obchodní bilance, a to na produkty kompetitivní a nekompetitivní.⁶⁸

Kompetitivní (konkurenční) produkty jsou takové, které lze vyrábět prakticky ve všech přírodních oblastech s lidským osídlením. Je to omezeno přírodními podmínkami v dané zemi. Tyto produkty v případě dovozu představují konkurenci pro produkty domácí. Jedná se o základní, nezbytné potraviny a potravinářské suroviny.⁶⁹

Nekompetitivní (nekonkurenční) produkty jsou takové, které se produkují pouze ve vybraných oblastech vhodných pro jejich výrobu a nepředstavují v případě importu konkurenci pro domácí producenty z hlediska dané země. Jedná se o produkty zbytné nebo substituovatelné produkty domácími.⁷⁰

11.1 Kategorie dat při vývozu a dovozu

Při vývozu a dovozu zboží rozlišujeme pro evidenci od roku 1996 tři kategorie dat členěných dle celních režimů:⁷¹

- 1) **bez rozlišení celních režimů (b.r.)** – jedná se o data týkající se dovozu a vývozu, uváděná bez rozlišení, zda je obchodované zboží propuštěno do volného oběhu, či nikoliv. Tato kategorie obsahuje i zboží, které bylo dovezeno na celní záznam, a pak opět vyvezeno v rámci jiného vázaného oběhu.

⁶⁸ Boučková, B., Pletichová, D., Šůvová, H., Cvičení z ekonomiky agrárního sektoru, Credit Praha, Praha 1999, ISBN 80-213-0535-5.

⁶⁹ Svatoš, M. a kolektiv, Ekonomika agrárního sektoru (vybrané kapitoly), Praha, Credit Praha, 2000, ISBN 80-213-0583-5

⁷⁰ Svatoš, M. a kolektiv, Ekonomika agrárního sektoru (vybrané kapitoly), Praha, Credit Praha, 2000, ISBN 80-213-0583-5

⁷¹ Svatoš, M. a kolektiv, Ekonomika agrárního sektoru (vybrané kapitoly), Praha, Credit Praha, 2000, ISBN 80-213-0583-5

- 2) **v režimu volného oběhu zboží (r.v.o.)** – jde o zboží, které je vyvezeno do zahraničí, proclené a tím i nacionalizované (může být propuštěno na trh i beze cla)
- 3) **v ostatních celních režimech** – jedná se o stav, kdy je znemožněno nakládání s dovezeným zbožím, neboť zboží zůstává pod celním dozorem. Oběh tohoto zboží je v zemi vázaný, dokud má zboží charakter celního zboží, tj. dokud není propuštěno do volného obchodu (není nacionalizováno), či dokud není projednán jeho vývoz. Významnou součástí této skupiny jsou dodávky v rámci tzv. zušlechťovacího styku, tzn. dovozy a vývozy zboží, které bude po zušlechtění opět vyvezeno do země vývozce (z našeho pohledu dovozce) tj. země původu.

Rozdělení obchodu dle jednotlivých celních režimů, má z hlediska skutečného vyjádření objemů obchodů velký význam. Bilanční výsledky AZO byly v minulosti vyčíslovány na základě statistických dat bez rozlišení celních režimů. Vyčíslený objem obchodů vyjádřený v hodnotách bez rozlišení celních režimů, nerozlišoval mezi zbožím, které bylo proclené, tedy propuštěné bez cla a tím „nacionalizované“ a zbožím ve „vázaném“ oběhu, tj. které zůstalo pod celním dozorem a mělo stále charakter celního zboží.

Analýza a diskuse

12. Agrární zahraniční obchod České republiky

12.1 Základní tendence českého agrárního zahraničního obchodu

Vývoj českého agrárního zahraničního obchodu v uplynulých třinácti letech (1993 – 2005), lze charakterizovat následujícím způsobem. Podíl, a zejména pak význam, agrárního zahraničního obchodu od roku 1993 neustále klesá. **Podíl** zemědělsko-potravinářských komodit **na celkovém obratu zahraničního obchodu České republiky** se pohyboval v roce 2005 pod hranicí 5 %, jak dokumentuje následující tabulka číslo 2.

Tabulka č. 2 - Podíl agrárního zahraničního obchodu na celkovém zahraničním obchodu ČR v letech 1993 - 2005 (%)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Podíl obratu AZO na celkovém obratu ZO ČR (%)	7,61	7,31	6,75	6,60	6,28	5,85	5,33	4,77	4,47	4,44	4,32	4,47	4,82*
Podíl agrárního vývozu na celkovém vývozu (%)	7,79	6,48	6,27	5,61	5,47	4,94	4,38	4,26	3,89	3,61	3,51	3,57	4,11*
Podíl agrárního dovozu na celkovém dovozu (%)	7,43	8,06	7,15	7,39	6,94	6,68	6,23	5,23	4,99	5,21	5,09	5,36	5,56*

Zdroj: VÚZE

* předběžný odhad

Agrární zahraniční obchod ČR se v analyzovaném období let 1993 - 2005 nevyvíjel příliš pozitivně. Hodnota importu rostla rychleji než hodnota exportu a s tím samozřejmě souvisí i růst záporného salda českého AZO. Základní ukazatele vývoje AZO ČR shrnuje následující tabulka č.3.

Tabulka č. 3 - Základní charakteristika agrárního zahraničního obchodu ČR v letech 1993 – 2005

Rok	Vývoz		Dovoz		Obrat		Saldo
	mil. Kč	Index	mil. Kč	Index	mil. Kč	Index	
1993	32856,60	100,00	31656,90	100,00	64513,50	100,00	1199,70
1994	29750,10	90,50	40178,70	126,90	69928,80	108,40	-10428,60
1995	35522,90	108,10	47621,10	150,40	83144,00	128,90	-12098,20
1996	33773,50	102,80	55785,40	176,20	89558,90	138,80	-22011,90
1997	38791,60	118,10	59677,10	188,50	98468,70	152,60	-20885,50
1998	41231,80	125,50	61044,70	192,80	102276,50	158,50	-19812,90
1999	39762,20	121,00	60582,50	191,40	100344,70	155,50	-20820,30
2000	47729,10	145,30	65011,50	205,40	112740,60	174,80	-17282,40
2001	49427,80	150,40	69239,30	218,70	118667,10	183,90	-19811,50
2002	45229,20	137,70	69146,80	218,40	114376,00	177,30	-23917,60
2003	48173,00	146,62	73291,00	231,52	121464,00	188,28	-25118,30
2004	61526,00	187,25	93821,00	296,37	155347,00	240,80	-32295,00
2005*	77368,00	235,50	101951,00	322,00	179319,00	278,00	-24583,00

Zdroj: Ministerstvo zemědělství ČR

* předběžný odhad

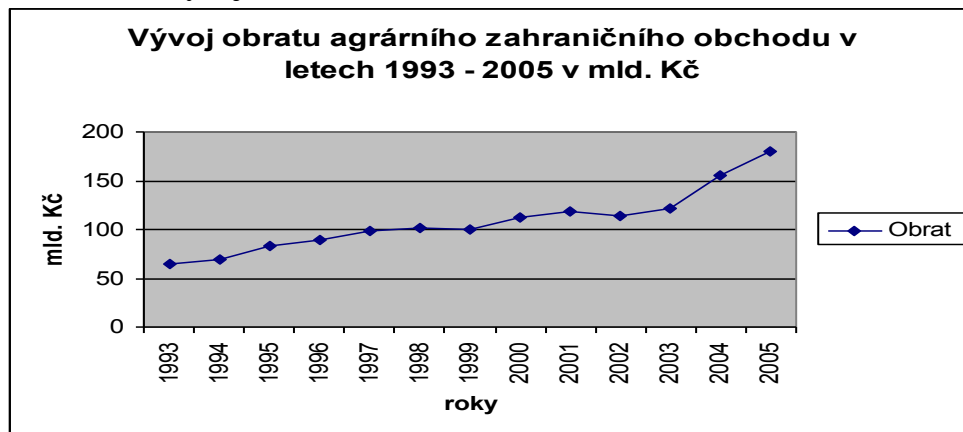
Z tabulky je zřetelně vidět, že během posledních třinácti let dovoz zvyšoval svou hodnotu mnohem rychleji než vývoz. Výsledkem tohoto vývoje je růst záporného salda agrárního zahraničního obchodu. Saldo dosáhlo svého maxima v roce 2004, kdy překročilo hranici 30 mld. Kč. V období 1993 - 2005 byl průměrný roční **obrat AZO** 108 173 mil. Kč.

Z analýzy údajů uvedených v tabulce č. 3 je možno vidět velmi výrazný růstový trend hodnoty obratu agrárního zahraničního obchodu. Obrat AZO zvýšil svou hodnotu o více než 178 % v průběhu posledních třinácti let, přičemž jeho hodnota velmi razantně stoupla v posledních dvou letech (2004, 2005). Důvodem výrazného růstu obratu v posledních dvou letech byl vstup České republiky do Evropské unie a s tím spojený nárůst objemů exportů a importů mezi Českou republikou a členskými státy EU. Průměrný meziroční nárůst hodnoty obratu AZO se pohyboval okolo cca 8 831 mil. Kč. Suma **agrárních vývozů** dosáhla v letech 1993 – 2005 celkové hodnoty cca 581 141 mil. Kč, tzn. 44 703 mil. Kč v průměru za rok. Celkové zvýšení nominální hodnoty vývozu od roku 1993 do roku 2005 bylo o 44 512 mil. Kč, tj. průměrně cca 3 424 mil. Kč ročně. **Dovoz agrárního zboží** se za posledních třináct let realizoval v úhrnné hodnotě cca 829 007 mil. Kč, tzn. za 63 769 mil. Kč v průměru za rok. Agrární dovoz vzrostl od roku 1993 do roku 2005 celkově o 70 294 mil. Kč, což představuje meziroční nárůst cca 5 407 mil. Kč.

Z výše uvedených údajů tedy vyplývá, že tempo růstu agrárních importů (v průměru 8,47 % ročně) je vyšší v porovnání s tempem růstu agrárních exportů (v průměru 7,65 % ročně). Výsledkem tohoto vývoje je, že průměrný meziroční přírůstek agrárního dovozu byl ve sledovaných letech o cca 1 983 mil. Kč ročně vyšší než odpovídající meziroční přírůstek agrárního vývozu. To je důvod, proč průměrná roční **balance AZO** v období 1993 - 2005 vykazovala trvale rostoucí pasivum, jehož maximum dosáhlo v roce 2004 hodnoty cca 32,3 mld. Kč. Schodek agrární zahraniční obchodu ČR dosáhl v posledních třinácti letech celkové hodnoty cca -247 866 mil. Kč, což představuje průměrné meziroční pasivum cca 19 067 mil. Kč.

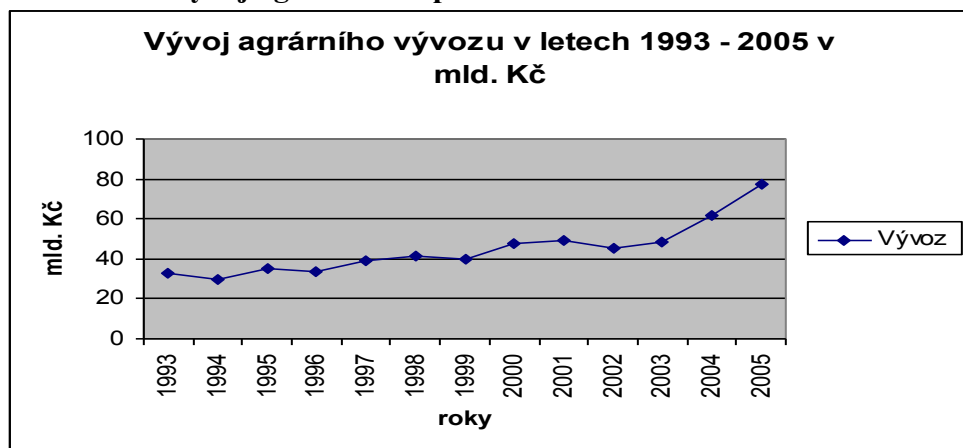
Vývojové trendy základních ukazatelů AZO (obrat, saldo, vývoz, dovoz) ilustrují následující grafy 21 – 24.

Graf č. 21 - Vývoj obratu AZO ČR v letech 1993 – 2005 v mld. Kč

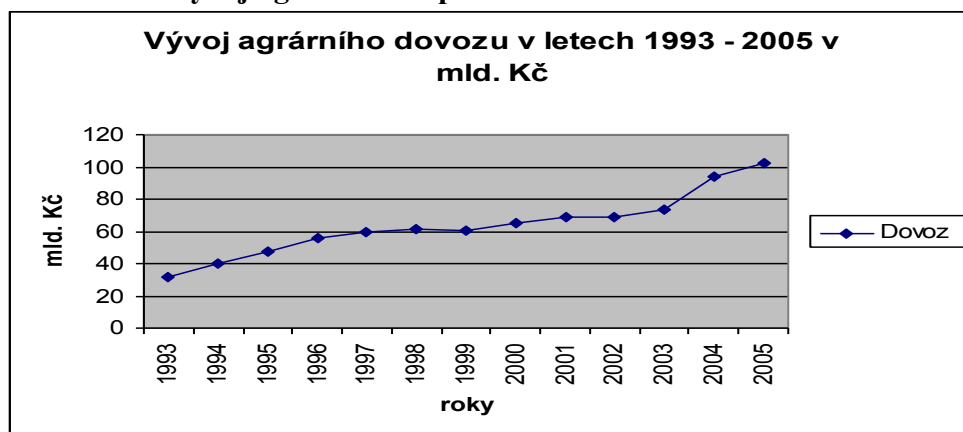
Zdroj: Vlastní zpracování

Graf č. 22 – Vývoj agrárního exportu v letech 1993 – 2005 v mld. Kč

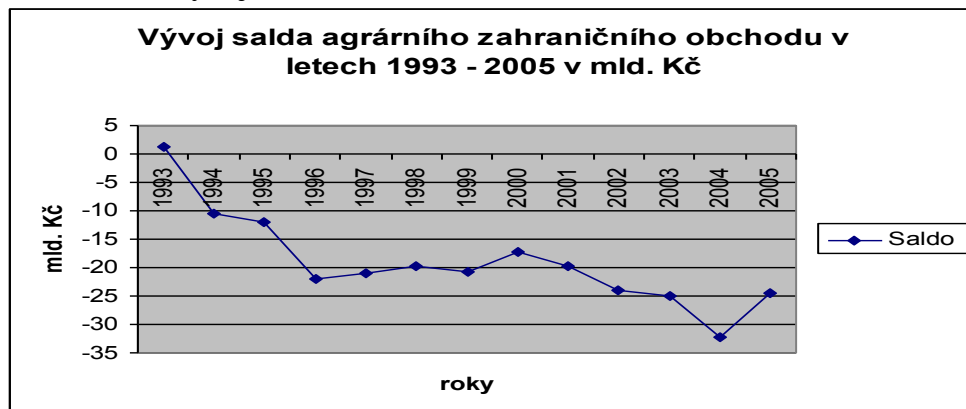
Zdroj: Vlastní zpracování

Graf č. 23 – Vývoj agrárního importu v letech 1993 – 2005 v mld. Kč

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf č. 24 – Vývoj salda AZO ČR v letech 1993 – 2005 v mld. Kč

Zdroj: Vlastní zpracování

Příčinou zřetelného zhoršení vývoje proporcí agrárního zahraničního obchodu na konci analyzovaného období (roky 2002 – 2004) byl zejména pokles nominální hodnoty vývozu (kilogramových cen vyváženého zboží), který nebyl kompenzován souběžným snížením hodnoty dovozu. Hodnota dovozu (kilogramové ceny) naopak vzrostla přesto, že ceny agrárního zboží na mezinárodním trhu vykazovaly obecně pokles a zpevnění kurzu domácí měny v relaci k EURO i USD vytvořilo podmínky pro snížení cen nakupovaného zboží.

Z výsledků AZO ČR je tedy patrné, že zatímco růst hodnoty dovozu je způsoben zejména prostřednictvím importu zboží s vysokou přidanou hodnotou a s relativně nízkou objemovou hmotností, pak naopak růst hodnoty vývozu je realizován zejména prostřednictvím zboží s vysokou hmotností a relativně nízkou přidanou hodnotou. Následující tabulky č. 4 a 5 doplněné grafy č. 25 – 28 dokumentují nepříznivý výše zmíněný trend. Z výsledků analýz je patrný zcela zřetelný nárůst hmotnosti vyváženého zboží oproti dováženému, a také je možno vidět, že zatímco kilogramové ceny vývozu klesají (zřetelný pokles je vidět v letech 2002 a 2003), tak kilogramové ceny dovozu si drží svou tradičně vysokou úroveň.

Tabulka č. 4 - Hmotnost agrárního vývozu a dovozu v letech 1993 – 2005 (tis. t)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005*
Dovoz	2 261	2 153	2 399	2 828	2 761	2 732	2 701	2 983	3 111	3 249	3 678	4 318	4 654
Vývoz	2 561	3 062	3 445	2 231	2 019	2 534	3 162	4 149	3 085	6 235	7 380	8 351	10 230

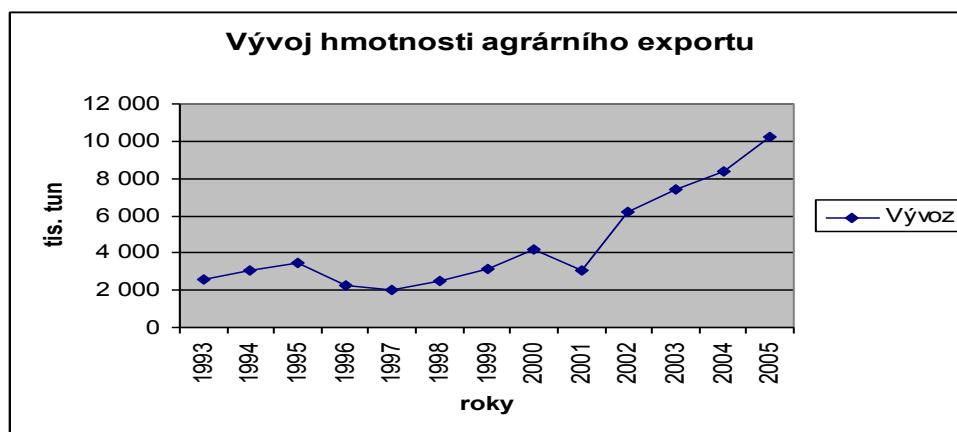
Zdroj: Vlastní zpracování, * předběžný odhad

Tabulka č. 5 - Vývoj průměrných kilogramových cen vývozu a dovozu v letech 1993 – 2005 v Kč/kg

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005*
Vývoz	12,7	9,6	10,3	15,5	19,2	16,3	12,6	11,5	15,7	7,2	5,4	7,36	7,6
Dovoz	13,9	18,7	19,8	19,7	21,6	22,3	22,4	21,8	22,3	21,2	21,3	21,72	22,26

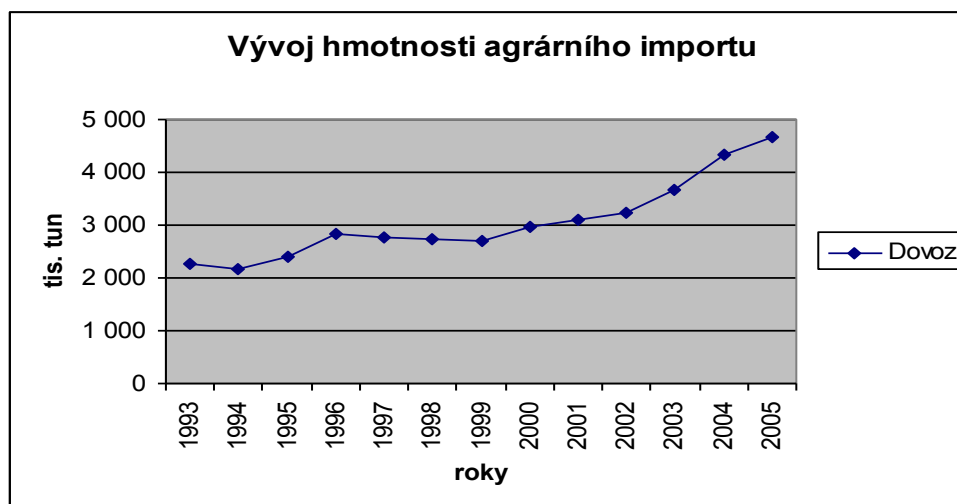
Zdroj: Vlastní zpracování, * předběžný odhad

Graf č. 25 - Trend vývoje hmotnosti agrárního vývozu v mil. tun

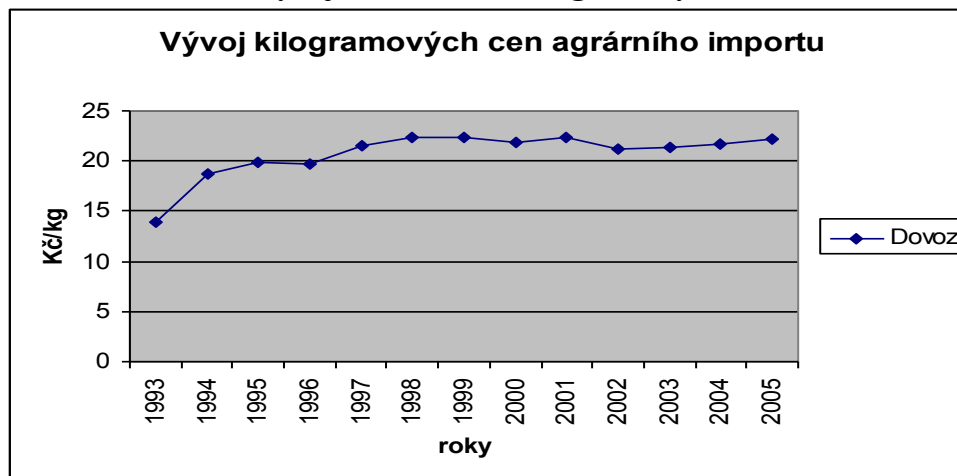
Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 26 - Trend vývoje hmotnosti agrárního dovozu v mil. tun

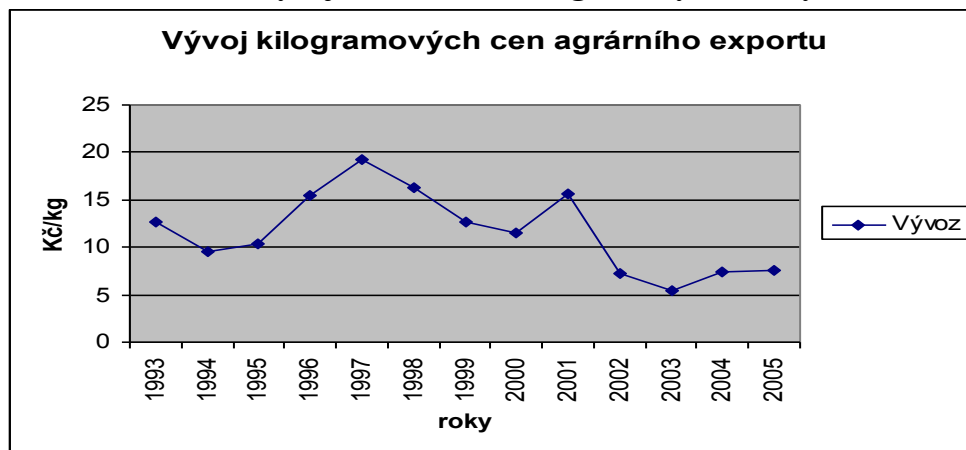
Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 27 – Trend vývojové tendence kilogramových cen dovozu v Kč/kg

Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 28 – Trend vývojové tendence kilogramových cen vývozu v Kč/kg

Zdroj: vlastní zpracování

Velmi nepříjemným úkazem, který charakterizuje AZO ČR, je vývoj stupně krytí hodnoty agrárního dovozu hodnotou agrárního vývozu. Stupeň krytí hodnoty agrárního importu hodnotou agrárního exportu se dlouhodobě pohybuje na hranici 70 %. V letech 2003 - 2005 se pak úroveň krytí stabilizovala na hodnotě cca 65%. Trend vývoje podrobně monitoruje následující tabulka č. 6.

Tabulka č. 6 - Stupeň krytí agrárního vývozu dovozem v letech 1993 - 2005 (%)

Země	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005*
EU	83,5	61,8	55,6	40,5	45,1	42,0	51,9	55,4	52,7	49,3	48,0	71,2	78,9
CEFTA	170,4	115,6	146,2	136,9	125,9	132,4	120,6	137,1	139,8	121,0	120,3	116,1	251,3
OSVTE	106,8	91,3	51,0	30,6	22,2	26,6	26,7	26,3	27,3	29,2	34,2	34,9	36,7
SNS	2056,6	1920,9	2296,7	2750,6	2826,4	2837,8	1352,7	1265,4	575,9	519,0	533,0	815,9	520,0
RZ	32,1	17,6	20,7	16,4	16,6	21,5	24,9	25,2	35,5	26,7	22,0	16,3	39,2
Celkem	103,8	74,0	74,6	60,5	65,0	67,5	65,6	73,4	71,4	65,3	65,0	65,0	65,0

Zdroj: VÚZE

* předběžný odhad

Z analýzy výsledků českého AZO, a z údajů uvedených v tabulce mapující vývoj stupně krytí agrárního dovozu agrárním vývozem, vyplývají zjištění shrnuté v následující tabulce č. 7.

Tabulka č. 7 - Vztah vývozních a dovozních průměrných kilogramových cen (1998–2005)

Rok	Podíl vývozní ceny na ceně dovozní v %			Počet hmotnostních jednotek vývozu nutných k nákupu jedné hmotnostní jednotky dovozu		
	AZO ČR	AZO s EU	AZO s CEFTA	AZO ČR	AZO s EU	AZO s CEFTA
1998	68	34,5	102,5	1,6	2,9	1
1999	55,5	34,5	67,6	2,1	2,9	1,5
2000	45,4	37,7	59,6	2,2	2,7	1,7
2001	64,2	45,5	79,7	1,6	2,2	1,3
2002	28,3	42,6	19,8	3,5	2,3	5,1
2003	25,5	40,1	17,3	3,9	2,5	5,8
2004	33,9	31,3	X	2,95	3,2	X
2005*	34,1	33,1	X	2,93	3,02	X

Zdroj: VÚZE

* předběžný odhad

Z tabulky jednoznačně vyplývá kvalitativní převaha importu nad exportem. Podíl vývozní ceny na ceně dovozní byl v uplynulých letech klesající (k určitému zlepšení situace pak došlo v letech 2004 a 2005 vlivem vstupu ČR do EU, což vedlo k odbourání překážek v obchodu se starými členskými zeměmi EU (EU 15), ale hlavně pak k odbourání překážek v obchodu s novými členskými zeměmi EU (EU 10), z nichž mnohé byly členy CEFTA). Z hlediska kvality struktury AZO ČR dosáhl nejhoršího výsledku v roce 2003, kdy bylo nutné, za účelem krytí dovozu vývozem, vyvézt za jeden kilogram dovezeného zboží 3,9 kilogramů zboží tuzemské produkce, a kdy podíl vývozní ceny na ceně dovozní byl pouze 25,5 %.

Přestože bilance krytí vývozu dovozem není pro AZO ČR dlouhodobě nijak dobrá, je nutno říci, že extrémně špatné procento podílu vývozu na dovozu je způsobeno specifickým vývojem AZO ČR po roce 2001. V uplynulých letech 2002 – 2005 došlo k velmi výraznému nárůstu exportů zejména nealkoholických nápojů a minerální vody, jejichž kilogramové ceny jsou velmi nízké. Dále pak došlo k nárůstu exportu „pramenité vody“ v rámci komoditní agregace CN 220190 (podíl této agregace na celkové hmotě agrárního exportu přesáhl v roce 2004 hodnotu 66 %) zejména do Polska (podíl Polska na této agregaci je více než 90 %) a na Slovensko, který byl spojen s poptávkou tamního potravinářského průmyslu (pivovary, továrny na nealkoholické nápoje) po české vodě, která má specifické chemické složení. Kilogramové ceny „nezpracované vody“ jsou obecně velmi nízké (kolem 0,10 – 0,05 Kč za kilogram), a protože export komoditní agregace CN 220190 se realizuje v řádech milionů tun

hmoty, je to hlavní důvod, proč kilogramové ceny exportu v letech 2002 - 2005 tak výrazně klesly. Proto pokud se chceme podrobně zabývat problematikou kilogramových cen (jakožto ukazatele kvality AZO), je nutné pro zlepšení vypovídací schopnosti tohoto ukazatele upravit výpočet o odečet komoditní agregace CN 220190, která má velmi zkreslující vliv na „utváření kvalitativních ukazatelů českého agrárního exportu“. Podrobně se tomuto problému dále věnuje kapitola 13 (str. 133).

12.2 Analýza nominální a reálné hodnoty AZO České republiky

Analyzujeme-li agrární zahraniční obchod, jeho tendence a trendy, je nutno si jej nejprve přiblížit a uvědomit si jeho podstatu. Agrární zahraniční obchod, tak jak nám ukazuje tabulka č. 8, má pokud vezmeme v potaz jeho nominální hodnoty od roku 1994 až na určité výjimky vzrůstající tendenci a to jak dovozu, vývozu tak i záporného salda.

Tabulka č. 8 - Agrární zahraniční obchod v letech 1994 – 2003 v mil Kč

	Vývoz	Dovoz	Obrat	Saldo
1994	29 750,1	40 178,7	69928,8	-10428,6
1995	35 522,9	47 621,1	83144	-12098,2
1996	33 773,5	55 785,4	89558,9	-22011,9
1997	38 791,6	59 677,1	98468,7	-20885,5
1998	41 231,8	61 044,7	102276,5	-19812,9
1999	39 762,2	60 582,5	100344,7	-20820,3
2000	47 729,1	65 011,5	112740,6	-17282,4
2001	49 427,8	69 239,3	118667,1	-19811,5
2002	45 229,2	69 146,8	114375,98	-23917,62
2003	48 173,0	73 291,0	121464	-25118
Průměr	40204,3	57566,8	97771,1	-17362,4

Zdroj: Mze ČR

Z hlediska národní ekonomiky je AZO součástí celkového zahraničního obchodu, který jak nám dokumentuje tabulka číslo 9, také neustále zvyšuje své zejména nominální hodnoty ve všech sledovaných kategoriích. Podíl celkového českého zahraničního obchodu na celkovém HDP ČR byl v posledních letech setrvale rostoucí. Podíl celkového vývozu na HDP ČR dosáhl hodnoty cca 57 %, podíl celkového dovozu na českém HDP se pohybuje cca

kolem 60 %. V případě AZO jsou však podíly exportu a importu na HDP podstatně nižší. Hodnota agrárního vývozu dosahuje cca 2,34 % hodnoty HDP a hodnota agrárního dovozu se pohybuje kolem cca 3,28 % hodnoty HDP. Jestliže z celkového zahraničního obchodu extrahujeme pouze agrární obchod, pak nám nezbyvá konstatovat nic jiného, než že AZO jako takový má pro ČR minimální význam. Podíl AZO na celkovém ZO ČR se pohyboval v letech 1994 – 2003 na úrovni cca 5,75 %.

Tabulka č. 9 – Celkový zahraniční obchod České republiky v letech 1994–2003 v mil. Kč

	Vývoz	Dovoz	Obrat	Saldo
1994	458 842,50	498 376,90	957 219,40	-39534,40
1995	566 170,70	665 740,20	1 231 910,90	-99569,50
1996	601 679,60	754 668,80	1 356 348,40	-152989,20
1997	709 260,80	859 711,00	1 568 971,80	-150450,20
1998	834 226,80	914 465,70	1 748 692,50	-80238,90
1999	908 755,90	973 168,70	1 881 924,60	-64412,80
2000	1 121 098,90	1 241 923,80	2 363 022,70	-120824,90
2001	1 269 633,80	1 386 319,40	2 655 953,20	-116685,60
2002	1 251 884,40	1 326 339,40	2 578 223,80	-74455,00
2003	1 371 810,00	1 441 202,10	2 813 012,10	-69392,10
Průměr	864 996,76	953 454,55	1 818 451,31	-88457,78

Zdroj: MPO ČR

Tabulka č. 10 – Vývoj hrubého domácího produktu České republiky v letech 1994 - 2003

HDP ČR	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
v mld. Kč	1 183	1 381	1 567	1 680	1 839	1 902	1 984	2 175	2 276	2 410

Zdroj: ČSÚ

Chceme-li pochopit skutečnou podstatu AZO ČR, nezbyvá nám nic jiného než detailně sledovat a analyzovat nejen vývoj jeho nominálních hodnot, ale i vývoj hodnot reálných (očistěných od vlivu inflace), neboť teprve pak můžeme pochopit jeho pravou podstatu, tendence a budoucí trendy.

Analýza jednotlivých hodnot dovozu, vývozu, obratu a salda dle nominální a reálné hodnoty české koruny má velký význam z hlediska skutečného porozumění českému zahraničnímu obchodu. V průběhu 90. let to byla právě inflace, která významným způsobem zkreslila řadu ukazatelů. Vývoj inflace nám ukazuje tabulka číslo 11.

Tabulka č. 11 – Vývoj inflace v České republice v letech 1993 - 2003

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Inflace ČR v %	10,8	10	9,1	8,8	8,5	10,7	2,1	3,9	4,7	1,8	0,1

Zdroj: ČSÚ

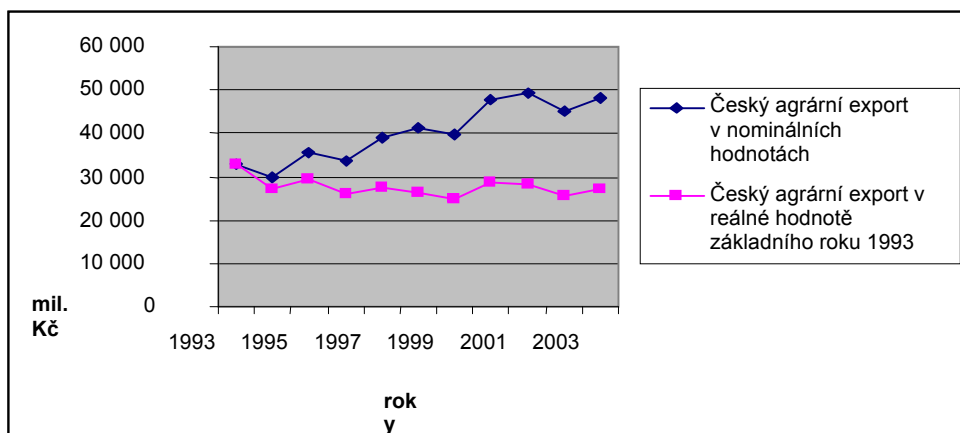
Vývoj reálné hodnoty obchodu sleduje tabulka číslo 12 doplněná grafy č. 29 - 32. V tabulce je znázorněn vývoj agrárního zahraničního obchodu, zejména pak vývozu a dovozu, jak v nominálních hodnotách, tak i v reálné hodnotě roku 1994. Jednotlivé grafy (Graf č. 29 – 32) umožňují bezproblémové porovnání vývojových trendů jednotlivých indikátorů AZO v nominálních a reálných hodnotách.

Tabulka č. 12 – Vývoj reálné a nominální hodnoty AZO ČR v letech 1994 - 2003

	1994	1996	1998	2000	2001	2002	2003	Suma	Průměr
Vývoz (v mil: Kč)	29750,1	33773,5	41231,8	47729,1	49427,8	45229,2	48173,0	409391,2	37217,4
Dovoz (v mil: Kč)	40178,7	55785,4	61044,7	65011,5	69239,3	69146,8	73291,0	601578,1	54688,9
Obrat (v mil: Kč)	69928,8	89558,9	102276,5	112740,6	118667,1	114376,0	121464,0	1075482,8	97771,2
Saldo (v mil: Kč)	-10428,6	-22011,9	-19812,9	-17282,4	-19811,5	-23917,6	-25118,0	-190987,2	-17362,5
Index meziroční změny nominální hodnoty vývozu v %	100,0	95,1	106,3	120,0	103,6	91,5	106,5		105,367
Index meziroční změny reálné hodnoty dovozu v %	100,0	117,1	102,3	107,3	106,5	99,9	106,0		106,4
% inflace	10,0	8,8	10,7	3,9	4,7	1,8	-0,1	59,5	6,0
Hodnota vývozu v roce 1994 upravená o inflaci v jednotlivých letech 1994 – 2003 (v mil: Kč)	29750,1	35313,6	42415,0	44994,6	47109,4	47957,4	47909,4		
Hodnota dovozu v roce 1994 upravená o inflaci v jednotlivých letech 1994 – 2003 (v mil: Kč)	40178,7	47692,4	57283,1	60767,1	63623,1	64768,3	64703,6		
Index změny hodnoty 1 Kč v letech 1994 - 2003 vůči roku 1994 v %	1,0	0,8424543	0,7014052	0,6611922	0,6315112	0,6203449	0,6209659		
Reálná hodnota vývozu přepočtená na hladinu roku 1994 (v mil: Kč)	29750,1	28452,63	28920,2	31558,107	31214,207	28057,693	29913,791		
Index meziroční změny reálné hodnoty vývozu v %	100	87,385376	96,016745	115,53067	98,910262	89,887573	106,61529		100,4103
Reálná hodnota dovozu přepočtená na hladinu roku 1994 (v mil: Kč)	40178,7	46996,65	42817,071	42985,095	43725,39	42894,868	45511,212		
Index meziroční změny reálné hodnoty dovozu v %	100	107,66939	92,404396	103,28267	101,72221	98,100595	106,09944		101,37131

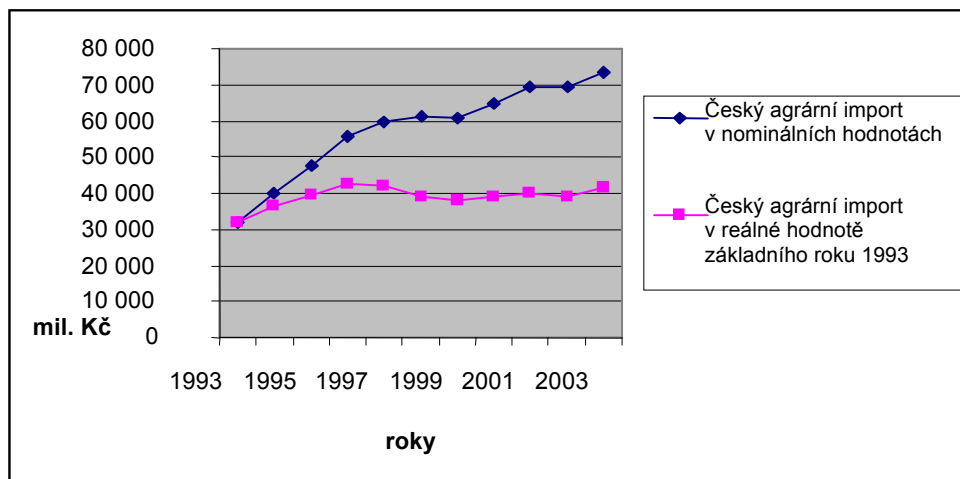
Zdroj: vlastní výpočty + podkladové materiály VÚZE, ČSÚ, MZe ČR, MPO ČR

Graf č. 29 – Vývoj nominální a reálné hodnoty agrárního exportu v letech 1993 - 2003

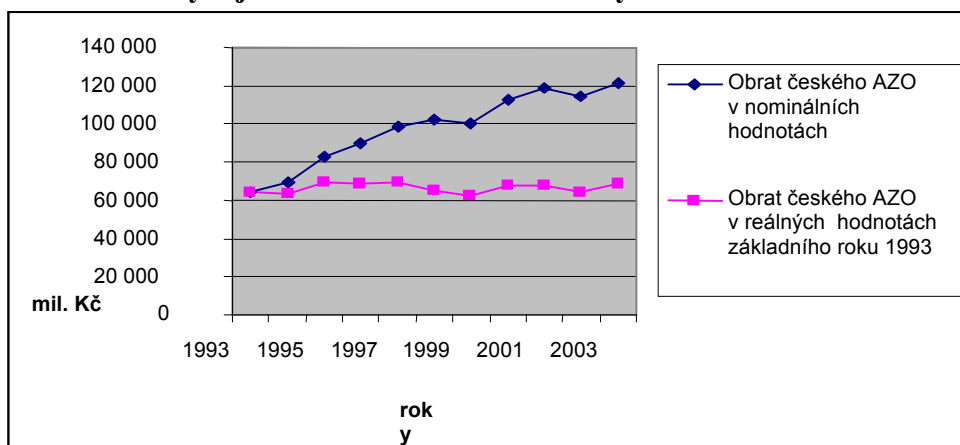
Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 30 – Vývoj nominální a reálné hodnoty agrárního importu v letech 1993 – 2003

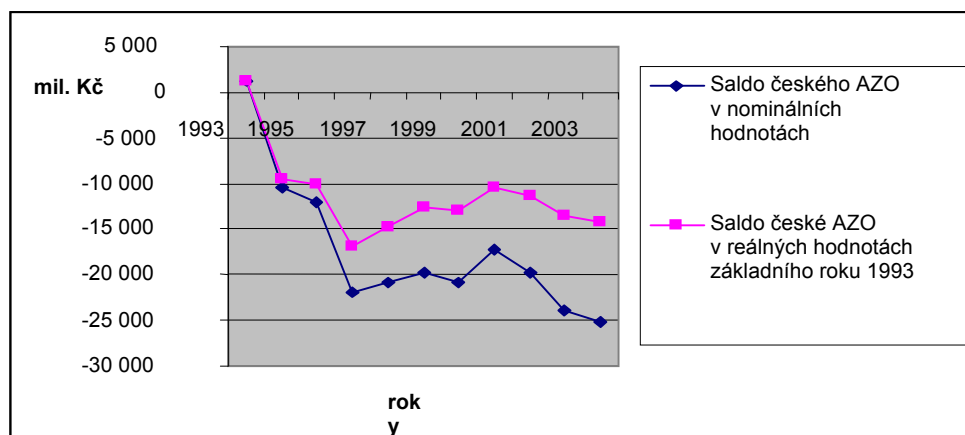
Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 31 – Vývoj nominální a reálné hodnoty obratu českého AZO v letech 1993 - 2003

Zdroj: vlastní zpracování

Graf č. 32 – Vývoj nominální a reálné hodnoty platební balance českého agrárního zahraničního obchodu v letech 1993 - 2003

Zdroj: vlastní zpracování

Z výpočtů v tabulce č. 12 lze odvodit následující závěry:

- 1) Nominální hodnota vývozu se v analyzovaném období každoročně zvyšovala v průměru o cca 5,367 % ročně, avšak pokud se podíváme na reálnou hodnotu vývozu přepočtenou na hladinu hodnoty koruny roku 1994 zjistíme, že průměrné přírůstky vývozu již nejsou tak vysoké. Můžeme konstatovat, že jsou minimální, neboť podle přepočtených reálných hodnot agrární vývoz rostl v průměru o cca 0,4 % ročně.
- 2) Nominální hodnota dovozu se zcela jednoznačně zvyšovala a to rychleji než byl nárůst hodnoty vývozu. Průměrné meziroční navýšení této hodnoty bylo cca 6,4 % ročně, avšak pokud tuto hodnotu přepočteme na reálnou hodnotu koruny v roce 1994 zjistíme, že průměrný nárůst hodnoty importu v monitorovaném období byl cca 1,37 % ročně.
- 3) Z tabulky č. 12 vyplývá, že nominální hodnota obratu AZO ČR měla v letech 1994 – 2003 rostoucí trend (průměrný meziroční nárůst cca 5,87 %). Vezmeme-li však v úvahu reálné hodnoty exportu a importu očištěné o inflaci na hladinu hodnoty koruny v roce 1994, zjistíme, že skutečnost je trochu jiná. Z vypočtených hodnot je zcela patrné, že růst reálné hodnoty obratu, tedy reálné hodnoty jak exportu tak importu, je téměř zanedbatelný, přibližně 0,89 % ročně. Z toho nepřímo vyplývá, že se český AZO v uplynulém desetiletí téměř nezměnil, neboť průměrné roční přírůstky

vývozu i dovozu jsou z hlediska procentních sazeb zanedbatelné. Z výsledků je pouze patrné, že pokud budeme hovořit o tempu růstu importu a exportu, pak zcela jednoznačně v posledních letech bylo průměrné tempo růstu importu vyšší (1,37 % ročně) oproti průměrnému tempu růstu exportu (0,41 % ročně) a tím se neustále zvyšovala hodnota záporného salda AZO České republiky.

- 4) Pokud budeme sledovat vývoj reálné a nominální hodnoty záporného salda AZO České republiky, zjistíme, že se saldo AZO Č R v nominální hodnotě zvyšovalo v průměru o 11,6 % ročně. Pokud tuto hodnotu přepočteme na reálnou hodnotu koruny v roce 1994, zjistíme, že průměrný meziroční nárůst salda není až tak „drastický“, ale že se pohybuje kolem hodnoty 6,3 % ročně.

Z výše provedeného šetření vyplývá následující. Reálná hodnota agrárního zahraničního obchodu České republiky se v letech 1994 – 2003 nijak významně nezměnila. Z předešlé věty tedy vyplývá, že ve statistikách často uváděné výsledky agrárního zahraničního obchodu, které jsou uváděny v nominálních hodnotách, nám dávají zkreslený pohled na realitu.

12.3 Teritoriální skladba

Česká republika realizovala v uplynulém období let 1993 – 2005 zahraničně-obchodní směnu, v rámci AZO, s následujícími teritoriálními skupinami. Jedná se skupiny zemí EU, CEFTA, SNS, RZ, OSVTE (detailní popis viz metodika str. 14). Podíl a hodnota českého agrárního zahraničního obchodu s jednotlivými uskupeními jsou uvedeny v následujících tabulkách č. 13 a č. 14.

Tabulka č. 13 - Teritoriální struktura agrárního zahraničního obchodu (%)

		EU	OSVTE	CEFTA	SNS	RZ
Obrat	1995	49,7	4,6	24,5	5,5	13,2
	1996	45,9	5,1	22,8	5,7	14,3
	1997	43,6	5,8	23,8	7,7	15,1
	1998	42,2	5,9	27,1	7,1	14,3
	1999	44,9	5,3	29	3,1	13,2
	2000	44,5	5	30,1	3,6	12,9
	2001	45,6	5,4	30	1,6	13,2
	2002	47,5	5,1	30,7	1,5	11,6
	2003	46,2	4,7	32	1,9	12,4
	2004	77,5	3,7	8,7	1,8	8,33
	2005*	82,5	3,2	1,5	2,0	8,5
Vývoz	1995	41,6	3	34	12,3	5,5
	1996	34,7	3	34,8	14,6	5,1
	1997	34,4	2,7	33,6	19	5,1
	1998	31	3,1	38,3	17	5,7
	1999	38,7	2,8	40	7,2	5,9
	2000	37,5	2,5	41,1	8	5,3
	2001	37,8	2,8	42,1	3,2	7,5
	2002	39,8	2,9	42,6	3,2	5,3
	2003	35,7	3,1	45,5	4,4	6,6
	2004	78,0	2,5	11,9	4,2	3,0
	2005*	84	2,5	2,3	3,7	5,2
Dovoz	1995	55,7	5,8	17,3	0,4	19
	1996	52,7	6,3	15,4	0,3	19,9
	1997	49,5	7,9	17,4	0,4	21,5
	1998	49,8	7,9	19,5	0,4	20,1
	1999	49	7	21,8	0,3	18
	2000	49,7	6,9	22	0,5	18,4
	2001	51,2	7,3	21,4	0,4	17,3
	2002	52,5	6,5	23	0,4	15,8
	2003	52	5,6	24,6	0,5	15,6
	2004	78,0	4,6	6,7	0,4	11,2
	2005*	81,5	4,5	0,8	0,64	11,1

Zdroj: ČSÚ

* předběžný odhad

Tabulka č. 14 – Vývoj obratu, vývozu, dovozu a salda AZO ČR v letech 1993–2005 v mil. Kč

		EU	OSVTE	CEFTA	SNS	RZ	Celkem
Obrat	1993	28 623,50	3 582,20	17 404,10	4 504,30	8 074,20	64 513,50
	1994	34 237,60	2 700,70	16 408,90	3 806,70	9 227,90	69 928,80
	1995	41 287,40	3 845,60	20 335,70	4 540,80	11 000,40	83 144,00
	1996	41 116,70	4 535,10	20 377,60	5 105,70	12 843,20	89 558,90
	1997	42 896,40	5 730,40	23 416,20	7 617,30	14 849,40	98 468,70
	1998	43 147,20	6 085,40	27 711,30	7 274,10	14 576,70	102 276,30
	1999	45 071,30	5 360,80	29 107,40	3 065,20	13 236,20	100 344,60
	2000	50 170,30	5 654,60	33 927,80	4 104,30	14 503,60	112 740,60
	2001	54 124,90	6 391,60	35 619,80	1 854,30	15 688,70	118 667,10
	2002	54 316,10	5 779,20	35 149,00	1 726,80	13 309,50	114 376,00
	2003	57 514,00	5 566,00	39 279,00	2 305,00	14 681,00	123 064,00
	2004	119 995,00	5 835,00	13 656,00	2 923,00	12 939,00	155 348,00
	2005*	148 609,00	5 652,00	2 751,00	3 458,00	14 379,00	179 319,00
Vývoz	1993	12 809,70	1 881,60	11 031,40	4 300,70	1 512,40	32 856,60
	1994	12 632,20	1 096,60	8 785,50	3 615,90	1 258,80	29 750,10
	1995	14 779,80	1 081,60	12 074,80	4 353,40	1 964,20	35 522,90
	1996	11 703,90	996,80	11 763,00	4 926,00	1 726,10	33 773,50
	1997	13 342,50	1 042,90	13 051,60	7 357,00	1 997,30	38 791,60
	1998	12 767,40	1 277,50	15 788,20	7 026,50	2 330,10	41 231,60
	1999	15 394,50	1 130,20	15 911,70	2 854,30	2 329,40	39 762,20
	2000	17 884,50	1 177,60	19 619,30	3 803,70	2 532,90	47 729,10
	2001	18 671,90	1 371,30	20 785,70	1 580,00	3 720,40	49 427,80
	2002	17 990,80	1 307,80	19 247,90	1 447,70	2 417,90	45 229,20
	2003	18 912,00	1 419,00	21 446,00	1 941,00	2 650,00	48 805,00
	2004	48 262,00	1 511,00	7 338,00	2 604,00	1 811,00	61 526,00
	2005*	65 484,00	1 517,00	1 968,00	2 901,00	4 051,00	77 368,00
Dovoz	1993	15 813,80	1 700,60	6 372,70	203,60	6 561,80	31 656,90
	1994	21 605,40	1 604,10	7 623,40	190,80	7 969,10	40 178,70
	1995	26 507,60	2 764,00	8 260,90	187,40	9 036,20	47 621,10
	1996	29 412,80	3 538,40	8 614,70	179,70	11 117,00	55 785,40
	1997	29 553,90	4 687,50	10 364,60	260,30	12 852,10	59 677,10
	1998	30 379,80	4 807,90	11 923,10	247,60	12 246,60	61 044,70
	1999	29 676,90	4 230,60	13 195,80	210,90	10 906,80	60 582,40
	2000	32 285,80	4 477,00	14 308,50	300,60	11 970,70	65 011,50
	2001	35 453,10	5 020,30	14 834,20	274,30	11 968,40	69 239,30
	2002	36 325,20	4 471,30	15 901,20	279,00	10 891,60	69 146,80
	2003	38 602,00	4 147,00	17 833,00	364,00	12 031,00	74 259,00
	2004	71 733,00	4 324,00	6 318,00	319,00	11 128,00	93 822,00
	2005*	83 125,00	4 135,00	783,00	557,00	10 328,00	101 951,00
Saldo	1993	-3 004,10	181,00	4 658,70	4 097,10	-5 049,40	1 199,70
	1994	-8 973,20	-507,50	1 162,10	3 425,10	-6 710,30	-10 428,60
	1995	-11 727,80	-1 682,40	3 813,90	4 166,00	-7 072,00	-12 098,20
	1996	-17 708,80	-2 541,60	3 148,30	4 746,30	-9 390,90	-22 011,90
	1997	-16 211,50	-3 644,70	2 686,90	7 096,60	-10 854,70	-20 885,50
	1998	-17 612,40	-3 530,40	3 865,10	6 779,00	-9 916,50	-19 813,10
	1999	-14 282,40	-3 100,50	2 715,90	2 643,30	-8 577,30	-20 820,20
	2000	-14 401,30	-3 299,50	5 310,70	3 503,10	-9 437,70	-17 282,40
	2001	-16 781,20	-3 649,00	5 951,50	1 305,60	-8 248,00	-19 811,50
	2002	-18 334,40	-3 163,50	3 346,70	1 168,70	-8 473,60	-23 917,60
	2003	-19 690,00	-2 728,00	3 613,00	1 577,00	-9 381,00	-25 454,00
	2004	-23 471,00	-2 813,00	1 020,00	2 285,00	-9 317,00	-32 296,00
	2005*	-17 641,00	-2 618,00	1 185,00	2 344,00	-6 277,00	-24 583,00

Zdroj: VÚZE, ČSÚ
* předběžný odhad

Šestnáct zemí, nejvýznamnějších obchodních partnerů České republiky, jejichž podíl na obratu českého agrárního zahraničního obchodu přesáhl v roce 2004 hodnotu 80 %, je uvedeno v příloze – viz. příloha č. 5.

12.3.1 Evropská unie

Hodnota obratu AZO ČR se zeměmi Evropské unie vzrůstala v celém sledovaném období let 1993 – 2005. V průběhu posledních třinácti let to byla právě EU, která zvyšovala svůj podíl jak na hodnotě agrárního exportu, tak i na hodnotě agrárního importu. Intenzita zahraničně obchodní směny mezi ČR a zeměmi EU rostla úměrně s postupem liberalizace vzájemného obchodu, přičemž hodnota importu rostla rychleji v porovnání s hodnotou exportu. Výsledkem tohoto vývoje pak bylo trvale záporné a postupně zvyšující se saldo agrárního zahraničního obchodu ČR. Zlom v zahraničně obchodní směně mezi ČR a zeměmi EU znamenal vstup ČR do EU. V okamžiku vstupu ČR do EU, nejenže byly zrušeny všechny bariéry omezující pohyb zboží mezi ČR a zeměmi EU, ale došlo taktéž ke zrušení obchodních bariér mezi ČR a Polskem, Maďarskem, Slovenskem, Estonskem, Litvou, Lotyšskem, Slovinskem, Maltou a Kyprem, které stejně jako ČR vstoupily 1. května 2004 do EU. Bylo to právě rozšíření EU v roce 2004, které velmi významně posílilo vliv a dominantní postavení EU v oblasti českého agrárního zahraničního obchodu. Podíl zemí EU na obratu AZO ČR vzrostl meziročně (2003 (46 %) / 2004 (77 %)) o více než 30 %. Hlavní podíl na tomto velmi rapidním nárůstu mají vedle zvýšení obchodní směny se „starými členskými zeměmi EU (EU 15)“, také přesuny v oblasti teritoriální struktury. Jedná se zejména o změny ovlivňující výsledky českého AZO se zeměmi CEFTA a dále pak o změny, které postihly zahraničně obchodní směnu ČR ve vztahu ke „třetím“ – nečlenským zemím EU.

Členské země CEFTA byly vždy naším významným obchodním partnerem. Jejich podíl na obratu AZO ČR dosáhl v posledním roce před vstupem ČR do EU hodnoty 32 %. Rozhodující podíl na obratu českého AZO se zeměmi CEFTA měly Polsko, Maďarsko a Slovensko. Jejich podíl na obratu českého AZO se zeměmi CEFTA byl v roce 2003 více než 90 %. Tím, že Polsko, Maďarsko a Slovensko vstoupily společně s ČR do EU, došlo ke dvěma zásadním věcem, které ovlivnily dosavadní podobu AZO mezi ČR a EU. Prvním faktorem který ovlivnil a zejména posílil pozici EU jakožto obchodního partnera ČR byl nárůst podílu EU na obratu ČR (velký podíl na růstu podílu zemí EU na obratu AZO ČR má

právě přesun Polska, Maďarska a Slovenska z teritoriální skupiny CEFTA do teritoria zemí EU a zrušení všech obchodních omezení, které limitovaly vzájemnou obchodní směnu mezi ČR a Polskem, Maďarskem a Slovenskem v době, kdy všechny země byly členy CEFTA).

Průměrný roční **obrat** AZO ČR **se zeměmi EU** v analyzovaném období let 1993 – 2005 dosáhl hodnoty 58 547 mil. Kč ročně. Od roku 1993 do roku 2005 se zvýšil o 119 985 mil. Kč (o 420 %) tzn. v průměru o 9 999 mil. Kč ročně. Podíl EU na celkovém obratu AZO ČR se v průběhu posledních třinácti let zvýšil ze 44,4 % na 82,5 %. V letech 1993 – 2005 ČR exportovala do EU agrární zboží v průměrné roční hodnotě cca 21 587 mil. Kč. Hodnota agrárního **vývozu** během let 1993 až 2005 vzrostla celkem o 52 674 mil. Kč (411 %). Průměrné meziroční zvýšení hodnoty agrárního exportu činilo 4389 mil. Kč během sledovaného období. Podíl EU na celkovém agrárním vývozu se v analyzovaném desetiletí před vstupem do EU (1993 – 2003) držel na průměrné úrovni 38 %. Po vstupu ČR do EU podíl zemí EU na českém agrárním vývozu překročil hodnotu 80 %. **Dovoz** agrárních komodit **ze zemí EU** byl realizován v průměru za 36 960 mil. Kč ročně. V období let 1993 – 2005 se jeho hodnota zvýšila celkem o 67 311 mil. Kč (o 425 %), tzn. o 5 609 mil. Kč ročně. V hodnoceném období si země EU na celkové hodnotě agrárního dovozu držely velmi vysoký podíl. V letech 1993 – 2003 podíl zemí EU na agrárním dovozu dosáhl hodnoty cca 52,3 % v průměru ročně. Po vstupu ČR do EU pak tento podíl ještě více vzrostl a dosáhl tak hodnoty cca 81,5 % v roce 2005.

ČR má se zeměmi EU trvale pasivní **bilanci zahraničního obchodu s agrárními a potravinářskými produkty**. Schodek českého AZO činil ve sledovaném období let 1993 – 2005 průměrně 15 372 mil. Kč ročně. Svého maxima dosáhl schodek českého AZO se zeměmi EU v roce 2004, kdy hodnota schodku AZO ČR se zeměmi EU přesáhla 23 mld. Kč, což bylo o cca 20,5 mld. Kč více v porovnání s rokem 1993. Meziročně výše pasiva v nominální hodnotě kolísala a průměrné roční navýšení činilo v letech 1993 – 2005 pouze cca 1 031 mil. Kč.

Celkově byla obchodní bilance s EU ve sledovaném období a segmentu zboží (zemědělsko-potravinářské zboží) velmi nepříznivá. Stupeň krytí dovozu vývozem v rámci monitorovaného období 1993 – 2005 dosáhl pouze 58,4 %. Hlavní podíl na tomto nepříznivém vývoji má komoditní skladba importu i exportu. V komoditní skladbě exportu převyšovaly v monitorovaném období produkty s minimální přidanou hodnotou a nízkým

stupněm finalizace spolu se surovinami. Komoditní skladba importu byla naopak tvořena produkty s vysokým stupněm finalizace určených ke konečnému konzumu a dále produkty dovezenými za účelem dalšího zpracování v podnicích potravinářského průmyslu (které jsou ve své většině vlastněny zahraničním kapitálem, nebo v nich má zahraniční kapitál vysokou účast) a následného reexportu.⁷²

Aktuální vývoj agrárního zahraničního obchodu České republiky se zeměmi Evropské unie s důrazem na jeho vývoj po vstupu České republiky spolu s dalšími devíti státy do Evropské unie je detailně zpracován a analyzován v následujících kapitolách této práce.

12.3.2 CEFTA

Země CEFTA patřily v období let 1993 – 2003 mezi druhé nejvýznamnější teritorium českého AZO. Vlivem vstupu řady členských zemí CEFTA (Polsko, Maďarsko, Slovensko, Česká republika a Slovinsko) do EU v roce 2004 podíl CEFTA jakožto významného obchodního partnera ČR klesl až na téměř zanedbatelnou úroveň (podíl zemí CEFTA na obrátu AZO ČR v roce 2005 dosáhl jen 1,5 %). Agrární zahraniční obchod ČR se zeměmi CEFTA, dosahoval v období před vstupem ČR do EU (1993 – 2003) průměrné meziroční hodnoty cca 27 157,9 mil. Kč. Podíl členských zemí CEFTA na celkovém **obratu** AZO se zvyšoval ze 27 % v roce 1993 na 32 % v roce 2003. V průběhu let 1993 - 2003 vzrostl obrát AZO se členskými zeměmi CEFTA celkem o 21 874,9 mil. Kč (125,7 %), tzn. o 1 988,62 mil. Kč (11,5 %) v průměru ročně.

Před vstupem ČR do EU **český vývoz do zemí CEFTA** dosahoval průměrné roční hodnoty cca 15 409,9 mil. Kč a v průběhu období 1993 – 2003 vzrostl o 10 414,6 mil. Kč (tzn. o 94,4 %), průměrné meziroční zvýšení bylo tedy 946,8 mil. Kč (8,58 %). Podíl členských států CEFTA na agrárním exportu České republiky byl v celém období let 1993 – 2003 rostoucí a z hlediska agrárního exportu to byly země CEFTA (Slovensko, Maďarsko, Polsko), které představovaly, a nadále i představují, nejvýznamnější exportní partnery České republiky. O tom, že země CEFTA vždy představovaly velmi významné odbytiště české

⁷² **Tuček, P.**, *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2002*, VUZE 2004, ISBN 80-86671-26-7, doplněno vlastním dopočtem

agrární a potravinářské produkce, svědčí neustále rostoucí podíl těchto zemí na celkové hodnotě českého agrárního exportu během celého období let 1993 - 2003. V roce 1993 podíl členských zemí CEFTA na celkové hodnotě českého agrárního vývozu dosahoval cca 33,6 %. V důsledku neustálého zintenzivňování zahraničně obchodní směny v průběhu celého sledovaného desetiletí, podíl zemí CEFTA na českém agrárním exportu vzrostl na cca 45,5 % v roce 2003, čímž dokonce překonal podíl zemí EU 15 (35,7 % v roce 2003).

V letech 1993 – 2003 ČR dovážela agrární a potravinářské produkty ze zemí CEFTA v průměrné roční hodnotě cca 11 748,37 mil. Kč, přičemž tempo růstu **dovozu** bylo zřetelně vyšší, než tempo růstu paralelního vývozu. Hodnota agrárního importu se meziročně zvyšovala o 16,36 % (o 1041,8 mil. Kč) a celkový přírůstek agrárního importu za období let 1993 – 2003 dosáhl 179,8 % (11 460 mil. Kč). Podíl zemí CEFTA na celkové hodnotě českého agrárního dovozu průběžně rostl během celého sledovaného desetiletí a v roce 2003 dosáhl 24,6 %. Vyšší tempo růstu agrárního importu v porovnání s tempem růstu agrárního exportu během monitorovaného období, mělo za důsledek zhoršení bilance AZO ČR se zeměmi CEFTA. Tento nepříznivý vývoj vyústil v postupnou redukci tradičně kladného salda AZO ČR se zeměmi CEFTA. Průměrná hodnota přebytku AZO ČR se státy CEFTA v monitorovaném období let 1993 - 2003 činila 3 661,16 mil. Kč. Je však nutno konstatovat, že v porovnání s rokem 1993 měla bilance AZO klesající trend jak v nominální, tak zejména v reálné hodnotě a aktivum bilance se snižovalo průměrně o 131,2 mil. Kč ročně (celkově o 1 045,7 mil. Kč v roce 2003 oproti roku 1993). Průměrná roční úroveň stupně krytí agrárního dovozu ze zemí CEFTA agrárním vývozem, činila v monitorovaném období let 1993 - 2003 131,5 %. Ačkoliv úroveň krytí dovozu vývozem byla v průběhu let 1993 - 2003 pozitivní, je nutno konstatovat, že její vývojový trend byl neustále zhoršující se. Úroveň krytí dovozu vývozem klesla z hodnoty 170,4 % v roce 1993 na 120,26 % v roce 2003.

Vývojem agrárního zahraničního obchodu České republiky se zeměmi CEFTA se podrobně zabývá kapitola 14. Kapitola 14 se zabývá vývojem agrárního zahraničního obchodu mezi Českou republikou a (minulými i současnými) zeměmi CEFTA po rozšíření Evropské unie v roce 2004. Toto téma je zvláště důležité proto, že dnes již bývalé země CEFTA – Polsko, Maďarsko a Slovensko jsou významnými obchodními partnery ČR s podílem na obratu AZO ČR více než 30 %. A tudíž jejich vstup do Evropské unie ovlivnil velmi výrazně charakter agroobchodu mezi Českou republikou a EU.

12.3.3 Rozvojové země

V letech 1993 – 2005 představovaly rozvojové země třetí nejvýznamnější teritorium českého AZO, zejména pak jejich podíl na českém agrárním dovozu byl velmi vysoký po celé sledované období (v průměru cca 15 % ročně). Jejich podíl na českém agrárním dovozu, v letech 1995 až 1998, byl vyšší než podíl zemí CEFTA. Naopak objem českého zemědělsko-potravinářského vývozu do „RZ“ je vzhledem k omezené platební schopnosti těchto trhů velmi nízký.⁷³ Na druhou stranu však nelze přehlédnout význam těchto zemí do budoucna. Dá se očekávat, že s postupem času se bude zvyšovat jejich životní úroveň a spolu s růstem životní úrovně dojde i k růstu poptávky po zemědělských a potravinářských produktech. Proto je dobré, z hlediska budoucího vývoje, nespustit trhy rozvojových zemí ze zřetele a udržovat s nimi alespoň omezené obchodní kontakty. *O růstu významu tohoto teritoria, z hlediska AZO ČR, svědčí i to, že dva státy, zařazené do skupiny „RZ“ (Libanon a Thajsko) patřily v posledních letech mezi patnáct nejvýznamnějších destinací českého agrárního exportu.*⁷⁴

V letech 1993 – 2005 obrát AZO ČR s rozvojovými zeměmi dosáhl průměrné roční hodnoty cca 13 024 mil. Kč. Obrát AZO ČR s „rozvojovými zeměmi“ je od roku 1997 až po současnost vysoce stabilní (průměrná roční hodnota 14 200 mil. Kč) a jeho hodnota osciluje mezi 13 – 15 mld. Kč. Po vstupu ČR do EU se obecně očekával pokles objemů zahraničně obchodní směny mezi ČR a „rozvojovými zeměmi“ v důsledku přijetí společné obchodní politiky EU vůči „třetím“ zemím. Vzhledem k velmi vstřícnému přístupu zemí EU k rozvojovým zemím a díky postupné liberalizaci obchodu s agrárními produkty, která probíhá pod tlakem WTO, se po vstupu ČR do EU obrát českého AZO se skupinou „rozvojových zemí“ nijak významně nesnížil. Došlo pouze ke snížení jeho podílu na celkové hodnotě obrátu AZO ČR z 12,4 % v roce 2003 na 8,5 % v roce 2005, zatímco hodnota uzavřených obchodů se nezměnila (obráť AZO ČR s rozvojovými zeměmi v roce 2003 dosáhl 14 681 mil. Kč a tentýž ukazatel dosáhl v roce 2005 hodnoty 14 379 mil. Kč). Hlavním důvodem vysoké hodnoty obrátu AZO je růst agrárních importů (zejména import nekompetitivních komodit) z „rozvojových zemí“.

Agrární vývoz České republiky do „rozvojových zemí“ byl v období let 1993 - 2005 velmi nízký. Průměrná roční hodnota českého exportu do tohoto teritoria dosáhla 2 331 mil. Kč. Vývoz do „rozvojových zemí“ je charakteristický vysokou nestabilitou a

⁷³ Tuček, P., *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2002*, VÚZE 2003, ISBN 80-86671-11-9

⁷⁴ Tuček, P., VÚZE Praha

značnými výkyvy (1,2 mld. Kč – 4 mld. Kč). Nejvyšší úrovně cca 4 mld. Kč dosáhl export v roce 2005.

Průměrná roční hodnota agrárního dovozu z „rozvojových zemí“ dosáhla v hodnoceném období let 1993 – 2005 cca 10 692 mil. Kč. Objem agrárního importu z „rozvojových zemí“ zaznamenal velmi výrazný nárůst v první polovině sledovaného období (1993 – 1997), kdy došlo k nárůstu importu o 6 290 mil. Kč (o 95 %). V posledních letech však dochází ke stagnaci dovozu z těchto destinací v důsledku přechodu domácích dovozců, zejména nekompetitivního zboží, na nákupy v evropských přístavech.

Bilance AZO s RZ byla v průběhu celého období let 1993 – 2005 trvale pasivní. Průměrný roční schodek obchodní bilance AZO s „rozvojovými zeměmi“ dosáhl hodnoty cca 8 362 mil. Kč. Od roku 1993 do roku 1997 se pasivum neustále zvyšovalo rychlostí téměř 1 mld. Kč za rok. Od roku 1997 došlo ke zlomu a záporné saldo agrárního zahraničního obchodu se stabilizovalo na úrovni cca 9 miliard Kč. Svého maxima dosáhlo záporné saldo AZO České republiky s „rozvojovými zeměmi“ v letech 2003 (cca 9 381 mil. Kč) a 2004 (cca 9 317 mil. Kč). Zlom ve vývoji bilance AZO s „rozvojovými zeměmi“ představoval rok 2005, kdy schodek AZO s výše zmíněnou destinací dosáhl hodnoty cca 6 277 mil. Kč.

O agrárním zahraničním obchodě mezi Českou republikou a rozvojovými zeměmi lze obecně konstatovat následující. Agrární zahraniční obchod dlouhodobě stagnuje jak z hlediska hodnoty, tak zejména z hlediska dovezené hmoty zboží. Hlavní podíl na agrárním importu mají zejména produkty nekompetitivního charakteru pocházející z tropických a subtropických podnebních pásem (citrusy, banány, zelenina, rýže, čaj, káva, koření, atd.). Nyní po vstupu České republiky do Evropské unie se dá očekávat stagnace dovozů z těchto destinací. Česká republika je, jako člen Evropské unie, nucena obchodovat podle pravidel a smluv uzavřených v rámci Evropské unie, a tudíž řada obchodních smluv mezi Českou republikou a „rozvojovými zeměmi“ musela být vypovězena a nahrazena dohodami platnými v rámci EU. Pro Českou republiku to de facto znamená, že část dovozu dříve realizovaného v rámci skupiny „rozvojových zemí“, bude nyní realizována přes státy Evropské unie a země se kterými má EU uzavřeny různé typy smluvních dohod (země ACP, EBA atd.).⁷⁵

⁷⁵ Vološin, J., VÚZE Praha

12.3.4 Ostatní státy s vyspělou tržní ekonomikou

Skupina „Ostatní státy s vyspělou tržní ekonomikou (OSVTE)“ nepředstavovala v uplynulých třinácti letech (1993 – 2005) nijak významnou destinaci v rámci českého AZO. Podíl zemí skupiny „OSVTE“ na obratu AZO ČR se pohyboval v průměru kolem 4,7 % ročně. Tato skupina však představuje z hlediska budoucího vývoje rozvojový potenciál pro AZO ČR (zejména z hlediska exportu již zpracovaných produktů potravinářského průmyslu). Ve skupině „OSVTE“ jsou pro český agrární zahraniční obchod nejvýznamnější USA, jejichž podíl na celkové hodnotě českého agrárního importu kolísá v období let 1993 – 2005 mezi 2,3 až 4 %. Po vstupu ČR do EU se očekával, stejně jako tomu bylo v případě „rozvojových zemí“, významný pokles zahraničně obchodní směny se zeměmi „OSVTE“. První výsledky AZO ČR však ukazují, že po vstupu ČR do EU objem vzájemné obchodní směny (jak v případě exportu, tak i v případě import) zůstal hodnotově nezměněn. Poklesl pouze podíl zemí „OSVTE“ na českém agrárním exportu a importu v důsledku zvýšení objemů obchodů s jinými teritorii.

V letech 1993 – 2005 obrat AZO ČR s „OSVTE“ dosahoval průměrné roční hodnoty cca 5 132 mil. Kč. Průměrná roční hodnota agrárního vývozu do zemí „OSVTE“ se pohybovala ve sledovaném období kolem 1 293 mil. Kč. Na celkové hodnotě českého agrárního vývozu se toto teritorium podílelo cca 2,5 – 3,2 %. Průměrná roční hodnota dovozu agrárních a potravinářských produktů ze zemí „OSVTE“ ve sledovaném období let 1993 – 2005 dosáhla 3 839 mil. Kč. Hodnota salda českého agrárního zahraničního obchodu s výše zmíněným teritoriálním uskupením byla v uplynulých třinácti letech trvale záporná. Průměrná roční hodnota záporného salda českého AZO se zeměmi „OSVTE“ dosáhla 2 545 mil. Kč.

Budoucnost AZO České republiky se zeměmi „OSVTE“ bude i nadále velmi výrazně ovlivňována členstvím České republiky v Evropské unii. Vlivem vypovězení bilaterálních obchodních dohod, které byly uzavřeny mezi Českou republikou a těmito zeměmi v období před vstupem ČR do EU, bude docházet postupem času k poklesu agrárního importu z těchto zemí, neboť dovoz bude ovlivněn protekcionistickou politikou Evropské unie (např. spor mezi Evropskou unií a USA na půdě WTO ohledně dovozů banánů ze zemí Latinské Ameriky do Evropské unie). Neustále se zlepšující vývojový trend agrárního exportu do zemí skupiny

„OSVTE“ by neměl být ohrožen, pokud nedojde k vyostření obchodních sporů mezi Evropskou unií a jednotlivými státy „OSVTE“, které by následně vyústily v obchodní válku.

12.3.5 Společenství nezávislých států

Země „Společenství nezávislých států“ („SNS“) byly do roku 1998 velmi významnou destinací českého agrárního exportu. V důsledku finanční krize v Ruské federaci v polovině roku 1998 došlo k prudkému poklesu našeho vývozu do „SNS“ a vzhledem k tomu, že agrární dovozy z těchto teritorií byly zcela nevýznamné, snížil se velmi výrazně také odpovídající obrat.⁷⁶ Pokles hodnot agrárního obchodu se podařilo zastavit až v průběhu let 2003 až 2005, kdy se obrat AZO České republiky se zeměmi „SNS“ stabilizoval na úrovni kolem 2,5 – 3,5 miliardy Kč.

Průměrná roční hodnota obratu českého agrárního zahraničního obchodu se zeměmi „SNS“ dosáhla v období let 1993 - 2005 cca 4 022 mil. Kč. Pokud budeme podrobně analyzovat vývoj struktury obratu AZO ČR se zeměmi „SNS“, zjistíme, že zde existuje výrazná diference mezi první a druhou polovinou sledovaného období let 1993 – 2005. Zatímco průměrná roční hodnota obratu AZO se zeměmi „SNS“ v letech 1993 – 1998 dosáhla cca 5 474 mil. Kč, tak v letech 1999 – 2005 průměrná roční hodnota obratu AZO se zeměmi „SNS“ dosáhla „pouze“ 2 776 mil. Kč. Význam zemí „SNS“ v rámci českého AZO se v posledních sedmi letech velmi výrazně snížil. Podíl zemí „SNS“ na objemu AZO ČR klesl ze 7,1 % v roce 1998 na cca 2 % v roce 2005.

Průměrná roční hodnota českého agrárního exportu do zemí „SNS“ dosáhla v období let 1993 – 2005 3 747 mil. Kč. Agrární export do zemí „SNS“ zaznamenal v letech 1998 - 2003 velmi výrazný pokles o cca 5 085,5 mil. Kč, tzn. o 72 %. Podíl zemí „SNS“ na hodnotě celkového agrárního exportu ČR tak poklesl z hodnoty cca 17 % v roce 1998 na pouhých 4,4 % v roce 2003 a lze očekávat, že podíl zemí „SNS“ na českém agrárním exportu bude trvale klesající (ačkoliv zde existuje reálný předpoklad růstu jak nominální tak reálné hodnoty českého exportu do zemí „SNS“) , jak nám ukazují výsledky AZO za rok 2004 a 2005 viz. tabulka č. 13.

⁷⁶ Tuček, P., *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2002*, VUZE 2003, ISBN 80-86671-11-9

Agrární dovoz ze zemí „SNS“ byl ve sledovaném období 1993 – 2005 nevýznamný a ročně činil v průměru pouze 275 mil. Kč.⁷⁷ Balance AZO se zeměmi „SNS“ v letech 1993 – 2005 byla trvale aktivní (průměrné roční aktivum dosáhlo 3 472 mil. Kč). Avšak je zde vidět zřetelný rozdíl ve výši kladného salda mezi obdobími let 1993 – 1998 a 1999 – 2005. Zatímco v letech 1993 – 1998 byla průměrná roční hodnota kladného salda cca 5 051 mil. Kč, tak v období 1999 – 2005 kladné saldo dosahovalo průměrné roční hodnoty již jen 2 118 mil. Kč (tedy pokles o cca 58 %).

Nyní po vstupu České republiky do Evropské unie lze očekávat, že podíl zemí „SNS“ na agrárním importu bude stabilizován na současné velmi nízké úrovni a další růst importu bude možný pouze na základě liberalizujících dohod, které Evropská unie v budoucnu uzavře se zeměmi „SNS“, neboť bilaterální dohody mezi ČR a zeměmi „SNS“ musely být v důsledku vstupu České republiky do Evropské unie vypovězeny. Naopak se dá očekávat růst agrárního exportu do zemí „SNS“. Důvodem tohoto růstu bude zvyšování ekonomické úrovně zemí „SNS“ a růst kupní síly obyvatelstva těchto zemí (zejména v Ruské federaci), který bude spojen s růstem poptávky po agrárních a potravinářských produktech. Česká republika má navíc v porovnání s ostatními zeměmi Evropské unie (zejména země EU 15) výhodu znalosti tamního trhu a prostředí. To by mohlo být předpokladem pro expanzi českého exportu do výše analyzované destinace. Země „SNS“ představují velikostí svého trhu potenciálně velmi významného obchodního partnera českého agrárního byznysu a závisí jen na českých podnikatelských subjektech, zda si jejich zboží najde cestu na tento do budoucna velmi zajímavý trh.

⁷⁷ **Tuček, P.**, *Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2002*, VUZE 2003, ISBN 80-86671-11-9

12.3.6 Agrární zahraniční obchod České republiky se „třetími zeměmi“

Kapitola analyzuje možnosti vývozu zemědělských a potravinářských výrobků české provenience do „třetích zemí“ po vstupu ČR do EU. Po vstupu ČR do EU to byl právě český obchod s tzv. „třetími zeměmi“, který byl velmi významně ovlivněn změnou podmínek a pravidel obchodu v rámci Společné obchodní a Společné zemědělské politiky EU.

Po vstupu ČR do EU se změnila dimenze českého agrárního zahraničního obchodu. Zahraničním obchodem se stal pouze obchod mimo společné území EU, respektive obchod se „třetími zeměmi“, neboť obchod uvnitř EU, mezi jednotlivými členskými zeměmi EU, je považován za obchod vnitřní, který se odehrává bez celních a ostatních bariér.

Změnila se regulace agrárního obchodu se „třetími zeměmi“ daná pravidly společné zemědělské politiky, v jejichž rámci se oproti období před vstupem více využívá licencí na dovoz i vývoz, využívá se jiná struktura exportních subvencí, přistupuje nový institut skládání kaucí při získávání preferencí na dovoz a subvencí na vývoz, zpřísnila se pravidla kontroly vývozu, pravidla welfare apod. Zejména však došlo k tomu, že ČR se svým vstupem do EU stala součástí prostředí, které využívá rozsáhlý systém různých typů dohod s jednotlivými zeměmi či regionálními seskupeními za účelem usnadnění spolupráce a zejména za účelem usnadnění vzájemného obchodu. Je však nutno podotknout, že v důsledku vstupu ČR do EU, ČR musela ukončit platnost celé řady bilaterálních obchodních dohod (které ČR uzavřela v období od roku 1993 do roku 2003 - např. bilaterální obchodní dohoda s USA, celní unie se Slovenskem atd.) a nahradit je dohodami uzavřenými Evropskou unií.⁷⁸

Jak již bylo v této práci zmíněno, po vstupu ČR do EU vzrostl obrat českého agrárního zahraničního obchodu především se zeměmi EU-25, a to jak vývoz, tak dovoz, zatímco obrat obchodu se zeměmi mimo EU poklesl nebo se (v případě některých států) držel na hodnotě z období před vstupem do EU. Tento vývoj lze vysvětlit naprostou změnou podmínek jak pro obchod uvnitř EU (společný trh), tak pro obchod mimo EU s tzv. „třetími zeměmi“ (společná obchodní politika zemí EU vůči nečlenským státům).

Podíl tzv. „třetích zemí“ na českém agrárním exportu byl v letech 1993 – 2003 trvale rostoucí. V roce 2003 podíl tzv. „třetích zemí“ na českém agrárním exportu dosáhl hodnoty

⁷⁸ Teplá, M., Fialka, J., Svoboda, J., *Možnosti vývozu zemědělských a potravinářských výrobků z ČR do třetích zemí*, MZe ČR 2005, ISBN 80-7084-449-3

cca 56 % tj. cca 27,5 mld. Kč. Pokud však od tohoto čísla odečteme podíl zemí tzv. „EU 10“, které společně s ČR vstoupily 1. 5. 2004 do EU, zjistíme, že:

- podíl tzv. „třetích zemí“ na českém agrárním exportu dosáhl v roce 2003 pouze cca 20 % (tedy cca 10 mld. Kč),
- vývojový trend agrárního exportu do tzv. „třetích zemí“ byl od roku 1998 trvale klesající (viz. tabulka č. 14).

Co se týče vývoje agrárního importu České republiky z tzv. „třetích zemí“ situace se v letech 1993 – 2003 vyvíjela následujícím způsobem (viz. tabulka č. 14). Import ze „třetích zemí“ měl rostoucí trend a v roce 2003 dosáhl podíl „třetích zemí“ na českém agrárním importu hodnoty cca 46 % tj. 34 mld. Kč. Pokud se však tento výsledek upraví odečtením agrárního importu ze zemí „EU 10“, podíl „třetích zemí“ na agrárním importu ČR dosáhl v roce 2003 hodnoty cca 25 % tj. cca 20 mld. Kč.

Samotný vstup ČR do EU, pak zcela zásadně ovlivnil export do „třetích zemí“. Výsledky agrárního exportu do „třetích zemí“ rok po vstupu ČR do EU jsou následující. Podíl „třetích zemí“ na českém agrárním exportu poklesl na 13,4 % a jeho hodnota dosáhla cca 8,9 mld. Kč. Teritoriální struktura českého AZO se „třetími zeměmi“, však navzdory snížení objemu vzájemné obchodní směny, zůstala téměř stejná jako v období před vstupem ČR do EU (výjimku tvoří přesun Polska, Maďarska, Slovenska, Litvy, Estonska, Lotyšska, Slovinska, Malty a Kypru ze skupiny tzv. „třetích zemí“ do skupiny zemí EU).

Podle objemu vývozu se v teritoriální skladbě vývozu z ČR do „třetích zemí“ na první místo řadí region Střední Asie (především Rusko a Ukrajina), na druhém místě je pak region kandidátských zemí (Rumunsko, Bulharsko a Chorvatsko). Z jednotlivých zemí mají rovněž významné postavení USA, Libanon, Thajsko a Kanada.⁷⁹

Největší podíl na komoditní skladbě českého agrárního vývozu do „třetích zemí“ mají mléčné komodity, zejména sušené mléko a sýry, dále pak slad, pivo, cukrovinky, chmel. Významnou položkou vývozu jsou také semena rostlin. V podstatě se tedy jedná o tradiční české vývozní komodity. Z analýzy nejvýznamnějších vývozů vyplývá, že přední teritoria a

⁷⁹ Teplá, M., Fialka, J., Svoboda, J., *Možnosti vývozu zemědělských a potravinářských výrobků z ČR do třetích zemí*, MZe ČR 2005, ISBN 80-7084-449-3

významné položky exportu se doplňují, takže mléčné výrobky, slad, pivo, cukrovinky se nejvíce vyváží do Ruska a Ukrajiny, dále do kandidátských zemí, USA a Kanady.⁸⁰

V případě českého agrárního importu ze „třetích zemí“ pak po vstupu ČR do EU došlo k následujícímu vývoji. Dovoz ze „třetích zemí“ poklesl po prvním roce členství ČR v EU, v porovnání s posledními dvanácti měsíci před vstupem ČR do EU, o 12,7 % na hodnotu 17,6 mld. Kč a jeho podíl na celkovém agrárním importu do ČR tedy poklesl z 25 % (v období posledních dvanácti měsíců před vstupem do EU) na pouhých 18 %. Výsledky agrárního dovozu ze „třetích zemí“ do ČR byly po prvním roce členství ČR v EU významně ovlivněny nárůstem množství i cen u dovozu banánů (Kolumbie, Panama, Kostarika) a poklesem dovozu drůbežího masa. Mírný pokles dovozu byl zaznamenán u položek tabák, potravinové přípravy, výtažky a koncentráty z kávy a konzervované ovoce a ořechy. Teritoriální struktura agrárních importů ze „třetích zemí“ stejně jako v případě výše uvedeného českého agrárního exportu do „třetích zemí“ nedoznala významnějších změn.⁸¹

Na základě výše uvedené charakteristiky českého AZO se „třetími zeměmi“, lze obecně konstatovat, že mírný pokles vzájemné obchodní výměny se skupinou tzv. „třetích zemí“, ke kterému došlo po prvním roce členství ČR v EU lze částečně přičíst jak adaptaci českých podnikatelů na možnosti, které vyplývají z obchodních dohod uzavřených mezi EU a „třetími zeměmi“, tak i neustálému vývoji obchodních jednání. Kromě toho nelze přehlédnout ani určitá omezení obchodu v podobě mimotarifních opatření, nejčastěji veterinární a fytosanitární povahy.⁸² Z výsledků AZO ČR za rok 2005 je však zcela zřetelně vidět, že pokles zahraničně obchodní směny se „třetími zeměmi“ z roku 2004 byl zastaven a obchod (co se týče objemů realizovaného importu a exportu mezi ČR a zeměmi „SNS“, „OSVTE“ a „rozvojovými zeměmi“) se navrátil k vývojovému trendu z období před vstupem ČR do EU.

Co se týče možností agrárního vývozu do „třetích zemí“

ČR má od vstupu do EU možnost využívat v agrárním zahraničním obchodě řadu koncesí, poskytovaných „třetími zeměmi“ EU na základě asociačních a jiných typů dohod o

⁸⁰ Teplá, M., Fialka, J., Svoboda, J., *Možnosti vývozu zemědělských a potravinářských výrobků z ČR do třetích zemí*, MZe ČR 2005, ISBN 80-7084-449-3

⁸¹ Teplá, M., Fialka, J., Svoboda, J., *Možnosti vývozu zemědělských a potravinářských výrobků z ČR do třetích zemí*, MZe ČR 2005, ISBN 80-7084-449-3

⁸² Teplá, M., Fialka, J., Svoboda, J., *Možnosti vývozu zemědělských a potravinářských výrobků z ČR do třetích zemí*, MZe ČR 2005, ISBN 80-7084-449-3

zónách volného obchodu (viz. příloha č. 1). Tyto dohody byly ve většině případů upraveny a byly v nich zohledněny předchozí obchodní toky a dřívější preference nových členských států.

12.4 Vývoj komoditní skladby agrárního zahraničního obchodu

12.4.1 Agrární export – komoditní struktura

Komoditní struktura českého agrárního exportu je dlouhodobě postavena na exportu relativně omezeného množství agrárních a potravinářských produktů.⁸³ Šest nejvýznamnějších vývozních komoditních agregací („Mléko a mléčné výrobky“, „Nápoje a lihoviny“, „Olejnata semena a plody“, „Tabák a tabákové výrobky“, Cukr a cukrovinky“, „Různé potravinové přípravky“ a „Tabák a tabákové výrobky“) představovalo ve sledovaném období let 1993 – 2005 cca 54 % celkové hodnoty českého agrárního vývozu. Tři největší komoditní agregace („Mléko a mléčné výrobky“, „Nápoje a lihoviny“, „Olejnata semena a plody“) reprezentovaly v posledních třinácti letech cca 34 % hodnoty českého agrárního exportu. Komoditní strukturu českého exportu lze charakterizovat jako vysoce stabilní s občasnými výkyvy ve struktuře, které však nijak významně neovlivňují strukturu českého exportu.⁸⁴ Jednotlivé výkyvy jsou převážně způsobeny individuální poptávkou na světovém trhu (např. vývoz v rámci agregací „Cukr a cukrovinky“).

Výše popsáný trend, který převažuje v případě českého agrárního vývozu lze označit za velmi nepříznivý a vysoce rizikový. Největší nebezpečí spočívá právě ve velmi úzce zaměřené komoditní struktuře českého agrárního exportu. V případě výpadku v rámci kterékoliv z výše zmíněných komoditních agregací hrozí výrazný pokles hodnoty agrárního exportu, a s tím je spojeno následné zhoršení platební bilance AZO Č R. Rovněž pozice domácích producentů, z nichž řada vyrábí zejména za účelem exportu jejich produkce, může být velmi významně ohrožena. Deset nejvýznamnějších komoditních agregací, obsažených v tabulce číslo 15, reprezentovalo v analyzovaném období let 1993 – 2005 cca 72 % celkové hodnoty exportu české zemědělské a potravinářské produkce. Tabulka rovněž obsahuje informace o vývoji hodnoty a postavení jednotlivých komoditních agregací českého agrárního exportu. Podíl jednotlivých komoditních agregací na agrárním exportu v letech 2002 a 2003 je pak možno vidět v příloze č. 7.

⁸³ Tuček, P., VÚZE Praha

⁸⁴ Vološin, J., VÚZE Praha

Tabulka č. 15 sleduje vývoj komoditní struktury v letech 1993 – 2005. Samotný vývoj komoditní struktury je rozčleněn do tří vývojových stádií:

- (1993 – 1998) – období transformace a liberalizace české ekonomiky,
- (1999 – 2003) – období přípravy České republiky na vstup do EU (ČR a EU postupně liberalizují vzájemný obchod s cílem postupně likvidovat bariéry vzájemného obchodu za účelem jejich úplného zrušení v okamžiku vstupu ČR do EU),
- (2004 – 2005) – období prvních dvou let členství ČR v EU (na základě předběžných výsledků českého AZO po vstupu ČR do EU je možno zhodnotit dopady vstupu do EU na český agrární zahraniční obchod)

Tabulka č. 15 - Komoditní skladba agrárního vývozu 1993–2005 (bez rozlišení celních režimů)

Kapitola CN	Název kapitoly	Průměrná roční hodnota vývozu							
		1993 - 98		1999 – 03		2004 - 05		1993 – 2005	
		mil. Kč	Pořadí	mil. Kč	Pořadí	mil. Kč	Pořadí	mil. Kč	Pořadí
1	Živá zvířata	1 781,30	5	1 392,70	14	3 379,30	7	1 877,68	9
2	Maso a droby	1 144,00	15	1 590,60	12	2 582,00	11	1 537,00	13
3	Ryby, korýši, měkkýši a ost.	794,20	16	1 060,30	16	1 138,10	18	949,45	17
4	Mléko a ml. výrobky,	5 999,30	1	6 389,90	1	8 655,80	1	6 558,22	1
5	Ostatní živočiš. Produkty	142,20	21	396,10	21	503,00	22	295,36	21
6	Živé rostliny a květinář. výr.	116,60	22	177,90	23	293,40	23	167,38	23
7	Zelenina, kořený a hlízy	729,80	17	530,50	20	974,90	19	690,85	19
8	Ovoce a ořechy	697,70	19	851,10	17	2 281,80	13	1 000,41	16
9	Káva, čaj, maté, koření	607,70	20	550,60	19	618,60	21	587,42	20
10	Obiloviny	1 171,80	13	2 382,70	7	3 939,70	5	2 063,36	7
11	Mlýn. výrob., slad, škroby	1 620,30	7	1 944,10	9	2 205,90	14	1 834,93	10
12	Olejnata semena a plody	2 893,30	3	4 480,10	3	3 893,50	6	3 657,48	3
13	Rostl. výtažky a šťávy	72,30	23	391,50	22	709,90	20	293,16	22
14	Rostl. pletací materiály	5,10	24	5,10	24	4,30	24	4,98	24
15	Živoč. a rostl. Tuky a oleje	1 608,20	9	1 435,20	13	1 512,50	16	1 526,94	14
16	Přípr. z masa a ryb, korýšů	726,70	18	751,00	18	1 366,20	17	834,43	18
17	Cukr a cukrovinky	1 653,80	6	2 699,10	6	7 290,40	2	2 923,01	5
18	Kakao a kakaové přípravky	1 380,30	10	1 868,30	10	2 602,70	10	1 756,05	11
19	Přípravky z obilí	1 616,10	8	2 137,40	8	2 954,70	8	2 022,54	8
20	Příp. ze zelen., ovoce, ořechů	1 150,00	14	1 320,80	15	1 768,30	15	1 310,82	15
21	Různé potrav. Přípravky	1 257,00	11	3 656,90	4	5 858,90	4	2 888,02	6
22	Nápoje a lihoviny, ocet	4 084,60	2	5 284,00	2	6 600,20	3	4 932,92	2
23	Zbytky a odpady v potravinářství	1 243,80	12	1 692,60	11	2 367,20	12	1 589,25	12
24	Tabák a tabákové výrobky	2 824,90	4	3 187,90	5	2 722,60	9	2 948,78	4
	Σ	35 321,10		46 176,30		66 223,80		44 250,45	

Zdroj: ČSÚ, VÚZE

Z tabulky č. 15 je zcela zřetelně vidět jak se v průběhu let 1993 – 2005 vyvíjela komoditní struktura českého exportu. Zatímco komoditní struktura vykazovala v minulých letech vysokou stabilitu (až na určité výkyvy v případě pro český agrární export některých méně významných komoditních agregací – CN 08, CN 01, CN 10, CN 11, CN 17, CN 21), jak již bylo výše řečeno, tak hodnota realizovaného agrárního exportu postupně rostla. Výkyvy v hodnotě exportu jednotlivých výše zmíněných komoditních agregací jsou zpravidla spojeny s jednorázovou poptávkou po českých produktech v zahraničí, či (například v případě obilí) s vysokou (předem neplánovanou) nadprodukcí určitých komodit. Tabulka jednoznačně ukazuje rostoucí trend hodnoty českého agrárního exportu v uplynulých třinácti letech, jehož důvodem byla postupná liberalizace vzájemného obchodu mezi ČR a zeměmi EU a CEFTA.

Nejdynamičtější růst agrárního vývozu byl ve sledovaném období let 1993 – 2005 zaznamenán v případě komodit zahrnutých do kapitol CN 21 „Různé potravinové přípravy“ a CN 10 „Obiloviny“. Neustálý kontinuální růst vývozu posunul tyto komoditní agregace mezi prvních pět nejvýznamnějších agregací českého exportu. Komoditní agregace CN 21 se posunula z jedenácté pozice z let 1993 – 1998 na čtvrtou pozici v roce 2005. Průměrně se hodnota agrárního exportu, realizovaného v rámci agregace CN 21, zvýšila v průběhu posledních osmi let o cca 4,6 mld. Kč (což představuje nárůst o přibližně 366 %). Podobný vývojový trend jako v případě agregace CN 21, byl v posledních osmi letech (1999 – 2005) zaznamenán u agregace CN 10. Obiloviny, ačkoliv nejsou tradičním českým exportním artiklem, se během posledních let, zejména díky extrémně dobrým klimatickým podmínkám, vysokým hektarovým výnosům a v posledních letech také díky Společné zemědělské politice zemí EU, se staly významným vývozním artiklem. Během posledních osmi let průměrná hodnota exportu v rámci agregace CN 10 vzrostla o cca 2,7 mld. Kč, což představuje nárůst o cca 197 %.

Obecně lze konstatovat, že to byl zejména vstup ČR do EU, který zapříčinil růst hodnoty exportu v rámci téměř všech komoditních agregací. Výraznější pokles byl zaznamenán pouze v případě exportu v rámci agregací CN 12 „Olejnata semena a plody“ a CN 24 „Tabák a tabákové výrobky“. Naopak nejvyšší procentický růst exportu byl po vstupu ČR do EU zaznamenán v případě „Různých potravinových přípravků“ (60 %), „Obilovin“ (65 %), „Živých zvířat“ (142 %), „Masa a drobů“ (62 %), „Ovoce a ořechů“ (168 %) , „Cukru a cukrovinek“ (170 %) a „Přípravků z masa a ryb“ (81 %).

Na závěr této subkapitoly je však nutno zdůraznit, že statistika AZO bez rozlišení celních režimů, která byla použita pro zpracování analýzy vývoje komoditní struktury českého exportu, obsahuje i vývozy a dovozy realizované v rámci zušlechťovacího styku a reexporty. Tudíž některé relativně vysoké přírůstky obchodu mohou patřit těmto kategoriím (komoditní agregace která je již tradičně ovlivněna zušlechťovacím stykem, či reexportem, je např. „Tabák a tabákové výrobky“).

Velmi problematickou položkou agrárního exportu představuje vývoz v rámci komoditní agregace CN 220190, kde jde o vývoz čisté nijak nezpracované vody. Už samotný charakter vody, která není produktem zemědělství ani potravinářského průmyslu, je velmi problematický, neboť voda svým charakterem má blíže k surovinám jako je uhlí, kámen atd. Obchod s vodou, která je pak následně dále zpracovávána v podnicích agro-potravinářského komplexu je však řazen do agrárního zahraničního obchodu. Za zmínku stojí, že v průběhu posledních let 2002 – 2005 roste neustále objem vyvážené vody v rámci agregace CN 220190, a ačkoliv je její hodnota zanedbatelná - cca půl miliardy korun, její podíl na celkově vyvezené hmotě v rámci agrárního zahraničního obchodu dosahuje cca 2/3. To je pak hlavní důvod nízkých kilogramových cen českého agrárního exportu v porovnání se zeměmi EU.

12.4.2 Komoditní skladba importu

Komoditní struktura českého agrárního importu je výrazně širší než je tomu v případě českého agrárního exportu. Agrární import není soustředěn do několika málo komoditních agregací jako je tomu v případě, v předchozí subkapitole zmíněného, českého agrárního exportu.

Následující tabulka č. 16 monitoruje vývoj komoditní struktury českého agrárního importu. Vývoj komoditní struktury je, stejně jako je tomu v předchozí subkapitole, která je věnována analýze vývoje českého agrárního exportu, analyzován ve třech časových obdobích, která jsou spjata s vývojem AZO v České republice. Podíly jednotlivých zbožových agregací na agrárním importu v letech 2002 a 2003 je možno vidět v příloze č. 7.

Komoditní strukturu českého agrárního importu v průběhu let 1993 – 2005 lze charakterizovat jako vysoce stabilní. Díky postupné liberalizaci vzájemné obchodní směny mezi ČR a zeměmi EU, která vyvrcholila úplnou liberalizací vzájemného obchodu v okamžiku vstupu ČR do EU, byl objem agrárního importu kontinuálně rostoucí během posledních třinácti let. Během posledních osmi let (1999 – 2005) český agrární import zvýšil svou hodnotu o cca 42 mld. Kč, tedy přibližně o 70 %. Tento velmi výrazný nárůst importu je spojen zejména se vstupem ČR do EU.

V období let 1993 - 2005 participovalo osm nejvýznamnějších komoditních agregací na celkové hodnotě agrárního dovozu cca 60 %. Tento trend byl téměř neměnný ve všech třech monitorovaných obdobích let 1993 – 1998, 1999 - 2003 a 2004 – 2005. Zatímco podíl jednotlivých nejvýznamnějších komoditních agregací na českém agrárním importu je, až na drobné výkyvy, vysoce stabilní, tak hodnota importu jednotlivých komoditních agregací je vysoce progresivní. V posledních letech nejvyšší růst zaznamenal import v rámci následujících komoditních agregací „Maso a droby“ (212 %), „Mléko a mléčné výrobky“ (101 %), „Živé rostliny a květinářské výrobky“ (31 %) , „Zelenina, kořeny a hlízy“ (31 %), „Ovoce a ořechy“ (37 %), „Olejnata semena a plody“ (38 %), „Cukr a cukrovinky“ (52 %), „Kakao a kakaové přípravky“ (34 %), „Přípravky z obilí“ (47 %) a „Nápoje a lihoviny“ (69 %).

Tabulka č. 16 - Komoditní skladba agrárního dovozu 1993–2005 (bez rozlišení celních režimů)

Kapitola CN	Název kapitoly	Průměrná roční hodnota dovozu							
		1993 - 98		1999 – 03		2004 - 05		1993 - 2005	
		mil. Kč	Pořadí	mil. Kč	Pořadí	mil. Kč	Pořadí	mil. Kč	Pořadí
1	Živá zvířata	591,50	21	437,05	21	797,10	21	563,73	21
2	Maso a droby	1 098,91	18	2 606,91	12	8 152,41	2	2 764,06	10
3	Ryby, korýši, měkkýši a ost.	1 238,88	16	1 510,45	18	1 562,83	18	1 393,17	19
4	Mléko a ml. výrobky,	1 460,80	13	2 959,97	11	5 973,78	8	2 731,71	11
5	Ostatní živočiš. Produkty	610,79	20	1 023,24	20	942,26	20	820,42	20
6	Živé rostliny a květinář. výr.	915,89	19	1 933,83	15	2 539,07	14	1 557,12	18
7	Zelenina, kořeny a hlízy	3 503,14	5	4 829,97	4	6 343,72	6	4 450,47	4
8	Ovoce a ořechy	6 205,94	1	7 554,59	1	10 392,80	1	7 368,78	1
9	Káva, čaj, maté, koření	2 797,86	6	2 020,09	14	1 960,65	17	2 369,91	13
10	Obiloviny	2 036,41	11	1 383,99	19	1 185,88	19	1 654,63	16
11	Mlýn. výrob., slad, škroby	325,82	22	376,73	23	567,40	22	382,57	22
12	Olejnata semena a plody	1 427,69	14	1 770,22	16	2 435,31	15	1 714,45	15
13	Rostl. výtažky a šťávy	303,37	23	388,50	22	463,87	23	360,81	23
14	Rostl. pletací materiály	55,66	24	83,04	24	37,22	24	63,36	24
15	Živoč. a rostl. Tuky a oleje	2 143,60	10	3 064,22	10	3 657,18	12	2 730,54	12
16	Přípr. z masa a ryb, korýšů	1 339,25	15	1 678,56	17	2 274,70	16	1 613,67	17
17	Cukr a cukrovinky	1 181,26	17	2 125,95	13	3 251,31	13	1 863,07	14
18	Kakao a kakaové přípravky	2 195,66	9	3 515,29	8	4 729,64	9	3 093,05	9
19	Přípravky z obilí	1 951,47	12	4 110,59	5	6 048,87	7	3 412,27	7
20	Příp. ze zelen., ovoce, ořechů	2 715,28	7	3 509,23	9	4 335,70	10	3 269,94	8
21	Různé potrav. Přípravky	4 066,66	4	6 960,70	2	8 016,54	3	5 787,43	2
22	Nápoje a lihoviny, ocet	2 348,81	8	3 789,90	6	6 435,10	5	3 531,73	6
23	Zbytky a odpady v potrav.	4 743,12	2	6 426,92	3	7 216,05	4	5 771,19	3
24	Tabák a tabák. Výrobky	4 069,48	3	3 564,30	7	4 318,86	11	3 913,55	5
	Σ	49 327,32		67 624,24		93 638,23		63 181,63	

Zdroj: VÚZE

Změny ve struktuře a hodnotě dovozu vyvolávají řadu otázek, jejich zodpovězení však leží mimo rámec zpracovávané analýzy. Růst dovozů „Ovoce a ořechů“, „Zeleniny a hlíz“, „Živých rostlin a květinářských výrobků“, „Rostlinných výtažků a šťáv“ a některých dalších skupin zboží je do značné míry důsledkem změn v domácí poptávce a spotřebě, nezřídka pod vlivem zdravotní osvěty nebo změn životního stylu a spotřebitelských preferencí.⁸⁵

⁸⁵ Tuček, P., VÚZE Praha

Růst dovozu komoditních agregací, jako jsou např. „Různé potravinové přípravky“ nebo „Tabák a tabákové výrobky“ je částečně nebo zcela kompenzován paralelním vývozem a má nezřídka vnitrofiremní charakter (jedná se často o reexporty v rámci jednotlivých poboček nadnárodních společností).

Dynamický vzestup dovozu „Masa a drobů“ (více než desetinásobný od roku 1993) není odrazem růstu spotřeby, ani souběžného vývozu, je dán zejména změnou struktury spotřeby, kdy v ČR došlo k odklonu od spotřeby hovězího masa ve prospěch masa vepřového a zejména pak masa drůbežího. Navíc poptávku po drůbežím mase domácí producenti nejsou schopni plně pokrýt a tudíž zde vznikl prostor pro import. Dovoz v rámci komoditní agregace „Maso a droby“ je navíc doprovázen velmi masivním (více než dvojnásobným) zvýšením dovozu krmiv (zejména sójových mouček), čímž je vytvořen předpoklad pro zlepšení hodnoty krmných směsí pro výrobu nejvíce importovaných kategorií masa – drůbežího a vepřového. To je dáno snahou českých producentů o zlepšení produkčních podmínek, aby tak byli schopni vzdorovat zahraniční konkurenci. Čeští producenti drůbežího masa, pak na růst poptávky po drůbežím mase zareagovali zvýšením svých produkčních kapacit, což má samozřejmě za následek růst spotřeby dovážených krmiv a komponentů do krmných směsí.⁸⁶

12.4.3. Bilance komoditní skladby AZO

V analyzovaném období let 1993 - 2005 komoditní struktura českého AZO prošla řadou změn, zejména co se týče hodnoty a množství zobchodovaného zboží. Komoditní bilance českého AZO v posledních třinácti letech zaznamenala zlepšení v případě deseti komoditních agregací, zatímco v případě dvanácti komoditních agregací došlo k prohloubení záporného salda platební bilance AZO ČR (viz. tabulky č. 15 a č. 16). Sedm komoditních agregací bylo během monitorovaného období let 1993 – 2005, až na drobné výpadky v jednotlivých letech (CN 1, CN 10, CN 17), netto-vývozních. Následující tabulka č. 17 obsahuje seznam netto-vývozních komoditních agregací spolu s průměrnou roční hodnotou kladného salda AZO ČR v rámci dané komoditní agregace. Z údajů uvedených v tabulce je vidět, že zmíněných sedm komoditních agregací je nejen trvale netto-vývozních, ale i to, že tyto agregace dlouhodobě tvoří pilíř českého agrárního exportu s podílem na celkové hodnotě českého AZO cca 54 %.

⁸⁶ Vološin, J., VUZE Praha

Tabulka č. 17 - Netto-vývozní agrární zboží skupiny v období 1993 – 2005 (mil. Kč)

CN	Název kapitoly	1993 - 2005 Podíl komoditní agregace na hodnotě agrárního exportu (%)	1993 – 2005 průměrné kladné saldo
4	Mléko a mléčné výr., vejce a med	14,8	3826,51
12	Olejnata semena a plody	11,1	1943,03
11	Mlýnské výrobky, slad, škrob	8,3	1452,36
22	Nápoje a lihoviny	6,6	1401,19
1	Živá zvířata	4,7	1313,95
17	Cukr a cukrovinky	4,2	1059,94
10	Obilí	4,1	408,73

Zdroj: VÚZE

Výše zmíněnou analýzu komoditních agregací, které nejvíce přispívají ke kompenzaci negativního salda českého AZO, je nutno také doplnit, alespoň ve stručnosti, o informaci o těch komoditních agregacích, které naopak přispívají k růstu záporného salda českého agrárního zahraničního obchodu.

Mezi komoditní agregace, které nejvíce přispívají k růstu záporného salda AZO ČR patří bezpochyby „Maso a droby“, kde se obchodní bilance v období let 1993 – 2005 zhoršila o téměř 5,6 mld. Kč. Velmi výrazně se dále zvýšilo pasivní saldo obchodu v rámci komoditních agregací „Přípravky z obilí“, „Živočišné a rostlinné tuky a oleje“ a „Kakao a kakaové přípravky“. Tradičně se pak na růstu hodnoty záporného salda AZO ČR podílel i import realizovaný v rámci komoditních agregací „Zelenina, kořeny a hlízy“, „Ovoce a ořechy“, „Zbytky a odpady potravinářského průmyslu, krmivo“, „Přípravky z obilí“ a „Živé rostliny a květinářské výrobky“.

12.4.4 Obchod s rozhodujícími komoditami

Rozhodující vývozní a dovozní komodity jsou hierarchicky uspořádány v tabulkách č. 18 a 19.

Tabulka č. 18 - Vývoz rozhodujících agrárních komodit

CN	Název komodity	Průměrná roční hodnota vývozu v mil. Kč					
		1993-1998	Pořadí	1999 -2003	Pořadí	2004-2005	Pořadí
2402	Mléko a smetana v prášku	2 596	2	3 613	1	6 035	1
402	Cukr	832		662		3 961	2
2203	Obiloviny s výjimkou rýže	977		2 235	4	3 913	3
1806	Pivo	2 492	3	2 600	3	3 571	4
1210	Cukrovinky neobsahující kakao	662		1 889	6	3 465	5
1107	Cigarety obsahující tabák	2 825	1	2 854	2	2 888	6
405	Kakaový prášek, čokoláda a čokoládové výrobky	1 348	4	1 472	10	2 354	7
102	Pekařské zboží	1 036	9	1 486	9	2 022	8
1905	Slad	1 245	6	1 549	8	1 934	9
406	Živý skot	1 080	8	553		1 668	10
10 - 1006	Voda, vody minerální, sodovky slazené ne šťávy	467		1 649	7	1 652	11
2207 - 2208	Sýry a tvaroh	989	10	1 402	11	1 544	12
1701	Přípravky k výživě zvířat	420		651		1 365	13
306, 0307	Maso a jedlé droby drůbeže	287		583		1 365	14
0803	Banány vč. plantejnů čerstvé sušené	x		X		1 201	15
1704	Destiláty	969		681		1 123	16
1205	Ryby bez měkkýšů a korýšů	747		1 012	12	1 081	17
1517	Semena řepky	609		2 009	5	1 016	18
2306	Vepřové maso	358		466		903	
2202	Máslo a jiné tuky z mléka	1 177	7	1 003	13	842	
2309	Chmel	1 299	5	894		823	
1902	Pokrutiny a šroty z řepky	595		664		681	
1514	Řepkový olej	383		514		634	
203	Margarín a ostatní jedlé tuky	600		576		614	
2009	Ovocné a zeleninové šťávy	303		521		493	
	Celkem	34 932		45 906		65 842	
	Průměrná roční hodnota agrárního exportu	24 686		31 807		47 528	
	Podíl 10 nejvýznamnějších agregací na celkové hodnotě agrárního exportu v %	46		46		48	

Zdroj: VÚZE

Český agrární export, jak již bylo výše zmíněno, je koncentrován do poměrně úzké skupiny agrárních a potravinářských produktů. Deset nejvýznamnějších položek agrárního exportu participuje cca 48 % na celkové hodnotě českého agrárního exportu. Tento stav svědčí o tom, že skladba českého exportu není příliš optimální, neboť výpadek kterékoliv z klíčových komodit může způsobit citelné zhoršení celkové bilance českého AZO. Nejvýznamnější postavení ve struktuře agrárního vývozu zaujímá export „Mléka a smetany v prášku“, „Cigaret“, „Piva“, „Obilovin bez rýže“, „Cukrovinek neobsahujících kakao“, „Kakaového prášku a čokolády“, „Sladu“, „Pekařského zboží“, „Cukru“, „Sýrů a tvarohů“, „Semen řepky“, „Minerální vody“, „Chmele“ a „Másla a jiných tuků“. V rámci komoditní struktury českého agrárního exportu v letech 1993 – 2005 je pozoruhodný velmi výrazný

vzrůst exportu „Mléka a smetany v prášku“ (132 %), „Obilovin“ (300 %), „Cukrovinek bez obsahu kakaa“ (423 %) a „Minerální vody“ (253 %). Dynamický růst vývozu minerální vody však ovlivnil nežádoucím způsobem vývoj odpovídajících reálných směnných relací.

Z pohledu prestiže českého exportu je velmi negativním jevem velmi výrazný pokles vývozu chmele, který představuje tradiční českou exportní komoditu s vysokou úrovní image na mezinárodních trzích.

O komoditní struktuře českého agrárního importu lze konstatovat následující. Podíl deseti nejvýznamnějších položek agrárního importu (viz. tabulka č. 19) na celkové hodnotě českého agrárního importu byl v letech 2004 – 2005 cca 44 %. Z tabulky č. 19 je možno vidět jak se vyvíjela komoditní struktura českého agrárního importu v letech 1993 – 2005. Z tabulky je zřetelně vidět, že struktura českého agrárního importu je rozmanitější v porovnání se strukturou českého agrárního exportu. Agrární import je zaměřen zejména na dovoz nekompetitivních produktů a produktů finalizovaných s vyšší úrovní přidané hodnoty.

Tabulka č. 19 - Dovoz rozhodujících agrárních komodit

CN	Název komodity	Průměrná roční hodnota dovozů v mil. Kč					
		1993 - 1998	Pořadí	1999 - 2003	Pořadí	2004 - 2005	Pořadí
07	Zelenina bez brambor	3 190	2	4 830	1	6 276	1
08	Ovoce a ořechy mimo CN 0803, CN 0805	2 843	3	4 100	2	5 269	2
203	Vepřové maso	244		973		4 385	3
2402	Cigarety obsahující tabák	4 069	1	3 564	4	4 381	4
1806	Kakaový prášek a čokoládové výrobky	1 428	9	2 666	5	4 089	5
2304	Sójové pokrutiny	2 597	4	3 605	3	3 942	6
1905	Pekařské zboží	1 009		2 462	6	3 877	7
406	Sýry a tvaroh	918		1 412		3 099	8
2309	Přípravky k výživě zvířat	1 555	7	2 159	7	3 021	9
0803	Banány	1 718	5	1 605		2 985	10
207	Maso a jedlé droby drůbeže	427		996		2 485	11
2204	Víno	619		1 246		2 424	12
0805	Citrusy	1 645	6	1 849	8	2 201	13
0602 - 0603	Rostliny živé + řezané květiny	x		1 660	9	2 039	14
2207 - 2208	Destiláty	1 068	10	1 152		1 897	
1704	Cukrovinky neobsahující kakao	692		1 086		1 822	
0301- 0307	Ryby	1 177	9	1 510		1 621	
2202	Voda, vody minerální, sodovky slazené	375		892		1 524	
0901	Káva i pražená slupky, náhražky	x		1 358		1 431	
10 - 1006	Obiloviny s vč. Rýže	1 463	8	1 373		1 174	
2009	Ovocné a zeleninové šťávy	1 038		937		1 015	
	Celkem	28 074		41 436		60 957	
	Průměrná roční hodnota agrárního importu	49 327		67 624		93 638	
	Podíl 10 nejvýznamnějších agregací na celkové hodnotě agrárního importu	46		42		44	

Zdroj: VÚZE

Pokud se podíváme detailněji na výše uvedenou tabulku č. 19, zjistíme, že k nejdynamičtějšímu růstu agrárního dovozu v letech 1993 – 2005 došlo v případě „Vepřového masa“ (cca 1600 %), „Masa a jedlích drobů drůbeže“ (481 %), „Vína“ (291 %), „Pekařského zboží“ (284 %), „Sýrů a tvarohů“ (237 %), „Kakaového prášku a čokoládových výrobků“ (186 %), „Zeleniny“ (97 %), „Přípravků k výživě zvířat“ (94 %), „Ovoce a ořechů“ (85 %) a „Soyových pokrutin“ (51 %).

13. Vývoj kilogramových vývozních a dovozních cen a reálných směnných relací

Na základě údajů uvedených v kapitole 12.1. (tabulka č. 5), lze konstatovat, že v celém sledovaném období 1993 - 2005 byly průměrné deklarované kilogramové ceny dovozu vyšší než ceny vývozní. Průměrná deklarovaná kilogramová cena vývozu v analyzovaném období byla 11,61 Kč/kg a korespondující průměrná kilogramová cena dovozní byla 20,69 Kč/kg. Reálná směnná relace v rámci sledovaného období byla cca 0,56. Z toho vyplývá, že pokud by český agrární sektor chtěl kompenzovat import exportem při výše uvedených kilogramových cenách, musel by v průměru exportovat o 78 % hmoty více než je hmota importu.

Pokud bychom měli dále pokračovat v analýze hodnotové struktury AZO ČR, je nutno konstatovat následující. V textu výše uvedené údaje zabývající se kilogramovými cenami agrárního exportu a importu jsou spíše orientačního charakteru a často i zavádějící. Z údajů uvedených v následujících tabulkách č. 20 a 21 sice jednoznačně vyplývá, že kilogramové ceny importu výrazně převyšují kilogramové ceny exportu (detailní kilogramové ceny jednotlivých komoditních agregací „v režimu volného oběhu zboží“ viz. příloha č. 6), na druhou stranu z tabulek vyplývá, že hmota agrárního exportu (v tunách) jednoznačně převyšuje hmotu agrárního importu (v tunách). Z toho pak vyplývá, že Česká republika má strukturu agrárního exportu téměř na úrovni některých rozvojových zemí (nízká přidaná hodnota vyváženého zboží, vysoký podíl surovin a polotovarů).

Tabulka č. 20 – Vývoj kilogramových cen agrárního exportu a importu v Kč za kilogram

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004 ⁸⁷
Dovoz Kč/kg	13,9	18,7	19,8	19,7	21,6	22,3	22,4	21,8	22,3	21,2	21,3	21,7
Vývoz Kč/kg neočištěný	12,7	9,6	10,3	15,5	19,2	16,3	12,6	11,5	15,7	7,2	5,4	7,4
Vývoz Kč/kg očištěný od vlivu komoditní agregací (CN100190), (CN 100300), (CN 220190)	x	X	x	x	x	x	18,0	16,6	19,6	18,0	20,6	21,7
Vývozní kilogramové ceny agregace CN 220190	x	X	x	x	x	x	0,10	0,07	0,09	0,02	0,02	0,01

Zdroj: ČSÚ + vlastní počty

⁸⁷ Předběžný odhad

Tabulka č. 21 – Vývoj hmotnosti agrárního exportu (detailní analýza) a importu v tunách

	1999	2000	2001	2002	2003	2004*
Agrární export celkový	3 162 023,1	4 149 682,3	3 085 799,7	6 235 210,9	7 380 650,0	9 272 361,0
Agrární import celkový	2 701 457,8	2 983 824,0	3 111 120,0	3 249 787,9	3 678 744,0	4 306 237,0
Export v rámci agregace CN 220190	335 016,0	521 946,0	448 818,0	3 596 023,0	4 231 515,0	6 205 143,0
Export obilovin	740 390,8	998 209,3	157 912,5	168 456,8	918 538,7	278 697,4
Suma CN 10 a CN 220190	1 075 406,8	1 520 155,3	606 730,5	3 764 479,8	5 150 053,7	6 483 840,4
Agrární export očištěný o výkvy v rámci CN 10 a CN 220190	2 086 616,3	2 629 527,0	2 479 069,2	2 470 731,1	2 230 596,3	2 788 520,6
Podíl vyvezené hmoty v rámci CN 10 a CN 220190 na agrárním vývozu	34,0	36,6	19,7	60,4	69,8	69,9

Zdroj: ČSU + vlastní dopočty

*** předběžný odhad**

Reálná situace je však poněkud odlišná. Běžná analýza kilogramových cen, tak jak ji provádí VÚZE, Č SÚ, MZe nebo MPO, totiž „tak trochu“ selhává a zkresluje. Největší zkreslení představují dvě následující položky (které jsou detailně analyzovány v tabulce č. 21) harmonizovaného systému HS 2 CN 10 „Obiloviny“ a CN 22 „Nápoje a lihoviny“. Zkreslení kilogramových cen jako kvalitativního ukazatele hodnotícího AZO ČR spočívá v následujících skutečnostech:

- Komoditní agregace CN 10 a CN 22 obsahují komodity, které mají svým charakterem velmi nízké kilogramové ceny a které se obchoduje ve velkém množství. Lze tedy očekávat, že vývoz určitého zboží v rámci těchto agregací může velmi významně ovlivnit úroveň kilogramových cen AZO ČR jako celku (Jak je možno vidět z údajů z výše uvedených tabulek č. 20 a 21). Z údajů v tabulkách dokonce vyplývá, že situace českého AZO má zhoršující se charakter:

- a) kilogramové ceny exportu klesají,
- b) roste množství vyvážené hmoty.

Reálná situace je však úplně odlišná a dá se konstatovat, že se vyvíjí ve prospěch českého AZO. Pokud totiž od výsledků českého agrárního zahraničního obchodu odečteme následující tři položky:

- 1) Pšenice (CN100190)
- 2) Ječmen (CN 100300)
- 3) Voda (CN 220190)

zjistíme, že vývoj kvalitativních ukazatelů českého AZO je přesně opačný než to vypadá na základě prosté statistické analýzy zahraničního obchodu (kdy dochází k výpočtu kilogramových cen na základě prostého dělení sumy agrárního exportu v Kč množstvím vyvezené hmoty v kg). Prostý statistický výpočet totiž nezahrnuje fakt, že ČR není nijak významným exportérem obilovin, které vyváží ve velkém množství jen příležitostně, pokud dojde k jejich nadúrodě, což se doposud dělo jen jednou za čas (dle vývoje počasí), protože ČR vykazuje v produkci obilovin soběstačnost cca 97 %. Z toho vyplývá, že vývozy přesahující 500.000 tun jako tomu bylo například v letech 1995, 1999, 2000, 2003, 2005 jsou spíše výjimkou a jde zejména o to prodat na zahraničních trzích přebytek produkce, o který nemají domácí subjekty zájem. Druhá položka exportu, která vedle obilovin velmi výrazně přispívá ke zkreslení zejména hodnotové struktury českého AZO, je komoditní agregace CN 220190 „Vody neslazené, nearomatizované ostatní, led, sníh“. Jedná se o export čisté nezpracované vody, která svým charakterem představuje spíše přírodní surovinu a nemá tedy „podle mého názoru“ být ani zařazována do agrárního zahraničního obchodu, protože se nejedná o produkt potravinářského ani zemědělského sektoru. Jde o přírodní surovinu. Protože je export komoditní agregace CN 220190 metodicky řazen do AZO ČR, je nutno mít na paměti, že export této komoditní agregace má značně zkreslující účinek, jak je zcela patrné z výše uvedených tabulek č. 20 a 21 (vysoký podíl vyvezené hmoty v rámci agregace CN 220190 na celkovém agrárním zahraničním obchodě doprovázený téměř zanedbatelnými kilogramovými cenami této komoditní agregace).

Je nutno podotknout, že podíl výše zmíněné „surové vody“ na exportu od roku 2002 neustále roste. Její podíl na celkové exportované hmotě v rámci AZO přesáhl v roce 2004 hranici 60 % při průměrné kilogramové ceně méně než jeden haléř za kilogram vyvezené vody. Z toho tedy vyplývá, že zkreslení kilogramových cen českého AZO je pak zcela fatální,

jak nám ukazuje pokles kilogramových cen ve výše zpracovaných tabulkách, zejména v tabulce č. 20.

Pokud odečteme od výsledků českého AZO výše zmíněné „hlavní“ distorze, dostaneme se k očištěným kilogramovým cenám agrárního exportu. Detailně jsou znázorněny v tabulce č. 20 z níž pak vyplývají následující zjištění.

Pokud od výsledků AZO odečteme následující komoditní agregace CN 100190, CN 100300 (pšenice, ječmen) a CN 220190 (voda), zjistíme, že agrární export měl v posledních letech (1993 – 2004) stabilní úroveň cca 2 250 000 tun vyvezené hmoty, a že kilogramové ceny agrárního exportu byly v posledních letech rostoucí. V roce 2003 a 2004 dokonce dosáhly hodnot srovnatelných s kilogramovými cenami importů, které odrážejí ceny na vnitřním trhu Evropské unie, jejíž podíl na celkovém českém AZO je cca 90 %. Růst takto očištěných kilogramových cen exportu je velmi potěšující, protože k němu došlo současně s růstem objemů exportů, což jednoznačně ukazuje na rostoucí úroveň přidané hodnoty na exportu agrárních produktů. Z výsledků tedy vyplývá, že dochází ke zlepšení celé struktury českého AZO, a že ačkoliv podíl surovin a polotovarů s nízkou přidanou hodnotou na českém AZO je stále vysoký, tak dochází k nárůstu vývozu zpracovaných produktů.

Z údajů uvedených v tabulkách je rovněž patrný fakt, že kilogramové ceny importu navzdory vstupu České republiky do Evropské unie nerostou a mají stagnující trend. Tento vývojový trend je spojen s vývojem agrárního importu v posledních letech, kdy sice dochází k nárůstu dovozů zpracovaných výrobků s vysokou přidanou hodnotou, ale vedle nich jsou ve velmi vysoké míře dováženy i suroviny a polotovary s nízkou přidanou hodnotou, jež jsou dováženy za účelem zpracování v zemědělských a potravinářských provozech (většinou ve vlastnictví zahraničního kapitálu) lokalizovaných na území České republiky a následně vyváženy do zahraničí.

Pokud se však rozhodneme hodnotit agrární zahraniční obchod České republiky na základě „neočištěných“ údajů a spokojíme se pouze se statistickými hodnotami poskytovanými ČSÚ, dojdeme k následujícím závěrům.

Z analýzy deklarovaných kilogramových cen vývozu a dovozu vyplývá, že průměrné deklarované ceny dováženého agrárního zboží byly vyšší než korespondující ceny vývozní ve

všech sledovaných rocích a rozdíl v jednotlivých letech se pohyboval od 1,2 Kč/kg až do 14,1 Kč/kg, resp. od 8,6 % do 67,1 %.

Závěrem lze konstatovat, že reálné směnné relace AZO ČR v analyzované dekádě vyzněly až na jisté meziroční výkyvy celkově nepříznivě, a že hlavní příčinou dlouhodobě se zhoršující bilance českého AZO je především zcela neracionální vývoj zbožové struktury vývozu, která směřuje směrem k základním surovinám (např. komoditní agregace CN 220190).⁸⁸

⁸⁸ Vološin, J., VÚZE Praha

14. Vývoj agrárního zahraničního obchodu se zeměmi CEFTA a analýza vlivu vstupu ČR do EU na agrární zahraniční obchod se současnými i minulými zeměmi CEFTA

Následující část práce analyzuje vývoj agrárního zahraničního obchodu ČR se zeměmi Středoevropské zóny volného obchodu v letech 1997 – 2003, a dále pak analyzuje vliv vstupu ČR a dalších zemí CEFTA (Maďarsko, Polsko, Slovensko, Slovinsko) do EU na budoucí agrární zahraniční obchod ČR.

Členské země (ať již bývalé, či současné) společenství CEFTA (Polsko, Maďarsko, Slovensko, Česká republika, Rumunsko, Bulharsko, Slovinsko, Chorvatsko) patří mezi naše historicky nejvýznamnější obchodní partnery. Zahraniční obchod - agrární obchod nevyjímaje - se mezi výše zmíněnými zeměmi rozvíjel již od rozpadu Rakouska – Uherska, pokračoval po celou éru komunismu, kdy většina obchodu byla realizována prostřednictvím Rady vzájemné hospodářské pomoci (RVHP) jejímiž členy byly všechny výše zmíněné státy (kromě Slovinska a Chorvatska, které byly součástí bývalé Jugoslávie, která nebyla členem RVHP). Zahraničně obchodní směna mezi ČR a výše jmenovanými zeměmi probíhala a neustále probíhá v různé intenzitě i po pádu komunismu a rozpadu RVHP. Je to právě agrární zahraniční obchod s těmito zeměmi, který velmi výrazně ovlivňuje bilanci českého agrárního zahraničního obchodu. V posledních deseti letech se zahraniční obchod mezi ČR a výše jmenovanými zeměmi rozvíjel zejména prostřednictvím dohody CEFTA. Do budoucna pak lze očekávat, že nyní po rozšíření EU, kdy Polsko, Maďarsko, Slovensko a Slovinsko vstoupily do EU a v brzké době se očekává přijetí Rumunska, Bulharska a Chorvatska, dojde ještě k většímu zintenzivnění vzájemné zahraničně obchodní směny. Analýza agrárního zahraničního obchodu se zeměmi CEFTA je pro ČR velmi důležitá nejen z výše zmíněných historicko-politicko-ekonomických důvodů, ale také proto, že země společenství CEFTA (zejména ty bývalé) představují pro ČR velmi významné obchodní partnery (zejména v oblasti agrárního exportu), neboť ČR uplatňuje velmi významnou část své agrární produkce na trzích těchto zemí. Co se týče importu, pozice zemí CEFTA (zejména Polska a Maďarska) není rovněž zanedbatelná, neboť jejich podíl na celkovém agrárním importu do ČR neustále roste.

Zpracovaná kapitola má za cíl zhodnotit výsledky agrárního zahraničního obchodu ČR se zeměmi CEFTA, a analyzovat vliv vstupu ČR a dalších zemí CEFTA do EU na agrární zahraniční obchod ČR.⁸⁹

Z hlediska struktury analýzy je analýza členěna na dva úseky. V první části jsou hodnoceny dosavadní výsledky agrárního zahraničního obchodu ČR se zeměmi CEFTA v letech 1997 – 2003. Časový horizont 1997 – 2003 je zvolen zcela záměrně a to z důvodu zohlednění vývoje ekonomického cyklu v ČR, neboť v letech 1989 až 1996 probíhaly v ČR výrazné změny spojené s transformací české ekonomiky. Zároveň byl v této době obchod s uskupením CEFTA zkreslován nestandardními vztahy mezi Českou a Slovenskou republikou, jejichž vzájemná obchodní výměna v tomto období byla velmi významně ovlivněna ekonomickými změnami spojenými s rozpadem dříve společného státu. Hodnocení agrárního zahraničního obchodu v analyzovaném období je zaměřeno zejména na analýzu exportu, importu, obratu a salda a v neposlední řadě také na stručnou analýzu politického pozadí utváření zahraničního obchodu se státy CEFTA. Závěrečná část kapitoly je zaměřena na analýzu vlivu vstupu ČR na obchod se stávajícími a zejména bývalými zeměmi společenství CEFTA.

14.1 Analýza AZO ČR se zeměmi CEFTA v letech 1997 – 2003

Země CEFTA patří mezi nejvýznamnější obchodní partnery ČR, jejich podíl na celkovém obratu zahraničního obchodu ČR se pohyboval v roce 2003 kolem cca 15,7 %. Co se týče obratu agrárního zahraničního obchodu ČR byl jejich podíl ještě významnější cca 31,4 %. Podrobně výsledky zahraničního obchodu se zeměmi CEFTA monitorují tabulky č. 22, č. 23 a č. 24.

V letech 1997 – 2003 dle tabulky č. 23, byl podíl členských zemí CEFTA na celkovém českém agrárním vývozu cca 41,2% a na celkovém agrárním dovozu cca 21,6 %. Z podrobné analýzy tabulek č. 23 a č. 24 pak vyplývá, že jak hodnota exportu, tak i hodnota importu měla rostoucí charakter, při rychlejším růstu importu než exportu. Tomuto trendu odpovídá i vývoj salda AZO ČR, které bylo na začátku 90. let vysoce kladné, ale s postupem času se toto

⁸⁹ Kapitola se opírá vedle vlastního výzkumu rovněž o studii s názvem „Analýza agrárního zahraničního obchodu ČR se státy CEFTA“ zpracovanou VÚZE Praha (Vološin, J.)

kladné saldo neustále snižovalo, až v roce 2003 bylo dokonce poprvé v historii obchodování se zeměmi CEFTA záporné, jak nám dokumentuje tabulka č. 24.

Tabulka č. 22 - Podíl zemí CEFTA na celkovém zahraničním obchodě ČR v % (režim volného oběhu zboží)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Vývoz	23,1	20,9	18,1	17,3	17,3	17,1	17,3
Dovoz	13,9	13	12,4	12	11,8	12,2	12,4

Zdroj: VÚZE Praha (www.VUZE.cz - Monitoring AZO)

Tabulka č. 23 - Podíl AZO se státy CEFTA na celkovém AZO ČR v % (režim volného oběhu zboží)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Vývoz	35,1	39,2	40,7	42,2	43,3	43,9	43,7
Dovoz	17,9	19,9	22,1	22,3	21,7	23,4	24,1

Zdroj: VÚZE Praha (www.VUZE.cz - Monitoring AZO)

Tabulka č. 24 – Vývoj AZO ČR se zeměmi CEFTA v letech 1997 - 2003 v mil. Kč (režim volného oběhu zboží)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Vývoz	11740,7	13893,9	13194,8	16379,6	16941,3	16166,4	16981,4
Dovoz	10416,1	11781,6	13042,8	14022,9	14603,3	15571,8	17003,7
Saldo	1324,6	2112,3	152	2356,7	2338	594,6	-22,3
Obrat	22156,8	25675,5	26237,6	30402,5	31544,6	31738,2	33985,1

Zdroj: VÚZE Praha (www.VUZE.cz – Monitoring AZO)

Obecně lze konstatovat, že význam AZO v rámci celkového zahraničního obchodu ČR se státy CEFTA byl vyšší než v obchodu s ostatními zeměmi. Průměrné podílové zastoupení agrárního sektoru na celkovém vývozu a dovozu ČR v letech 1997 – 2003 činilo jen 4,2 % u vývozu a 5,6 % u dovozu, přitom v roce 2003 se jeho odpovídající podíl snížil proti roku 1997 z 5,5 % na 3,5 % u vývozu a u dovozu to bylo z cca 6,9 % na 5,1%, Participace zemědělsko – potravinářských produktů na celkovém vývozu do zemí CEFTA se za sledované sedmileté období pohybovala v rozmezí od 8,3 % do 10,4 % a na celkovém dovozu ze zemí CEFTA od 8,9 % do 11,1 %.⁹⁰

Pokud se týče vývoje obratu AZO se zeměmi CEFTA, je nutné konstatovat následující. V porovnání s největším obchodním partnerem ČR tedy EU, byla úhrnná hodnota obratu AZO v letech 1997 - 2003 nižší o cca 120 mld. Kč (tedy o cca 36 %), avšak jeho růst

⁹⁰ Vološin, J., Analýza agrárního zahraničního obchodu ČR se státy CEFTA, VUZE Praha, Praha 2004, ISBN 80-86671-19-4

byl citelně rychlejší. Obrat celkového AZO se v roce 2003 zvýšil proti roku 1997 přibližně o 25 mld. Kč (tedy o cca 20 %), zatímco obrat se zeměmi CEFTA vzrostl ve stejném období o 11,8 mld. Kč (tedy o cca 53,4 %). Průměrná hodnota vývozu agrárního zboží do zemí CEFTA v letech 1997 – 2003 byla cca 15 mld. Kč, což představuje nárůst oproti jeho hodnotě v roce 1997 o 28,1 %, a jeho průměrný meziroční nárůst byl cca 5,5 %. Průměrná hodnota dovozu, pak dosáhla hodnoty 13,7 mld. Kč, což představuje nárůst oproti roku 1997 cca o 32,3 % a meziroční nárůst v průměru o 6,3 %.⁹¹

14.2 Teritoriální struktura AZO ČR se zeměmi CEFTA

Co se týče teritoriální analýzy agrárního zahraničního obchodu se zeměmi CEFTA viz. tabulka č. 25 a č. 26, dominantní pozici zaujímal Slovensko a Polsko (i když vliv Maďarska také není zanedbatelný). Jak ukazují tabulky č. 25 a č. 26 největší změny v období 1997 – 2003 doznal agrární zahraniční obchod právě se Slovenskem a Polskem. Vývoz na Slovensko vzrostl v roce 2003 oproti průměru let 1997 – 2003 cca o 2,6 % a vývoz do Polska se v roce 2003 zvýšil oproti průměru sledovaného období 1997 – 2003 o cca 12,2 %. Import ze zemí CEFTA meziročně vzrůstal výrazně rychleji než export. V případě Slovenska byl nárůst v roce 2003 cca 23,3 % oproti průměrnému ročnímu importu z let 1997 – 2003 a v případě Polska pak dokonce 33,9 %. Výsledkem výše zmíněných změn v rámci AZO se státy CEFTA bylo výrazné zhoršení výsledků obchodní bilance v rámci analyzovaného období, což vedlo ke zhoršování platební bilance českého AZO se zeměmi CEFTA. Výsledkem tohoto nepříznivého vývoje pak bylo, že v roce 2003 bilance českého AZO se zeměmi CEFTA skončila, poprvé po deseti letech od vzniku samostatné ČR, pasivem v hodnotě 22,3 mil. Kč.

Důvodem zhoršování obchodní bilance se zeměmi CEFTA byly značné meziroční výkyvy v obchodě s jednotlivými státy CEFTA. ČR byla trvale čistým dovozcem agrárního zboží pouze ve vztahu k Maďarsku (průměrný roční schodek činil cca 1,8 mld. Kč ve sledovaném období), přičemž v letech 2000 – 2003 se průměrná roční hodnota dovozu z Maďarska snížila oproti období 1997 - 1999 o cca 480 mil. Kč. V uplynulém období 1997 – 2003 byl, s výjimkou let 1997 a 2000, agrární zahraniční obchod pasivní také s Polskem, kde

⁹¹ **Vološin, J.**, Analýza agrárního zahraničního obchodu ČR se státy CEFTA, VUZE Praha, Praha 2004, ISBN 80-86671-19-4

průměrné roční pasívum činilo 756 mil. Kč. V případě Bulharska, Rumunska, Slovenska a Slovinska měla ČR ve sledovaném období aktivní bilanci.⁹²

Tabulka č. 25 - Podíl jednotlivých zemí CEFTA na agrárním vývozu ČR v letech 1997 – 2003 v % (režim volného oběhu zboží)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Slovensko	67,3	65,6	60,5	52,3	61,7	58,7	54,1
Polsko	19,3	18,9	19,5	32,4	22,4	23,7	22,9
Maďarsko	4,4	4,4	5,1	5,2	5,6	8,2	9,1
Chorvatsko	4,7	2,8	2,1	3,1	3,6	3,3	3,6
Slovinsko	2,3	2,2	8,6	3,2	1,2	1,6	4,3
Rumunsko	1,3	4,8	2,9	3	3,8	2,8	4,4
Bulharsko	0,7	1,4	1,3	0,8	1,6	1,6	1,6

Zdroj: VÚZE Praha (www.VUZE.cz – Monitoring AZO)

Tabulka č. 26 - Podíl jednotlivých zemí CEFTA na agrárním dovozu ČR v letech 1997 – 2003 v % (režim volného oběhu zboží)

	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Slovensko	47,7	47,7	44,2	43,2	44,3	45,1	45,1
Polsko	20,9	26,6	30,5	33,1	34,3	32,1	33,3
Maďarsko	26	21,6	21,4	20,2	17,5	18,5	17
Chorvatsko	2,9	1,7	1,6	1,4	1,5	1,4	1,1
Slovinsko	1,1	1,1	1	0,7	0,6	0,7	0,9
Rumunsko	0,8	0,3	0,4	0,6	0,8	0,9	0,9
Bulharsko	0,7	1	0,9	0,8	1,4	1,3	1,7

Zdroj: VÚZE Praha (www.VUZE.cz – Monitoring AZO)

V důsledku postupně zhoršujících se výsledků obchodní výměny agrárního zboží se zeměmi CEFTA, došlo rovněž ke snížení stupně krytí dovozu vývozem v rámci celkového AZO se zeměmi CEFTA, který ve sledovaném období dosahoval průměrné hodnoty cca 110 %, avšak v posledních dvou letech analyzovaného období klesl na hodnotu pouze 104 % v roce 2002 a 99 % v roce 2003.

⁹² **Vološin, J.**, Analýza agrárního zahraničního obchodu ČR se státy CEFTA, VUZE Praha, Praha 2004, ISBN 80-86671-19-4

14.3 Nejvýznamnější komoditní agregace agrárního zahraničního obchodu se zeměmi CEFTA v letech 1997 – 2003

Agrární zahraniční obchod se zeměmi CEFTA měl ve sledovaném období následující komoditní strukturu, jak nám dokumentují tabulky č. 27 a č. 28.

Komoditní skladba českého agrární vývozu (tabulka č. 27) do zemí CEFTA byla na rozdíl od komoditní struktury vývozu do EU podstatně pestřejší a vyváženější, s převažujícím podílem výrobků s vyšším stupněm přidané hodnoty. To přispívá k větší stabilitě zahraničně obchodní směny, která není tolik citlivá na meziroční výkyvy v produkci, a k výrazně lepším výsledkům zahraničního obchodu. Co se týče agrárního importu (tabulka č. 28), je komoditní skladba zemědělsko – potravinářského zboží ze zemí CEFTA méně vyvážená. Z tabulky jasně vyplývá výrazné kolísání hodnoty importu ve sledovaném období, což nepřispívá k utváření stabilního prostředí mezinárodní směny.⁹³

Tabulka č. 27 - Nejvýznamnější vývozní komodity v rámci AZO ČR se státy CEFTA (režim volného oběhu zboží)

CN	Popis	Podíl %	1997 - 2003 (v mil. Kč)	Index 2003/1997
22	Nápoje a lihoviny	10,1	10241,2	119,7
21	Různé potravinové přípravky	9	9134,2	258,7
19	Přípravky z obilí	8,6	8739,9	128,6
4	Mléko, ml. výrobky, vejce a med	7,8	7951,2	136,1
15	Živočišné a rostlinné tuky a oleje	7,4	7486,3	59,9
11	Mlýnské výrobky, slad a škroby	6,6	6769,2	166,2
18	Kakao a kakaové přípravky	6,5	6606,5	203,3
10	Obiloviny	6,2	6343,6	741,3
20	Přípravky ze zeleniny a ovoce	4,5	4595,5	97,8
12	Olejnata semena a plody	3,9	3996,4	156,8
16	Přípravky z masa, ryb a korýšů	3,8	3840,1	113,9
17	Cukr a cukrovinky	3,5	3521,1	82,2
	Výše zmíněné kapitoly celkem	77,9	79225,2	146,2

Zdroj: VÚZE Praha (Ročenka AZO za rok 2003)

⁹³ Vološin, J., VUZE Praha

Tabulka č. 28 - Nejvýznamnější dovozní komodity v rámci AZO ČR se státy CEFTA

CN	Popis	Podíl %	1997 - 2003 (v mil. Kč)	Index 2003/1997
21	Různé potravinové přípravky	13,4	12738,2	111,8
19	Přípravky z obilí	10,7	10126,5	249,7
7	Zelenina a hlízy	9,7	9214,4	130,7
4	Mléko, ml. výrobky, vejce a med	9,2	8743,6	476,4
18	Kakao a kakaové přípravky	7,2	6853,5	161,8
22	Nápoje a lihoviny	6,6	6246,6	257
20	Přípravky ze zeleniny a ovoce	5,4	5121,2	144,4
24	Tabák a tabákové výrobky	5,3	5046,7	91,3
17	Cukr a cukrovinky	4,6	4337,3	153,2
10	Obiloviny	3,7	3517,7	65,1
15	Živočišné a rostlinné tuky a oleje	3,7	3496,4	285,6
2	Maso a droby	3,2	3041,9	466,5
	Výše zmíněné kapitoly celkem	82,7	78484	174,3

Zdroj: VÚZE Praha (Ročenka AZO za rok 2003)

14.4 Shrnutí výsledků AZO ČR se zeměmi CEFTA a budoucí vývoj AZO s jednotlivými (minulými i současnými) členskými státy CEFTA

Vývoj českého AZO se zeměmi CEFTA v letech 1997 – 2003 nevyzněl pro ČR příznivě. Celková hodnota obratu tohoto obchodu se za uvedené období sice zvyšovala v průměru o 1,3 mld. Kč ročně (cca o 5,8 % ročně), avšak hodnota agrárního dovozu stoupala meziročně rychleji (o 6,3 % ročně) než hodnota vývozu (5,5 % ročně). Daný vývoj měl za následek, že průměrná hodnota naší aktivní bilance AZO se zeměmi CEFTA meziročně klesala v průměru o cca 0,9 %.⁹⁴

Dominantní postavení v rámci AZO ČR se zeměmi CEFTA zaujímaly Slovensko, Polsko a Maďarsko. Právě bilance obchodu s těmito zeměmi rozhodujícím způsobem ovlivnila nepříznivý vývoj celkového salda českého AZO. Celková hodnota aktivní bilance obchodu se Slovenskem v letech 1997 – 2003 činila 19 mld. Kč a snižovala se meziročně v průměru o 1,4 %, průměrná roční hodnota pasivní bilance obchodu s Polskem ve výši 5,2

⁹⁴ **Vološin, J.**, Analýza agrárního zahraničního obchodu ČR se státy CEFTA, VUZE Praha, Praha 2004, ISBN 80-86671-19-4

mld. Kč stoupala ročně o cca 165 mil. Kč. V případě obchodu s Maďarskem, byla bilance agrárního zahraničního obchodu vždy výrazně záporná s výší průměrného ročního pasiva cca 1,8 mld. Kč.⁹⁵

Komoditní struktura českého agrárního vývozu do současných i minulých zemí CEFTA je, na rozdíl od komoditní skladby vývozu do EU, podstatně pestřejší a vyváženější, s převažujícím podílem výrobků vyšších stupňů zpracování. Na druhé straně, v rámci méně vyvážené komoditní skladby dovozu oproti vývozu v rámci AZO se zeměmi CEFTA, hodnoty dovozu jednotlivých komodit meziročně kolísaly. Negativní vliv na český AZO se zeměmi CEFTA měly zejména proměnlivost jeho komoditní struktury, značné výkyvy v produkci a tedy v nabídce jednotlivých zemědělských produktů, dále vývoj cen a situace na domácím a zahraničním trhu.⁹⁶

V posledních letech bylo fungování CEFTA do značné míry ovlivněno chystaným vstupem většiny členských zemí CEFTA (ČR, Polsko, Maďarsko, Slovensko, Slovinsko) do EU. To se projevilo zejména ve zpomalení tempa liberalizace AZO, neboť jednotlivé členské státy již byly v závěrečné fázi vstupu do EU, a prohlubování spolupráce v rámci CEFTA věnovaly pouze minimální pozornost. Vývoz ČR před vstupem do EU se orientoval převážně na posílení pozice zpracovatelského průmyslu a na vývoz hotových nebo tradičně vyráběných komodit s komparativními výhodami. V tomto směru bylo také zaměřeno úsilí na prohlubování liberalizace AZO s jednotlivými členskými zeměmi CEFTA. Liberalizace vzájemného obchodu přinášela často také potíže na domácím trhu. Hlavní producentské členské země CEFTA mají, až na malé výjimky, podobnou strukturu výroby, a proto rozhodující roli zde hrála rozdílná úroveň nákladů na zemědělskou produkci a ceny.

Co se týče nynějšího vývoje českého AZO se zeměmi CEFTA (bývalými i současnými) v rámci EU, lze očekávat reálné zhoršení pozic agrárního sektoru ČR vůči uvedeným zemím. AZO se stávajícími členy CEFTA (Bulharskem, Rumunskem a Chorvatskem) nikdy nepředstavoval nijak významnou položku v rámci AZO ČR a vlivem uplatňované společné obchodní politiky EU vůči „třetím zemím“ se dá očekávat reálné snížení jeho hodnoty. Opačný trend růstu hodnoty AZO se dá očekávat v případě minulých

⁹⁵ **Vološin, J.**, Analýza agrárního zahraničního obchodu ČR se státy CEFTA, VUZE Praha, Praha 2004, ISBN 80-86671-19-4

⁹⁶ **Vološin, J.**, Analýza agrárního zahraničního obchodu ČR se státy CEFTA, VUZE Praha, Praha 2004, ISBN 80-86671-19-4

členů CEFTA (Polska, Maďarska, Slovenska a Slovinska), neboť vlivem volného pohybu zboží a služeb v rámci EU bude trh ČR vystaven většímu importnímu tlaku, než tomu bylo v minulosti, kdy AZO v rámci CEFTA byl omezen cly, přírážkami a kvótami. ČR jakožto člen EU nyní také může do těchto zemí vyvážet své zboží bez omezení. Nyní po vstupu všech zmíněných zemí do EU dochází k tomu, že mnohdy levnější produkce z těchto zemí, jejíž import na trh ČR byl do 1. 5. 2004 omezen, má volný přístup na vnitřní trh ČR. Dá se předpokládat, že příliv agrárních produktů zejména z Polska, Maďarska a Slovenska, bude mít za následek zhoršení bilance AZO s těmito zeměmi.

Z hlediska budoucího vývoje EU lze očekávat, že po dalším (již politicky i ekonomicky připravovaném) rozšíření EU o Rumunsko, Bulharsko a Chorvatsko, CEFTA zanikne, a zhruba 90 – 95 % obratu AZO ČR se bude realizovat v rámci EU. V predikci změn AZO v souvislosti s postupným vstupem všech členských zemí CEFTA do EU se předpokládá, že náš agrární vývoz do zmíněných zemí bude stoupat (dle odhadu VÚZE o cca 4,7 % ročně). Vedle exportu však bude stoupat i dovoz. Tempo růstu dovozu bude pravděpodobně výrazněji rychlejší než tempo růstu vývozu (odhad meziročního tempa růstu dovozu dle VÚZE je cca 8,5 %).

Z hlediska změn v komoditní struktuře AZO se největší zvýšení očekává u vývozu obilovin, nápojů, mlýnských výrobků, olejnatých semen a různých potravinářských přípravků. U dovozu se očekávají změny zejména u masa a masných výrobků, zeleniny, nápojů, krmiv, přípravků z obilí, mlékárenských výrobků, olejnatých semen, živých rostlin a květinářských výrobků. Z predikce změn českého agrárního vývozu a dovozu (v důsledku vstupu ČR a dalších zemí CEFTA do EU) vyplývá, že se schodek platební bilance ve vztahu k analyzovaným zemím pravděpodobně prohloubí a současně dojde k poklesu stupně krytí agrárního dovozu vývozem. Hodnota jednotlivých změn je však v dnešních podmínkách jen obtížně odhadnutelná.⁹⁷

⁹⁷ Vološin, J., Analýza agrárního zahraničního obchodu ČR se státy CEFTA, VUZE Praha, Praha 2004, ISBN 80-86671-19-4

15. Potravinářský průmysl a agrární zahraniční obchod se zpracovanými produkty potravinářského průmyslu

Vzhledem k mimořádné důležitosti zpracovaných zemědělských výrobků pro EU i Českou republiku, jako zemi s rozvinutým zpracovatelským průmyslem v oblasti potravin, je následující kapitola věnována stručnému seznámení se základními informacemi o potravinářském průmyslu a obchodu s jeho produkty, které představují do budoucna rozhodující součást agrárního zahraničního obchodu ČR. Pokud nemá mít saldo agrárního zahraničního obchodu ČR trvale zhoršující se tendenci, a pokud je v zájmu České republiky snížit podíl záporného salda agrárního zahraničního obchodu na celkovém saldu zahraničního obchodu (podíl záporného salda AZO na záporném saldu celkového ZO ČR byl v roce 2004 cca přes 80 %), je více než zapotřebí, aby právě zpracované produkty potravinářského průmyslu s vysokou přidanou hodnotou zaujaly výsadní postavení v rámci českého agrárního exportu a nahradily exporty produktů (často nezpracovaných nebo jen s minimální úrovní zpracování) s nízkou úrovní přidané hodnoty. Jsou to právě zpracované produkty potravinářského průmyslu, kde může ČR uplatnit svou tradici, zkušenosti a kreativní přístup, protože se jedná o výrobky s vysokým stupněm přidané hodnoty a tedy výrobky, kde může uspět malá země s vysoce erudovaným lidským potenciálem.

15.1 Charakteristika odvětví potravinářství

Potravinářský sektor, představuje jedno z tradičních odvětví českého zpracovatelského průmyslu, které produkuje v posledních letech stále širší - druhový, jakostní i váhový sortiment potravin a nápojů. Tento sortiment se s využitím distribučních sítí dostává na domácí trh a v konečné fázi ke spotřebiteli. Menší část potravinářské produkce nachází uplatnění na zahraničních trzích. Vzhledem k tomu, že potravinářský a tabákový průmysl patří mezi tradiční odvětví, nebyl od počátku devadesátých let dostatečně chráněn před zahraniční konkurencí ani plošně podporován. Jeho dominantní pozice v rámci zpracovatelského průmyslu má tedy trvale klesající trend.⁹⁸

⁹⁸ Potravinářská komora České republiky (informační bulletin)

Charakter finální produkce, která je konzumována všemi cílovými skupinami spotřebitelů, předurčuje technologické postupy, které musí odpovídat přísným národním, evropským i světovým standardům, zajišťujícím zdravotní nezávadnost, jakost potravin a další požadavky (welfare zvířat, ochranu životního prostředí aj.). Těchto standardů je třeba dbát ve všech článcích potravinového řetězce, při výrobě zemědělských surovin, při různých technologiích jejich zpracování i v distribuci, a to ve všech fázích výrobního procesu včetně skladování i uvádění do oběhu.⁹⁹

Vzhledem k tomu, že sortiment potravin a nápojů musí uspokojovat různé výživové, ale i další požadavky spotřebitelů, je sektor široce oborově a výrobkově strukturován na:

- výrobu masa a masných výrobků,
- zpracování ryb a rybích výrobků,
- zpracování ovoce, zeleniny a brambor,
- výrobu rostlinných a živočišných olejů a tuků,
- úpravu a zpracování mléka,
- výrobu mlýnských a škrobářenských výrobků,
- výrobu hotových krmiv,
- výrobu ostatních potravinářských výrobků, v
- výroba nápojů,
- výroba tabákových výrobků (podíl na obchodě s potravinářskými produkty cca 6-9 %)

15.2 Vliv vstupu České republiky do Evropské unie na české potravinářství

Vstupem do Evropské unie se Česká republika připojila ke společenství zemí jejichž potravinářský průmysl (EU 15) produkuje zboží v hodnotě cca 600 - 700 miliard EURO ročně (údaj za rok 2003). To dělá z Evropské unie největšího výrobce potravin na světě. Je tedy krátkozraké se domnívat, že nyní po vstupu České republiky do EU zůstane všechno tak jako dříve. Je téměř jisté, že na náš trh bude ještě více ovlivněn přílivem potravin (již se tomu tak děje) ze stávajících (EU-25), ale i současných kandidátských zemí EU (Bulharsko, Rumunsko, Turecko), což sice bude znamenat rozšířenou nabídku potravinářských výrobků,

⁹⁹ Potravinářská komora České republiky (informační bulletin)

ale i konkurenci pro domácí producenty potravin. Rovněž se ČR těžko ubrání tomu, aby cena všech potravin zůstala stále stejná. Na druhé straně začlenění do evropských struktur přineslo České republice, a zejména domácím spotřebitelům, vyšší bezpečnost a kvalitu potravin, protože právě ta je v poslední době skutečně dominantním zájmem občanů v celé Evropě (nebezpečí hrozící z šíření BSE, ptačí chřipky atd.) , a nejínak je tomu i u nás.

Obečným problémem, kterému čelí výrobci potravin v celé Evropské unii (včetně ČR) je, že zpracovatelé v EU musí za suroviny platit často vyšší ceny než jsou ceny světové (příkladem je například cena cukru, která je na vnitřním trhu EU 3 x vyšší než je cena světová), což snižuje jejich konkurenceschopnost v porovnání s ostatními světovými producenty potravin. Výrobci potravin v České republice doposud mají nákladovou výhodu v porovnání se zpracovateli v EU 15, která je dána nižší cenou jednotky práce v ČR, nižšími cenami služeb a dalších vstupů. Tato výhoda má pouze dočasný charakter a s postupem času se bude zákonitě vytrácet (ceny na vnitřním trhu ČR se postupně přibližují k průměrným evropským cenám – například růst ceny paliv, energie, vody atd.). Z toho vyplývá, že v horizontu příštích cca 10 let budou muset čelit stejným problémům jako zpracovatelé v zemích EU 15 a navíc budou muset vyřešit určité problémy, které jsou typické pro ekonomiku České republiky (např. nízká produktivita práce – dle poslední statistiky zpracované v rámci EU 25 má Česká republika jedny z nejhorších výsledků co se týče produktivity práce na jednoho pracovníka).

Za účelem kompenzace spojené s nevýhodou vyšších cen surovin na vnitřním unijním trhu byl ustanoven v rámci obchodních mechanismů zvláštní systém pro zpracované zemědělské výrobky (tzv. non annex I.), který je postaven na celní ochraně vnitřního trhu a na zajištění odpovídající platby za zboží prostřednictvím vývozních subvencí. Platba vývozních subvencí vychází z plateb na základní produkty (zahrnuté do Annex I) jako je mléko, mléčné produkty, cukr, obiloviny, rýže a vejce, které jsou užity pro výrobu zpracovaných zemědělských výrobků. Na obsahu těchto základních produktů ve zpracovaných výrobcích závisí také výše poskytovaných vývozních subvencí. Je však nutno podotknout, že EU je v oblasti exportních subvencí na zpracované zemědělské výrobky vázána závazkem vůči WTO.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Potravinářská komora České republiky (informační bulletin)

15.3 Vývoj nabídky potravin

Vstupem ČR do Evropské unie došlo, stejně jako v kterékoli jiné oblasti trhu, k rozšíření nabídky potravin. Bezprostředně po vstupu došlo k rozšíření zahraniční nabídky, především o takové produkty, jejichž dovoz byl oproti předchozímu stavu, před vstupem ČR do EU, cenově výhodnější. Nelze ovšem opomenout fakt, že již v době před samotným vstupem ČR do EU, bylo na českém trhu možno koupit prakticky veškeré typy a druhy zahraničního zboží, neboť trh s potravinami byl v průběhu přístupových jednání, která vedla ČR se zeměmi EU, velmi široce liberalizován (např. dohodami „double profit“ a „double zero“).

Nyní po vstupu ČR do EU lze očekávat vzestup nabídky potravin tuzemského původu, především tzv. regionálních specialit. Nárůst nabídky těchto potravin by měl být důsledkem působení Marketingové agentury, jejíž činnost připravuje ve spolupráci s nevládními organizacemi Ministerstvo zemědělství ČR a jejímž smyslem je osvěta spotřebitele a pozitivní propagace domácí produkce.

Změny v nabídce potravin může ovlivnit změna stravovacích návyků, což je hledisko, které má ve svých rukou především spotřebitel. Otevření hranic a již zmíněný výrazný nárůst zahraniční nabídky potravin spolu s nárůstem informovanosti o kvalitě a složení produktů a zvýšený zájem spotřebitelů o vlastní zdraví, výrazně promluvilo do některých zásadních stravovacích zvyklostí. Některé z nových trendů jsou přitom podle odborníků trvalého charakteru (zvyšující se spotřeba zeleniny, ovoce, drůbežího masa a ryb) a budou dále pokračovat. Jinde je ale prostor pro rozšíření již vyčerpaný a nebo je z různých důvodů návrat k dřívějšímu nebo žádoucímu stavu značně zpomalen - hovězí maso, mléko.¹⁰¹

Dalším trendem, na který musejí domácí producenti potravin reagovat, je stále větší důraz ne na druh, ale na formu konzumovaných potravin. Analýzy i samotná praxe ve vyspělých zemích předpokládají především dynamický rozvoj všech forem stravování mimo domov a v případě domácí přípravy potravin výrazné zvýšení podílu přípravy pokrmů z polotovarů. Smyslem všech uvedených trendů je přitom zejména ušetřit čas, který pak může být využit ve prospěch zájmových a společenských aktivit. Ani zde nezůstává tuzemská potravinářská výroba stranou a v obchodech se můžeme setkat s vakuově balenou

¹⁰¹ Potravinářská komora České republiky (informační bulletin)

naporcovanou drůbeží či přímo ochucenými porcemi masa a řada hotových jídel se prodává rovněž ve zmrazeném stavu.¹⁰²

Obecně lze konstatovat, že z provedených analýz o vývoji českého agrárního a potravinářského trhu vyplývají následující zjištění:

- Členství v EU je spojeno s nárůstem importu zejména zpracovaných potravin s vysokou přidanou hodnotou a dále s nárůstem dovozů zejména nekompetitivních surovin agrárního charakteru, které jsou určeny k dalšímu zpracování prostřednictvím potravinářského průmyslu, který si udržuje své pozice v rámci národního hospodářství zejména vlivem rozsáhlých zahraničních investic.
- Co se týče obavy z postupného vytěsnění domácích produktů produkty ze zemí EU 15 lze konstatovat následující. Již před vstupem ČR do EU, se ze zemí EU a CEFTA do ČR dovážely potraviny, v mnoha případech, prostřednictvím tuzemských společností, které jsou ve vlastnictví nadnárodních potravinářských a obchodních společností. Proto se dá očekávat, že by nemělo dojít k výraznějšímu nárůstu podílu potravin, zejména ze zemí EU 15, na celkové spotřebě. Větší obavy však lze mít v případě nových členských států (Polsko, Maďarsko, Slovensko) a to především z pohledu lepší cenové nabídky.
- Český spotřebitel je stejně jako spotřebitel v jiných zemích poměrně konzervativní a jen velmi pozvolna mění stravovací návyky. Kdyby mu bylo nabídnuto zcela jiné potravinářské zboží, než na jaké je zvyklý, patrně by jej nekupoval.¹⁰³
- Transport potravin, především potravin rychle podléhajících zkáze, má svá zdravotní rizika a snižuje se tím doba možnosti jejich prodeje. Dovoz takových výrobků se proto často nevyplácí. Dalším problémem jsou náklady na přepravu - pokud jsou příliš vysoké, může být dovážena produkce dražší než tuzemské produkty stejné kategorie. Poptávka po takovém zboží je tak logicky výrazně nižší.

Ačkoliv český potravinářský průmysl nepatří k nejvýznamnějším složkám národního hospodářství, jeho pozice není zanedbatelná. Ovlivňuje vnitřní sociální, ekonomické a environmentální prostředí České republiky a jeho existence je nutná zejména proto, aby nedošlo k pádu české zemědělské výroby. Na český trh by náhradou za tuzemské potraviny

¹⁰² Potravinářská komora České republiky (informační bulletin)

¹⁰³ Potravinářská komora České republiky (informační bulletin)

bylo importováno zboží, zejména z ostatních členských států EU, mnohdy za podstatně vyšší cenu. To by v konečné fázi mělo i negativní vliv na vývoj platební bilance zahraničního obchodu ČR.

15.4 Český zahraniční obchod s potravinářskými produkty

I když se zdá, že v obchodech je velký počet dovážených potravin, podíl importovaných potravin na domácí spotřebě není nijak kritický. V současné době činí podíl dovážených potravin na tuzemské spotřebě deset až dvacet procent. Hlavním důvodem této situace je, že většina konzumovaných potravinářských produktů je produkována na našem území ačkoliv prakticky všechny naše rozhodující potravinářské podniky jsou součástí celosvětových sítí potravinářských koncernů (Nestlé, Danone, Unilever atd.). Důvodem, proč se nezhoršují výsledky české ekonomiky a salda zahraničního obchodu, je že výrobní závody jsou trvale umístěné na území ČR a většina primárních surovin potřebných k výrobě finalizovaných i semifinalizovaných potravinářských produktů je nakupována od tuzemských zemědělců.

Nejvíce se dováží takové potraviny, které není ČR ve svých klimatických podmínkách schopna vyprodukovat (jižní ovoce a zelenina, sója, rýže atd.). V případě naprosté většiny základních potravin je spotřebitel v ČR zásobován domácí produkcí.

Vzhledem k tomu, že český spotřebitel je ve svých návycích poměrně konzervativní a jeho stravovací návyky se mění pouze zvolna, lze předpokládat, že i po otevření trhu bude kupovat to, co zná a na co je zvyklý. Do budoucna lze samozřejmě očekávat, že dojde k jistým změnám ve spotřebě, ty však budou probíhat zejména v souvislosti se změnami stravovacích návyků ve společnosti (orientace na zdravou výživu) a s postupnou orientací domácích spotřebitelů na produkty ekologického zemědělství jak je tomu v případě spotřebitelů v zemích EU-15.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Potravinářská komora České republiky (informační leták)

Výhody a nevýhody členství v EU pro české potravinářství

Shrneme-li si ve stručnosti předchozí informace, můžeme snadno identifikovat výhody a nevýhody členství České republiky v Evropské unii.

Výhody:

- Pro domácí produkci se otevřel chráněný trh EU a došlo k zvýšení možností odbytu našich potravin jak v zemích EU, tak i v zemích s nimiž má EU uzavřené smlouvy umožňující navázání vzájemných obchodních vztahů.
- Domácí potravinářská produkce se může opřít o vysokou bezpečnost a kvalitu - v ČR nebyl zaznamenán žádný plošný problém typu nemoci šílených krav, dioxinů nebo nedávné drůbeží chřipky.
- Domácí potravinářské podniky pracují již v současné době se srovnatelnými náklady i s nižší cenou pracovní síly a z toho pramení i obvykle nižší cena domácích produktů na našem trhu.
- Větší ochrana společného trhu před produkcí ze „třetích zemí“.
- Stejná subvenční podpora vývozu potravinářských výrobků do „třetích zemí“ jako v ostatních členských zemích EU.

Nevýhody:

- Pozvolné zdražování potravin. Zároveň s tím však rostou také mzdy, takže výsledný efekt zdražení není tak velký.
- Některé potravinářské společnosti musely kvůli vstupu ČR do EU ukončit svoji činnost, zejména kvůli nesplnění hygienických, potravinářských či veterinárních norem EU. *Další podniky musely, v období před vstupem ČR do EU, výrazně omezit výrobní kapacitu, aby mohly být zařazeny do skupiny tzv. malých výrobců, kteří mohou produkovat pouze pro regionální trh a platí pro ně poněkud měkčí legislativa.*¹⁰⁵
- Na český trh míří kromě produkce ze států EU-15, která na trhu již běžně byla v období před vstupem ČR do EU, i potravinářská produkce z nových členských zemí EU. Ty mají v porovnání s Českou republikou stejné výhody v nižších nebo srovnatelných výrobních nákladech a nižší ceně pracovní síly. Podobně jako proti výrobkům ze zemí EU-15 se lze těmto dovozům bránit pouze masivní propagací

¹⁰⁵ VÚZE Praha

domácí produkce, zkvalitněním domácích produktů a orientací českého zákazníka na produkty domácího původu.

15.5 Budoucnost českého potravinářského sektoru a zahraničního obchodu s jeho produkty v rámci Evropské unie

Vstup do EU nehrozil objem domácí potravinářské výroby, ačkoliv je pravda, že některé neefektivní potravinářské podniky nesou vstup do EU velmi těžce. Lze předpokládat, že zejména v případě větších potravinářských podniků dojde k určité koncentraci. Uvolněné kapacity však zaplní výroba specifických druhů potravin a regionálních a místních specialit.

Evropská unie nabízí našemu zemědělství a potravinářství řadu možností a příležitostí. Producentům se otevřel společný evropský trh, získali stejné subvence pro vývoz potravin do „třetích zemí“ jako jejich kolegové z EU-15 a vstup na trhy v dalších zemích záleží hlavně na jejich iniciativě a zvládnutém marketingu. Právě dobrá úroveň marketingu je v zahraničním obchodě klíčovým faktorem, který mnohdy ve vyrovnaném konkurenčním prostředí unijního trhu rozhoduje o úspěchu, či neúspěchu (tedy o tom zda se dané zboží podaří udat na zahraničním trhu, či nikoliv). *Nositelem propagace jsou však v ČR především nadnárodní firmy. Tuzemské potravinářství potřebuje především propagaci specifické, regionální a často i doplňkové produkce drobných a středních firem, neboť právě zde základní obrana proti zahraničnímu a dobře propagovanému zboží chybí.*¹⁰⁶ Přítomnost celé řady zahraničních subjektů (jejich majetková účast) ve většině významných tuzemských potravinářských subjektů, představuje velmi pozitivní jev, neboť tuzemské podniky budou moci využít nadnárodních sítí mateřských podniků k expanzi na světové trhy.

Z vývoje zahraničního obchodu, zejména po roce 2004, lze usuzovat i budoucí vzestupný trend konkurenceschopnosti potravinářského odvětví. Tento trend lze doložit rychlejším tempem exportu do EU. Je však třeba podotknout, že se zatím nepodařilo dosáhnout úrovně stejné produktivity práce nejvyspělejších sousedních zemí (Německo, Rakousko). Co se týče vývoje výsledků zahraničního obchodu s potravinářskými produkty lze na základě analýz očekávat postupnou stabilizaci spotřeby na domácím trhu a tím pádem i stabilizaci úrovně importu, který se postupně ustálí na určité úrovni (to je dáno specifickým

¹⁰⁶ Potravinářská komora České republiky (informační bulletin)

charakterem potravinářského průmyslu, kde platí teorie postavená na základě 1. Tornquistovy funkce). Trend postupné stabilizace spotřeby potravin dokumentují následující tabulky (viz příloha č. 3). Z tabulek vyplývá, že nejen v případě ČR, ale i v případě dalších středoevropských zemí dojde ve střednědobém horizontu cca pěti – sedmi let ke stabilizaci spotřeby na určité úrovni. V případě ČR se bude spotřeba potravin pohybovat kolem hodnoty 18 miliard USD ročně. To, že se očekává ve střednědobém horizontu stabilizace spotřeby je pak dokumentováno na příkladu čtyř velmi frekventovaných skupin komodit (maso, ovoce a zelenina, mléko). Z tabulek je zřetelně vidět, že spotřeba jednotlivých komodit se začne stabilizovat na určité úrovni, což je dáno omezenou schopností domácích spotřebitelů konzumovat potraviny, neboť každý člověk je schopen zkonzumovat pouze limitované množství potravy.

Do budoucna spotřebitelé mohou očekávat širší výběr z potravinářské produkce, stále se zvyšující bezpečnost a kvalitu potravin, více informací o potravinách a jejich rizicích i zlepšení úrovně stravovacích provozů díky přísnějším normám EU.¹⁰⁷ Pokud by Česká republika zůstala osamoceným ostrůvkem mimo EU, bylo by pro ni velmi složité soutěžit v obchodě s potravinářskými výrobky s tak ekonomicky silným sousedem, kterým je Evropská unie. Rázem by se stala tzv. „třetí zemí“, do které by vyvážely členové EU, včetně nově připojených zemí, své zemědělské a potravinářské produkty. Proti silně dotovaným dovozům se dost dobře nelze bránit donekonečna. Po zvážení všech pozitiv i negativ spojených se vstupem vše nasvědčuje tomu, že rozhodnutí vstoupit do Evropské unie bylo správné, neboť České republice bude lépe uvnitř silné Evropské unie než mimo ni.

Předcházející analýzu vývoje českého potravinářského průmyslu a jeho podílu na zahraničním obchodě ČR, lze shrnout následujícím komentářem (komentář doplněn stanovisky Potravinářské komory České republiky):

Vstup ČR do EU spolu s dalšími kandidátskými zeměmi se odrazil ve změně tržních podmínek. Na trhu vstupů získal potravinářský průmysl tím, že získal možnost v širší míře využívat i zahraniční suroviny, které mohou tuzemským konkurovat kvalitou či cenou. Určitá omezení produkce nastala pouze v oborech vázaných na výrobní kvóty (škrob, cukr, mléko).

¹⁰⁷ Potravinářská komora České republiky (informační bulletin)

Na druhé straně se potravinářským firmám rozšířila možnost uplatnit své výrobky na jednotném trhu EU. Hlavní opatření zemědělské politiky se soustřeďují na zpřísňování standardů výroby vztažených k bezpečnosti potravin a životnímu prostředí. Obecně lze očekávat, že část potravinářských podniků se v průběhu příštích let nevyrovná se změnou tržních podmínek a s náročnými podmínkami danými zejména standardy bezpečnosti potravin a bude nucena trh opustit. Nejohroženější skupinou budou zřejmě malé a střední podniky. Lze však také předpokládat, že konkurenceschopné podniky převezmou část výroby za zaniklé firmy. Strukturální změny nenastanou pouze v počtu firem, ale i v oborové skladbě. K dalšímu zvýšení produkce oboru může přispět diversifikace výroby k nepotravinářskému využití. To se týká i zpracování obilovin na biologická paliva atd. Pozitivním faktorem v potravinářském odvětví je i relativně významná kapitálová účast zahraničních firem. V následujícím období lze dále očekávat další konsolidaci potravinářského sektoru a silný konkurenční tlak podniků z okolních zemí EU, zejména pak z Německa, Rakouska, Polska, Slovenska a Maďarska.

16. Budoucí vývoj českého agrárního zahraničního obchodu v rámci Evropské unie

16.1 Analýza agrárního zahraničního obchodu Švédska, Finska a Rakouska

Pokud se budeme zabývat otázkou budoucího vývoje AZO ČR, můžeme orientačně využít analýzu AZO států, které do EU vstoupily v rámci předposlední vlny rozšíření v roce 1995. Z uvedeného tedy vyplývá, že analyzovány budou následující tři státy: Rakousko, Finsko a Švédsko.

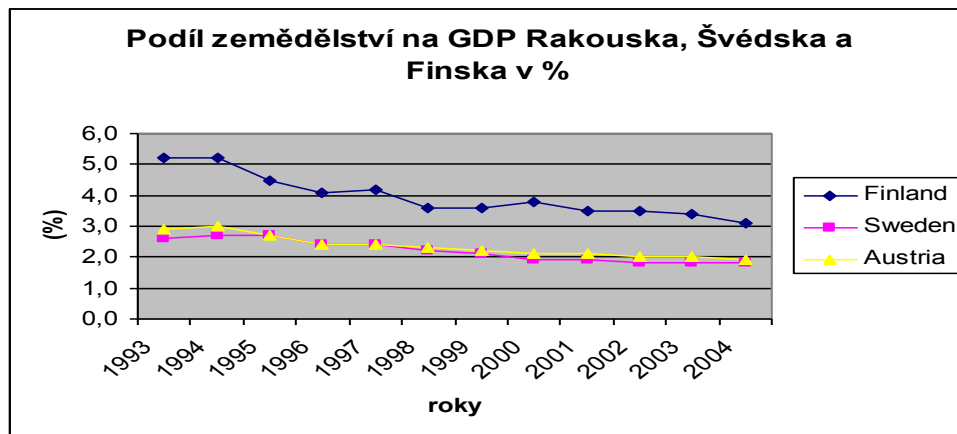
Na první pohled je již vidět, že vzhledem ke svému geografickému, klimatickému a ekonomickému charakteru tyto země nejsou příliš vhodné pro srovnávání zemědělství s ČR. To však není z hlediska hlavního účelu analýzy tak důležité. Nejdůležitější pro analýzu je, že žádná z uvedených zemí nebyla, a ani nemohla být, před svým vstupem do EU významným hráčem na agrárních trzích a že velikost a struktura produkce a spotřeby (nabídky a poptávky) potravin nijak významně nepřevyšuje podmínky v ČR. Podmínky jsou srovnatelné zejména v oblasti spotřeby potravin, počtu obyvatelstva a podobné struktury tak zvaného nekompetitivního zboží. Rovněž podíl a vývojový trend zemědělství, z hlediska hrubého domácího produktu jednotlivých zemí, je na podobné úrovni jako v ČR (podíl zemědělství na HDP cca 4 %) jak dokumentuje tabulka č. 29 spolu s grafem č. 33.

Tabulka č. 29– Podíl zemědělství na HDP Švédska, Rakouska a Finska v %

	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Průměr
Finsko	5,2	5,2	4,5	4,1	4,2	3,6	3,6	3,8	3,5	3,5	3,4	3,1	4,0
Švédsko	2,6	2,7	2,7	2,4	2,4	2,2	2,1	1,9	1,9	1,8	1,8	1,8	2,2
Rakousko	2,9	3,0	2,7	2,4	2,4	2,3	2,2	2,1	2,1	2,0	2,0	1,9	2,3

Zdroj: Eurostat

Graf č. 33 – Podíl zemědělství na HDP Rakouska, Švédska a Finska v %

Zdroj: Eurostat

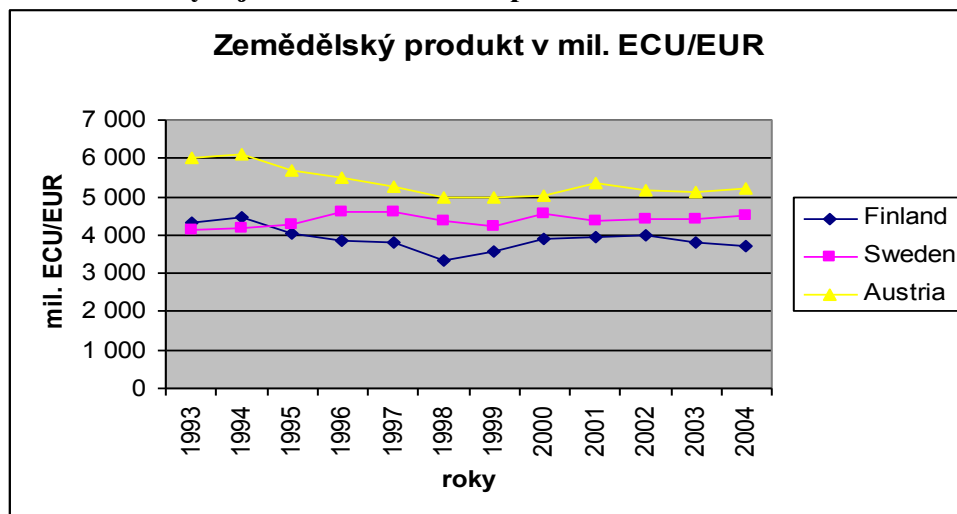
Trend vývoje hrubé zemědělské produkce v analyzovaných zemích je rovněž podobný vývojovému trendu v České republice (v roce 2004 přibližně 4 mld. EUR). Je zde patrný postupný a trvalý pokles hodnoty celkové hrubé zemědělské produkce jak ukazuje tabulka č. 30 spolu s grafem č. 34. Zejména pak trend poklesu hodnoty hrubé zemědělské produkce je srovnatelný s vývojem v ČR.

Tabulka č. 30 – Hrubá zemědělská produkce mil. ECU/EUR

Hrubá zemědělská produkce mil. ECU/EUR	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	Průměr
Finsko	4 325	4 456	4 040	3 832	3 821	3 351	3 552	3 884	3 949	3 989	3 825	3 732	3 896
Švédsko	4 147	4 189	4 257	4 625	4 584	4 387	4 231	4 576	4 384	4 395	4 432	4 490	4 391
Rakousko	6 021	6 098	5 690	5 479	5 254	4 999	4 972	5 045	5 368	5 174	5 135	5 226	5 372

Zdroj: Eurostat

Graf č. 34 – Vývoj hrubé zemědělské produkce v mil. ECU/EUR

Zdroj: Eurostat

Hlavním cílem analýzy je zhodnotit postavení nikoliv zemědělského sektoru, ale AZO v těchto zemích. Hodnocení se soustředí na analýzu hodnoty, množství a struktury AZO těchto zemí před vstupem do EU a dále na hodnocení výsledků AZO po jejich vstupu do EU. Cílem je zjistit, jaký vliv měl vstup do EU na charakter AZO těchto zemí, a porovnat současný stav AZO (po vstupu do EU) s očekáváními budoucího možného vývoje, která byla prognózována před vstupem výše zmíněných tří zemí do EU.

Význam zmíněné analýzy spočívá zejména v tom, že zde existuje možnost odhadnout budoucí vývoj AZO ČR na základě zkušeností z vývoje AZO ve Švédsku, Finsku a Rakousku. Jde zejména o to, že v případě ČR je zatím zcela nemožné, nebo téměř zcela nemožné (protože je to zatím na hranici hypotéz) odhadnout jaký vliv má vstup ČR do EU na AZO ČR (na jeho strukturu a hodnotu). Lze se však, alespoň orientačně, podívat jak se vstup do EU odrazil na výsledcích AZO jiných, svou velikostí a strukturou podobných zemí. Velkou výhodou analýzy Rakouska, Švédska a Finska je zejména to, že v případě těchto tří zemí existují údaje o AZO před vstupem do EU a v okamžiku vstupu do EU. Dále je možné sledovat jak se jejich AZO obchod vyvíjel během prvních deseti let jejich členství v EU, což je relativně dostatečná doba, aby se v rámci analýzy podařilo přejít z počáteční fáze plné „zmatků a výkyvů“ spojených s restrukturalizací sektoru po vstupu do EU do fáze stabilizace, kdy zejména hodnota a struktura AZO nabyla již jasných hranic a tudíž lze definitivně hodnotit vliv vstupu těchto zemí do EU na výsledky jejich AZO.

Analýza dále umožní konfrontovat dnešní pozici AZO těchto zemí s očekáváními, která se týkala budoucího možného vývoje AZO těchto zemí po vstupu do EU. Právě toto srovnání může být velice zajímavé, protože v mnoha ohledech se potvrdilo, že očekávání a skutečnost jsou dvě naprosto odlišné věci. Právě výsledky spojené s touto analýzou mohou být velmi užitečné pro odhadnutí budoucího směru vývoje AZO ČR.

Odhad budoucího možného vývoje AZO ČR založený na základě vývoje AZO Švédska, Finska a Rakouska a jejich zkušeností s vlivem EU, Celní unie, Společné zemědělské politiky a dalších faktorů spojených se členstvím v EU/ES, může napomoci k odhalení budoucího vývoje exportu a importu, jejich struktury (teritoriální i komoditní) a množství. Velkou výhodou v tomto směru poskytuje zejména to, že tyto země nejsou členy EU nijak dlouhou dobu a před jejich vstupem do EU jejich kooperace se státy ES, byla na podobné úrovni jako v případě ČR. Právě analýzou výsledků AZO těchto zemí založenou na

analýze jejich desetiletých zkušeností s AZO v rámci EU a vlivu členství v EU i faktorů s tím spojených na výsledky AZO, můžeme získat představu o budoucím možném vývoji AZO ČR.

V případě výše zmíněných tří zemí se očekávání budoucího možného vývoje velmi výrazně shodovala s očekáváním vývoje AZO ČR. Vliv na to má zejména podobné postavení AZO z hlediska národní ekonomiky, kdy obrat agrárního zahraničního obchodu analyzovaných zemí má jen velmi nízký podíl na hrubém domácím produktu (v průměru cca 3,5 %) a celkové hodnotě zahraničního obchodu (v průměru cca 5,7 %) jednotlivých zemí, jak dokládají tabulky č. 31 a č. 32. Tato situace plně koresponduje s vývojem postavení AZO v ČR, pouze s tím rozdílem, že v ČR byly v letech 1993 - 2004 podíly AZO na celkovém zahraničním obchodě ČR a HDP ČR klesající, zatímco v případě Finska, Švédska a Rakouska se vlivem jejich vstupu do EU a vlivem specifické agrární politiky EU podařilo pozici agrárního obchodu v národním hospodářství stabilizovat. Pokud jsou však předběžné výsledky AZO ČR za rok 2005 v pořádku, znamená to, že vstup ČR do EU se projevil stejně jako v případě Finska, Rakouska a Švédska, neboť pokles podílu AZO na HDP a celkovém ZO byl zastaven.

Tabulka č. 31 – Podíl obratu AZO Finska, Švédska a Rakouska na HDP těchto zemí v %

Podíl AZO na HDP v %	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Finsko	3,006	3,233	3,654	3,831	4,430	4,877	4,631	4,511	4,360	4,844	5,103	4,926
Švédsko	1,091	1,115	1,484	1,271	1,618	1,825	1,787	1,532	1,764	1,761	1,876	1,948
Rakousko	1,854	1,894	2,197	2,081	2,512	2,853	2,911	3,043	3,126	3,405	3,747	3,730

Zdroj: Eurostat

Tabulka č. 32 – Podíl obratu AZO Švédska, Finska a Rakouska na celkové hodnotě ZO zmíněných zemí v %

Podíl AZO na ZO v %	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Finsko	7,852	8,502	8,037	7,406	8,002	7,713	7,256	7,199	6,142	7,074	7,432	7,694
Švédsko	2,283	2,338	2,637	2,449	2,805	3,026	3,01	2,85	2,602	3,065	3,244	3,290
Rakousko	5,299	5,299	5,742	5,298	5,787	5,856	5,768	5,913	5,511	5,641	6,044	6,239

Zdroj: Eurostat

V případě Švédska, Finska a Rakouska se obecně očekávalo, že importy, zejména ze zemí EU, začnou vytlačovat domácí produkci a dojde k růstu hodnoty importu a tím i k růstu záporného salda AZO. Rovněž se očekával pokles exportu a to zejména z důvodu vypovězení řady bilaterálních obchodních smluv, které měly Švédsko, Finsko a Rakousko uzavřeny s tak zvanými „třetími zeměmi“, a jejich nahrazení smlouvami uzavřenými již dříve EU/ES. Rovněž se v případě tří výše uvedených států očekával pokles spotřeby domácích produktů,

kteř by byly nahrazeny importovanými produkty. Obecně tedy můžeme konstatovat, že se očekával pokles rozsahu zemědělské produkce a zvláště pak exportu agrárních a potravinářských produktů, což bylo spojeno s očekávaným výrazným nárůstem importu kompetitivních i nekompetitivních agrárních a potravinářských produktů. Tento stav by pak zákonitě vedl k razantnímu nárůstu jak nominální, tak reálné hodnoty záporného salda AZO těchto zemí.

Na počátku celé analýzy je nutno alespoň přibližně naznačit situaci tří výše zmíněných zemí před jejich vstupem do EU/ES. Je nutné věnovat pozornost nejen podmínkám za jakých vstupoval jejich AZO do EU, ale i vývojovému trendu, který vstupu do EU/ES předcházela. Dále je nutno alespoň orientačně porovnat výše zmíněné podmínky a trendy s podmínkami a trendy, které se týkají ČR v období před jejím vstupem do EU. V další fázi projektu je nezbytné analyzovat vliv vstupu Švédska, Rakouska a Finska do EU/ES. Je nutno věnovat pozornost jak bezprostřední reakci AZO výše zmíněných zemí na vstup do EU/ES, tak i vývojovému trendu, který nastal po vstupu do EU/ES. Na základě výsledků provedené analýzy je pak možné, na příkladu výše uvedených zemí, se pokusit o predikci budoucího možného vývoje AZO ČR. Tento odhad bude mít pouze orientační charakter, ale bude se opírat o reálné zkušenosti tří zemí, kde (stejně jako v ČR) agrární sektor není nejdůležitějším sektorem národního hospodářství, ale kde i přesto agrární sektor a zejména pak zahraniční obchod s agrárními produkty hraje významnou roli, zejména z hlediska zásobování vnitřního trhu a z hlediska utváření salda zahraničního obchodu. Vzhledem k odlišným ekonomickým, sociálním a geografickým podmínkám provedená analýza představuje jeden z mnoha scénářů budoucího možného vývoje AZO ČR, jehož hlavním záměrem je najít cestu budoucího možného vývoje AZO ČR, která je momentálně zahalena rouškou nejistoty.

16.1.1 Základní charakteristika AZO Rakouska, Finska a Švédska před vstupem do EU - Charakteristika vývojových trendů AZO výše zmíněných zemí

Základní vývojové trendy AZO Švédska, Finska a Rakouska před vstupem do EU v roce 1995 jsou přehledně shrnuty v následujících tabulkách č. 33 – 36. Tabulky obsahují údaje o vývoji exportu, importu, obratu a salda v období před vstupem do EU. Následující grafy č. 35 – 38 poté přehledně znázorňují vývojový trend importů, exportů, obrátů a sald AZO analyzovaných zemí.

Tabulka. č. 33 – Vývoj agrárního importu Rakouska, Švédska a Finska v letech 1986 – 1995 v mld. USD

Import – (mld. \$)	Roky											
	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	Celkem	Průměr
Rakousko	2,0	2,2	2,4	2,4	2,9	2,9	3,1	2,9	3,3	4,3	28,4	2,8
Finsko	1,0	1,3	1,3	1,3	1,4	1,3	1,4	1,2	1,6	1,8	13,6	1,4
Švédsko	2,4	2,7	3,0	2,9	3,3	3,4	3,7	3,2	3,9	3,9	32,4	3,2

Zdroj: FAO

Tabulka č. 34 – Vývoj agrárního exportu Švédska, Finska a Rakouska v letech 1986 – 1995 v mld. USD

Export - (mld. \$)	Roky											
	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	Celkem	Průměr
Rakousko	0,9	1,0	1,1	1,2	1,4	1,4	1,5	1,4	1,7	2,4	14,3	1,4
Finsko	0,7	0,9	0,6	0,7	0,8	0,7	0,7	0,8	1,2	1,3	8,4	0,8
Švédsko	0,9	0,9	1,0	1,1	1,3	1,2	1,1	1,0	1,3	1,5	11,4	1,1

Zdroj: FAO

Tabulka č. 35 – Vývoj obratu AZO Švédska, Finska a Rakouska v letech 1986 – 1995 v mld. USD

Obrat - (mld. \$)	Roky											
	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	Celkem	Průměr
Rakousko	2,9	3,2	3,5	3,7	4,3	4,3	4,6	4,3	5,0	6,7	42,6	4,3
Finsko	1,8	2,1	1,9	2,0	2,1	2,0	2,1	2,1	2,8	3,1	22,0	2,2
Švédsko	3,3	3,6	4,0	4,0	4,6	4,6	4,8	4,2	5,3	5,4	43,8	4,4

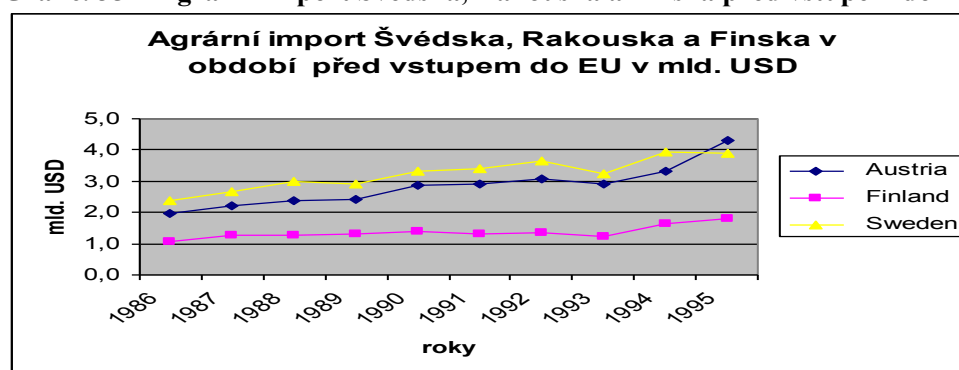
Zdroj: FAO

Tabulka č. 36 – Vývoj salda AZO Švédska, Finska a Rakouska v letech 1986 – 1995 v mld. USD

Balance - (mld. \$)	Roky											
	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	Celkem	Průměr
Rakousko	-1,0	-1,2	-1,2	-1,2	-1,4	-1,5	-1,5	-1,5	-1,6	-1,9	-14,1	-1,4
Finsko	-0,3	-0,4	-0,6	-0,6	-0,6	-0,6	-0,7	-0,4	-0,4	-0,6	-5,2	-0,5
Švédsko	-1,5	-1,7	-1,9	-1,8	-2,0	-2,3	-2,5	-2,2	-2,6	-2,3	-20,9	-2,1

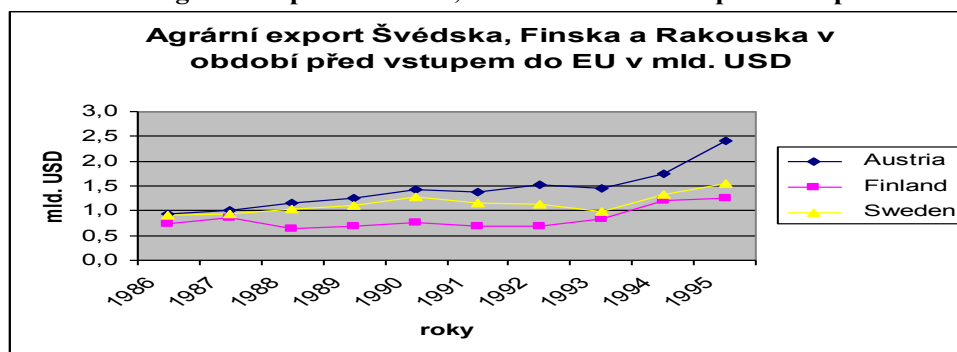
Zdroj: FAO

Graf č. 35 – Agrární import Švédska, Rakouska a Finska před vstupem do EU v mld. USD

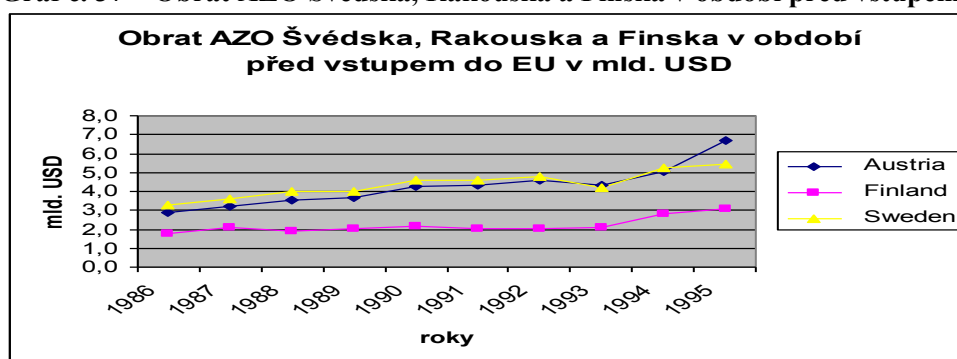
Zdroj: FAO

Graf č. 36 – Agrární export Švédska, Rakouska a Finska před vstupem do EU v mld. USD

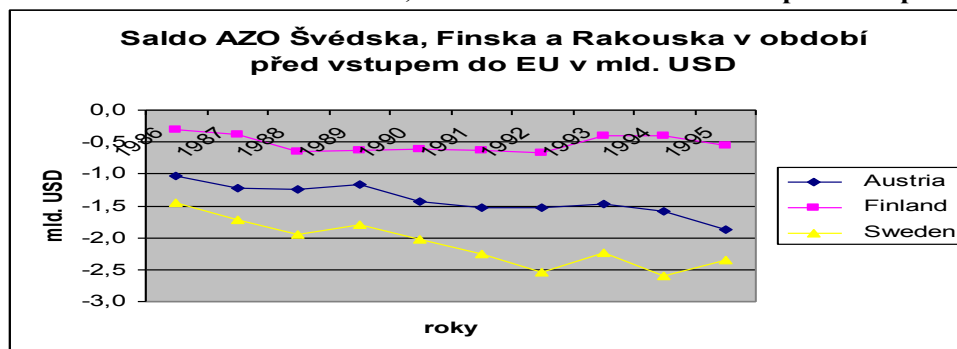
Zdroj: FAO

Graf č. 37 – Obrat AZO Švédska, Rakouska a Finska v období před vstupem do EU v mld. USD

Zdroj: FAO

Graf č. 38 – Saldo AZO Švédska, Rakouska a Finska v období před vstupem do EU v mld. USD

Zdroj: FAO

Z výše zpracovaných tabulek a grafů vyplývají následující zjištění:

Obrat agrárního zahraničního obchodu Švédska, Finska a Rakouska, v období před vstupem do EU, měl trvale rostoucí trend. V období 1986 až 1995 zvýšil svou hodnotu téměř dvojnásobně jak nám ukazuje tabulka č. 35. Rovněž trend obratu AZO byl v případě analyzovaných zemí rostoucí v rámci sledované dekády jak nám dokazuje graf č. 37. Na růst obratu AZO měl v rámci sledované dekády vliv růst hodnoty importu i exportu, jak

dokumentují tabulky č. 33 a č. 34. Růst importu i exportu byl setrvalý v rámci celého monitorovaného období, přičemž převažovalo tempo růstu importu nad tempem růstu exportu. Tuto situaci podrobně monitorují grafy č. 35 a č. 36. Jako důsledek rychlejšího tempa růstu importu v porovnání s exportem byl nárůst hodnoty záporného salda AZO analyzovaných zemí v průběhu sledované dekády před vstupem do EU, jak je podrobně uvedeno v tabulce č. 36. Z grafu č. 38 pak vyplývá, že záporné saldo AZO analyzovaných zemí mělo setrvale rostoucí charakter a lišilo se pouze v tempu růstu, což je dáno odlišným charakterem jednotlivých zemí.

Výše stručně uvedená analýza AZO Švédska, Finska a Rakouska je velmi podobná vývojovému trendu AZO ČR před vstupem do Evropské unie. Proto následující část analýzy bude podrobně věnována vlivu vstupu a členství v EU/ES na výsledky a vývoj AZO výše analyzovaných zemí, neboť poznatky získané z této analýzy mohou napomoci odhadům budoucího vývoje AZO ČR jako členské země Evropské unie.

16.1.2 Základní charakteristika AZO Rakouska, Finska a Švédska po vstupu do EU - Charakteristika AZO a vývojových trendů výše zmíněných zemí

Následující tabulky č. 37 - 40 spolu s grafy č. 39 - 42 dokumentují vývoj AZO Švédska, Finska a Rakouska v období od jejich vstupu do EU až do roku 2003. Na základě provedeného monitoringu vývoje importu, exportu, salda a obratu agrárního zahraničního obchodu analyzovaných zemí vyplývají následující zjištění. Ačkoliv se všeobecně očekávalo, že vstup do EU bude mít pro agrární zahraniční obchod výše uvedených zemí spíše negativní důsledky, dlouhodobé výsledky monitoringu agrárního zahraničního obchodu ukázaly, že situace vůbec není tak tragická jak se očekávalo.

Agrární zahraniční obchod si zachoval svůj vývojový trend z období před vstupem do EU, to znamená, že obrat AZO byl i po vstupu Rakouska, Švédska a Finska trvale rostoucí jak nám dokumentuje tabulka č. 40 spolu s grafem č. 42. Z grafu č. 42 je pak dále patrné, že obrat AZO měl, v případě Švédska a Rakouska v letech 1995 – 2003, trvale rostoucí charakter. V případě Finska došlo ke stabilizaci jeho vývojového trendu.

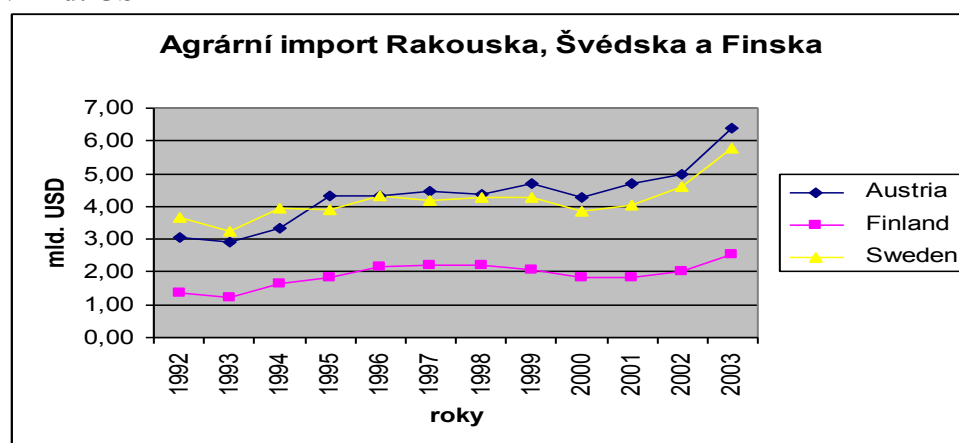
Růst obrátu agrárního zahraničního obchodu je způsoben růstem exportu a importu analyzovaných zemí, jak podrobně dokládají tabulky č. 37 a č. 38 spolu s grafy č. 39 a č. 40. Z údajů uvedených v tabulkách vyplývá, že stejně jako v předcházející dekádě export i import zvýšily svou hodnotu téměř dvojnásobně. Trochu se však změnilo tempo růstu exportu a importu po vstupu do EU (oproti stavu před vstupem do EU). Tempo růstu importu se začalo snižovat (zřejmě z důvodu nasycení vnitřního trhu) a naopak růst exportu začal, zejména v případě Rakouska, eliminovat výši negativního salda AZO. V případě Švédska a Finska sice došlo k určitému nárůstu záporného salda, ale to je dáno zejména jejich specifickými výrobními podmínkami. V každém případě, jak vyplývá z grafu č. 39 a z tabulky č. 37, nejednalo se o nijak výrazné zhoršení situace. Závěrem lze konstatovat, že zapojení Švédska, Finska a Rakouska do společného trhu EU mělo pozitivní efekt co se týče zvýšení objemů realizovaných obchodů a že nárůst importů způsobený otevřením hranic zboží z ostatních zemí EU, byl kompenzován nárůstem exportu z výše uvedených zemí do zemí EU.

Tabulka č. 37 – Vývoj agrárního importu Rakouska, Švédska a Finska v letech 1992 – 2003 v mld. USD

	Roky													
Import - (mld. \$)	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Celkem	Průměr
Rakousko	3,07	2,91	3,32	4,30	4,32	4,46	4,36	4,69	4,27	4,69	4,97	6,37	51,71	4,31
Finsko	1,36	1,24	1,63	1,81	2,15	2,21	2,20	2,06	1,84	1,83	2,03	2,55	22,90	1,91
Švédsko	3,67	3,23	3,94	3,88	4,31	4,18	4,28	4,28	3,86	4,06	4,61	5,79	50,09	4,17

Zdroj: FAO

Graf č. 39 – Vývoj agrárního importu Rakouska, Švédska a Finska v letech 1992 – 2003 v mld. USD

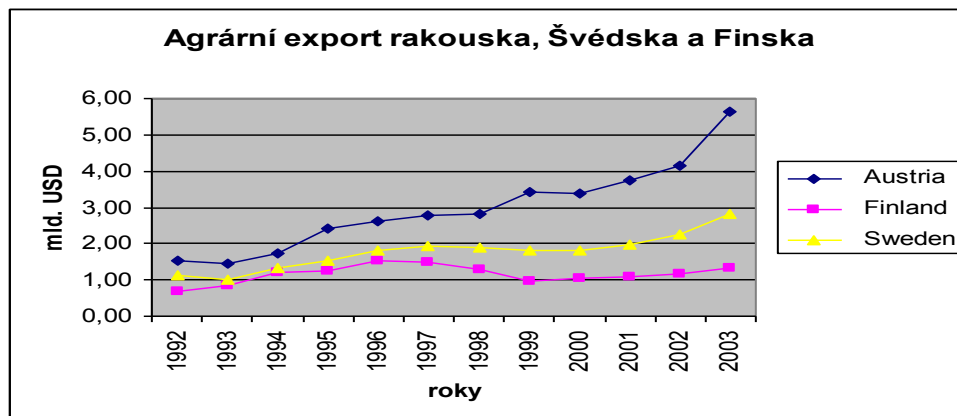
Zdroj: FAO

Tabulka č. 38 – Vývoj agrárního exportu Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD

	Roky													
Export - (mld. \$)	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Celkem	Průměr
Rakousko	1,53	1,44	1,73	2,42	2,63	2,78	2,84	3,43	3,39	3,76	4,17	5,63	35,75	2,98
Finsko	0,70	0,84	1,22	1,25	1,55	1,47	1,29	0,96	1,03	1,08	1,16	1,31	13,85	1,15
Švédsko	1,13	1,00	1,34	1,54	1,82	1,95	1,88	1,81	1,81	1,97	2,24	2,81	21,29	1,77

Zdroj: FAO

Graf č. 40 - Vývoj agrárního exportu Rakouska, Švédska a Finska v letech 1992 – 2003 v mld. USD

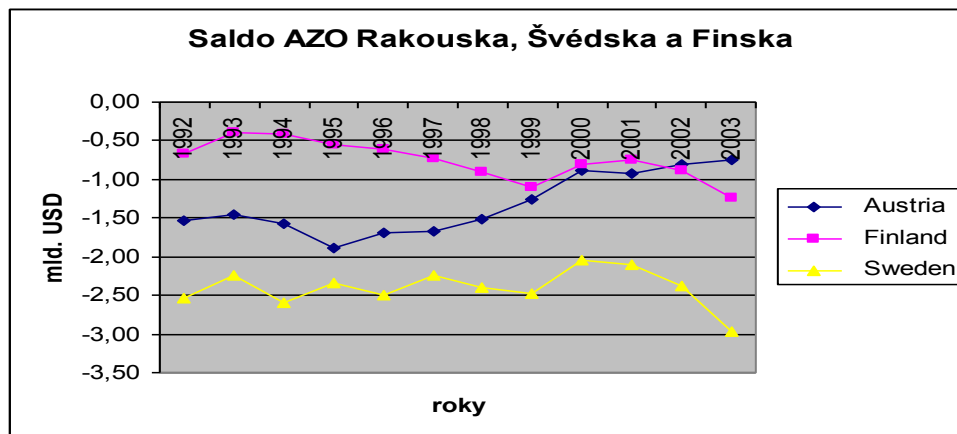
Zdroj: FAO

Tabulka č. 39 – Vývoj salda AZO Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD

	Roky													
Bilance - (mld. \$)	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Celkem	Průměr
Rakousko	-1,53	-1,46	-1,58	-1,88	-1,69	-1,67	-1,52	-1,26	-0,88	-0,93	-0,81	-0,74	-15,9	-1,33
Finsko	-0,66	-0,40	-0,41	-0,56	-0,60	-0,74	-0,90	-1,10	-0,82	-0,75	-0,88	-1,23	-9,05	-0,75
Švédsko	-2,54	-2,23	-2,60	-2,34	-2,49	-2,24	-2,40	-2,47	-2,05	-2,10	-2,38	-2,98	-28,8	-2,40

Zdroj: FAO

Graf č. 41 – Vývoj salda AZO Rakouska, Švédska a Finska v letech 1992 – 2003 v mld. USD

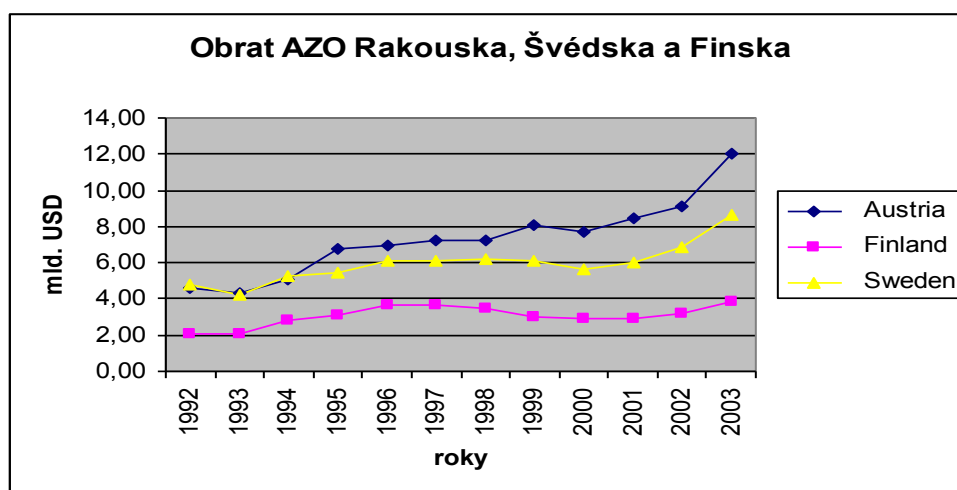
Zdroj: FAO

Tabulka č. 40 – Vývoj obratu AZO Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD

Obrat - I (mld. \$)	Roky												
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Celkem
Rakousko	4,60	4,35	5,05	6,72	6,95	7,24	7,20	8,12	7,66	8,45	9,14	11,99	87,46
Finsko	2,05	2,08	2,84	3,06	3,70	3,68	3,49	3,02	2,87	2,91	3,19	3,86	36,74
Švédsko	4,79	4,23	5,28	5,43	6,13	6,13	6,15	6,09	5,67	6,03	6,85	8,60	71,38

Zdroj: FAO

Graf č. 42 – Vývoj obratu AZO Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD

Zdroj: FAO

16.1.3 Vývoj AZO Švédska, Finska a Rakouska v reálných hodnotách

Předchozí velmi stručná analýza vývoje AZO Švédska, Finska a Rakouska byla postavena na analýze nominálních hodnot AZO. Protože však nominální hodnoty mohou často velmi výrazně zkreslovat reálnou situaci, jak bylo možno vidět v případě České republiky v předchozím textu (kapitola 12.2), je nutno z hlediska analýzy skutečného vývoje přistoupit k očištění nominálních ukazatelů AZO a ohodnotit vývoj AZO výše uvedených zemí v reálných hodnotách. Jako základna pro zjištění reálných hodnot byl zvolen vážený průměr let 1989 – 1991, který pak posloužil k očištění nominálních hodnot od vlivu inflace a k jejich převedení na hodnoty reálné (hodnoty let 1989 – 1991).

Pokud budeme hodnotit vývoj AZO Švédska, Finska a Rakouska z hlediska reálných hodnot, nezbyvá nám konstatovat nic jiného, než že trendy exportu a importu jsou přibližně

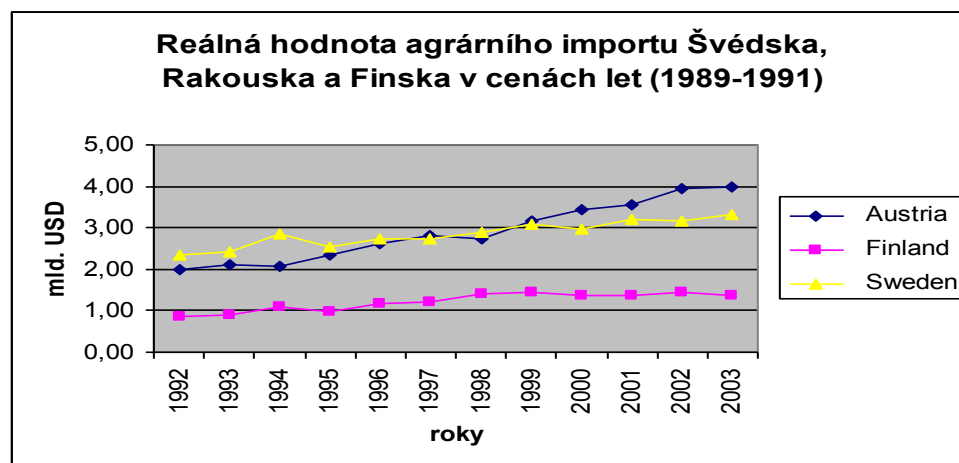
shodné s trendy v nominálním hodnotovém vyjádření, pouze tempo růstu není tak vysoké (což je v případě analýzy pouze nominálních hodnot dáno především vlivem inflace) . Podrobně vývoj AZO v reálných hodnotách monitorují tabulky č. 41 a č. 42 doplněné grafy č. 43 a č. 44.

Tabulka č. 41 – Vývoj reálné hodnoty agrárního importu Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD (jako báze použita střední hodnota let 1989 – 1991)

	Roky													
<i>Import - (mld. \$)</i>	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Celkem	Průměr
Rakousko	1,99	2,13	2,08	2,35	2,61	2,81	2,73	3,16	3,42	3,56	3,95	3,99	34,78	2,90
Finsko	0,85	0,90	1,10	0,98	1,19	1,20	1,42	1,46	1,36	1,36	1,43	1,35	14,60	1,22
Švédsko	2,33	2,42	2,85	2,54	2,73	2,72	2,88	3,08	2,98	3,22	3,15	3,33	34,22	2,85

Zdroj: FAO

Graf č. 43 - Vývoj reálné hodnoty agrárního importu Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD

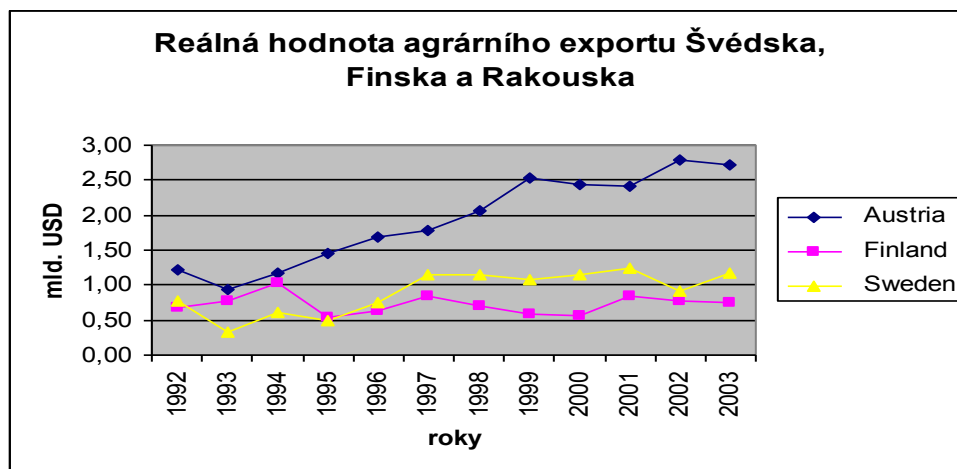
Zdroj: FAO

Tabulka č. 42 – Vývoj reálné hodnoty agrárního exportu Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD (jako báze použita střední hodnota let 1989 – 1991)

	Roky													
<i>Export - (mld. \$)</i>	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Celkem	Průměr
Rakousko	1,22	0,93	1,17	1,46	1,70	1,79	2,06	2,52	2,44	2,42	2,79	2,73	23,23	1,94
Finsko	0,68	0,78	1,02	0,54	0,63	0,83	0,70	0,57	0,55	0,85	0,76	0,74	8,67	0,72
Švédsko	0,76	0,34	0,61	0,48	0,76	1,14	1,14	1,07	1,15	1,23	0,91	1,17	10,77	0,90

Zdroj: FAO

Graf č. 44 - Vývoj reálné hodnoty agrárního exportu Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD

Zdroj: FAO

Pokud se budeme podrobně zabývat růstem hodnoty AZO, musíme konstatovat, že hodnota agrárního zahraničního obchodu roste prostřednictvím růstu hodnoty exportu i importu jak zpracovaných potravinářských produktů tak i produktů zemědělské prvovýroby. Jak ukazují následující tabulky č. 43 – 46. Přičemž z uvedených údajů je zcela zřetelné, že největší vliv na růst hodnoty AZO má obchod s již zpracovanými potravinářskými produkty, jež se podílí na celkovém obratu agrárního zahraničního obchodu analyzovaných zemí více než 75 %, jak nám dokumentují tabulky č. 47 a č. 48 spolu s grafy č. 45 a č. 46.

Z údajů uvedených v tabulkách a grafech je také patrné, že se v případě výše analyzovaných zemí jedná o setrvalý trend, kdy zejména export je tvořen zpracovanými produkty s vysokou úrovní přidané hodnoty, což do určité míry kompenzuje nevýhody analyzovaných zemí způsobené jejich nevýhodnými produkčními podmínkami, které mají negativní vliv na ekonomické a produkční výsledky jejich zemědělské prvovýroby. Z hlediska komparace AZO ČR s AZO Švédska, Finska a Rakouska, právě podíl obchodu se zpracovanými produkty na celkovém AZO představuje největší rozdíl, protože v ČR je podíl zpracovaných výrobků na celkové hodnotě obratu AZO cca 60 %, a to zejména vlivem importů, protože podíl zpracovaných produktů na exportu je cca 40 %.

Tabulka č. 43 – Vývoj reálné hodnoty exportu zpracovaných potravinářských produktů Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD (jako báze použita střední hodnota let 1989 – 1991)

	Roky													
<i>Export - (mld. \$)</i>	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Celkem	Průměr
Rakousko	1,01	0,75	0,95	1,14	1,37	1,47	1,73	2,11	2,04	1,99	2,24	2,21	19,01	1,58
Finsko	0,62	0,70	0,93	0,47	0,55	0,73	0,60	0,48	0,46	0,74	0,66	0,64	7,59	0,63
Švédsko	0,67	0,26	0,51	0,39	0,65	0,98	0,98	0,92	0,99	1,07	0,77	1,00	9,21	0,77

Zdroj: FAO

Tabulka č. 44 – Vývoj reálné hodnoty exportu primární zemědělské produkce Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD (jako báze použita střední hodnota let 1989 – 1991)

	Roky													
<i>Export - (mld. \$)</i>	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Celkem	Průměr
Rakousko	0,21	0,19	0,22	0,32	0,33	0,32	0,34	0,42	0,40	0,43	0,55	0,52	4,23	0,35
Finsko	0,06	0,07	0,10	0,07	0,08	0,10	0,10	0,09	0,09	0,11	0,11	0,10	1,08	0,09
Švédsko	0,10	0,07	0,09	0,09	0,11	0,16	0,16	0,15	0,16	0,16	0,14	0,16	1,56	0,13

Zdroj: FAO

Tabulka č. 45 – Vývoj reálné hodnoty importu zpracovaných potravinářských produktů Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD (jako báze použita střední hodnota let 1989 – 1991)

	Roky													
<i>Import - (mld. \$)</i>	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Celkem	Průměr
Rakousko	1,30	1,48	1,43	1,65	1,96	2,04	1,90	2,30	2,58	2,61	2,99	2,99	25,22	2,10
Finsko	0,64	0,67	0,79	0,72	0,87	0,88	1,03	1,04	0,93	0,90	0,93	0,87	10,27	0,86
Švédsko	1,65	1,60	1,85	1,62	1,85	1,77	1,98	2,16	2,03	2,27	2,32	2,44	23,54	1,96

Zdroj: FAO

Tabulka č. 46 – Vývoj reálné hodnoty importu primární zemědělské produkce Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD (jako báze použita střední hodnota let 1989 – 1991)

	Roky													
<i>Import - (mld. \$)</i>	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Celkem	Průměr
Rakousko	0,69	0,65	0,65	0,70	0,65	0,78	0,83	0,86	0,84	0,95	0,96	1,00	9,56	0,80
Finsko	0,22	0,23	0,31	0,26	0,32	0,32	0,38	0,42	0,43	0,46	0,50	0,49	4,33	0,36
Švédsko	0,68	0,81	1,00	0,92	0,88	0,95	0,90	0,92	0,95	0,95	0,83	0,89	10,68	0,89

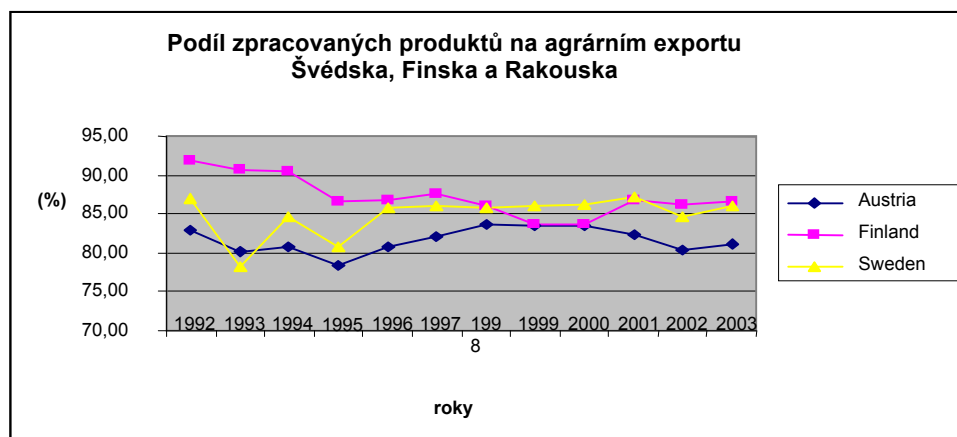
Zdroj: FAO

Tabulka č. 47 - Podíl zpracovaných potravin na agrárním exportu Švédska, Finska a Rakouska v %

	Roky													
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Celkem	Průměr
Rakousko	82,81	80,07	80,82	78,37	80,80	82,14	83,73	83,41	83,52	82,33	80,39	81,13	979,5	81,63
Finsko	91,83	90,70	90,55	86,56	86,86	87,62	86,05	83,66	83,71	86,79	86,13	86,60	1047,1	87,26
Švédsko	87,01	78,27	84,63	80,79	85,79	85,96	85,84	86,08	86,11	87,14	84,55	85,98	1018,1	84,85

Zdroj: FAO

Graf č. 45 – Podíl zpracovaných produktů na agrárním exportu Švédska, Finska a Rakouska v %

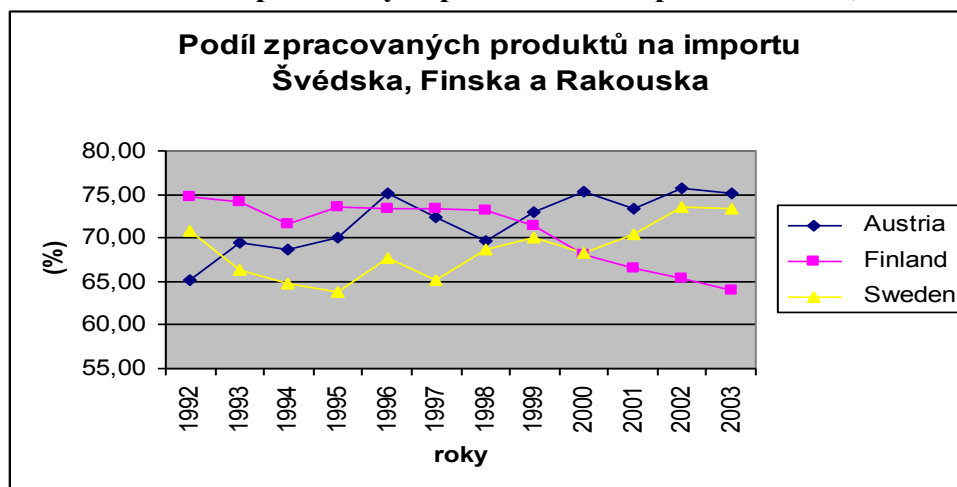
Zdroj: FAO

Tabulka č. 48 - Podíl zpracovaných potravin na agrárním importu Švédska, Finska a Rakouska v %

	Roky													
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Celkem	Průměr
Rakousko	65,12	69,54	68,72	70,08	75,16	72,38	69,56	72,93	75,38	73,30	75,67	75,02	862,87	71,91
Finsko	74,63	74,04	71,66	73,55	73,33	73,36	73,13	71,37	68,07	66,50	65,32	64,07	849,02	70,75
Švédsko	70,83	66,34	64,84	63,88	67,79	65,11	68,70	70,10	68,21	70,49	73,56	73,35	823,20	68,60

Zdroj: FAO

Graf č. 46 - Podíl zpracovaných produktů na importu Švédska, Finska a Rakouska v %

Zdroj: FAO

Pokud hodnotíme vývoj hodnoty agrárního zahraničního obchodu, je nutné také zmínit vývoj jednotkových cen importu a exportu. Z tabulek č. 49 a č. 50, které jsou doplněny grafy č. 47 a č. 48 vyplývá, že hodnoty agrárního exportu a importu rostou z odlišných důvodů. Zatím co hodnota agrárního exportu roste zejména prostřednictvím růstu hodnoty každé zobchodované jednotky (nikoliv rapidním nárůstem množstvím zobchodovaného zboží) jak dokumentuje tabulka č. 50, tak v případě agrárního importu je trend poněkud odlišný. Z tabulky č. 49 vyplývá, že vlivem změn ve struktuře importu po vstupu do EU došlo v případě analyzovaných zemí pouze k minimálním změnám v hodnotě průměrné jednotky zobchodovaného zboží, z čehož vyplývá, že růst importu je zapříčiněn zejména fyzickým nárůstem množství importovaného zboží, nikoliv nárůstem jeho hodnoty.

Z grafů pak dále vyplývá, že vstup do Evropské unie měl, z hlediska vývoje hodnoty zobchodovaného zboží analyzovaných zemí, stabilizující účinek. Z grafů č. 47 a č. 48 je vidět, že zejména v posledních letech hodnoty zobchodovaného zboží v případě všech analyzovaných zemí jsou přibližně stejné. V případě importu se to dá vysvětlit tím, že import byl vždy (před vstupem i po vstupu) realizován za tržní ceny a v případě exportu je to dáno zejména tím, že po vstupu jednotlivých zemí do EU, se trh unie stal dominantním odbytištěm jejich produkce, a analyzované země se musely přizpůsobit tržním podmínkám na unijním trhu.

To, že se trh EU stal dominantním obchodním partnerem Finska, Rakouska a Švédska po jejich vstupu do EU, jednoznačně dokládají tabulky č. 51 a č. 52 doplněné grafy č. 49 a č. 50. Z údajů uvedených v tabulkách a grafech vyplývá, že podíl EU na zahraničním obchodě analyzovaných zemí se pohyboval v průměru kolem 62 % a nyní po rozšíření EU o dalších deset nových členských zemí pravděpodobně podíl EU na agrárním obchodě Švédska, Finska a Rakouska dosáhne hranice kolem 80 %.

Je však zcela patrné, že vstup do EU, v případě výše zmíněných zemí, neznamenal nijak výrazné zvýšení podílů zemí EU na jejich AZO a to zejména z toho důvodu, že již v období před jejich vstupem do EU agrární zahraniční obchod byl do značné míry liberalizován na základě bilaterálních dohod mezi jednotlivými státy a EU, stejně tak jako tomu bylo mezi ČR a EU před jejím vstupem do EU, kdy zahraniční obchod mezi ČR a EU byl postupně liberalizován na základě tzv. evropských dohod. To tedy v konečné fázi znamenalo, že již v okamžiku vstupu jednotlivých zemí do EU jsou obchodní vztahy tak

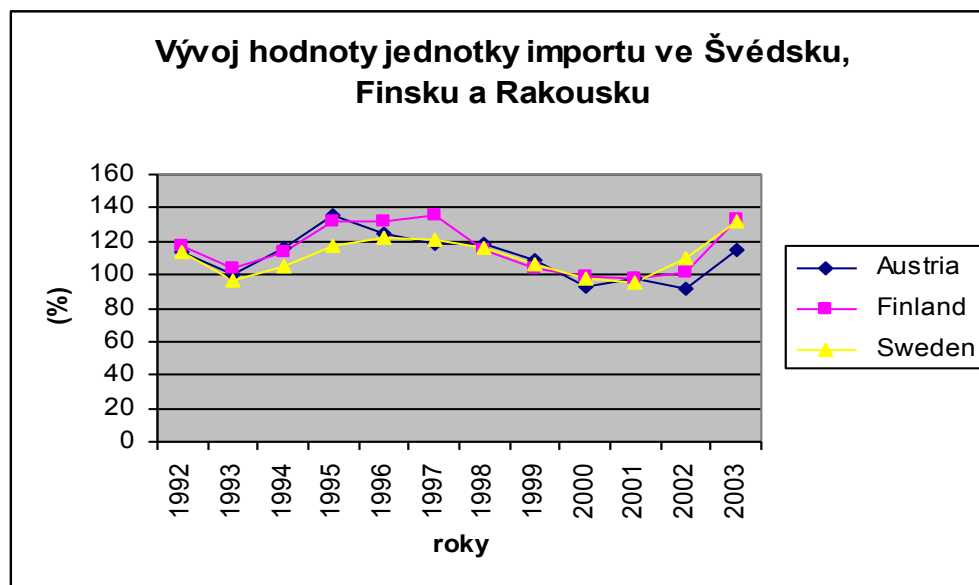
intenzivní, že v momentě samotného vstupu nedochází zpravidla k nijak rapidnímu nárůstu obchodu. V případě vstupu ČR do EU je tomu trochu jinak, protože spolu s ČR do EU vstoupilo dalších devět zemí, mezi kterými jsou i její tři velmi významní obchodní partneři Polsko, Maďarsko a Slovensko.

Tabulka č. 49 – Vývoj reálné ceny jednotky agrárního importu Švédska, Finska a Rakouska v % (100 % = vážený průměr let 1989 – 1991)

Jednotková hodnota importu (Index)	Roky												
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Průměr
Rakousko	113	100	116	136	125	119	118	109	93	98	92	115	111
Finsko	117	104	114	132	132	136	115	104	99	98	101	133	115
Švédsko	114	97	105	117	122	121	116	106	98	95	110	132	111

Zdroj: FAO

Graf č. 47 – Vývoj hodnoty jednotky importu v letech 1992 – 2003 v procentech (100 % = vážený průměr let 1989 – 1991)

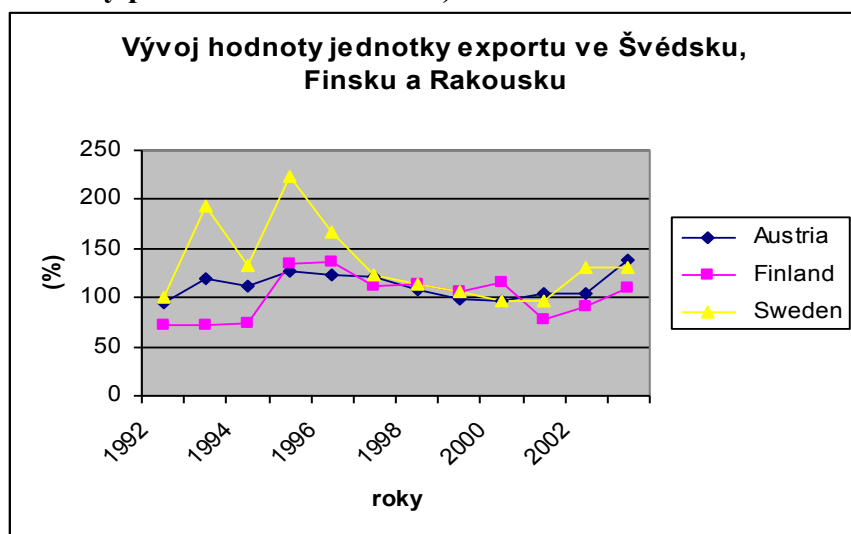
Zdroj: FAO

Tabulka č. 50 – Vývoj reálné ceny jednotky agrárního exportu Švédska, Finska a Rakouska v % (100 % = vážený průměr let 1989 – 1991)

Jednotková hodnota exportu (Index)	Roky												
	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Průměr
Rakousko	95	120	111	126	124	121	108	99	96	105	104	138	112
Finsko	72	72	74	134	137	112	113	107	116	77	91	110	101
Švédsko	100	194	132	224	167	123	114	107	97	96	131	131	135

Zdroj: FAO

Graf č. 48 – Vývoj hodnoty jednotky importu v letech 1992 – 2003 v procentech (100 % = vážený průměr let 1989 – 1991)

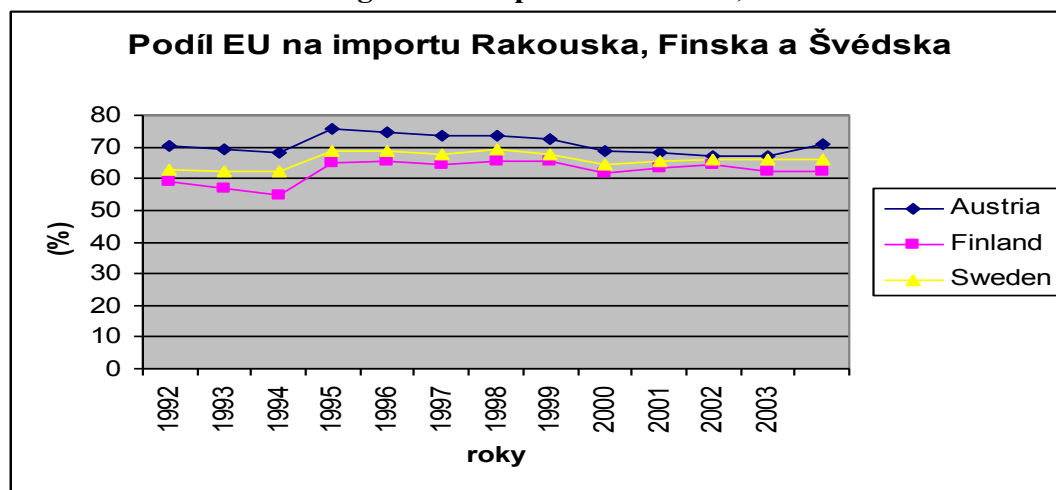
Zdroj: FAO

Tabulka č. 51 – Podíl EU na importu Rakouska, Švédska a Finska v %

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Průměr
Rakousko	70,4	69,31	68,37	75,91	74,38	73,42	73,67	72,34	68,81	68,16	67,35	67,16	70,77
Finsko	58,9	56,93	54,72	65,01	65,26	64,35	65,71	65,37	61,9	63,49	64,63	62,51	62,40
Švédsko	62,91	62,48	62,2	68,63	68,52	67,74	69,22	67,68	64,19	65,57	65,96	66,16	65,94

Zdroj: Eurostat

Graf č. 49 – Podíl EU na agrárním importu Rakouska, Finska a Švédska v %

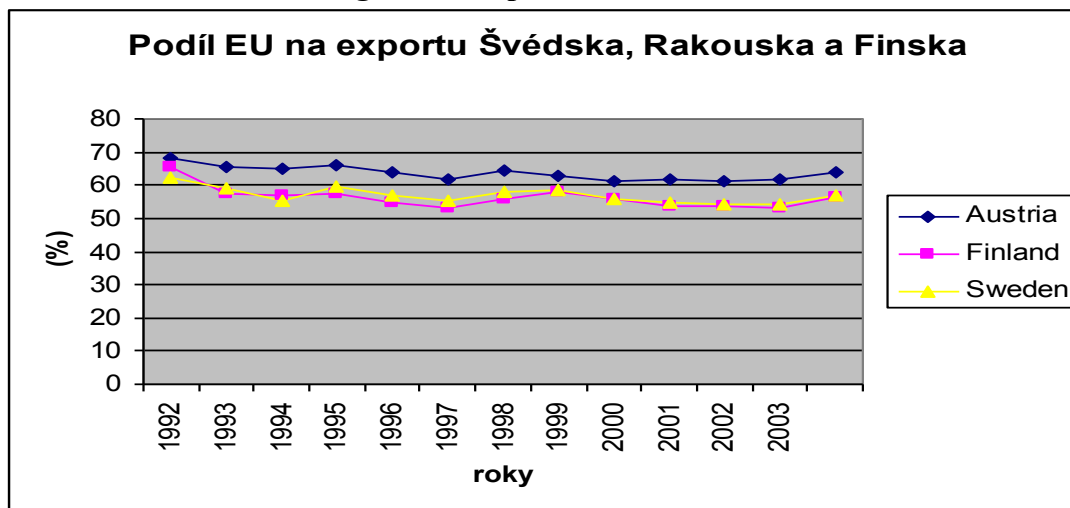
Zdroj: Eurostat

Tabulka č. 52 – Podíl EU na exportu Švédska, Rakouska a Finska v %

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	Průměr
Rakousko	68,14	65,53	64,83	65,78	64,13	62,01	64,18	62,92	61,36	61,53	61,4	61,78	63,63
Finsko	65,48	57,28	56,76	57,46	54,5	53,21	56,09	57,75	55,65	53,7	53,87	52,93	56,22
Švédsko	62,29	58,95	55,5	59,56	57,11	55,57	57,95	58,38	55,94	54,62	54	54,21	57,01

Zdroj: Eurostat

Graf č. 50 – Podíl EU na agrárním exportu Švédska, Rakouska a Finska v %

Zdroj: Eurostat

16.1.4 Shrnutí vývoje agrárního zahraničního obchodu Švédska, Finska a Rakouska za prvních 10 let členství v Evropské unii

Pokud na základě výše uvedených analýz budeme hodnotit vývoj AZO Švédska, Finska a Rakouska po vstupu do EU, můžeme konstatovat následující.

Černé vize o vývoji budoucího agrárního zahraničního obchodu Švédska, Finska a Rakouska se ani deset let po jejich vstupu do EU nenaplnily. Naopak lze konstatovat, že v průběhu jejich členství nedošlo k nijak významným změnám v oblasti obchodu s agrárními produkty, které by významně vybočovaly z trendu desetiletí, které předcházelo jejich členství v EU. Z dlouhodobého hlediska se dá naopak konstatovat, že členství v Evropské unii vneslo určitý stabilizující prvek do oblasti zahraničního obchodu s agrárními produkty.

Došlo zejména ke stabilizaci cen, s postupem času se stabilizovala spotřeba a stoupl podíl zpracovaných i nezpracovaných agrárních produktů na exportu. Vstup do EU neznamenal ani nijak výrazné zhoršení salda AZO, naopak v případě Rakouska, jehož podmínky jsou o něco více srovnatelnější s podmínkami ČR, došlo ke snížení záporného salda AZO. Vstup do EU měl vliv zejména na větší liberalizaci obchodu s agrárními produkty, což sebou přineslo i zefektivnění hospodářské soutěže v rámci EU a mělo efekt zejména na

Finsko a Švédsko, kde došlo k poklesu produkce a exportů intenzivně dotované primární zemědělské produkce. To se projevilo nárůstem importů zejména nezpracovaných zemědělských produktů.

Nárůst importů byl však do značné míry kompenzován rozvojem zpracovatelských kapacit, které přispěly k tomu, že v rámci sledované dekády (po vstupu analyzovaných zemí do EU) docházelo k nárůstu hodnoty exportovaného zboží, což mělo tlumící efekt na nárůst záporného salda AZO vlivem otevření vnitřního trhu importům, v řadě případů konkurenceschopnějších produktů, z ostatních zemí EU.

Účast výše analyzovaných zemí na vnitřním trhu EU podpořila obchod se zemědělskými výrobky mezi Rakouskem, Finskem, Švédskem a rozšířenou Evropskou unií. Převzetí zahraničně-obchodního režimu EU navíc vedlo k velmi významným přesunům ve zbožových tocích. Došlo k posílení koncentrace agrárního obchodu na teritorium EU. Evropská unie posílila svou dominantní pozici jako dodavatel a odběratel agrárních produktů. Bohužel bezprostředně po vstupu do EU ztratil rakouský, švédský i finský zemědělsko-potravinářský průmysl část svého podílu na evropském trhu ve prospěch konkurentů z EU. To je ale pochopitelné, neboť malé země získávají, nebo jsou schopny udržet, větší trhy obtížněji než je tomu v případě velkých zemí.¹⁰⁸

¹⁰⁸ VUZE, Vološin

16.2 Základní charakteristika a srovnání AZO ČR a jeho trendu před vstupem do EU a jeho komparace s charakteristikami AZO Rakouska, Švédska a Finska

Pokud budeme srovnávat vývojové trendy AZO ČR, Švédska, Finska a Rakouska před vstupem do Evropské unie, můžeme konstatovat, že výchozí podmínky, alespoň z pohledu základních vývojových trendů byly podobné. Ve všech zemích před vstupem do EU docházelo k zhruba stejnému tempu poklesu podílu zemědělství na tvorbě HDP a docházelo rovněž i k poklesu reálné hodnoty hrubé zemědělské produkce.

Země Evropské unie byly klíčovými obchodními partnery všech analyzovaných zemí již v období před vstupem do EU. Stejně jako ČR byla až do svého vstupu do EU členem CEFTA, Švédsko, Finsko a Rakousko byly členy EFTA, v rámci které probíhaly velmi čilé obchodní kontakty obdobně jako tomu bylo mezi zeměmi CEFTA. Co se týče samotného zahraničního obchodu a utváření jeho podmínek, země které vstoupily do EU v roce 1995, uzavřely stejně jako ČR řadu obchodních smluv s EU, které prohlubovaly vzájemnou obchodní výměnu a přispěly k zintenzivnění obchodních vztahů již v období před samotným vstupem do EU.

Samotný trend agrárního zahraničního obchodu byl v případě všech zemí velmi podobný. Až na výjimky v jednotlivých letech před vstupem do EU převládal trend růstu obrátu AZO. Růst obrátu AZO byl hnán růstem exportu i importu, přičemž v období bezprostředně před vstupem do EU převládalo vyšší procentické tempo růstu exportu nad tempem růstu importu, které bylo sice nižší, ale vzhledem k vyšší nominální hodnotě importu v porovnání s hodnotou exportu stejně znamenalo, že se rozdíly mezi hodnotou exportu a hodnotou importu neustále zvyšovaly ve prospěch importu. Důsledkem toho byl zcela logicky nárůst záporného salda AZO. Tento vývojový trend je rovněž společný pro vývoj agrárního zahraničního obchodu všech zemí tedy ČR, Švédska, Finska a Rakouska.

Společným jmenovatelem v oblasti agrárního zahraničního obchodu je obchod s finalizovanými, zejména pak potravinářskými, produkty. V průběhu období přípravy na členství rostl podíl finalizovaných produktů na obrátu AZO (tedy produktů s vyšší přidanou hodnotou) ve všech zemích. Bohužel zde je však hlavní rozdíl mezi vývojovými trendy ve

Švédsku, Finsku, Rakousku a vývojovým trendem v ČR. Zatímco v ČR byl podíl zpracovaných výrobků na AZO v období před vstupem do EU na hranici necelých 50 %, v případě zemí, které vstoupily do EU v roce 1995, byl tento podíl na úrovni 80 % a v případě Finska dosáhl export zpracovaných produktů podílu na celkovém AZO kolem 90 %. Obecně však lze konstatovat, že v období před vstupem do EU, to byl právě obchod s finalizovanými produkty, který začal nabývat na intenzitě. Finalizované produkty se začaly prosazovat jak v oblasti exportu, tak i v oblasti importu, protože se trhy jednotlivých zemí postupně během období před vstupem do EU otvíraly importům ze zemí EU.

Co se týče importu ten byl postaven zejména na dovozu finalizovaných produktů, nekompetitivních produktů a produktů nutných pro další zpracování v rozsáhlém potravinářském průmyslu zmiňovaných zemí. V této souvislosti stojí také za zmínku, že i český potravinářský průmysl se začal v průběhu posledních let před vstupem ČR do EU vzpamatovávat z problémů spojených s privatizací a se vstupem zahraničního kapitálu. Je to právě zejména vstup zahraničního kapitálu, který začíná velmi výrazně ovlivňovat strukturu českého importu a exportu. Stejně jako v případě výše analyzovaných států Česká republika začíná dovážet produkty pro další zpracování nejen na přímou spotřebu.

V případě exportu, lze konstatovat, že do popředí se začíná dostávat právě vývoz finalizovaných produktů s vyšší přidanou hodnotou. Bohužel ještě nějakou dobu potrvá, než se ČR podaří srovnat svou strukturu AZO (co se týče poměru finalizovaných produktů a nezpracované nebo jen minimálně zpracované primární zemědělské produkce) se strukturou AZO Rakouska, Finska a Švédska.

Z hlediska vývoje struktury AZO mezi zeměmi, které vstoupily do EU v roce 1995 a Českou republikou existuje jedna velmi významná diference. Zatímco ceny importů postupně stoupají vzhledem k tomu, že Česká republika dováží zejména produkty s vyšší přidanou hodnotou, tak ve Švédsku, Rakousku a Finsku ceny importu měly v rámci monitorovaného desetiletí před vstupem do EU spíše stagnující charakter, neboť se do velké míry jednalo zejména o suroviny potřebné k dalšímu zpracování a nekompetitivní produkty, takže růst cen v průběhu desetiletí byl způsoben zejména vlivem změn indexu spotřebitelských cen – tedy inflací. To je opačný trend než v ČR, protože v případě českého importu byl nárůst jeho hodnoty způsoben částečně inflací a částečně tím, že velmi intenzivně během celého desetiletí před vstupem do EU rostl zejména import již finalizovaných produktů s vysokými kilogramovými cenami.

Co se týče teritoriální struktury nemá bližší srovnávání a analýza podstatný význam zejména proto, že hlavní objem agrárního zahraničního obchodu všech analyzovaných zemí je postaven na směně agrárních produktů se sousedícími státy, což znamená, že teritoriální struktura je velmi odlišná. Můžeme však vidět jeden jednotící faktor a to, že již v období před vstupem do EU, to byla právě EU, kdo byl klíčovým obchodním partnerem všech monitorovaných zemí.

16.3 Vývoj AZO ČR po vstupu do EU a srovnání současných vývojových trendů s vývojovými trendy AZO Švédska, Rakouska a Finska po jejich vstupu do EU

O očekávaném vývoji agrárního zahraničního obchodu ČR po vstupu do EU bylo již napsáno mnoho studií, ale vzhledem ke krátké době členství ČR v EU je jen velmi těžko odhadnutelné, jaký bude trend budoucího vývoje AZO ČR, jako člena EU. Již z prvních údajů, které jsou k dispozici po přibližně dvou letech členství ČR v EU, je zcela zřetelné, že vstup ČR zcela jednoznačně ovlivnil charakter českého AZO. Zahraniční obchod byl ovlivněn hned z několika důvodů, které se projevují různou intenzitou vlivu na zejména komoditní a teritoriální strukturu AZO ČR.

Za účelem alespoň přibližného odhadu vlivu působení EU na další vývoj českého agrárního zahraničního obchodu a agrárního trhu vůbec, je možné alespoň orientačně použít výsledky AZO Švédska, Finska a Rakouska. Tyto země mají již téměř desetiletou zkušenost se členstvím v EU. Výše uvedená charakteristika AZO a jeho vývojový trend před vstupem do EU byl podobný jako v ČR. Nejvýznamnější difference, které panovaly v oblasti AZO mezi ČR a Finskem, Rakouskem, Švédskem byly v otázce **cen zemědělských výrobců**, které byly v případě Finska, Rakouska a Švédska před vstupem do EU vyšší, než byl průměr EU, a otázce celní ochrany, kdy ČR v době vstupu do EU měla zřetelně nižší celní ochranu trhu díky postupné liberalizaci obchodu mezi ČR a EU (dohody: “double profit a double zero“), než tomu bylo v případě Rakouska, Švédska a Finska, když tyto země vstupovaly do EU.¹⁰⁹

¹⁰⁹ VUZE Vološin

Zvýše uvedeného lze tedy očekávat, že určité trendy, které se projeví v zahraničním obchodě zemí, které přistoupily do EU v roce 1995 se projeví i v případě ČR.

Pokud se budeme snažit odhadnout budoucí vývoj českého AZO na základě zkušeností, poznatků a známých vývojových trendů AZO Rakouska, Švédska a Finska, je nutné hned na počátku analýzy zmínit jeden podstatný fakt, který velmi rapidně odlišuje situaci v momentě přistoupení ČR do EU od situace, kdy Švédsko, Finsko a Rakousko vstupovaly do EU. Jedná se o to, že výše uvedené země (které vstoupily do EU v roce 1995) vstupovaly do EU samy a neexistovaly mezi nimi nijak významné obchodní vazby, které by byly rapidně ovlivněny situací po vstupu do EU, neboť trh mezi těmito státy byl již z velké části liberalizován na základě dohod uzavřených v rámci dohody EFTA (jistě vazby ve formě omezení obchodu existovaly pouze v případě několika málo komodit mezi Švédskem a Finskem, ale protože potenciál obou zemí není nijak významně nakloněn zemědělské produkci, je obchodní směna postavena spíše na obchodu se zpracovanými produkty a to ještě ve velmi omezené míře, protože obě země mají omezené výrobní kapacity), takže vstup do EU měl vliv zejména na liberalizaci zahraničního obchodu se „starými“ členskými státy EU.

Jiná situace je však v případě ČR. Ta vstoupila do EU spolu s dalšími devíti zeměmi, z nichž čtyři (Polsko, Maďarsko, Slovensko a Slovinsko) společně s ČR byly členy tzv. Středoevropské dohody volného obchodu (CEFTA) a podíl těchto zemí na AZO ČR byl jenom v posledním roce před vstupem do EU kolem 30 %. Ačkoliv byl trh v rámci CEFTA velmi výrazně liberalizován, týkala se liberalizace zejména obchodu se zbožím průmyslového charakteru a se službami (více než 75 % objemu zahraničního obchodu). Byl to právě trh s agrárními produkty, který podléhal i v rámci jinak liberálních dohod CEFTA velmi přísné regulaci postavené na kombinaci celních a kvótních omezení importu. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že vstup do Evropské unie má pro český agrární zahraniční obchod poněkud větší dopad, než měl v případě vstupu Švédska, Finska a Rakouska do EU. Z tohoto důvodu je tedy nutné do analýz budoucího vývoje AZO ČR zahrnout vliv působení obchodu v rámci CEFTA a zkušenosti spojené s agrárním obchodem zejména s Polskem, Maďarskem a Slovenskem, protože je zcela jednoznačné, že to budou právě tyto tři země, které vedle ostatních zemí EU 15 velmi výrazně ovlivní vývoj a podobu agrárního zahraničního obchodu v budoucnosti.

V případě Švédska, Finska a Rakouska je vývoj AZO po vstupu do EU známý, včetně vlivů, které na něj působily. U vlivů lze hodnotit jejich intenzitu a míru dopadu a v konečné fázi lze hodnotit jaký vliv měl vstup do EU na podobu a formování AZO výše zmíněných zemí. V případě ČR o budoucí podobě AZO a vlivech na něj působících po vstupu do EU lze jen spekulovat, protože podrobné výsledky AZO po prvních dvou letech členství v EU jsou zatím pouze předběžného charakteru, což samozřejmě nestačí ke kvalifikovanému odhadu budoucího vývojového trendu AZO.

Pokud se podrobně podíváme na výše uvedené grafy a tabulky, které podrobně monitorují vývoj agrárního zahraničního obchodu Švédska, Finska a Rakouska po jejich vstupu do EU, je zřetelně vidět, že vstup do EU nijak zásadně neovlivnil vývojové trendy AZO započaté v období před vstupem do EU. Import a export pokračovaly po vstupu do EU v růstu zhruba stejným tempem jako v období před vstupem. S tím souvisí i vývoj obratu a salda bezprostředně po vstupu do Evropské unie. Z hlediska analýzy je však zajímavé pokud porovnáme vývoj první poloviny monitorovaného období po vstupu do EU s druhou polovinou. V první polovině sledovaného období je zřetelně vidět, že každá země v okamžiku vstupu do EU měla sice rostoucí, ale co se týče intenzity růstu odlišné, tempo vývoje v oblasti agrárního zahraničního obchodu. Tento trend pokračoval i bezprostředně po vstupu do EU, ale v pozdějších letech již je vidět určitou míru stabilizace ve vývoji zahraničního obchodu v případě všech tří zemí. Z grafů je zřetelně vidět, že vstup do EU se projevil v oblasti cen exportu i importu. Z výsledků analýzy je vidět, že v posledních letech se vývojový trend v oblasti cen téměř sjednotil (všechny trendové křivky se vzájemně kopírují), což je z hlediska budoucího vývoje velmi pozitivním efektem, protože umožní producentům a obchodníkům dopředu plánovat další vývoj v oblasti AZO.

Velmi pozitivní jev, který se projevil v případě analyzovaných zemí po vstupu do EU, je v oblasti komoditní skladby AZO. Došlo k výraznému růstu exportu zejména pak zpracované produkce, což se projevilo i ve stabilně vysokých cenách jednotky exportu, které jsou výrazně vyšší v porovnání s cenami importu. Výsledným efektem je, že ačkoliv podíl zemědělské produkce na HDP monitorovaných zemí klesá spolu s hodnotou hrubé zemědělské produkce, hodnota agrárního exportu navzdory této skutečnosti roste a to nejen v nominální hodnotě, ale i v reálných přepočtených hodnotách základního období let 1989 - 1991. To je z hlediska AZO velmi pozitivní, protože růst exportu je tlačěn zejména růstem

cen zpracovaných produktů s vysokou přidanou hodnotou a není, jako je tomu bohužel v ČR, postaven na exportu produktů primární zemědělské výroby.

Obecně lze konstatovat, že výsledná situace AZO zemí z předposlední vlny rozšíření v roce 1995 není nikterak horší, než v období před vstupem do EU. Tudíž v průběhu jejich členství nedošlo k naplnění černých vizí na téma rapidního nárůstu importů z okolních zemí a naopak poklesu exportu, pro který se bude hledat jen velmi těžko uplatnění z důvodů horších, zejména výrobních, podmínek v porovnání s ostatními členskými státy EU.

Členství v EU naopak přispělo k větší stabilizaci vnitřního trhu jednotlivých států a umožnilo jim prostřednictvím přístupu na velmi rozsáhlý a solventní trh uplatnit velkou část domácí produkce na trzích ostatních zemí EU a zemí s kterými má EU podepsané různé bilaterální smlouvy. Tento pozitivní trend v oblasti exportu přispěl k tomu, že z hlediska AZO došlo k vykompenzování nárůstu importu, ke kterému došlo po vstupu do EU a který měl za následek zvýšení konkurence na vnitřních trzích jednotlivých zemí. To se pak pozitivně projevilo i na zvýšení efektivity výroby primární zemědělské produkce (kdy došlo k omezení některých neefektivních výrobních aktivit) a zejména na zvýšení konkurenceschopnosti zpracovatelského a zejména potravinářského průmyslu analyzovaných zemí.

17. Zahraniční obchod České republiky v průběhu prvního roku členství ČR v Evropské unii

Vývoj české ekonomiky po vstupu do EU obecně odpovídal původním předpokladům. V průběhu prvního roku členství ČR v EU se dokonce projevila řada pozitivních odchylek v očekávaných trendech a ukazatelích. Příznivější ekonomické výsledky je možno spojovat se zlepšeným hospodářským vývojem v zahraničí, zejména v Evropě, a také se samotným vstupem do EU, zejména pak na její jednotný vnitřní trh. Lze konstatovat, že z očekávaných „šancí a rizik“ spojovaných se vstupem do EU převážily spíše šance a rizika se projevila mírněji, což se potvrdilo např. v otázkách vývoje cenové hladiny, růstu zahraničního obchodu, atd. Výsledkem tohoto vývoje je zrychlený hospodářský růst ČR při kvalitativně příznivější skladbě tvorby HDP, růst výdajů na investice, progresivní zvýšení exportu, výrazný pokles schodku obchodní bilance atd. (v případě AZO pak došlo k výraznému nárůstu obratu a stabilizaci záporné hodnoty salda AZO).

Poslední roky 2004 - 2005 jsou v organizační struktuře obchodu charakterizovány tím, že nadále pokračuje její koncentrace a internacionalizace za markantního přispění zahraničního kapitálu. Pro poslední roky 2004 a 2005 platí, že ve všech rozhodujících kriteriích se dále zvýšil podíl velkých, zvláště nadnárodních společností na vnitřním trhu.

Agrární zahraniční obchod byl v prvním roce po vstupu České republiky do EU (květen 2004 až duben 2005) v porovnání se stejným obdobím před vstupem České republiky do EU (květen 2003 až duben 2004) provázen některými změnami, které souvisely se zapojením do rozšířeného trhu Evropské unie. Českým firmám se zvětšil vnitřní trh a podstatně se změnil podmínky pro obchodování. Padly celní bariéry, byly odstraněny překážky při překročení hranic v rámci Evropské unie a snížily se transakční náklady. To se pozitivně projevilo ve výsledcích zahraničního obchodu. O tom svědčí dosažená tempa růstu vývozu i dovozu, výrazné zlepšení obchodní bilance, posuny v teritoriální i zbožíové struktuře zahraničního obchodu.¹¹⁰

¹¹⁰ Vološin, J., VUZE Praha

Za první rok členství ČR v EU (květen 2004 – květen 2005), se v porovnání s předchozími 12 měsíci zvýšil vývoz o 34 % a dovoz o 20,2 %. Balance agrárního zahraničního obchodu dosáhla pasiva ve výši 28,1 mld. Kč. Výsledky AZO ČR za první rok členství ČR v EU podrobně shrnuje tabulka č. 53.

Tabulka č. 53 - Agrární zahraniční obchod ČR v rámci extraobchodu a intraobchodu

Ukazatel	MJ	Extraobchod				Intraobchod			Celkem AZO od 1. 5. 2004 do 30. 4. 2005	měsíční průměr	z toho:			
		od 1. 5. 2003 do 30. 4. 2004	měsíční průměr	od 1. 5. 2004 do 30. 4. 2005	měsíční průměr	od 1. 5. 2003 do 30. 4. 2004	od 1. 5. 2004 do 30. 4. 2005	měsíční průměr			extraobchod		intraobchod	
											hodnota	%	hodnota	%
Obrat AZO	mil. Kč	130 026,9	10 835,6	18 151,8	1 512,7	0,0	143 979,3	11 998,3	162 131,1	13 510,9	18 151,8	11,2	143 979,3	88,8
	mil. EUR	4 035,3	336,3	585,6	48,8	0,0	4 645,2	387,1	5 230,8	435,9	585,6		4 645,2	
Agrární vývoz	mil. Kč	50 802,7	4 233,6	8 908,1	742,3	0,0	58 101,5	4 841,8	67 009,6	5 584,1	8 908,1	13,3	58 101,5	86,7
	mil. EUR	1 576,6	131,4	287,4	24,0	0,0	1 874,5	156,2	2 161,9	180,2	287,4		1 874,5	
Agrární dovoz	mil. Kč	79 224,2	6 602,0	9 243,7	770,3	0,0	85 877,8	7 156,5	95 121,5	7 926,8	9 243,7	9,7	85 877,8	90,3
	mil. EUR	2 458,7	204,9	298,2	24,9	0,0	2 770,7	230,9	3 068,9	255,7	298,2		2 770,7	
Balance AZO	mil. Kč	-28 421,5	-2 368,5	-335,6	-28,0	0,0	-27 776,3	-2 314,7	-28 111,9	-2 342,7	-335,6	1,2	-27 776,3	98,8
	mil. EUR	-882,1	-73,5	-10,8	-0,9	0,0	-896,2	-74,7	-907,0	-75,6	-10,8		-896,2	

Pramen: GŘC, ČSÚ

Zpracoval: J. Vološin, T. Zdražilek

Z tabulky č. 53 vyplývají následující zjištění. Vývoj zahraničního obchodu byl v prvním roce po vstupu do EU oproti stejnému období před vstupem do EU charakterizován především vysokými tempy růstu vývozu i dovozu, která znamenala zvýšení obratu zahraničního obchodu za období členství v EU o 24,6 %. Obrat zahraničního obchodu dosáhl 162,1 mld. Kč (z toho vývoz 67 mld. Kč a dovoz 95,1 mld. Kč) a byl proti období před členstvím v EU vyšší o 32,1 mld. Kč. Významnější podíl na přírůstku obratu zahraničního obchodu měl vývoz (53,1 %), který se zvýšil o již výše zmíněných 34 % (tj. o 17 mld. Kč). Vliv dovozu, jenž byl vyšší o výše zmíněných cca 20,2 % (o 16 mld. Kč), představoval 46,9 %.

Předstih tempa růstu agrárního vývozu před tempem růstu agrárního dovozu o 14 %, výrazně ovlivnil vývoj obchodní bilance. Záporné saldo českého zahraničního obchodu z období dvanácti měsíců před vstupem do EU (květen 2003 až duben 2004) ve výši 28,4 mld. Kč pokleslo po prvním roce členství v EU na výsledné saldo zahraničního obchodu 28,1 mld. Kč (pokud tuto hodnotu upravíme o vliv inflace v předchozím roce zjistíme, že výsledná hodnota je 27,3 mld. Kč). Při započítání vlivu inflace pak zlepšení obchodní bilance představovalo cca 1,1 mld. Kč, což představuje pozitivní vývoj, neboť podle prvních odhadů provedených před vstupem ČR do EU se počítalo, že saldo AZO ČR překročí hranici cca 30 mld. Kč. Krytí dovozu vývozem vzrostlo v porovnávaných obdobích z 63,3 % na 70,5 %, což je rovněž pozitivním jevem.

17.1 Teritoriální struktura agrárního zahraničního obchodu České republiky po vstupu do Evropské unie

Pokud hodnotíme vývoj obchodní bilance z hlediska teritoriálního, můžeme konstatovat, že v porovnání s posledním rokem před vstupem ČR do EU došlo ke zlepšení výsledků AZO. Výsledky obchodní bilance podrobně shrnuje následující tabulka č. 54.

Tabulka č. 54 - Vývoj teritoriální skladby agrárního zahraničního obchodu ČR

Region	MJ	Vývoz				
		od 1. 5. 2003 do 30. 4. 2004	podíl %	od 1. 5. 2004 do 30. 4. 2005	podíl %	Index 04 - 05/03 - 04
EU 15	mil. Kč	19 102,2	37,6	29 516,8	44,0	154,5
	mil. EUR	592,8		952,3		160,6
EU 10	mil. Kč	21 569,1	42,5	28 584,7	42,7	132,5
	mil. EUR	669,4		922,2		137,8
EFTA	mil. Kč	275,1	0,5	368,1	0,5	133,8
	mil. EUR	8,5		11,9		139,4
OSVTE	mil. Kč	892,7	1,8	1 415,0	2,1	158,5
	mil. EUR	27,7		45,7		165,0
RZ	mil. Kč	3 580,7	7,0	3 235,1	4,8	90,3
	mil. EUR	111,1		104,4		93,9
SNS	mil. Kč	1 384,8	2,7	2 683,0	4,0	193,7
	mil. EUR	43,0		86,6		201,5
Ostatní regiony	mil. Kč	3 998,1	7,9	1 206,9	1,8	30,2
	mil. EUR	124,1		38,9		31,4
Celkem	mil. Kč	50 802,7	100,0	67 009,6	100,0	131,9
	mil. EUR	1 576,6		2 161,9		137,1

Region	MJ	Dovoz				
		od 1. 5. 2003 do 30. 4. 2004	podíl %	od 1. 5. 2004 do 30. 4. 2005	podíl %	Index 03 - 04/04 - 05
EU 15	mil. Kč	43 550,1	55,0	61 563,2	64,7	141,4
	mil. EUR	1 351,6		1 986,2		147,0
EU 10	mil. Kč	18 878,8	23,8	24 314,7	25,6	128,8
	mil. EUR	585,9		784,5		133,9
EFTA	mil. Kč	840,7	1,1	333,0	0,4	39,6
	mil. EUR	26,1		10,7		41,0
OSVTE	mil. Kč	3 587,8	4,5	2 778,4	2,9	77,4
	mil. EUR	111,3		89,6		80,5
RZ	mil. Kč	11 372,2	14,4	5 529,7	5,8	48,6
	mil. EUR	352,9		178,4		50,5
SNS	mil. Kč	380,4	0,5	332,6	0,3	87,4
	mil. EUR	11,8		10,7		90,6
Ostatní regiony	mil. Kč	614,2	0,8	270,0	0,3	44,0
	mil. EUR	19,1		8,7		45,6
Celkem	mil. Kč	79 224,2	100,0	95 121,6	100,0	120,1
	mil. EUR	2 458,7		3 068,9		124,8
Region	MJ	Balance				změna
		od 1. 5. 2003 do 30. 4. 2004	od 1. 5. 2004 do 30. 4. 2005			
EU 15	mil. Kč	-24 447,9	-32 046,4		-7 598,5	
	mil. EUR	-758,7	-1 033,9		-275,2	
EU 10	mil. Kč	2 690,3	4 270,0		1 579,7	
	mil. EUR	83,5	137,7		54,2	
EFTA ¹⁾	mil. Kč	-565,6	35,1		600,7	
	mil. EUR	-17,6	1,2		18,8	
OSVTE	mil. Kč	-2 695,1	-1 363,4		1 331,7	
	mil. EUR	-83,6	-43,9		39,7	
RZ	mil. Kč	-7 791,5	-2 294,6		5 496,9	
	mil. EUR	-241,8	-74,0		167,8	
SNS	mil. Kč	1 004,4	2 350,4		1 346,0	
	mil. EUR	31,2	75,9		44,7	
Ostatní regiony	mil. Kč	3 383,9	936,9		-2 447,0	
	mil. EUR	105,0	30,2		-74,8	
Celkem	mil. Kč	-28 421,5	-28 112,0		309,5	
	mil. EUR	-882,1	-907,0		-24,9	

Pramen: GRC, ČSÚ

Zpracoval: J. Vološin, T. Zdražilek

Z tabulky vyplývá, že ke zhoršení výsledků bilance agrárního zahraničního obchodu došlo pouze v rámci dvou teritoriálních uskupení a to se zeměmi „EU 15“ a se skupinou tzv. „Ostatních regionů“¹¹¹. Se všemi ostatními teritoriálními uskupeními (SNS¹¹², EFTA¹¹³,

¹¹¹ Čína, KLDŘ, Kuba, Laos, Mongolsko a Vietnam.

¹¹² Společenství nezávislých států.

¹¹³ European Free Trade Agreement (Norsko, Island, Lichtenštejnsko, Švýcarsko)

OSVTE¹¹⁴, Rozvojové země, EU 10) došlo k výraznému zlepšení bilance agrárního zahraničního obchodu. Pokud srovnáme výši salda v posledním roce před vstupem do EU s výši salda po prvním roce v EU, zjistíme, že došlo poprvé za posledních pět let ke stabilizaci výsledků AZO. Zatímco v předchozích pěti letech (2000 – 2004) před vstupem do EU rostla výše záporného salda AZO průměrným tempem cca 10 % za rok, výsledky po prvním roce členství v EU vykazaly, že došlo ke stabilizaci výše záporného salda, které bylo dokonce o 300 mil. Kč nižší než saldo za předchozí období. Je samozřejmé, že z výsledků za první rok členství v EU se nedá vyvozovat nějaký trend, ale tyto výsledky, dvanáct měsíců po vstupu ČR do EU, představovaly velmi pozitivní vývoj, protože v období před vstupem do EU se očekávalo, že záporné saldo AZO ČR velmi rapidně vzroste a může bezprostředně po vstupu ČR do EU překročit hranici 30 mld. Kč.

Pokud budeme hodnotit vývoj agrárního vývozu a dovozu z hlediska teritoriálního, nezbyvá nám konstatovat nic jiného než, že růst agrárního dovozu byl zapříčiněn především růstem dovozů ze zemí EU 15 a zemí EU 10 (tedy z teritoria zemí EU 25), zatímco dovoz z ostatních teritorií zaznamenal významný pokles (tj. způsobeno zejména díky převzetí společné obchodní politiky zemí EU vůči „třetím zemím“). Pokud hodnotíme teritoriální strukturu agrárního exportu, pak můžeme konstatovat, že export zaznamenal růst téměř ve všech sledovaných teritoriích kromě „Ostatních regionů“. V případě „Rozvojových zemí“ sice k růstu nedošlo, ale úroveň exportu nezaznamenala nijak významné změny oproti předchozímu období. Z hlediska teritoriálního, lze konstatovat, že dominantní pozici v rámci českého agrárního zahraničního obchodu si rok po vstupu ČR do EU udržely země EU 25 s podílem na obratu AZO ČR více než 88 % (podíl na exportu 86,5 % a podíl na importu 89,5 %). Hlavními partnery českého AZO jsou Německo (24 %), Slovensko (16,3 %), Polsko (10 %), Nizozemí (7,1 %), Rakousko (5 %), Maďarsko (4,9 %), Itálie (4,3 %), Belgie (3,7 %), Španělsko (5,2 %), Francie (2,9 %), Velká Británie (2,4 %). Podíl těchto jedenácti nejvýznamnějších obchodních partnerů českého AZO dosahuje cca 86 % obratu českého AZO. Na druhém místě z hlediska teritoriální struktury AZO se umístily „Rozvojové země“ s podílem na obratu AZO cca 5,5 %. Za nimi se umístily země skupiny „OSVTE“ s podílem cca 2,5 %. Podíl ostatních uskupení EFTA, SNS a „Ostatní regiony“ nepřesáhl dvě procenta celkového obratu AZO ČR.

¹¹⁴ Ostatní vyspělé tržní ekonomiky

Pokud se podíváme podrobně na teritoriální strukturu českého AZO, zjistíme, že cca 60 % veškerého objemu AZO se realizuje s našimi bezprostředními sousedy. To je dáno právě specifickým charakterem obchodu s agrárními produkty, který je více než jakýkoliv jiný obchodní artikl ovlivněn omezenou dobou skladovatelnosti obchodovaných produktů.

17.2. Komoditní struktura agrárního zahraničního obchodu po vstupu České republiky do Evropské unie

Vývoj komoditní struktury AZO ČR podrobně monitorují tabulka č. 55 a č. 56.

Tabulka č. 55 - Vývoj komoditní skladby agrárního vývozu z ČR (mil. Kč)

CN	od 1.5. 2003 do 30. 4. 2004								od 1. 5. 2004 do 30. 4. 2005								Index 04 - 05/03 - 04			
	Celkem		EU 15		EU 10		EU 25		Celkem		EU 15		EU 10		EU 25		Celkem	EU 15	EU 10	EU 25
	mil. Kč		mil. Kč	%	mil. Kč	%	mil. Kč	%	mil. Kč		mil. Kč	%	mil. Kč	%	mil. Kč	%				
01	1 577,8		658,0	41,7	698,9	44,3	1 356,9	86,0	3 878,9		2 257,9	58,2	1 509,2	38,9	3 767,0	97,1	245,8	343,2	215,9	277,6
02	1 599,5		806,5	50,4	705,8	44,1	1 512,3	94,5	2 791,4		1 415,6	50,7	1 319,0	47,3	2 734,6	98,0	174,5	175,5	186,9	180,8
03	1 142,0		833,2	73,0	266,8	23,4	1 100,0	96,3	1 255,7		855,7	68,1	362,8	28,9	1 218,5	97,0	110,0	102,7	136,0	110,8
04	6 611,7		1 577,9	23,9	1 629,6	24,6	3 207,5	48,5	8 690,1		4 444,2	51,1	1 966,8	22,6	6 411,0	73,8	131,4	281,7	120,7	199,9
05	752,4		670,0	89,0	66,7	8,9	736,6	97,9	490,7		373,1	76,0	89,2	18,2	462,3	94,2	65,2	55,7	133,9	62,8
06	239,3		152,6	63,8	78,2	32,7	230,8	96,5	343,5		162,8	47,4	107,9	31,4	270,7	78,8	143,5	106,6	138,0	117,3
07	495,7		171,0	34,5	256,4	51,7	427,4	86,2	984,0		209,7	21,3	723,2	73,5	932,9	94,8	198,5	122,6	282,0	218,3
08	724,6		494,9	68,3	212,4	29,3	707,3	97,6	2 280,9		828,6	36,3	1 430,4	62,7	2 259,0	99,0	314,8	167,5	673,3	319,4
09	500,9		60,1	12,0	304,9	60,9	365,0	72,9	543,7		127,5	23,4	241,0	44,3	368,5	67,8	108,5	212,1	79,1	101,0
10	3 027,5		1 337,4	44,2	1 164,0	38,4	2 501,4	82,6	2 821,0		1 783,4	63,2	830,8	29,5	2 614,2	92,7	93,2	133,3	71,4	104,5
11	2 313,9		251,2	10,9	1 161,7	50,2	1 412,9	61,1	2 396,5		213,1	8,9	1 361,9	56,8	1 575,0	65,7	103,6	84,8	117,2	111,5
12	2 773,8		1 526,5	55,0	667,5	24,1	2 194,0	79,1	3 957,4		2 604,5	65,8	634,6	16,0	3 239,1	81,8	142,7	170,6	95,1	147,6
13	575,4		170,2	29,6	83,8	14,6	254,0	44,1	706,3		296,8	42,0	81,3	11,5	378,1	53,5	122,8	174,4	97,0	148,9
14	4,8		3,5	73,0	1,0	21,8	4,5	94,8	5,5	4,2		77,1	1,2	21,6	5,4	98,7	115,2	121,8	113,9	120,0
15	1 060,1		117,4	11,1	793,5	74,8	910,9	85,9	1 378,7		222,2	16,1	1 088,2	78,9	1 310,4	95,0	130,1	189,3	137,1	143,9
16	608,0		39,5	6,5	424,2	69,8	463,7	76,3	1 640,8		130,2	7,9	1 404,2	85,6	1 534,3	93,5	269,9	329,2	331,0	330,9
17	3 751,4		2 215,7	59,1	872,5	23,3	3 088,2	82,3	7 895,8		5 246,1	66,4	1 888,4	23,9	7 134,5	90,4	210,5	236,8	216,4	231,0
18	2 869,8		982,5	34,2	1 469,8	51,2	2 452,3	85,5	2 543,3		772,6	30,4	1 579,1	62,1	2 351,6	92,5	88,6	78,6	107,4	95,9
19	2 578,9		905,8	35,1	1 502,4	58,3	2 408,2	93,4	2 980,3		1 022,4	34,3	1 800,6	60,4	2 823,0	94,7	115,6	112,9	119,8	117,2
20	1 522,4		460,8	30,3	831,7	54,6	1 292,5	84,9	1 873,4		376,1	20,1	1 220,1	65,1	1 596,2	85,2	123,1	81,6	146,7	123,5
21	5 768,9		1 601,5	27,8	3 532,2	61,2	5 133,8	89,0	5 842,6		1 791,2	30,7	3 119,3	53,4	4 910,4	84,0	101,3	111,8	88,3	95,6
22	5 602,4		2 781,4	49,6	1 861,1	33,2	4 642,4	82,9	6 803,3		2 987,6	43,9	2 821,9	41,5	5 809,5	85,4	121,4	107,4	151,6	125,1
23	1 993,5		876,7	44,0	973,8	48,9	1 850,5	92,8	2 328,9		854,4	36,7	1 303,2	56,0	2 157,6	92,6	116,8	97,5	133,8	116,6
24	2 708,0		408,0	15,1	2 010,2	74,2	2 418,2	89,3	2 576,7		537,0	20,8	1 700,5	66,0	2 237,5	86,8	95,2	131,6	84,6	92,5
Celkem	50 802		19 102	37,6	21 569,1	42,5	40 671,4	80,1	67 009,6		29 516,8	44,0	28 584,7	42,7	58 101,5	86,7	131,9	154,5	132,5	142,9

Pramen: GŘC, ČSÚ

Zpracoval: J. Vološin, T. Zdražilek

Tabulka č. 56 - Vývoj komoditní skladby agrárního dovozu do ČR (mil. Kč)

CN	od 1.5. 2003 do 30. 4. 2004								od 1. 5. 2004 do 30. 4. 2005								Index 04 - 05/03 - 04			
	Celkem		EU 15		EU 10		EU 25		Celkem		EU 15		EU 10		EU 25		Celkem	EU 15	EU 10	EU 25
	mil. Kč		mil. Kč	%	mil. Kč	%	mil. Kč	%	mil. Kč		mil. Kč	%	mil. Kč	%	mil. Kč	%				
01	486,8		239,9	49,3	211,8	43,5	544,5	92,8	779,0		363,8	46,7	388,9	49,9	752,7	96,6	160,0	151,6	183,6	138,2
02	3943,7		1 532,2	38,9	976,0	24,7	2 571,8	63,6	8 638,5		6 686,2	77,4	1 840,6	21,3	8 526,7	98,7	219,0	436,4	188,6	331,5
03	1549,1		604,8	39,0	139,3	9,0	792,2	48,0	1 509,5		772,3	51,2	284,7	18,9	1 057,1	70,0	97,4	127,7	204,4	133,4
04	4140,0		1 339,2	32,3	2 534,3	61,2	3 967,1	93,6	6 255,5		2 430,9	38,9	3 789,4	60,6	6 220,2	99,4	151,1	181,5	149,5	156,8
05	1332,1		521,5	39,1	30,5	2,3	593,4	41,4	928,5		709,7	76,4	90,8	9,8	800,5	86,2	69,7	136,1	298,1	134,9
06	2455,9		2 052,1	83,6	232,4	9,5	2 377,5	93,0	2 497,1		2 167,9	86,8	259,1	10,4	2 427,0	97,2	101,7	105,6	111,5	102,1
07	5747,9		3 672,2	63,9	1 576,8	27,4	5 340,4	91,3	5 950,5		4 250,7	71,4	1 418,7	23,8	5 669,4	95,3	103,5	115,8	90,0	106,2
08	8503,7		4 905,1	57,7	829,7	9,8	5 802,3	67,4	10 459,8		6 586,9	63,0	1 198,8	11,5	7 785,7	74,4	123,0	134,3	144,5	134,2
09	1617,0		729,9	45,1	220,5	13,6	1 009,2	58,8	1 924,0		1 164,1	60,5	337,4	17,5	1 501,5	78,0	119,0	159,5	153,0	148,8
10	1382,9		509,0	36,8	376,1	27,2	949,1	64,0	1 021,5		590,1	57,8	370,1	36,2	960,2	94,0	73,9	115,9	98,4	101,2
11	458,8		259,8	56,6	175,8	38,3	530,6	95,0	624,2		256,9	41,2	356,8	57,2	613,8	98,3	136,1	98,9	203,0	115,7
12	2103,4		1 336,8	63,6	354,8	16,9	1 772,1	80,4	2 619,1		1 625,4	62,1	638,0	24,4	2 263,4	86,4	124,5	121,6	179,8	127,7
13	500,0		374,4	74,9	10,5	2,1	461,8	77,0	485,9		382,9	78,8	11,9	2,4	394,7	81,2	97,2	102,3	113,1	85,5
14	63,9		44,4	69,5	1,2	1,9	117,0	71,4	36,2		27,2	75,1	4,9	13,5	32,1	88,7	56,7	61,3	414,3	27,5
15	3826,2		2 724,6	71,2	832,1	21,7	3 649,7	93,0	3 808,7		2 927,2	76,9	792,1	20,8	3 719,3	97,7	99,5	107,4	95,2	101,9
16	1998,8		882,2	44,1	622,2	31,1	1 579,7	75,3	2 155,1		1 110,0	51,5	832,2	38,6	1 942,3	90,1	107,8	125,8	133,8	123,0
17	2202,3		1 441,2	65,4	601,4	27,3	2 135,3	92,7	3 296,6		1 721,6	52,2	1 398,6	42,4	3 120,2	94,7	149,7	119,5	232,6	146,1
18	4166,1		2 388,6	57,3	1 240,7	29,8	3 716,4	87,1	4 840,4		3 110,2	64,3	1 579,4	32,6	4 689,7	96,9	116,2	130,2	127,3	126,2
19	5242,2		2 829,7	54,0	1 993,1	38,0	4 914,8	92,0	6 291,2		3 604,5	57,3	2 341,2	37,2	5 945,7	94,5	120,0	127,4	117,5	121,0
20	4473,3		2 007,2	44,9	1 097,6	24,5	3 174,2	69,4	4 091,9		2 426,4	59,3	1 153,0	28,2	3 579,5	87,5	91,5	120,9	105,1	112,8
21	7829,9		3 798,5	48,5	2 044,6	26,1	5 917,7	74,6	7 905,2		4 071,4	51,5	2 540,4	32,1	6 611,9	83,6	101,0	107,2	124,3	111,7
22	4697,5		2 858,2	60,8	1 286,6	27,4	4 233,0	88,2	7 124,0		5 156,9	72,4	1 497,1	21,0	6 653,9	93,4	151,7	180,4	116,4	157,2
23	6988,0		5 630,3	80,6	453,0	6,5	6 170,3	87,1	7 588,1		6 365,3	83,9	822,2	10,8	7 187,5	94,7	108,6	113,1	181,5	116,5
24	3514,7		868,3	24,7	1 037,7	29,5	1 960,2	54,2	4 290,9		3 054,6	71,2	368,1	8,6	3 422,8	79,8	122,1	351,8	35,5	174,6
Celkem	79 224,2		43 550,1	55,0	18 878,8	23,8	64 280,3	78,8	95 121,5		61 563,2	64,7	24 314,7	25,6	85 877,8	90,3	120,1	141,4	128,8	133,6

Pramen: GŘC, ČSÚ

Zpracoval: J. Vološin, T. Zdražilek

Analýza komoditní struktury AZO představuje velmi důležitou součást celkové analýzy vývoje AZO ČR. Detailní komoditní analýza nám, vedle již výše zmíněné teritoriální analýzy, umožňuje poznat strukturu českého zahraničního obchodu. Umožní nám analyzovat vývojové trendy v oblasti importu a exportu a dále nám umožní sledovat vedle kvantitativních změn v oblasti AZO i změny kvalitativní.

Právě kvalita AZO vyjádřená zejména prostřednictvím směnných relací a kilogramových cen obchodovaného zboží je z hlediska analýzy budoucího vývoje českého AZO rozhodující, neboť Česká republika, jako vyspělá země, musí ustoupit od exportu nezpracovaných produktů s nízkou přidanou hodnotou a nahradit je exportem již finalizovaných produktů s vysokým podílem přidané hodnoty.

Z tabulek č. 55 a č. 56 vyplývá, že po vstupu do EU došlo k nárůstu objemů agrárního exportu v případě 20, z celkových 24 kapitol harmonizovaného systému HS 2 (kapitoly CN 1 – 24 monitorují agrární zahraniční obchod ČR). V případě agrárního importu došlo k růstu objemu obchodů v rámci 16 kapitol (z celkových 24). Pokud analyzujeme detailněji strukturu AZO podle nomenklatury SKP, zjistíme, že cca 72 % celkového agrárního zahraničního obchodu tvoří produkty potravinářského průmyslu a jen pouze cca 28 % tvoří produkty agrárního sektoru. Ačkoliv podíl potravinářského průmyslu je velmi vysoký a na první pohled srovnatelný s podíly potravinářského sektoru na zahraničním obchodě zemí EU 15, hlavním problémem je, že export je tvořen zejména polotovary a produkty s nízkou úrovní finalizace. To znamená, že poměr finalizovaných produktů s maximální přidanou hodnotou k surovinám a polotovarům je cca 30:70, což není z hlediska struktury AZO zrovna výhodné.

Pozitivním jevem však je, že podíl zpracovaných produktů na AZO ČR je rostoucí a pokud se AZO ČR po vstupu do EU bude držet přibližně stejného trendu, jako tomu bylo v případě Švédska, Finska a Rakouska po jejich vstupu, dá se očekávat že cca do 10 let podíl zpracovaných produktů na AZO bude více než 70 %.

Významným faktorem ovlivňujícím agrární zahraniční obchod jsou kilogramové ceny agrárního dovozu a vývozu. Kilogramové ceny svým charakterem nepředstavují nejpřesnější způsob hodnocení AZO, ale jsou ukazatelem, který je schopen, alespoň přibližně, hodnotit AZO z hlediska kvalitativního. Vývoj kilogramových cen agrárního zahraničního obchodu se zeměmi EU 25 po prvním roce členství v EU podrobně monitoruje následující tabulka č. 57. Pokud komparujeme vývoj AZO ČR v posledním roce před vstupem do EU s výsledky AZO rok po vstupu do EU, tak nám nezbyvá než konstatovat, že během prvních 12 měsíců členství ČR v EU se kilogramové ceny dovozu meziročně zvýšily o 3,5 %, zatímco kilogramové ceny vývozu vzrostly dokonce o 7,9 %.

Tabulka č. 57 – Vývoj deklarovaných kilogramových cen a směnné relace v agrárním zahraničním obchodě ČR se zeměmi EU 25

CN	Dovoz			Vývoz			TT
	od 1. 5 2003 do 30. 4. 2004 Kč/kg	od 1. 5 2004 do 30. 4. 2005 Kč/kg	meziroční index	od 1. 5 2003 do 30. 4. 2004 Kč/kg	od 1. 5 2004 do 30. 4. 2005 Kč/kg	meziroční index	
1	92,14	52,6	57,1	57,51	51,23	89,1	1,56
2	35,32	46,77	132,4	58,98	46,44	78,7	0,59
3	46,35	43,56	94,0	97,55	85,04	87,2	0,93
4	30,71	30,64	99,8	41,74	24,87	59,6	0,60
5	20,27	28,11	138,7	69,2	26,62	38,5	0,28
6	49,86	36,74	73,7	35,67	44,89	125,8	1,71
7	12,84	12,88	100,3	11,04	10,68	96,7	0,96
8	14,8	12,76	86,2	11,82	11,22	94,9	1,10
9	60,59	50,35	83,1	56,4	54,35	96,4	1,16
10	13,01	10,3	79,2	3,35	3,44	102,7	1,30
11	11,59	9,15	78,9	8,13	7,73	95,1	1,20
12	22,31	15,64	70,1	15,09	11,71	77,6	1,11
13	202,18	68,87	34,1	242,66	243,97	100,5	2,95
14	33,76	18,36	54,4	81,09	114,58	141,3	2,60
15	18,16	17,3	95,3	16,83	16,66	99,0	1,04
16	73,82	69,54	94,2	43,98	67,57	153,6	1,63
17	21,61	21,76	100,7	37,65	28,61	76,0	0,75
18	54,12	56,7	104,8	65,48	58,18	88,9	0,85
19	50,02	51,07	102,1	44,36	41	92,4	0,91
20	22,66	15,88	70,1	28,42	28,2	99,2	1,42
21	69,66	69,23	99,4	46,09	55,46	120,3	1,21
22	10,78	15,58	144,5	0,91	0,88	96,7	0,67
23	8,94	8,91	99,7	4,43	4,43	100,0	1,00
24	156,01	200,65	128,6	309,86	248,31	80,1	0,62
Celkem	20,40	21,11	103,5	5,58	6,02	107,9	1,04

Pramen: CSÚ

Zpracoval: J. Vološin, K. Pohlová

Z tabulky č.57 vyplývá, že se vstupem do EU je spojen i růst kilogramových cen zahraničního obchodu. Je z ní vidět, že po vstupu do EU vzrostly kilogramové ceny jak agrárního exportu tak i agrárního importu. Positivním jevem je, že růst kilogramových cen agrárního vývozu má vyšší tempo oproti růstu kilogramových cen agrárního dovozu. Z analýzy výsledků je vidět pozitivní vývoj, neboť zatímco kilogramové ceny importu (jejichž růst je dlouhodobě zapříčiněn zejména nárůstem importu zpracovaných produktů s vyšší přidanou hodnotou) vzrostly pouze o výši inflace (inflace v roce 2004 dosáhla v České republice výše cca 3 %), tak tempo růstu kilogramových cen exportu vzrostlo, v porovnání s tempem růstu importu, téměř dvojnásobně, což převyšuje hodnotu inflace dvakrát. Růst kilogramových cen exportu v České republice je způsoben nárůstem podílu zpracovaných výrobků a polotovarů na českého agrárního exportu a také poklesem množství vyvážené

„nezpracované“ vody. Z výše uvedeného tedy vyplývá, že v období prvního roku členství v EU došlo vedle kvantitativního i ke kvalitativnímu zlepšení struktury AZO ČR.

Výše uvedené výsledky však nezobrazují strukturu AZO zcela správně, neboť kilogramové ceny AZO jsou, jak již bylo uvedeno výše v analýze komoditní struktury AZO ČR v letech 1993 – 2003, ovlivněny řadou faktorů. Zejména se jedná o zkreslení kvalitativních výsledků AZO, které je způsobeno vývozem tří komoditních agregací. Jedná se o následující tři agregace CN 10190 („Pšenice, souřež“), CN 100300 („Ječmen“) a zejména pak CN 220190 („Vody neslazené, nearomatizované ost., led, sníh“). Hlavní problém z hlediska analýzy AZO způsobuje zkreslení kilogramových cen exportu, které má na svědomí zejména komoditní agregace CN 22190 harmonizovaného systému HS 6 („Vody neslazené, nearomatizované ost., led, sníh“). O tomto problému již byla zmínka v jedné z předcházejících kapitol (kapitola 13), která byla podrobně zaměřená na analýzu vývoje kilogramových cen českého AZO.

Z výsledků AZO ČR po prvním roce členství v EU vyplývá, že kilogramové ceny importu jsou cca 3,5 krát vyšší v porovnání s kilogramovými cenami exportu. Z toho vyplývá, že je zapotřebí 3,5 kilogramu exportu na kompenzaci 1 kilogramu importu. To není nijak lichotivý výsledek. Situace v oblasti kilogramových cen však není až tak zlá, jak to na první pohled vypadá. Z tabulky č. 57 vyplývá, že ačkoliv se kilogramová cena exportu meziročně zvýšila o cca 8 %, a dosáhla hodnoty 6,02 Kč za kilogram exportovaného zboží, je její hodnota, v porovnání s kilogramovými cenami importu (cca 21,11 Kč za kilogram), velmi nízká. Z tohoto pohledu to vypadá, že Česká republika vyváží pouze suroviny a přidaná hodnota českého potravinářského a agrárního sektoru na zahraničním obchodě je minimální. Pokud však provedeme určité úpravy ve výpočtu kilogramových cen exportu (postup z předchozí kapitoly 13), zjistíme, že situace není vůbec tak zlá a exportní ceny přibližně odpovídají cenám importním tedy cenám na vnitřním trhu Evropské unie.

Výše zmíněné úpravy se týkají zejména analýzy komoditní skladby a to její množstevní struktury (hmotnost exportu a importu v tunách), neboť je to právě, již v předchozí kapitole č. 13, zmíněný objem zejména exportované hmoty (např. v případě komoditních agregací CN 220190, CN 10190, CN 100300), který negativně ovlivňuje (či spíše zkresluje) výsledky českého agrárního zahraničního obchodu a následně i vývoj kilogramových cen exportu (které se používají jako jeden ze základních kvalitativních

ukazatelů vývoje AZO). S vývojem hmotnosti AZO (v tunách) po vstupu ČR do EU nás podrobně seznamují následující tabulky č. 58 a č. 59.

Tabulka č. 58 - Vývoj komoditní skladby agrárního vývozu z ČR (t)

CN	od 1.5. 2003 do 30. 4. 2004								od 1. 5. 2004 do 30. 4. 2005								Index 04 - 05/03 - 04			
	Celkem	EU 15		EU 10		EU 25			Celkem	EU 15		EU 10		EU 25			Celkem	EU 15	EU 10	EU 25
	t	t	%	T	%	t	%		t	T	%	t	%	t	%					
01	29 039,0	8 845,0	30,5	14 747,5	50,8	23 592,4	81,2		75 379,8	40 638,9	53,9	32 899,9	43,6	73 538,8	97,6		259,6	459,5	223,1	311,7
02	28 264,9	9 437,6	33,4	16 214,3	57,4	25 651,8	90,8		60 144,4	29 318,9	48,7	29 570,8	49,2	58 889,8	97,9		212,8	310,7	182,4	229,6
03	11 658,7	6 458,7	55,4	4 818,0	41,3	11 276,7	96,7		14 514,4	7 075,3	48,7	7 253,4	50,0	14 328,7	98,7		124,5	109,5	150,5	127,1
04	169 795,7	35 872,7	21,1	40 968,7	24,1	76 841,4	45,3		315 402,6	164 636,7	52,2	93 118,3	29,5	257 754,9	81,7		185,8	458,9	227,3	335,4
05	10 715,5	3 168,6	29,6	7 476,5	69,8	10 645,1	99,3		17 484,6	3 996,6	22,9	13 370,9	76,5	17 367,4	99,3		163,2	126,1	178,8	163,1
06	6 886,1	4 337,0	63,0	2 133,1	31,0	6 470,1	94,0		6 991,1	3 682,6	52,7	2 346,7	33,6	6 029,3	86,2		101,5	84,9	110,0	93,2
07	45 101,5	14 290,3	31,7	24 433,8	54,2	38 724,1	85,9		90 894,5	19 598,2	21,6	67 757,4	74,5	87 355,6	96,1		201,5	137,1	277,3	225,6
08	60 656,5	49 373,9	81,4	10 478,2	17,3	59 852,1	98,7		202 508,5	122 572,0	60,5	78 732,2	38,9	201 304,2	99,4		333,9	248,3	751,4	336,3
09	8 548,1	1 682,2	19,7	4 789,3	56,0	6 471,5	75,7		9 172,0	1 534,5	16,7	5 245,9	57,2	6 780,4	73,9		107,3	91,2	109,5	104,8
10	867 774,2	435 519,6	50,2	310 915,4	35,8	746 435,0	86,0		814 908,7	551 136,4	67,6	208 874,5	25,6	760 010,8	93,3		93,9	126,5	67,2	101,8
11	280 850,4	31 194,8	11,1	142 531,5	50,7	173 726,3	61,9		305 907,9	29 061,0	9,5	174 728,3	57,1	203 789,3	66,6		108,9	93,2	122,6	117,3
12	157 764,3	116 867,5	74,1	28 532,9	18,1	145 400,4	92,2		290 798,2	246 011,3	84,6	30 542,8	10,5	276 554,1	95,1		184,3	210,5	107,0	190,2
13	2 218,4	591,0	26,6	455,6	20,5	1 046,6	47,2		2 790,5	1 180,2	42,3	369,6	13,2	1 549,8	55,5		125,8	199,7	81,1	148,1
14	57,5	22,3	38,8	33,4	58,1	55,7	97,0		48,4	14,5	29,9	32,8	67,9	47,3	97,7		84,2	64,8	98,3	84,9
15	59 950,0	13 912,7	23,2	40 220,4	67,1	54 133,2	90,3		81 564,3	21 346,0	26,2	57 325,0	70,3	78 671,0	96,5		136,1	153,4	142,5	145,3
16	14 922,6	454,7	3,0	10 088,1	67,6	10 542,7	70,6		25 437,0	1 324,6	5,2	21 383,2	84,1	22 707,8	89,3		170,5	291,3	212,0	215,4
17	108 999,1	32 192,1	29,5	49 822,8	45,7	82 014,9	75,2		295 123,9	169 902,5	57,6	79 450,9	26,9	249 353,4	84,5		270,8	527,8	159,5	304,0
18	41 580,2	9 573,9	23,0	27 877,7	67,0	37 451,5	90,1		42 494,3	10 391,5	24,5	30 028,2	70,7	40 419,7	95,1		102,2	108,5	107,7	107,9
19	59 817,8	11 579,1	19,4	42 705,2	71,4	54 284,3	90,7		75 085,5	14 922,6	19,9	53 928,1	71,8	68 850,7	91,7		125,5	128,9	126,3	126,8
20	52 195,8	17 594,3	33,7	27 878,0	53,4	45 472,3	87,1		65 397,9	13 451,3	20,6	43 159,5	66,0	56 610,8	86,6		125,3	76,5	154,8	124,5
21	126 550,6	52 617,6	41,6	58 765,6	46,4	111 383,2	88,0		104 935,5	32 126,2	30,6	56 410,9	53,8	88 537,2	84,4		82,9	61,1	96,0	79,5
22	5 189 319,2	600 631,2	11,6	4 535 922,7	87,4	5 136 553,9	99,0		6 629 901,5	2 060 147,8	31,1	4 521 952,3	68,2	6 582 100,1	99,3		127,8	343,0	99,7	128,1
23	424 840,1	244 819,1	57,6	172 781,3	40,7	417 600,3	98,3		493 345,5	255 889,6	51,9	231 056,3	46,8	486 945,8	98,7		116,1	104,5	133,7	116,6
24	9 544,4	2 610,7	27,4	5 193,5	54,4	7 804,2	81,8		11 447,9	3 017,3	26,4	5 993,8	52,4	9 011,1	78,7		119,9	115,6	115,4	115,5
Celkem	7 767 050,7	1 703 646,5	21,9	5 579 783,4	71,8	7 283 430,0	93,8		10 031 678,8	3 802 976,4	37,9	5 845 531,7	58,3	9 648 508,1	96,2		129,2	223,2	104,8	132,5

Pramen: GŘC, ČSÚ

Zpracoval: J. Vološin, T. Zdražilek

Tabulka č. 59 - Vývoj komoditní skladby agrárního dovozu do ČR (t)

CN	od 1.5. 2003 do 30. 4. 2004								od 1. 5. 2004 do 30. 4. 2005								Index 04 - 05/03 - 04			
	Celkem		EU 15		EU 10		EU 25		Celkem		EU 15		EU 10		EU 25		Celkem	EU 15	EU 10	EU 25
	t		t	%	t	%	t	%	t		t	%	t	%	t	%				
01	4952,5		584,5	11,8	4 317,8	87,2	4 902,3	99,0	14		12		328,0	85,9	14 309,7	99,7	289,7	339,0	285,5	291,9
02	101069,0		49 953,2	49,4	21 059,6	20,8	012,8	70,3	185		145		36		729,7	19,8	183,7	291,5	174,4	256,8
03	33974,1		14 029,3	41,3	2 024,8	6,0	054,1	47,3	35		17		108,4	48,8	7 157,9	20,4	103,2	121,9	353,5	151,2
04	131657,8		45 802,2	34,8	80 316,1	61,0	118,3	95,8	203		61		856,2	69,7	203 018,3	99,7	154,6	133,5	176,6	161,0
05	32683,5		25 588,4	78,3	1 637,4	5,0	225,8	83,3	29		27		1 119,2	3,8	28 477,2	97,6	89,3	106,9	68,4	104,6
06	47055,1		37 777,2	80,3	8 043,8	17,1	821,0	97,4	66		55		10		66 051,4	99,1	141,6	147,5	128,5	144,2
07	440368,0		268 520,8	61,0	551,7	31,9	072,5	92,9	458		328		112		254,9	24,5	104,2	122,2	79,9	107,6
08	526406,1		273 860,1	52,0	724,7	21,6	584,8	73,6	739		508		101		081,9	13,7	140,4	185,8	88,9	157,4
09	38672,8		12 870,9	33,3	2 799,6	7,2	670,5	40,5	42		25		4 544,0	10,7	29 823,2	70,3	109,8	196,4	162,3	190,3
10	152985,3		42 763,8	28,0	25 249,6	16,5	013,4	44,5	99		40		52		93 241,6	93,4	65,3	95,6	207,4	137,1
11	41173,8		20 482,4	49,7	17 098,2	41,5	580,5	91,3	68		22		44		67 055,1	98,3	165,6	108,7	262,0	178,4
12	93849,9		52 245,8	55,7	23 564,0	25,1	809,8	80,8	156		69		75		144 718,0	92,4	166,8	133,1	319,0	190,9
13	2617,3		1 834,9	70,1	68,7	2,6	1 903,6	72,7	578,7		551,3		44,4		166,7	48,0	241,4	308,2	112,3	301,1
14	1820,4		1 273,6	70,0	77,3	4,2	1 351,0	74,2	6 317,5		5 654,6		89,5		77,2	1,2	5 731,8	90,7	241,4	301,1
15	215099,5		146 513,2	68,1	49 321,2	22,9	834,4	91,0	220		166		48		1 750,9	86,9	110,6	119,8	291,4	129,6
16	30804,4		10 427,2	33,8	9 950,9	32,3	20		201,0		729,3		75,7		208,4	21,9	102,4	113,8	97,7	109,8
17	97964,7		49 783,7	50,8	44 737,1	45,7	378,1	66,2	33		15		12		761,4	38,6	107,4	145,5	128,2	137,1
18	80907,2		29 388,5	36,3	37 667,8	46,6	056,3	82,9	147		44		99		020,4	67,1	150,7	89,1	221,3	151,7
19	105393,0		58 201,2	55,2	38 218,3	36,3	419,5	91,5	67		84		60		392,7	71,2	104,8	205,5	59,2	123,3
20	204013,9		72 317,4	35,4	64 731,7	31,7	049,2	67,2	124		71		44		315,7	26,3	117,9	123,1	117,1	120,8
21	103225,2		43 598,0	42,2	40 281,3	39,0	879,2	81,3	220,2		672,7		57,7		760,3	36,0	124,8	195,0	130,4	164,5
22	410104,4		227 751,1	55,5	157		142,0	38,3	137		141		84		378,5	33,1	124,8	195,0	130,4	164,5
23	756598,3		639 941,3	84,6	40 467,5	5,3	408,7	89,9	630,6		054,9		55,4		378,5	33,1	124,8	195,0	130,4	164,5
24	32217,5		5 756,5	17,9	6 461,0	20,1	217,5	37,9	83		49		46		069,8	41,5	107,7	113,4	114,4	113,9
Celkem	3 685		2 131	57,8	512,0	25,2	777,2	83,0	111		44,9		41,5		95 510,7	85,9	107,7	113,4	114,4	113,9
	613,6		265,1		512,0	25,2	777,2	83,0	137		141		84		378,5	33,1	124,8	195,0	130,4	164,5
									111		49		46		069,8	41,5	107,7	113,4	114,4	113,9
									137		141		84		378,5	33,1	124,8	195,0	130,4	164,5
									83		49		46		069,8	41,5	107,7	113,4	114,4	113,9
									428,6		807,8		89,8		177,5	7,1	806 985,4	96,9	110,0	116,9
									12		26		14		540,1	55,9	2 518,5	9,7	17 058,6	65,5
									029,4		540,1		55,9		2 518,5	9,7	17 058,6	65,5	80,8	252,6
									3 060		2 931		1 136		4 068		119,0	137,6	122,3	132,9
									600,2		557,9		66,9		956,6	25,9	514,5	92,8	119,0	137,6

Pramen: GŘC, ČSÚ

Zpracoval: J. Vološin, T. Zdražilek

Jestliže se celková hmota exportu pohybovala kolem cca 10 milionů tun (10 031 679 tun v roce 2004 dle pramenů ČSÚ), nezbyvá nám konstatovat nic jiného, než že výsledné kilogramové ceny exportu jsou zákonitě ovlivněny výše zmíněnými agregacemi, protože ty se na celkové hmotě exportu podílejí cca 68 %. Výsledným efektem, pokud odečteme hmotu a tržby za výše zmíněné tři komoditní skupiny (ječmen, pšenice, voda) ze vzorce pro výpočet kilogramových cen, je zvýšení kilogramových cen exportu na úroveň mezi cca 18 - 20 Kč za kilogram exportované hmoty. To je téměř srovnatelné s úrovní kilogramových cen importu, které po odečtení stejných komoditních agregací ovlivňujících kilogramové ceny importu, dosahují úrovně 22,56 Kč za kilogram importované hmoty.

Pokud tedy ve výsledku srovnáme „očištěnou“ kilogramovou cenu agrárního exportu s obdobně upravenou cenou agrárního importu, zjistíme, že hodnota kilogramu exportu je pouze o 12 - 15 % nižší (20 Kč za kilogram), v porovnání s kilogramovou cenou importu (22,56 Kč za kilogram). To znamená, že je zapotřebí vyvézt cca 1,2 kg hmoty na kompenzaci 1 kg agrárního dovozu. Z tohoto pohledu lze reálnou situaci AZO České republiky prezentovat v o něco lepším světle.

Pokud budeme dále pokračovat v analýze výše zmíněných tabulek č. 55, 56, 58 a 59 za účelem komoditní analýzy AZO po vstupu do EU, zjistíme následující informace. Během prvního roku členství v EU stoupla nejen celková hodnota obratu AZO České republiky, ale stoupla i hmota zobchodovaného zboží. Během prvních 12 měsíců členství v EU stoupl objem AZO ČR vyjádřený v tunách o 20 % a dosáhl konečných 14,4 milionů tun. To zhruba odpovídá i nárůstu hodnoty obratu AZO, který stoupl o cca 20 % a dosáhl cca 162 miliard Kč. Hmota exportu meziročně vzrostla o cca 23 %, což spolu s nárůstem hodnoty exportu o 34 % znamená, že došlo k výraznému nárůstu hodnoty agrárního exportu, který je spojen s vyšším podílem přidané hodnoty na exportovaných produktech. Negativním jevem je, že podobný vývojový trend, i když zřetelně pomalejší panuje rovněž v případě agrárního importu. V případě agrárního importu došlo k meziročnímu zvýšení importu hmoty o cca 16 % a tento nárůst importované hmoty je doprovázen cca 20 % navýšením hodnoty importu. Z toho plyne, že muselo dojít i k navýšení podílu přidané hodnoty na importovaném zboží.

Pokud srovnáme hmotu realizovaného importu s hmotou realizovaného exportu dojdeme k následujícímu zjištění. Objem hmoty agrárního importu dosáhl za první rok členství v EU cca 4,4 milionů tun, zatímco objem hmoty agrárního exportu dosáhl cca 10 milionů tun, z čehož plyne vysoká nerovnováha v oblasti AZO. Česká republika vyváží 2,3 krát více hmoty než dováží a stejně to nestačí ke kompenzaci importu exportem, a to je v konečné fázi výsledek hodný rozvojové země a nikoliv vyspělého průmyslového státu. Pokud ale provedeme korekci hmoty o kapitolu CN 220190, zjistíme, že rozdíl již není tak markantní. Výsledný poměr je cca 4,3 milionů tun importu (kilogramová cena 22,5 Kč) proti 3,8 milionům tun agrárního exportu (kilogramová cena 17,4 Kč). Z toho vyplývá, že z hlediska objemů zobchodované hmoty a kilogramových cen (po korekci provedené odečtení komoditní agregace CN 220190) nejsou, z hlediska kvalitativního, rozdíly mezi hodnotou agrárního importu a exportu tak vysoké. Pokud analyzujeme detailně již očištěné objemy

obchodů zjistíme, že podíl zpracovaných a semifinalizovaných produktů na českém agrárním exportu je mnohem vyšší než se běžně udává. Vzhledem k tomu, že v posledních deseti letech došlo k výrazným zahraničním investicím do českého potravinářského průmyslu, který je dnes již součástí velkých nadnárodních společností (Nestlé, Danone, Pepsi, Jihoafrické pivovary atd.), dá se očekávat, že podíl českého potravinářství na zahraničním obchodě bude rostoucí (viz. příklad pivovary Plzeňský Prazdroj atd.) a poroste i podíl zpracovaných a finalizovaných produktů s vysokým podílem přidané hodnoty na celkovém i agrárním zahraničním obchodě.

Z tabulek č. 55 a č. 56 vyplývá, že nárůst objemů obchodů byl typický pro většinu komoditních agregací harmonizovaného systému HS 2. V případě agrárního exportu došlo k nárůstu objemů obchodů v případě 20-ti z celkových 24 monitorovaných komoditních agregací. V případě agrárního importu vzrostl objem obchodů u 16 komoditních agregací. Z výsledků AZO je potom vidět, že růst agrárního obchodu je rovnoměrný, a až na určité výjimky („Maso a jedlé droby“, „Cukr a cukrovinky“, „Ovoce a ořechy“) nedochází k žádným šokovým skokům v importu ani exportu. Naopak můžeme konstatovat, že růst exportu i importu má rovnoměrné tempo a dá se očekávat, že se během velmi krátké doby stabilizuje na určité úrovni, která bude odpovídat úrovni domácí spotřeby a našim závazkům vůči EU (CAP) a WTO.¹¹⁵

Z tabulek číslo č. 55 a č. 56 rovněž vyplývá, že agrární zahraniční obchod si zachoval svou tradiční strukturu exportu i importu. Na straně exportu stejně jako v předchozích letech dominují po vstupu do EU následující komoditní agregace (agregace s podílem na agrárním exportu vyšším než 5 %):

- CN 04 - „Mléko a mléčné výrobky, ptačí vejce, přípravky z medu, jedlé výrobky živočišného původu“ (13 %)
- CN 17 - „Cukr a cukrovinky“ (12 %)
- CN 22 - „Nápoje, lihové tekutiny a ocet“ (10 %)
- CN 21 - „Různé potravinové přípravky“ (8,6 %)
- CN 12 - „Olejnatá a ostatní semena a plody“ (5,9 %)
- CN 01 - „Živá zvířata“ (5,6 %)

¹¹⁵ Vološin, J., VÚZE Praha

Na straně agrární importu pak dominují následující komoditní agregace (agregace s podílem na agrárním importu vyšším než 5 %):

- CN 07 – „Jedlé ovoce a ořechy“ (11 %)
- CN 02 – „Maso a jedlé droby“ (9 %)
- CN 21 – „Různé potravinářské přípravky“ (8,3 %)
- CN 23 – „Zbytky a odpady v potravin. průmyslu, připravené krmivo“ (8 %)
- CN 22 – „Nápoje, lihové tekutiny a ocet“ (7,4 %)
- CN 19 – „Přípravky z obilovin, mouky, škrobu nebo mléka“ (6,6 %)
- CN 04 – „Mléko a mléčné výrobky, ptačí vejce atd.“ (6,6 %)
- CN 07 – „Zelenina, požitelné rostliny, kořeny a hlízy“ (6,3 %)
- CN 18 – „Kakao a kakaové přípravky“ (5,05 %)

Z výše uvedené analýzy komoditní struktury vyplývá, že komoditní struktura importu je výrazně pestřejší v porovnání s komoditní strukturou exportu. Zatímco komoditní struktura exportu je z více než 55 % koncentrována do 6 komoditních agregací, tak komoditní struktura importu je z cca 70 % koncentrována do 9 komoditních agregací. Z uvedeného tedy vyplývá vyšší stabilita importu v porovnání s exportem. Český export je doposud závislý na úspěšném obchodování s několika málo komoditami a výpadek některé z nich může ovlivnit výsledky celkového českého agrárního exportu a tím pádem i výslednou bilanci agrárního zahraničního obchodu České republiky.

Dalším možným hlediskem, jak se dá hodnotit agrární zahraniční obchod a zahraniční obchod vůbec, je podíl kompetitivního a nekompetitivního zboží na celkovém objemu realizované zahraničně obchodní směny. Samozřejmě zde existuje velmi často diskutovaná hranice mezi tím co je a co není kompetitivní, ale není účelem této práce řešit tento problém nad kterým již po řadu let diskutují odborníci z Ministerstva zemědělství ČR, Výzkumného ústavu zemědělské ekonomiky v Praze, Českého statistického úřadu a Ministerstva průmyslu a obchodu ČR. Pokud budeme hodnotit strukturu českého agrárního importu z hlediska dělení zboží na kompetitivní a nekompetitivní produkty, můžeme konstatovat, že cca 50 % objemu importů je tvořeno nekompetitivními produkty, které nelze v ČR produkovat vůbec nebo jen s příliš vysokými náklady (produkty by byly prakticky neprodejné). Další, ne zcela zanedbatelná, část objemu importů je tvořena produkty, které jsou svým charakterem sice kompetitivní, ale které Česká republika alespoň prozatím neprodukuje v dostatečném

množství, aby to pokrylo domácí spotřebu (drůbeží maso, jablka, meruňky, broskve, víno atd.). Zhruba pouze jedna třetina objemů agrárního importu je tvořena produkty skutečně kompetitivními, které svým charakterem představují konkurenci domácím produktům.

17.3 Shrnutí vývoje českého AZO po prvním roce členství České republiky v Evropské unii

Pokud bychom měli stručně shrnout výše provedenou analýzu AZO České republiky a výsledky českého agrárního obchodu rok po vstupu do Evropské unie, nezbývá nám nic jiného než konstatovat následující.

Agrární zahraniční obchod České republiky, po prvních dvanácti měsících v Evropské unii, zaznamenal celou řadu změn. Většina z nich byla pozitivního charakteru. Vlivem odbourání překážek v obchodě, které existovaly do 1. května 2004 mezi ČR a zeměmi CEFTA a EU, došlo k nárůstu objemu zahraničního obchodu, který byl spojen s růstem hodnoty a hmoty importu i exportu, přičemž tempo růstu exportu bylo vyšší než tempo růstu importu (**viz. příloha č. 8**). Došlo ke zkvalitnění teritoriální i komoditní struktury AZO. Procento krytí hodnoty českého agrárního importu hodnotou agrárního exportu vzrostlo z 64 % (květen 2003 – duben 2004) na 70 % (květen 2004 – duben 2005), což je způsobeno zejména nárůstem množství českého vývozu spolu s růstem podílu přidané hodnoty na českém agrárním vývozu. Evropská unie se stala dominantním obchodním partnerem České republiky s podílem na obratu českého AZO cca 90 %.

Vstup do EU zintenzívnil zahraničně obchodní směnu se zeměmi, které jsou bezprostředními sousedy (ale i konkurenty) ČR, a tudíž mají nejlepší předpoklady být jejími nejvýznamnějšími obchodními partnery v oblasti obchodu s agrárními produkty. Hlavními obchodními partnery České republiky v rámci EU jsou Německo, Slovensko, Polsko, Rakousko a Maďarsko. Je to právě agrární obchod s bývalými zeměmi CEFTA (Slovensko, Polsko a Maďarsko), který po vstupu ČR do EU získal na intenzitě, protože v rámci dohod CEFTA to byl právě obchod s agrárními produkty, který podléhal nejvyšší úrovni

protekcionismu. Podíl EU vzrostl v případě všech agregací harmonizovaného systému HS 2. Došlo k nárůstu kilogramových cen a k nárůstu podílu zpracovaných produktů na českém agrárním exportu. Česká republika se začala strukturou agrárního obchodu přibližovat k úrovni agrárního zahraničního obchodu v zemích EU 15.

Dále lze konstatovat, že vstup do EU přispěl ke stabilizaci podmínek v oblasti AZO. České republice se, vedle trhu Evropské unie s více než 400 miliony obyvatel, otevřely i trhy zemí, s nimiž má Evropská unie uzavřeny mnohé obchod umožňující dohody, což rovněž přispělo k nárůstu objemů agrárního exportu. Vysoký podíl zahraničního kapitálu v českém potravinářském průmyslu přispěl ke zkvalitnění jeho vnitřní struktury a ke zvýšení jeho konkurenceschopnosti nejen na domácím trhu, ale i na vnitřním trhu Evropské unie a na trhu světovém.

18. Predikce budoucího vývoje českého agrárního zahraničního obchodu

1. května 2004, se Česká republika, Polsko, Maďarsko, Slovensko spolu s dalšími zeměmi (Slovinsko, Kypr, Malta, Litva, Lotyšsko, Estonsko) staly členy Evropské unie (EU 25). Pokud před rokem 2004 EU byla významným partnerem AZO ČR s největším podílem na hodnotě importu i exportu, pak v okamžiku vstupu ČR do EU, a rozšíření EU na dvacet - pět členských států, význam EU jako obchodního partnera ještě více posílil. Od výše zmíněného data rozhodující část českého agrárního zahraničního obchodu je realizována uvnitř hospodářského prostoru EU.

Na základě analýz a expertních odhadů VÚZE v Praze o budoucím vývoji agrárního vývozu a dovozu a po zvážení očekávaných změn a nových faktorů ovlivňujících AZO po přistoupení k EU, lze odhadnout, že do členských zemí EU (25) bude po roce 2005 směřovat 90 až 92 % českého agrárního vývozu a 90 až 95 % dovozu bude na těchto trzích nakupováno.¹¹⁶

Odhadnout budoucí vývoj českého AZO je velmi složitý problém. Díky velkému množství událostí a změn, které v nedávné době ovlivnily jeho charakter (vstup ČR do EU od 1. května 2004) je budoucí vývoj jen velmi těžko predikovatelný.

Příkladem, jak je těžké odhadnout budoucí vývojový trend v oblasti AZO, může být nepřesný expertní odhad provedený v roce 2004 VÚZE v Praze (příloha č. 9 a č. 10). Příslušný odhad provedený na rok 2005 se velmi liší od reality. Původně predikovaná hodnota agrárního exportu ve výši 50 mld. Kč byla ve skutečnosti o cca 28 mld. vyšší a agrární export dosáhl v roce 2005 skutečné hodnoty cca 78 mld. Kč. To tedy znamená, že odhad provedený VÚZE se neshodoval s realitou o více než 50 %. V případě agrárního importu chyba nebyla tak vysoká, ale opět lze říci, že odhad provedený VÚZE se neshodoval s realitou. Predikovaná hodnota agrárního importu (cca 80 mld. Kč) byla opět v rozporu s hodnotou skutečnou. Agrární import v roce 2005 dosáhl hodnoty cca 102 mld. Kč, což znamená že rozdíl mezi odhadem a realitou byl více než 27 %.

¹¹⁶ Tuček, P., a kolektiv, Očekávané změny českého agrárního zahraničního obchodu po vstupu do EU, VÚZE Praha, Praha 2004, ISBN 80-86671-14-3

Z výše uvedených skutečností a z přílohy č. 9 a č. 10, lze tedy usoudit, že odhad budoucího vývoje AZO je velmi problematický. Jak již bylo řečeno v 11. kapitole této práce, obchod s agrárními produkty je ovlivněn celou řadou faktorů. Vedle faktorů běžně ovlivňujících zahraničně obchodní směnu (např. inflace, kurz měny, cla atd.) zde také existuje celá řada faktorů specifických pouze pro agrární sektor. Tyto faktory, spolu s dalšími faktory (ekonomické, administrativní, politické atd.), znesnadňují odhad budoucího vývoje agrárního zahraničního obchodu.

Nejaktuálnější problémy spojené s predikcí budoucího vývoje českého AZO, jsou v současnosti způsobeny změnou monitoringu agrárního zahraničního obchodu. Po vstupu do EU, jak již bylo uvedeno v úvodní části této práce, je používán nový systém monitoringu zahraničního obchodu, který rozlišuje mezi obchodní směnou realizovanou v rámci EU (INTRASTAT) a obchodní směnou realizovanou mezi zeměmi EU a tzv. „třetími zeměmi“ (EXTRASTAT). Nová metodika neumožňuje provádět přesnou analýzu pohybu zboží mezi státy EU a rovněž jsou zde problémy z monitoringem reexportů a zušlechťovacího styku. Výsledná statistika je ovlivněna i tím, že obchodníci pod asimilačním prahem (4 mil. Kč pro odeslání zboží do zahraničí a 2 mil. Kč pro přijetí zboží ze zahraničí), nemají povinnost ohlašovat zahraničně obchodní směnu, a tudíž hodnota exportu a importu v případě těchto „malých subjektů obchodu“ je pouhým expertním odhadem založeným na vývoji v předchozích letech, což v případě ČR lze jen obtížně v důsledku krátkého členství ČR v EU. Velký problém rovněž představují poměrně značné korekce údajů o AZO ze strany Českého statistického úřadu, které znesnadňují práci zejména s nejaktuálnějšími údaji o vývoji českého AZO (např. *Hodnota agrárního exportu za rok 2005 podle monitoringu z 9. 2. 2006 činila 77 834,8 mil. Kč avšak podle monitoringu z 13. 3. 2006 již 77 884,7 mil. Kč (+49,9 mil. Kč). Ještě horší je to v případě dovozu, jehož hodnota za stejná data monitorování činila 102 779,0 mil. Kč a 103 756,2 mil. Kč (rozdíl +977,1 mil. Kč!)*)¹¹⁷.

Dalším problémem, který znesnadňuje predikci budoucího vývoje hodnoty českého agrárního zahraničního obchodu, jsou neustále rostoucí reexporty. Po vstupu ČR do EU hodnota reexportů velmi významně vzrostla (ČR vyváží i produkty, které jsou svým charakterem netypické pro zemi v našich produkčních podmínkách – např. růst exportu banánů v letech 2004 a 2005 – ČR exportovala banány v úhrnné hodnotě cca 1,6 mld. Kč).

¹¹⁷ Vološin, J., VÚZE Praha

Rostoucí hodnota reexportů zkresluje výsledky českého AZO, a zejména znesnadňuje jeho kvalitativní analýzu. Agrární a potravinářské produkty jsou dováženy a obratem zase vyváženy tuzemskými subjekty ve vlastnictví zahraničních investorů. Česká republika v této souvislosti slouží jako určité redistribuční centrum. Zboží je ve „větším“ objemu dovezeno do ČR, a dále je exportováno („redistribučováno“) do zemí střední a východní Evropy (Polsko, Maďarsko, Slovensko). V této souvislosti je nutno podotknout, že jsou to právě reexporty, které v současné době znesnadňují odhad budoucího vývojového trendu českého AZO. Důvodem této situace je, že reexporty jsou ve své většině realizovány prostřednictvím tuzemských společností, které jsou vlastněny zahraničními subjekty, a tudíž lze jen obtížně odhadnout, jaký bude budoucí vývoj zahraničně obchodní směny realizované těmito společnostmi, neboť rozhodnutí o případném importu a exportu jsou uskutečňována mimo Českou republiku.

Reexporty pouze zvyšují hodnotu obratu zahraničně obchodní směny, neboť hodnoty exportů jsou téměř shodné s hodnotami importů, a tudíž ve své podstatě nepřispívají ke zlepšení kvalitativní struktury českého AZO. V této souvislosti je nutno věnovat zvýšenou pozornost vzrůstu podílu zpracovaných produktů na českém agrárním exportu. Tento pozitivně vnímaný trend je totiž jen částečně způsoben zvýšením podílů zpracovaných produktů české provenience na českém exportu. Velký podíl na zlepšení struktury exportu mají právě reexporty (dochází tedy k pouhému „optickému“ zlepšení struktury obchodu).

Obecně lze říci, že pokud v dané ekonomice nedojde k velkému výkyvu v produkci, tak agrární export příslušné země je daleko více citlivý na změny v prostředí než agrární import, který má tendenci v dlouhodobém horizontu stabilizovat svou úroveň. Z toho vyplývá, že odhad budoucího vývoje exportu je zpravidla mnohem více náročný než odhad budoucího vývoje importu.

V současné době predikování vývoje českého agrárního obchodu představuje pohybování se po velmi „tenkém ledě“. Hlavním důvodem této situace je velká řada výkyvů a změn, které postihly český AZO v posledních třinácti letech. Mezi nejvýznamnější z nich lze zařadit následující:

- vstup ČR do EU a s tím spojené zrušení protekcionistických opatření vůči zemím EU a naopak,

- vstup Polska, Maďarska, Slovenska, Slovinska, Litvy, Lotyšska, Estonska, Malty a Kypru do EU společně s ČR (Obchod s těmito zeměmi byl před vstupem do EU oboustranně omezen. Po vstupu ČR a ostatních zemí do EU však byly bariéry ve vzájemného obchodu zrušeny.),
- Společná obchodní politika zemí EU,
- Společná zemědělská politika zemí EU,
- jednání o liberalizaci zahraničního obchodu na půdě WTO,
- měnící se klimatické a přírodní podmínky,
- blížící se vstup Bulharska a Rumunska do EU v roce 2007.

Tyto a další faktory znesnadňují odhad budoucího vývoje českého AZO, a zejména znemožňují modelovat vývoj jeho budoucí hodnoty a struktury.

Proto pokud chceme odhadnout budoucí vývoj českého AZO v příštích letech, je nutno analýzu vývoje upravit o tzv. „expertní odhady“ a samozřejmě i o názory odborné veřejnosti. Na predikci má velmi významný vliv zejména odhad budoucího vývoje českého zemědělství a české agrární produkce.

Z predikce vývoje českého AZO v příštích letech vyplývá, že obrat AZO ČR bude mít trvale rostoucí trend. Růst hodnoty obratu zahraničně obchodní směny se pravděpodobně v příštích letech sníží, neboť růst z let 2004 a 2005 nepředstavuje žádný trend, ale pouze reakci ekonomiky na změny podmínek na trhu (jednorázový vstup ČR do EU). Tempo růstu obratu AZO se bude pohybovat kolem 4 – 5 % ročně.

Trh zareagoval na vstup ČR do EU rapidním zvýšením hodnoty a objemu jak exportu, tak importu a to zejména vlivem přijetí Společné obchodní politiky EU (zrušení bariér obchodu mezi členskými zeměmi EU a zavedením nástrojů Společné obchodní politiky vůči tzv. „třetím zemím“). Vysoké tempo růstu exportu (cca 60 %) a importu (cca 37 %) za období let 2003 – 2005 však bude vystřídáno pomalejším tempem růstu (vývojový trend z období před vstupem ČR do EU). V letech 2006 a 2007 dojde k postupné stabilizaci hodnoty, množství a zejména struktury agrárního exportu a importu.

Záporné saldo AZO bude mít v příštích letech rostoucí charakter a pravděpodobně přesáhne hodnotu 30 mld. Kč. Důvodem zvýšení záporného salda bude zpomalení tempa růstu exportu a zvýšení kilogramových cen agrárního importu. Z dlouhodobého hlediska však

lze očekávat, že se hodnota záporného salda stabilizuje na určité hodnotě, jak se stalo v případě Finska, Rakouska a Švédska. V případě České republiky by se hodnota záporného salda měla pohybovat kolem 30 mld. Kč (+/- 5 mld. Kč).

V případě agrárního exportu lze v příštích letech očekávat následující vývoj. Agrární export zvýší svou hodnotu v případě téměř všech komoditních agregací harmonizovaného systému HS 2. Na základě analýzy trendových funkcí a časových řad doplněné expertními odhady je možné v příštích letech očekávat růst exportu zejména v případě:

- „Olejných semen a plodů“,
- „Nápojů a lihovin“ (růst exportu bude tažen zejména prostřednictvím exportu piva, nealkoholických nápojů a minerální vody),
- „Obilovin“ (lze očekávat, že zejména díky Společné zemědělské politice EU, která podporuje produkci obilí, dojde v příštích letech k tomu, že obilí (zejména pšenice a ječmen) zaujme významnou pozici mezi komoditami českého exportu).

Tradičně dojde k nárůstu a postupné stabilizaci hodnoty exportu v případě:

- „Mléka a mléčných výrobků“ (Export mléka bude ovlivněn kvótační politikou EU a vývojem cen mléka na Evropském trhu, zejména pak v Německu a Rakousku),
- „Cukru a cukrovinek“ (Růst exportu bude „tažen“ zejména prostřednictvím exportu cukrovinek. Export samotného cukru bude negativně ovlivněn produkčními kvótami v rámci EU),
- „Potravinových přípravků“,
- „Živých zvířat“ a „Masa a drobů“ (Export živých zvířat a masa a drobů bude v příštích letech ovlivněn zejména situací na trhu s drůbeží a drůbežím masem, jehož vývoj je za současné situace, kdy dochází k nekontrolovanému šíření tzv. „ptačí chřipky“, jen velmi obtížně predikovatelný.),
- „Přípravků z obilí“,
- „Krmiv a zbytků potravinářského průmyslu“,
- „Ovoce a ořechů“, „Zeleniny“ a „Přípravků ze zeleniny a ovoce“ (Růst exportu bude z velké části ovlivněn růstem podílu reexportů a zušlechťovacího styku na českém agrárním exportu.),

V případě většiny ostatních komoditních agregací lze očekávat nevýznamné změny v hodnotě a struktuře exportu, přičemž jejich budoucí vývojový trend bude pravděpodobně v souladu s vývojovým trendem z období před vstupem ČR do EU. Jednotlivé komoditní agregace budou postupně stabilizovat svou pozici v rámci českého agrárního exportu. Dlouhodobý pokles hodnoty exportu lze očekávat pouze v případě „Tabáku a tabákových výrobků“ (jejich odbyt bude ovlivněn zejména negativní kampaní zaměřenou proti kouření), „Výrobků živočišného původu“ a „Rostlinných pletacích materiálů“.

Stejně jako v případě agrárního exportu, lze i v případě agrárního importu v příštích letech očekávat růst hodnoty (objemu importů) v případě téměř všech komoditních agregací. Pokles lze očekávat pouze v případě importu:

- „Obilovin“ (díky vzrůstající domácí produkci a zásobám z předchozích let),
- „Rostlinných pletacích materiálů“,
- „Zbytků a odpadů potravinářského průmyslu a krmiv“,
- „Živočišných tuků a ostatních živočišných produktů“.

Naopak vyšší tempo růstu importů lze očekávat v případě:

- „Masa a drobů“,
- „Přípravků ze zeleniny a ovoce“,
- „Nápojů a lihovin“,
- „Olejných semen a plodů“.

Tradičně vysokou hodnotu bude mít import realizovaný v rámci komoditních agregací:

- „Ovoce a ořechy“ a „Zelenina“,
- „Cukr a cukrovinky“,
- „Různé potravinářské přípravky“,
- „Kakao a kakaový prášek“ (Růst importů v souvislosti s nárůstem produkce a exportu cukrovinek.),
- „Mléko a mléčné výrobky“,
- „Přípravky z obilí“,
- „Tabáku a tabákových výrobků“.

Na základě výše provedené analýzy lze v příštích letech očekávat, že krytí hodnoty agrárního importu hodnotou agrárního exportu se bude pohybovat mezi 70 – 75 %. Dále dojde

ke zvýšení podílu zpracovaných výrobků a výrobků s vyšší přidanou hodnotou na celkové hodnotě agrárního exportu i importu. Růst, zejména hodnoty exportu, bude spojen s růstem kilogramových cen, které se budou postupně navyšovat na základě růstu podílu zpracovaných výrobků na českém agrárním zahraničním obchodě.

Závěrem je možno říci, že budoucí vývoj českého agrárního exportu a importu bude také odvislý od vývoje:

- zahraničních investic,
- kurzu české koruny,
- termínu přechodu na společnou evropskou měnu,
- kupní síly obyvatelstva,
- Společné zemědělské a obchodní politiky zemí EU,
- liberalizace světového obchodu,
- státní a Unijní dotační a subvenční politiky,
- klimatických podmínek atd.

V neposlední řadě vývoj hodnoty a množství exportů a importů bude velmi výrazně ovlivněn těžko odhadnutelnými reexporty a zušlechťovacím stykem.

19. Závěry

Na základě v předchozím textu uvedených skutečností o minulém, současném a budoucím vývoji AZO ČR, jeho vývojových trendech a v této práci analyzovaném vývoji AZO Švédska, Finska a Rakouska, lze současný vývoj AZO České republiky shrnout následujícím způsobem.¹¹⁸

Pokud srovnáme vývojové trendy AZO ČR s vývojovými trendy Švédska, Finska a Rakouska v období před vstupem do EU, zjistíme, že AZO všech uvedených zemí směřoval přibližně stejným směrem (Rostoucí trend exportu, importu, přičemž tempo růstu exportu převýšilo po vstupu jednotlivých zemí do EU tempo růstu importu, což vedlo v případě všech analyzovaných zemí k stabilizaci nebo dokonce i k zlepšení vývojového trendu salda agrárního zahraničního obchodu). Byly zde samozřejmě určité rozdíly v oblasti komoditní a teritoriální struktury, rozdíly v oblasti ekonomiky a produkce, ale základní vývojové trendy byly na úrovni umožňující srovnání. V případě Švédska a Finska došlo po vstupu do EU k zastavení růstu záporného salda (v reálných cenách let 1989-1991), v případě Rakouska, které je svým charakterem nejbližší České republice, pak dokonce došlo ke snížení záporného salda AZO. Dalším spojovacím prvkem, který umožňuje srovnání vývoje všech výše zmíněných zemí, byla očekávání týkající se budoucnosti AZO. Na otázku dalšího vývoje AZO v ČR, Švédsku, Finsku a Rakousku se snažila najít odpověď řada odborníků a jednotlivé analýzy se od sebe velmi výrazně lišily. Nakonec, jak bylo uvedeno v předchozí části textu, se ukázalo, že vstup do EU neměl z hlediska vývoje AZO Švédska, Finska a Rakouska žádný dramatický efekt. AZO pokračoval ve stejném vývoji jaký započal v období deseti let před vstupem do EU a vstup do EU pak nakonec přispěl k jeho větší stabilizaci a upevnění jeho pozic, co se týče exportu agrárních produktů a zejména pak finalizovaných produktů potravinářského charakteru s vysokou mírou přidané hodnoty.

Samotný vývoj AZO ČR lze shrnout následujícím způsobem. AZO České republiky zaznamenal v letech 1993 – 2005 významný růst, s tím že hodnota vývozu i dovozu neustále roste, přičemž zejména v posledních dvou letech (2004 a 2005) tempo růstu agrárního exportu je výrazně vyšší v porovnání s tempem růstu agrárního importu.

¹¹⁸ Formulace závěrů se opírá vedle vlastního výzkumu také o závěry analýz zpracovaných VÚZE v Praze (Tuček, P., Vološin, J.)

Bilanční proporce českého agrárního zahraničního obchodu se v období let 1993 - 2004 neustále zhoršovaly (záporné saldo dosáhlo své nejvyšší hodnoty 32 mld. Kč v roce 2004). Zlom v tomto vývoji znamenal až rok 2005, kdy záporné saldo českého AZO pokleslo na hodnotu cca 25 mld. Kč. Hodnota vývozu kryla hodnotu dovozu v průměru analyzovaného období jen ze 70 %. Schodek bilance českého AZO, v průměru analyzovaného období činil 19,1 mld. Kč ročně, a od roku 1994 do roku 2004 se zvýšil více než 3-krát. Ve druhé polovině sledovaného období (1999 – 2004) byl schodek bilance českého AZO o cca 60 % vyšší než v první polovině (1993 – 1998). Záporné saldo AZO je způsobeno zejména našimi obchodními vztahy s EU, OSVTE a RZ. Negativním jevem pro náš AZO je fakt, že přírůstky hodnoty vývozu jsou způsobeny výraznějším zvyšováním jeho hmotnosti, zatímco růst hodnot dovozu je zapříčiněn zejména růstem importu komodit s vysokou přidanou hodnotou.

Z hlediska teritoriální struktury je zřetelné dominantní postavení zemí EU, jako rozhodujícího obchodního partnera českého agrárního sektoru v celém analyzovaném období. Podíl zemí EU na obratu AZO ČR během sledovaného období nepoklesl nikdy pod 40 %, naopak postupně rostl. Svého maxima téměř 83 % dosáhl podíl zemí EU v roce 2005. Je však nutno zmínit fakt, že růst podílu zemí EU z 46 % (rok 2003) na 83 % (v roce 2005) byl způsoben nejen zintenzivněním zahraničně obchodní směny mezi ČR a zeměmi EU-15, ale zejména díky rozšíření EU o dalších deset zemí (včetně ČR) jejichž podíl na českém AZO před rozšířením EU byl cca 30 %. K největšímu prohloubení schodku bilance AZO v období 1993 - 2005 došlo však právě v obchodě s EU, kdy v roce 2004 dosáhlo záporné saldo českého AZO hodnoty cca 23,5 mld. Kč. Ačkoliv český AZO prošel v posledních letech mnoha změnami, které ovlivnily jeho vývoj jak po stránce kvantity tak po stránce kvality, lze konstatovat, že co se týče vývoje teritoriální struktury, nedošlo v analyzovaném období let 1993 – 2005 k žádným závažným změnám (pouze teritorium zemí EU velmi významně posílilo svou pozici strategického obchodního partnera ČR).

V komoditní struktuře agrárního zahraničního obchodu v průběhu analyzovaného období nedošlo k zásadním změnám. Česká republika importuje a exportuje stále tytéž rozhodující komoditní agregace a změny (hodnota zobchodovaného zboží) jsou způsobeny zejména dočasnými výkyvy na trhu (např. nadúroda, zvýšení poptávky atd.). Čtyři rozhodující vývozní agregace se podílely na celkové hodnotě českého agrárního vývozu v analyzovaném

období setrvale cca 41 %. V případě komoditní skladby dovozu došlo k výraznému zvýšení pouze v případě „Masa a drobů“, „Přípravků z obilí“, „Nápojů a lihových tekutin“. Velmi výrazný podíl na hodnotě, a zejména hmotě, realizovaných importů má ovoce, zelenina a ovocné a zeleninové přípravky, které tradičně tvoří významnou položku ve skladbě českého agrárního dovozu. Ovoce, zelenina a jejich deriváty participovaly na celkové hodnotě agrárního dovozu ČR ve sledovaných třinácti letech (1993 - 2005) cca 20 - 25 %.

Komoditních bilance se v období 1993 - 2005 vyvíjela uspokojivě pouze v případě sedmi komoditních agregací: „Mléko a mléčné výrobky“, „Olejnata semena“, „Mlýnské výrobky“, „Nápoje a lihoviny“, Živá zvířata“, „Cukr a cukrovinky“ a „Obilí“. Je však nutno podotknout, že ne všechny výše zmíněné komoditní agregace jsou charakteristické stabilním vývojem v čase. Zejména „Cukr a cukrovinky“ a „Obilí“ trpí velmi výraznými meziročními výkyvy, které jsou odvislé od momentální situace na trhu, klimatických podmínek a v případě cukru také na politické situaci v EU (kvóty) a na schopnostech domácích producentů najít odbytiště pro tuto velmi problematickou komoditu. V případě ostatních sedmnácti komoditních agregací má, až na drobné výjimky v jednotlivých letech (např. „Tabák a tabákové výrobky“), saldo českého AZO převážně zápornou hodnotu. K samotnému růstu záporného salda českého AZO nejvíce přispělo neustále se zvyšující pasivum obchodu se „Zeleninou“, „Ovocem a ořechy“, „Masem a droby“, „Potravinovými přípravky a přípravky z obilí“ a „Krmivý“ (dovoz krmiv realizován v rámci komoditní agregace CN 23 – „Zbytky a odpad v potravinářském průmyslu“).

Je nutno konstatovat, že komoditní struktura vývozu ČR není příliš optimální. Její významná část je tvořena pouze malým počtem komodit, které tvoří základní nosnou část našeho vývozu. Jde zejména o tři skupiny zboží, a to „Mléko a mléčné výrobky“, „Nápoje a lihoviny“ a „Olejnata semena“. Tyto skupiny se podílely například na celkovém českém agrárním vývozu v roce 2005 cca 28 %. Tento stav není příliš ideální zejména z hlediska zachování dlouhodobé stability AZO. Vlivem této příliš omezené komoditní skladby exportu, může v budoucnu dojít k nepříjemným zvrátům v oblasti agrárního vývozu, které (pokud by nastaly) mohou negativně ovlivnit celý sektor národního hospodářství. Pro ilustraci např. vývoz je tvořen z 24 % (průměrný podíl v letech 1999 – 2005) pěti komoditami – pivo, cigarety, cukrovinky bez kaka, pšenice a mléko.

Vývojový trend vývozních kilogramových cen českého agrárního zboží byl klesající v průběhu monitorovaného období. Pokles kilogramových cen exportu se podařilo zastavit až

po vstupu ČR do EU. Jak již bylo výše řečeno, nízké kilogramové ceny exportu však nesouvisí ani tak ze špatnou komoditní skladbou českého exportu, ale s vysokým podílem (na hmotnosti celkového agrárního exportu) vyvážené nezpracované vody (jejíž kilogramová cena je velmi nízká cca 0,01 – 0,03 Kč/kg). V případě kilogramových cen agrárního importu je možno sledovat jejich rostoucí trend v první polovině devadesátých let a jejich následnou stabilizaci v rozmezí cca 20 – 22 Kč/kg v letech 1997 – 2004. Rozdíly mezi průměrnými kilogramovými cenami dovozu a cenami vývozu, v rámci analyzovaného období let 1993 – 2005, byly velmi výrazné. Nejblíže si byly v roce 1997, kdy rozdíl mezi kilogramovou cenou exportu a kilogramovou cenou importu byl pouze 11 % ve prospěch cen importu. Naopak nejvíce se od sebe vzdálili v roce 2003, kdy difference mezi kilogramovou cenou exportu a cenou importu byla cca 75 % ve prospěch cen importu. Nepříznivý vývoj vývozních a dovozních cen vedl k tomu, že reálné směnné relace se neustále zhoršují. Úroveň reálných směnných relací se pohybovala v období let 1993 – 2003 cca kolem 0,78.

Hlavní příčinou dlouhodobě se zhoršující bilance českého AZO je neracionální vývoj zbožové skladby vývozu. Ta je rostoucí měrou naplňována surovinami, polotovary a produkty s nízkou mírou přidané hodnoty a nízkými cenami. Nízká cenová úroveň je kompenzována právě zvýšením hmotnosti vývozu (hmotnost vývozu se za posledních pět let zvýšila o téměř 226 %). Na druhou stranu Česká republika rostoucí měrou dováží finální zpracované potravinářské produkty s vysokými kilogramovými cenami, které obsahují maximální přidanou hodnotu.

Na základě získaných poznatků, zpracované analýzy agrárního zahraničního obchodu ČR a na základě analýz vývoje AZO Finska, Rakouska a Švédska po vstupu do EU se dá v příštích letech, očekávat následující vývoj českého AZO:

- 1) Evropská unie se stane dominantním obchodním partnerem ČR s podílem na obratu českého AZO více než 80 %, v případě exportu se bude jednat o podíl kolem 80-90 %, v případě importu pak kolem 80 %.

- 2) Jednoznačně se dá očekávat, že český potravinářský průmysl v rámci EU ztratí část podílu na společném trhu ve prospěch konkurentů z EU, vzhledem k tomu, že malé země získávají větší trhy obtížněji než naopak.¹¹⁹
- 3) V případě vývoje komoditní struktury, lze očekávat postupný odklon od exportu produktů zemědělské prvovýroby s nízkou úrovní přidané hodnoty k produktům zpracovaným (většinou již ve finální fázi) s vysokou mírou přidané hodnoty (v porovnání s nezpracovanými produkty). Tento trend již započal v druhé polovině 90. let a nyní po vstupu ČR do EU, vlivem přílivu zahraničních investic do potravinářského průmyslu, nabývá na síle. Z toho se dá do budoucna očekávat velmi výrazné tempo růstu podílu zpracovaných výrobků na celkovém AZO ČR. *Z hlediska struktury exportu se dá očekávat razantní nárůst vývozu následujících komoditních skupin: obiloviny, olejnatá semena, nápoje, mlýnské výrobky, slad, škrob, rostlinné tuky a oleje, pekárenské výrobky a různé potravinářské výrobky.*

- Oblast agrárního importu dozná také v příštích letech velmi rapidních změn a to zejména proto, že vlivem členství ČR v EU došlo k většímu otevření českého trhu produktům nejen zemím z tzv. EU 15, ale i bývalým členským zemím CEFTA, které vstoupily do EU společně s ČR a které mají, až na malé výjimky, podobnou strukturu výroby. Proto se dá očekávat, že saldo s bývalými členskými zeměmi CEFTA po vstupu do EU bude mít zhoršující se charakter. Import bude zaměřen zejména na tři základní oblasti z hlediska komoditní struktury. Půjde o import tzv. nekompetitivních produktů, import zpracovaných potravinářských a průmyslových produktů a import surovin zemědělského charakteru potřebných pro další zpracování v potravinářských komplexech na území ČR. Vzhledem k rozšíření zpracovatelských kapacit v ČR se dá očekávat v příštích letech právě zvýšení dovozu surovin a nekompetitivních produktů. V oblasti dovozu již zpracovaných produktů lze očekávat, že se situace na trhu začne v blízké době stabilizovat. Nejvýznamnějšími položkami importu dlouhodobě budou následující komodity: maso a masné výrobky, zelenina, ovoce, krmiva, přípravky z obilí, mlékárenské výrobky, živé rostliny a květinářské výrobky atd.

¹¹⁹ **Tuček, P., a kolektiv**, Očekávané změny českého agrárního zahraničního obchodu po vstupu do EU, VÚZE Praha, Praha 2004, ISBN 80-86671-14-3

- 4) ČR a její zahraniční obchod je, z hlediska budoucího vývoje českého AZO, handicapována především omezenými znalostmi evropského trhu v porovnání se Švédskem, Finskem a Rakouskem, které již před svým vstupem do EU dlouhodobě obchodovaly s tímto trhem. Z toho vyplývá, že jedním z omezujících faktorů českého exportu v rámci trhu EU je, menší znalost trhů ostatních evropských zemí (zejména zemí EU 15) a tržních podmínek panujících na těchto trzích. Exportéři (konkurenti) zejména ze zemí tzv. EU 15 jsou díky jejich rozsáhlým investicím na českém trhu, velmi dobře obeznámeni s jeho charakteristikami (skladba spotřeby, preference spotřebitelů, sociální a geografická struktura trhu, konkurence, vývoj koupěschopnosti, legislativa, funkce služeb atd.). Z těchto důvodů mají lepší předpoklady uspět na českém trhu v porovnání se snahami našich exportérů uspět na trzích jejich zemí. Český agrární obchod pak zaostává v porovnání s obchodem zejména zemí EU 15 v oblasti efektivní agrární lobby a v oblasti marketingu, kde je situace zvláště tíživá, protože marketing českých produktů vykazuje nejnižší rozpočtovou podporu této činnosti mezi všemi zeměmi OECD.¹²⁰
- 5) Z výše uvedeného (bod 2) vyplývá nárůst kilogramových cen exportu, který bude spojen právě s nárůstem exportu zpracovaných produktů. Naopak kilogramové ceny importu by neměly překročit stávající úroveň a dle očekávaných předpokladů by zde měla existovat tendence k jejich snižování. Růst cen bude způsoben zejména působením inflace a růstem cen vstupů.
- 6) V případě vývoje obratu českého AZO, lze očekávat jeho nárůst v nominální i reálné hodnotě, ale jeho podíl na obratu celkového zahraničního obchodu ČR a na hrubém domácím produktu bude trvale klesající.
- 7) Saldo AZO ČR bude trvale záporné, a bude mít prohlubující se charakter. Z výše uvedených předpokladů, informací a analýz se však dá očekávat, že se v průběhu následující dekády postupně stabilizuje na úrovni kolem 30 mld. Kč ročně (v současné reálné hodnotě české koruny).

¹²⁰ VUZE, Vološin

- 8) Otevření vnitřního trhu importům z 24 členských států EU vede k zintenzivnění konkurenčního boje a tlaků na vnitřním trhu ČR, což následně povede k jeho „samočisticímu“ efektu, který v konečné fázi vyústí ve zvýšení efektivnosti v oblasti ekonomiky a výroby zemědělských a potravinářských produktů.
- 9) Vstup do EU přinesl ČR také možnosti vyvážet svou agrární produkci do zemí, se kterými má EU uzavřeny bilaterální dohody umožňující zahraniční obchod. Jedná se zejména o země skupiny OCT, ACP a EBA (viz. seznam zkratk). Tím jsou kompenzovány ztráty AZO ČR způsobené vypovězením řady bilaterálních obchodních smluv s řadou zemí (např. USA, Izrael,...), jejichž existence nebyla slučitelná s podmínkami členství v EU.
- 10) Dle VÚZE v Praze hlavními faktory, které negativně ovlivní budoucí vývoj českého AZO jsou:¹²¹
- vysoký podíl relativně malých obchodních subjektů, které nemají šanci prosadit se ve výběrových řízeních předcházejících udělení licencí na vývoz a dovoz do „třetích zemí“,
 - kapitálová slabost většiny českých obchodních subjektů, která jim znemožní vstupovat do soutěže s velkými, zkušenými a finančně silnějšími společnostmi ze zemí EU 15,
 - nedostatek tržní image českého zboží na evropském trhu, nedostatečný sortiment značkového zboží, nekomplexní sortiment nabídky v jednotlivých zbožových výsečích, zanedbaný marketing českých agrárních producentů a obchodních firem,
 - nebezpečí, že řetězce zahraničních supermarketů budou preferovat zboží z „mateřských zemí“ nebo ze zemí, kde je nakoupí za nižší ceny.
- 11) Celkově se dá očekávat, že členství ČR v EU nijak nezhorší současnou pozici českého AZO a spíše povede k jeho stabilizaci vlivem přílivu zahraničních investic (potravinářský průmysl) a dotací z evropských fondů. Zhoršení lze spatřovat pouze v nárůstu záporného salda agrárního zahraničního obchodu, jehož tempo však není nijak „děsivé“, ačkoliv jeho podíl na celkovém záporném saldu ZO ČR se pohyboval v letech 1999 – 2003 mezi 40 – 80 %. Pokud se však opřeme o průběh a definici 1.

¹²¹ **Tuček, P., a kolektiv**, Očekávané změny českého agrárního zahraničního obchodu po vstupu do EU, VÚZE Praha, Praha 2004, ISBN 80-86671-14-3

Tornquistovy funkce lze konstatovat, že stejně jako například v případě Rakouska, se saldo AZO ustálí na určité úrovni v momentě, kdy poptávka na trhu bude plně nasycena. Zároveň členství v EU působí jako určitý ochranný deštník před vlivem WTO a řady rozvojových zemí. Ty vyvíjejí silný tlak na liberalizaci AZO, což by zřejmě v konečném důsledku vedlo k značnému omezení zemědělské produkce v ČR, omezení zpracovatelských kapacit a kapacit navazujících sektorů národního hospodářství a také ke zvýšení nezaměstnanosti hlavně na venkově. Hlavním a nejvíce problematickým důsledkem by byl nárůst záporného salda AZO, jehož kompenzace by si vyžádala značnou část národních zdrojů. To je v konečném důsledku v rozporu s politikou Evropské unie postavené na multifunkčním zemědělství a potravinové bezpečnosti, se kterou se ČR plně ztotožňuje, k jejímuž plnění se také zavázala v rámci přístupových jednání a kterou přijala v okamžiku vstupu do EU.

Nakonec je nutno konstatovat, že ČR nemá přírodní podmínky (reliéf, klima, hustota osídlení) pro exportně orientované zemědělství. Dnes, po vstupu do EU, lze očekávat růst ceny půdy i růst mezd, čímž porostou náklady a bude nutné zvyšovat produktivitu práce. Začínají pro nás postupně platit stejná pravidla jako v zemích EU (např. Společná zemědělská politika EU). V rámci nových podmínek, které nyní po vstupu do EU platí pro celé odvětví českého agrobysnysu, nám dnes půjde zejména o následující cíle. Těmi jsou zajištění konkurenceschopnosti našeho zemědělství na domácím trhu, růst podílu zpracovaných produktů na agrárním exportu a dále pak rozvoj českého agrárního sektoru v souladu s evropskou koncepcí multifunkčního a trvale udržitelného zemědělství.

20. Literatura

- [1] **Boučková, B., Pletichová, D., Suvová, H.**, Cvičení z ekonomiky agrárního sektoru, Praha, Credit Praha, 1999. ISBN 80-213-0535-5.
- [2] **Boháčková, I., Jeníček, V., Svatoš, M.**, Evropská integrace, CREDIT Praha, Praha 2003, ISBN 80-213-0983-0
- [3] **BusinessInfo – oficiální portál pro podnikání a export**, Potravinářský průmysl v zemích EU, Potravinářská komora ČR, Praha 2004
- [4] **BusinessInfo – oficiální portál pro podnikání a export**, Charakteristika českého potravinářského průmyslu, Potravinářská komora ČR, Praha 2004
- [5] **BusinessInfo – oficiální portál pro podnikání a export**, České potravinářství v Evropské Unii, Potravinářská komora ČR, Praha 2004
- [6] **BusinessInfo – oficiální portál pro podnikání a export**, Naše potraviny v rozšířené Evropě, MZe ČR, Praha 2004
- [7] **Cihelková, E., a kolektiv**, Světová ekonomika - Regiony a integrace, GRADA Publishing, Praha 2002, ISBN 80-247-0193-6
- [8] **Czechtrade**, Česká republika v roce 2003 (základní informace), Praha 2004, www.czechtrade.cz
- [9] **Czechtrade – kolektiv autorů**, Desetiletá analýza zahraničního obchodu 1993-2002, Praha 2004, www.czechtrade.cz
- [10] **Czechtrade – kolektiv autorů**, Zahraniční obchod České republiky 2003, Praha 2004, ISBN 80-239-3169-5, www.czechtrade.cz
- [11] **Český statistický úřad**, MF ČR Generální ředitelství cel, Zahraniční obchod, Praha, CSU Praha 2002, ISBN 80-7623-293-7
- [12] **Český statistický úřad**, Souborné informace – Ročenka zahraničního obchodu České republiky 2002 1.díl, ČSÚ Praha 2003, ISBN 85-250-0514-03
- [13] **Český statistický úřad**, MF ČR Generální ředitelství cel, Zahraniční obchod., Praha: CSU Praha 2000, ISBN 80-7223-291-6
- [14] **European Commision, Directorate-General for Agriculture**, MID-TERM REVIEW OF THE COMMON AGRICULTURAL POLICY, Luxembourg 2003, ISBN 92-894-4498-3
- [15] **FAO**, Production Yearbook, FAO 2002, ISBN 92-5-004874-2
- [16] **Havel, P.**, Analýza: Vývoj cen potravin po vstupu ČR do EU, časopis Lobby č. 2, 2004
- [17] **Hes, A.**, Základy mezinárodního obchodu, CREDIT Praha, Praha 2000, ISBN 80-213-0571-1
- [18] **Hes, A., Regnerová, M., Hrubá, D.**, Obchodní nauka, CREDIT Praha, Praha 2004, ISBN 80-213-1155-X
- [19] **Jirges, T., Plchová, B.**, Zahraniční obchod a národní ekonomika, VŠE Praha, Fakulta mezinárodních vztahů, Praha 1996, ISBN 80-7079-967-6
- [20] **Kjeldsen-Kragh, S.**, International trade policy, Copenhagen Business Schoul Press, Denmark 2004, ISBN 87-16-13484-2

- [21] **Lukas, Z., Poschl, J., a kolektiv**, Možnosti a bariéry rozvoje zemědělství v zemích střední a východní Evropy v rámci EU – 25, Ministerstvo zemědělství, Praha 2004, ISBN 80-7084-343-8
- [22] **Mach, M.**, Makroekonomie – pokročilejší analýza 3. část, Melandrium, Praha 2002, ISBN 80-86175-22-7
- [23] **Mach, J., Keil, J., Havránek, J., Burešová, M., Burianová, J., Soukup, A.**, Makroekonomie I., II., III., KET, PEF, ČZU Praha, Praha 1999, ISBN 80-213-0541-X
- [24] **Mankiw, N., G.**, Základy ekonomie, GRADA Publishing, Praha 2000, ISBN 80-7169-891-1
- [25] **Mezera, J., Pokorný, V., Putičová, M.**, Panorama potravinářského průmyslu ČR 2002, Praha 2003, MZe ČR, VÚZE Praha
- [26] **Mezera, J., Pokorný, V., Putičová, M., Kastnerová, L.**, Panorama potravinářského průmyslu ČR 2003, Praha 2004, MZe ČR, VÚZE Praha
- [27] **Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR**, Společná obchodní politika Evropské Unie (Právní rámec obchodování členských států EU s třetími (nečlenskými) zeměmi, Praha 2005
- [28] **Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR**, Obchod v České republice v roce 2004, Praha 2005, May consulting, s.r.o., www.mpo.cz
- [29] **Ministerstvo průmyslu a obchodu, Český statistický úřad**, Zahraniční obchod České republiky, Praha 2003
- [30] **Ministerstvo zemědělství ČR.**, Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 1999., Praha, Agrospoj Praha, 2000, ISBN 80-7084-165-6.
- [31] **Ministerstvo zemědělství ČR**, Příručka potravinářského trhu 2004 – Česká republika, Praha 2005, www.mze.cz
- [32] **Ministerstvo zemědělství ČR**, Koncepce agrární politiky ČR pro období po vstupu do EU (2004-2013), Praha 2003, www.mze.cz
- [33] **Ministerstvo zemědělství ČR**, Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2003 „Zelená zpráva“, Agrospoj, Praha 2004
- [34] **Ministerstvo zemědělství ČR.** Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 1998, Praha, Agrospoj Praha, 1999, ISBN 80-7084-146-X.
- [35] **Ministerstvo zemědělství ČR**, Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 1999 „Zelená zpráva“, Agrospoj, Praha 2000, ISBN 80-7084-165-6
- [36] **MZe ve spolupráci s Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj.**, Přehled zemědělských politik, Praha, Agrospoj Praha, 1996.
- [37] **Obstfeld, M., Krugman, A.**, International Economics, Seventh Edition, 2004, ISBN 3-8273-7081-7
- [38] **Peterová, J.**, Ekonomika výroby a zpracování zemědělských produktů, CREDIT Praha, Praha 2002, ISBN 80-213-0879-6
- [39] **Ponocný, K.**, Podpora exportu, Ministerstvo zahraničních věcí, Praha 2003, www.mzv.cz
- [40] **Samuelson, A., P., Nordhaus, D. W.**, Ekonomie, Nakladatelství Svoboda, Praha 1995, ISBN 80-205-0494-X
- [41] **Sedláček, J., Maříková, P.**, Výroba potravinářských výrobků a nápojů, tabákových výrobků, http://nb.vse.cz/~marik/publik/investice/OKEC_DA.doc

- [42]**Schneider, M.**, Rakouské zemědělství: Zkušenosti se společnou zemědělskou politikou a očekávané důsledky rozšíření EU o země střední a východní Evropy, Sborník z mezinárodního vědeckého semináře o představní strategii českého zemědělství na cestě do EU, VÚZE Praha 2002, ISBN 80-85898-98-5
- [43]**Smutka, L.**, Development of value of agrarian external trade of the Czech Republic, Sborník ze IV. Mezinárodní konference IMEA 2004, Pardubice 2004, ISBN 80-7194-679-6
- [44]**Smutka, L., Trajhan, M.**, Agrární zahraniční obchod ČR po vstupu do EU, Sborník prací z mezinárodní vědecké konference AGRÁRNÍ PERSPEKTIVY XIII, Praha 2004, ISBN 80-213-1190-8
- [45]**Smutka, L., Trajhan, M.**, Vývoj směnných relací AZO ČR z pohledu kilogramových cen a hmotnosti z obchodovaného zboží, Sborník příspěvků z mezinárodní konference Proces evropské integrace v zemědělství, Buchlo 2004, ISBN 80-7157-774-X
- [46]**Svatoš, M. a kolektiv**, Agrární politika, CREDIT Praha, Praha 2002, ISBN 80-213-0760-9
- [47]**Svatoš, M. a kolektiv**, Ekonomika agrárního sektoru (vybrané kapitoly), Praha, Credit Praha, 2000, ISBN 80-213-0583-5.
- [48]**Svatoš, M., Kuna, Z., Dvořáčková, V.**, Ekonomika světového zemědělství, CREDIT Praha, Praha 1994, ISBN 80-213-0199-6
- [49] **Teplá, M., Fialka, J., Svoboda, J.**, Možnosti vývozu zemědělských a potravinářských výrobků z ČR do třetích zemí, MZe ČR 2005, ISBN 80-7084-449-3
- [50] **Teplá, M., Svoboda, J.**, Změny pravidel agrárního obchodu po vstupu ČR do EU, Praha 2003, Agrospoj, MZe ČR
- [51]**Tracy, M.**, Zemědělství a potraviny v tržní ekonomice, PEF, ČZU, Praha 1993, ISBN 80-213-0150-3
- [52]**Tuček, P., a kolektiv**, Očekávané změny českého agrárního zahraničního obchodu po vstupu do EU, VÚZE Praha, Praha 2004, ISBN 80-86671-14-3
- [53] **Tuček, P., Vološin, J.**, Ročenka agrárního zahraničního obchodu, Praha, VÚZE Praha 1998, ISBN 80-85898-85-3.
- [54] **Tuček, P., Vološin, J.**, Ročenka agrárního zahraničního obchodu, Praha: VÚZE Praha 1999, ISBN 80-8589-85-3
- [55]**Tuček, P., Vološin, J.**, Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2002, VÚZE Praha, Praha 2003, ISBN 80-86671-11-9
- [56]**Tvrdoň, J., Peterová, J., Hálová, P.**, Cvičení z ekonometrie, PEF ČZU v Praze ve vydavatelství CREDIT Praha, 2001, ISBN 80-213-0741-2
- [57]**Tvrdoň, J.**, Ekonometrie, CREDIT Praha, Praha 2000, ISBN 80-213-0620-3
- [58]**Vološin, J., Pohlová, K., Janovská, I.**, Ročenka agrárního zahraničního obchodu ČR za rok 2001, VÚZE Praha 2002, ISBN 80-86671-02-X
- **Internet**
 - <http://www.mze.cz/>
 - <http://www.VÚZE.cz/>
 - <http://www.czso.cz/>
 - <http://www.agris.cz/>
 - <http://www.fao.org/>

- <http://apps.fao.org/>
- <http://www.mzv.cz/>
- <http://www.mfcr.cz/>
- <http://www.czechtrade.cz/>
- <http://www.mpo.cz/>
- <http://www.mfcr.cz/>
- <http://www.euroskop.cz/>
- <http://www.wto.org/>

21. Příloha

Příloha č. 1

PŘEHLED PREFERENČNÍCH DOHOD EVROPSKÉ UNIE SE TŘETÍMI ZEMĚMI

Název dohody	Číslo Úředního věstníku EU a datum publikace	Datum a místo podpisu	Datum vstupu v platnost	Poznámka
I. EVROPA				
Agreement on the European Economic Area between the EC, their Member States and the Republic of Austria, the Republic of Finland, the Republic of Iceland, the Principality of Liechtenstein, the Kingdom of Norway, the Kingdom of Sweden and the Swiss Confederation	<u>OJ L 1</u> 3.1.1994	2.5.1992 Oporto	1.1.1994 1.5.1995 (Lichtenštejnsko)	
Agreement between the EEC and the Kingdom of Norway	<u>OJ L 171</u> 27.6.1973	14.5.1973 Brussels	1.7.1973	
Agreement in the form of an Exchange of Letters between the EEC and the Kingdom of Norway concerning certain arrangements in agriculture	<u>OJ L 109</u> 1.5.1993	2.5.1992 Oporto	1.1.1994	
Agreement between the EEC and the Republic of Iceland	<u>OJ L 301</u> 31.12.1972	22.7.1972 Brussels	1.4.1973	
Agreement in the form of an Exchange of Letters between the EEC and the Republic of Iceland concerning certain arrangements in agriculture	<u>OJ L 109</u> 1.5.1993	2.5.1992 Oporto	1.1.1994	
Agreement between the EEC and the Swiss Confederation	<u>OJ L 300</u> 31.12.1972	22.7.1972 Brussels	1.1.1973	
Agreement between the EC and the Swiss Confederation on trade in agricultural products	<u>OJ L 114</u> 30.4.2002	21.6.1999 Luxembourg	1.6.2002	

Agreement in the form of an Exchange of Letters between the EC and the Swiss Confederation concerning Protocol 2 to the Agreement between the EEC and the Swiss Confederation	<u>OJ L 76</u> 25.3.2000	25.3.2000 Brussels	1.4.2000	
Agreement in the form of an Exchange of Letters between the EEC and the Principality of Andorra	<u>OJ L 374</u> 31.12.1990	28.6.1990 Luxembourg	1.7.1991	
Agreement on Cooperation and Customs Union between the EEC and the Republic of San Marino	<u>OJ L 084</u> 28.3.2002	16.12.1991 Brussels	1.5.2002	obchodní ustanovení předběžně prováděna podle Prozatímní dohody od 1.12.1992
Agreement between the EC and the Government of Denmark and the Home Government of the Faroe Islands	<u>OJ L 053</u> 22.2.1997	6.12.1996 Brussels	1.1.1997	
Europe Agreement establishing an association between the EC and their Member States and the Republic of Bulgaria	<u>OJ L 358</u> 31.12.1994	8.3.1993 Brussels	1.2.1995	obchodní ustanovení předběžně prováděna podle Prozatímní dohody od 31.12.1993
Stabilization and Association Agreement between the EC and their Member States and the Republic of Macedonia	<u>OJ L 084</u> 20.3.2004	9.4.2001 Luxembourg	1.4.2004	obchodní ustanovení předběžně prováděna podle Prozatímní dohody od 1.6.2001
Stabilization and Association Agreement between the EC and their Member States and the Republic of Croatia	<u>OJ L 026</u> 28.1.2005	29.10.2001 Luxembourg	1.2.2005	obchodní ustanovení předběžně prováděna podle Prozatímní dohody od 1.3.2002

Název dohody	Číslo Úředního věstníku EU a datum publikace	Datum a místo podpisu	Datum vstupu v platnost	Poznámka
II. STŘEDOZEMÍ				
Agreement establishing an association between the EEC and Turkey	OJ L 217 29.12.1964	12.9.1963 Ankara	1.12.1964	
Decision No 1/95 of the EC-Turkey Association Council of 22 December 1995 on implementing the final phase of the CU	OJ L 035 13.2.1996	22.12.1995 Brussels	31.12.1995	
Euro-Mediterranean Agreement establishing an association between the EC and their Member States and the Republic of Tunisia	OJ L 097 30.3.1998	17.7.1995 Brussels	1.3.1998	
Euro-Mediterranean Agreement establishing an association between the EC and their Member States and the State of Israel	OJ L 147 21.6.2000	20.11.1995 Brussels	1.6.2000	obchodní ustanovení předběžně prováděna podle Prozatímní dohody od 1.1.1996.
Euro-Mediterranean Agreement establishing an association between the EC and their Member States and the Kingdom of Morocco	OJ L 070 18.3.2000	26.2.1996 Brussels	1.3.2000	
Euro-Mediterranean Agreement establishing an association between the EC and their Member States and the Hashemite Kingdom of Jordan	OJ L 129 15.5.2002	24.11.1997 Brussels	1.5.2002	
Euro-Mediterranean Agreement establishing an association between the EC and their Member States and Republic of Egypt	OJ L 304 30.9.2004	25.6.2001 Luxembourg	1.6.2004	obchodní ustanovení předběžně prováděna podle Dohody formou výměny dopisů od 1.1.2004

Euro-Mediterranean Interim Association Agreement on trade and cooperation between the EC and the PLO for the benefit of the Palestinian Authority of the West Bank and the Gaza Strip	<u>OJ L 187</u> 16.7.1997	24.2.1997 Brussels	1.7.1997	
Cooperation Agreement between the EEC and the Lebanese Republic	<u>OJ L 267</u> 27.9.1978	3.5.1977 Brussels	1.11.1978	Euro-Mediterranean Agreement podepsána 17.6.2002 a probíhají schvalovací procedury
Interim Agreement on trade and trade-related matters between the EC and the Republic of Lebanon	<u>OJ L 262</u> 30.9.2002	17.6.2002 Luxembourg	1.3.2003	
Cooperation Agreement between the EEC and the People's Democratic Republic of Algeria	<u>OJ L 263</u> 27.9.1978	26.4.1976 Algiers	1.11.1978	Euro-Mediterranean Agreement podepsána 22.4.2002 a probíhají schvalovací procedury
Cooperation Agreement between the EEC and the Syrian Arab Republic	<u>OJ L 269</u> 27.9.1978	18.1.1977 Brussels	1.11.1978	jednání o Euro-Mediterranean Agreement nejsou ukončena

Název dohody	Číslo Úředního věstníku EU a datum publikace	Datum a místo podpisu	Datum vstupu v platnost	Poznámka
III. LATINSKÁ AMERIKA				
Agreement establishing an association between the European Community and its Member States and the Republic of Chile	<u>OJ L 352</u> 30.12.2002	18.11.2002 Brussels		obchodní ustanovení předběžně prováděna podle čl. 198 od 1.2.2003; probíhají schvalovací procedury

Economic Partnership, Political Coordination and Cooperation Agreement between the European Community and its Member States and the United Mexican States	<u>OJ L 276</u> 28.10.2000	8.12.1997 Brussels	1.10.2000	
Decision No 2/2000 of the EC-Mexico Joint Council of 23 March 2000	<u>OJ L 157</u> 30.6.2000 a <u>OJ L 254</u> 29.9.2000	23.3.2000 Lisbon	1.7.2000	přijetí obchodních ustanovení v souladu s Dohodou o ekonomickém partnerství

Název dohody	Číslo Úředního věstníku EU a datum publikace	Datum a místo podpisu	Datum vstupu v platnost	Poznámka
IV. ZEMĚ AFRIKY, KARIBIKU A TICHOMOŘÍ				
Agreement on Trade, Development and Cooperation between the European Community and its Member States and the Republic of South Africa	<u>OJ L 311</u> 4.12.1999	11.10.1999 Pretoria	1.5.2004	obchodní ustanovení předběžně prováděna na základě Dohody formou výměny dopisů od 1.1.2000
Partnership Agreement between the European Community and its Member States and ACP Group of States	<u>OJ L 065</u> 8.3.2003	23.6.2000 Cotonou	1.4.2003	obchodní ustanovení převzata z Lomé IV a prováděna od 1.3.2000; probíhá sjednávání regionálních dohod o ekonomickém partnerství (oblasti volného obchodu)

Zdroj: Ministerstvo zemědělství ČR

Příloha č. 2

Table 8-1: Effects of Alternative Trade Policies

	Tariff	Export subsidy	Import quota	Voluntary export restraint
Producer surplus	Increases	Increases	Increases	Increases
Consumer surplus	Falls	Falls	Falls	Falls
Government revenue	Increases	Falls (government spending rises)	No change (rents to license holders)	No change (rents to foreigners)
Overall national welfare	Ambiguous (falls for small country)	Falls	Ambiguous (falls for small country)	Falls

Zdroj: Obstfeld and Krugman

Příloha č. 3 a), b), c), d), e)

3a) Prognóza výdajů na potraviny, nápoje a tabák v letech 2003 - 2009

Tabulka 22

VÝDAJE NA POTRAVINY, NÁPOJE A TABÁK 2003 - 2009							
v mil. USD							
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
PL	--	41.883	47.752	49.594	50.044	51.603	53.577
CZ	12.278	13.749	16.137	17.242	17.481	17.864	--
HU	17.772	20.015	22.343	24.006	24.685	26.048	--
RO	25.093	28.366	31.487	33.294	33.963	35.226	--
SK	--	6.387	7.241	8.096	9.016	10.340	11.494

Pramen: Economist Intelligence Unit, Executive Briefing 2004

3b) Prognóza vývoje spotřeby masa (kg/osoba/rok) v letech 2003-2009 (bez ryb)

2.16.7 Prognóza vývoje spotřeby masa 2003 - 2009

Tabulka 94

PROGNÓZA VÝVOJE SPOTŘEBY MASA 2003 -2009							
v kg							
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
PL	--	68	69	70	72	73	75
CZ	78	80	82	84	87	89	--
HU	84	86	88	90	91	93	--
RO	52	54	56	58	59	61	--
SK	--	60	62	64	66	68	69

Pramen: Economist Intelligence Unit, Executive Briefing 2004

3c) Prognóza vývoje spotřeby kravského mléka (litry/osoba/rok) v letech 2003-2009

2.15.2 Prognóza vývoje spotřeby mléka 2003 - 2009

Tabulka 79

PROGNÓZA VÝVOJE SPOTŘEBY MLÉKA 2003 -2009							
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
PL	--	185	188	192	195	198	202
CZ	207	209	213	216	219	222	--
HU	184	185	187	190	193	195	--
RO	203	208	211	215	219	222	--
SK	--	123	125	127	129	131	133

Pramen: Economist Intelligence Unit, Executive Briefing 2004

3d) Prognóza vývoje spotřeby zeleniny (kg/osoba/rok) v letech 2003-2009 (bez ryb)

2.17.12 Prognóza vývoje spotřeby zeleniny 2003 - 2009

Tabulka 106

PROGNÓZA VÝVOJE SPOTŘEBY ZELENINY 2003 -2009							
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
PL	--	122	124	125	126	128	129
CZ	76	77	78	79	80	81	--
HU	113	114	116	117	119	120	--
RO	162	164	167	169	172	174	--
SK	--	84	85	86	87	89	90

Pramen: Economist Intelligence Unit, Executive Briefing 2004

3e) Prognóza vývoje spotřeby ovoce (kg/osoba/rok) v letech 2003 -2009 (bez ryb)

2.17.11 Prognóza vývoje spotřeby ovoce 2003 - 2009

Tabulka 105

PROGNÓZA VÝVOJE SPOTŘEBY OVOCE 2003 -2009							
	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
PL	--	50	51	51	52	52	53
CZ	69	70	71	72	73	74	--
HU	66	66	67	69	70	71	--
RO	57	58	59	60	61	62	--
SK	--	56	56	57	58	59	60

Pramen: Economist Intelligence Unit, Executive Briefing 2004

Příloha č. 4

Seznam preferenčních dohod uzavřených před vstupem ČR do EU

Název dohody	Používá se v obchodě se zeměmi	Provádění dohody od:
Evropská dohoda zakládající přidružení mezi Českou republikou na jedné straně a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na straně druhé	Belgie, Dánsko, Francie (včetně těchto území: Monako, Guadeloupe, Francouzská Guayana, Martinik, Réunion), Itálie, Irsko, Lucembursko, Německo, Nizozemí, Portugalsko, Řecko, Španělsko, Velká Británie (včetně ostrova Man);	1.3.1992
	Finsko, Rakousko, Švédsko	1.1.1995
	Andorra, San Marino	1.1.1997
Dohoda mezi Českou republikou a zeměmi Evropského sdružení volného obchodu	Norsko, Švýcarsko	1.7.1992
	Island	1.1.1993
	Lichtenštejnsko	1.1.1997
Smlouva o vytvoření celní unie mezi ČR a SR	Slovenská republika	1.1.1993
Středoevropská dohoda o volném obchodu (CEFTA)	Maďarsko, Polsko	1.3.1993
	Slovinsko	1.1.1996
	Rumunsko	1.7.1997
	Bulharsko	1.1.1999
Dohoda o oblasti volného obchodu mezi ČR a Estonskou republikou	Estonsko	1.7.1996
Dohoda o oblasti volného obchodu mezi ČR a Lotyšskou republikou	Lotyšsko	1.7.1996
Dohoda o oblasti volného obchodu mezi ČR a Litevskou republikou	Litva	1.1.1997
Dohoda o oblasti volného obchodu mezi ČR a Izraelem	Izrael	1.1.1997
Dohoda o oblasti volného obchodu mezi ČR a Tureckem	Turecko	1.9.1998
Dohoda o oblasti volného obchodu mezi ČR a Republikou Chorvatsko	Chorvatsko	1.1.2002

Pramen: GŘC MF ČR - ČIT

Příloha č. 5

T6.2/03 - Teritoriální skladba agrárního zahraničního obchodu ČR

Země	MJ	Vývoz			Země	Dovoz		
		2003	2004	meziroční index		2003	2004	meziroční index
Slovensko	mil. Kč	11 453,1	14 957,0	130,6	Německo	14 651,7	20 380,4	139,1
	mil. EUR	359,7	468,8	130,3		460,1	638,8	138,8
Německo	mil. Kč	9 934,1	11 778,4	118,6	Slovensko	7 932,3	8 864,9	111,8
	mil. EUR	312,0	369,2	118,3		249,1	277,9	111,6
Polsko	mil. Kč	5 459,4	5 548,5	101,6	Polsko	6 021,6	8 708,7	144,6
	mil. EUR	171,4	173,9	101,5		189,1	273,0	144,4
Maďarsko	mil. Kč	1 952,5	3 862,1	197,8	Nizozemsko	3 785,6	6 009,7	158,8
	mil. EUR	61,3	121,1	197,6		118,9	188,4	158,5
Rakousko	mil. Kč	1 863,9	2 982,3	160,0	Španělsko	4 477,4	5 040,8	112,6
	mil. EUR	58,5	93,5	159,8		140,6	158,0	112,4
Belgie	mil. Kč	1 555,1	2 358,7	151,7	Itálie	4 197,8	5 011,7	119,4
	mil. EUR	48,8	73,9	151,4		131,8	157,1	119,2
V. Británie	mil. Kč	1 564,9	2 325,9	148,6	Rakousko	2 938,8	3 749,9	127,6
	mil. EUR	49,1	72,9	148,5		92,3	117,5	127,3
Nizozemsko	mil. Kč	1 242,4	1 922,0	154,7	Maďarsko	3 029,5	3 465,4	114,4
	mil. EUR	39,0	60,2	154,4		95,1	108,6	114,2
Rusko	mil. Kč	1 296,7	1 814,5	139,9	Francie	2 564,9	3 283,4	128,0
	mil. EUR	40,7	56,9	139,8		80,6	102,9	127,7
Itálie	mil. Kč	782,4	1 737,5	222,1	Brazílie	2 296,6	2 401,6	104,6
	mil. EUR	24,6	54,5	221,5		72,1	75,3	104,4
Francie	mil. Kč	859,9	1 072,4	124,7	Belgie	1 957,6	2 226,7	113,7
	mil. EUR	27,0	33,6	124,4		61,5	69,8	113,5
Chorvatsko	mil. Kč	664,1	734,0	110,5	USA	1 652,9	1 800,3	108,9
	mil. EUR	20,9	23,0	110,0		51,9	56,4	108,7
USA	mil. Kč	775,9	690,1	88,9	Dánsko	1 352,0	1 685,6	124,7
	mil. EUR	24,4	21,6	88,5		42,5	52,8	124,2
Vybrané země celkem	mil. Kč	39 404,4	51 783,4	131,4	Vybrané země celkem	56 858,7	72 629,1	127,7
	mil. EUR	1 237,4	1 623,1	131,2		1 785,6	2 276,5	127,5
Podíl na celkovém agrárním vývozu	%	80,8	84,9	105,2	Podíl na celkovém agrárním dovozu	76,8	79,1	103,0

Pramen: ČSÚ

Zpracoval: J. Vološin (VÚZE)

Příloha č. 6

TA3.5/05 - Směnné relace v agrárním zahraničním obchodu ČR v letech 2002 - 2003¹⁾ (Kč/kg)

CN	Komoditní agregace	Dovoz			Vývoz			TT ²⁾
		2002	2003	meziroční index	2002	2003	meziroční index	
01	Živá zvířata	120,65	102,09	84,62	62,52	65,39	104,59	102,45
02	Maso a jedlé droby	41,74	38,38	91,97	53,03	54,17	102,16	111,08
03	Ryby a koryši, měkkýši a jiní vodní bezobrat.	51,54	46,38	89,98	93,32	95,39	102,22	113,60
04	Mléko a mléč. výrobky, ptačí vejce, přír. med	30,81	33,84	109,84	37,77	38,54	102,05	92,91
05	Ostatní živ. produkty	38,28	41,65	108,80	46,96	64,89	138,19	127,02
06	Dřeviny a jiné rostliny, řezané květiny	49,87	52,88	106,02	21,28	22,06	103,64	97,76
07	Zelenina, požitelné rostliny, kořeny a hlízy	13,98	13,34	95,39	11,06	10,05	90,90	95,29
08	Ovoce a ořechy	16,41	15,92	97,06	6,96	11,41	164,03	168,99
09	Káva, čaj, maté a koření	39,33	40,86	103,89	66,37	59,62	89,84	86,48
10	Obiloviny	8,13	8,16	100,32	3,45	3,16	91,57	91,28
11	Mlýnské výrobky, slad, škroby, apod.	11,99	11,23	93,67	8,56	8,33	97,41	104,00
12	Olejn.semena a olejn. plody,	25,91	25,36	97,84	11,18	16,29	145,72	148,94
13	Rostlinné šťávy a výtažky	192,53	189,44	98,40	318,12	269,30	84,65	86,03
14	Rostlinné pletací materiály	42,57	32,57	76,51	44,73	66,64	148,97	194,70
15	Živ. nebo rostl. tuky a oleje	18,31	17,42	95,16	17,56	17,30	98,49	103,49
16	Přípravky z masa, ryb, koryšů, apod.	69,51	66,42	95,55	52,49	45,55	86,78	90,83
17	Cukr a cukrovinky	16,01	17,36	108,43	9,73	17,76	182,62	168,42
18	Kakao a kakaové přípravky	50,54	59,53	117,78	58,67	59,86	102,02	86,62
19	Přípravky z obilovin	46,92	47,23	100,66	34,09	37,28	109,37	108,66
20	Přípravky ze zeleniny, ovoce, ořechů aj.	23,62	22,21	94,04	23,09	24,09	104,33	110,95
21	Různé potravinové přípravky	75,42	72,94	96,72	33,00	31,36	95,01	98,24
22	Nápoje, lihové tekutiny a ocet	15,97	14,97	93,76	1,20	1,08	89,80	95,78
23	Zbytky a odpady v pot. prům. krmivo	9,62	8,23	85,60	4,66	3,66	78,54	91,76
24	Tabák a vyrobené tabákové náhrážky	155,13	129,57	83,52	229,49	153,36	66,83	80,01
Celkem		21,18	21,16	99,93	6,02	5,37	89,31	89,37

1) V režimu volného oběhu zboží.

2) $TT = \frac{\text{term s of trade}}{\text{meziroční index vývozu} / \text{meziroční index dovozu}} \cdot 100$.

Pramen: Celní statistika

Zpracoval: J. Vološin (VÚZE)

Příloha č. 7

TA3.5/04 - Vývoj komoditní skladby agrárního zahraničního obchodu ČR v režimu volného oběhu zboží

CN	Komodity	Vývoz		Dovoz		Saldo		
		podíl na agrárním vývozu (%)		podíl na agrárním dovozu (%)		mil. Kč		meziroční index
		2002	2003	2002	2003	2002	2003	
01	Živá zvířata	4,15	3,70	89,14	0,69	0,65	93,77	1 020,6
02	Maso a jedlé droby	5,59	3,85	68,86	4,49	4,95	110,37	-936,2
03	Ryby a koryši, měkkýši a jiní vodní bezobrat.	3,19	3,06	95,93	2,38	2,07	87,04	-420,5
04	Mléko a mléč. výrobky, ptačí vejce, přír. med	14,95	16,15	107,99	4,96	5,48	110,57	2 077,0
05	Ostatní živ. produkty	1,36	1,58	115,66	1,58	1,70	107,42	-545,7
06	Dřeviny a jiné rostliny, řezané květiny	0,53	0,63	119,25	3,23	3,41	105,58	-1 916,4
07	Zelenina, požitelné rostliny, kořeny a hlízy	1,23	1,22	98,80	8,20	7,75	94,54	-4 899,9
08	Ovoce a ořechy	2,03	1,93	95,06	12,09	11,68	96,61	-7 150,6
09	Káva, čaj, maté a koření	1,39	1,36	97,87	2,35	2,29	97,37	-1 036,7
10	Obiloviny	2,27	9,03	398,49	1,86	1,66	89,13	-406,0
11	Mlýnské výrobky, slad, škroby, apod.	5,15	5,36	104,25	0,57	0,57	100,86	1 455,8
12	Olejn.semena a olejn. plody,	11,32	6,41	56,59	2,39	2,39	100,37	2 464,5
13	Rostlinné šťávy a výtažky	0,64	0,68	106,47	0,54	0,57	105,92	-123,4
14	Rostlinné pletací materiály	0,01	0,01	112,94	0,12	0,10	80,09	-75,2
15	Živ. nebo rostl. tuky a oleje	3,22	2,54	78,74	4,61	5,22	113,29	-1 861,1
16	Přípravky z masa, ryb, koryšů, apod.	1,37	1,40	102,22	2,51	2,56	101,96	-1 147,7
17	Cukr a cukrovinky	3,56	3,02	84,90	2,34	1,92	82,31	-259,3
18	Kakao a kakaové přípravky	3,61	4,17	115,60	4,82	4,82	100,03	-1 858,7
19	Přípravky z obilovin	5,22	5,23	100,08	6,45	6,80	105,43	-2 349,5
20	Přípravky ze zeleniny, ovoce, ořechů aj.	2,65	2,90	109,24	5,05	5,55	110,05	-2 344,8
21	Různé potravinové přípravky	8,18	9,10	111,22	9,07	9,39	103,52	-3 005,3
22	Nápoje, lihové tekutiny a ocet	13,33	12,74	95,57	6,15	6,53	106,29	725,4
23	Zbytky a odpady v pot. prům. krmivo	4,87	3,74	76,89	10,94	8,55	78,16	-5 394,7
24	Tabák a vyrobené tabákové náhrážky	0,18	0,21	114,37	2,64	3,38	128,01	-1 654,4
Celkem		100,00	100,00	x	100,00	100,00	x	-29 642,9
								-31 245,9
								105,41

Pramen: Celní statistika

Zpracoval: J. Vološin (VÚZE)

Příloha č. 8

Meziroční změny hmotnosti a hodnoty českého agrárního exportu a importu v období 12 před vstupem ČR do EU a 12 měsíců po vstupu ČR do EU (v %)

	Květen 2003 – Duben 2004 Květen 2004 – Duben 2005		Květen 2003 – Duben 2004 Květen 2004 – Duben 2005	
	Meziroční změna hmotnosti exportu (%)	Meziroční změna hmotnosti importu (%)	Meziroční změna hodnoty exportu (%)	Meziroční změna hodnoty importu (%)
Živá zvířata	159,58	189,71	145,84	60,02
Maso a droby	112,79	83,74	74,52	119,05
Ryby, korýši, měkkýši a ost.	24,49	3,16	9,96	-2,56
Mléko a ml. výrobky,	85,75	54,63	31,44	51,10
Ostatní živočiš. Produkty	63,17	-10,70	-34,78	-30,30
Živé rostliny a květinář. výr.	1,52	41,64	43,54	1,68
Zelenina, kořeny a hlízy	101,53	4,22	98,51	3,52
Ovoce a ořechy	233,86	40,41	214,78	23,00
Káva, čaj, maté, koření	7,30	9,76	8,54	18,99
Obiloviny	-6,09	-34,74	-6,82	-26,13
Mlýn. výrob., slad, škroby	8,92	65,62	3,57	36,05
Olejnata semena a plody	84,32	66,84	42,67	24,52
Rostl. výtažky a šťávy	25,79	141,37	22,75	-2,82
Rostl. pletací materiály	-15,83	10,65	14,58	-43,35
Živoč. a rostl. Tuky a oleje	36,05	2,37	30,05	-0,46
Přípr. z masa a ryb, korýšů	70,46	7,40	169,87	7,82
Cukr a cukrovinky	170,76	50,75	110,48	49,69
Kakao a kakaové přípravky	2,20	4,78	-11,38	16,19
Přípravky z obilí	25,52	17,86	15,56	20,01
Příp. ze zelen., ovoce, ořechů	25,29	24,81	23,06	-8,53
Různé potrav. Přípravky	-17,08	7,66	1,28	0,96
Nápoje a lihoviny, ocet	27,76	7,88	21,44	51,66
Zbytky a odpady v potravinářství	16,12	10,02	16,82	8,59
Tabák a tabákové výrobky	19,94	-19,21	-4,85	22,08
TOTAL	29,16	18,97	31,90	20,07

Pramen: VUZE Praha

Příloha č. 9

Predikce změn českého agrárního vývozu po přistoupení k EU (dle VÚZE Praha)

CN	Název	Predikce VÚZE	Skutečnost dle ČSÚ
		2005	2005
1	Živá zvířata	1 500	3 754
2	Maso a droby	2 300	2 872
3	Ryby, korýši, měkkýši a ost. vodní bezobratlí	1 200	1 284
4	Mléko a mléčné výrobky, ptačí vejce, med	6 000	9 811
5	Ostatní živ. Produkty	400	433
6	Živé rostliny a květinářské výrob.	200	326
7	Zelenina, poživatel. Rostl., kořeny, hlízy	500	1 312
8	Ovoce, ořechy	1 100	3 346
9	Káva, čaj, maté, koření	500	826
10	Obiloviny	1 800	6 656
11	Mlýn. výrobky, slad, škroby apod.	2 000	1 974
12	Olejnata semena a plody	5 000	4 498
13	Rostlinné výtažky a šťávy	500	747
14	Rostlinné pletací materiály	0	4
15	Živočišné a rostlinné tuky a oleje	1 700	2 056
16	Příprav. z masa, ryb, korýšů ap.	900	1 874
17	Cukr a cukrovinky	2 000	8 073
18	Kakao a kakaové přípravky	3 000	2 727
19	Přípravky z obilí	2 700	3 281
20	Přípr. ze zelen., ovoce, ořechů aj.	1 300	2 018
21	Různé potravinové přípravky	4 400	6 259
22	Nápoje, lihové tekutiny a ocet	6 200	7 356
23	Zbytky a odpady v potrav. prům., krmivo	1 900	2 883
24	Tabák a tabákové výrobky	2 900	3 465
Σ		50 000	77 835

Zdroj: Tuček, P., VÚZE,
Celní statistika, ČSÚ

Příloha č. 10

Predikce změn českého agrárního dovozu po přistoupení k EU (dle VÚZE Praha)

CN	Název	Predikce VÚZE	Skutečnost dle ČSÚ
		2005	2005
1	Živá zvířata	300	1 062
2	Maso a droby	3 700	10 035
3	Ryby, koryšci, měkkýši a ost. vodní bezobratlí	1 900	1 811
4	Mléko a mléčné výrobky, ptáčej vejce, med	4 200	7 148
5	Ostatní živ. Produkty	1 100	952
6	Živé rostliny a květinářské výrob.	2 600	2 571
7	Zelenina, poživatel. Rostl., kořeny, hlízy	6 800	6 916
8	Ovoce, ořechy	8 900	11 438
9	Káva, čaj, maté, koření	2 000	2 300
10	Obiloviny	1 500	1 155
11	Mlýn. výrobky, slad, škroby apod.	400	625
12	Olejnata semena a plody	2 500	2 302
13	Rostlinné výtažky a šťávy	400	505
14	Rostlinné pletací materiály	100	27
15	Živočišné a rostlinné tuky a oleje	3 600	3 698
16	Příprav. z masa, ryb, koryšů ap.	1 900	2 660
17	Cukr a cukrovinky	1 900	3 613
18	Kakao a kakaové přípravky	4 000	4 992
19	Přípravky z obilí	5 400	6 490
20	Přípr. ze zelen., ovoce, ořechů aj.	4 000	4 694
21	Různé potravinové přípravky	7 500	8 734
22	Nápoje, lihové tekutiny a ocet	5 200	7 001
23	Zbytky a odpady v potrav. prům., krmivo	8 300	7 115
24	Tabák a tabákové výrobky	2 400	4 757
Σ		80 600	102 602

Zdroj: Tuček, P., VÚZE,
Celní statistika, ČSÚ

Seznam tabulek

- Tabulka č. 1 – Efekty plynoucí z jednotlivých nejčastěji užívaných obchodních politik,
- Tabulka č. 2 – Podíl agrárního zahraničního obchodu na celkovém zahraničním obchodu ČR v letech 1993 - 2005 (%),
- Tabulka č. 3 – Základní charakteristika agrárního zahraničního obchodu ČR v letech 1993 – 2005,
- Tabulka č. 4 – Hmotnost agrárního vývozu a dovozu v letech 1993 – 2005 (t),
- Tabulka č. 5 – Vývoj průměrných kilogramových cen vývozu a dovozu v letech 1993 – 2005 v Kč/kg,
- Tabulka č. 6 – Stupeň krytí agrárního vývozu dovozem v letech 1993 - 2005 (%),
- Tabulka č. 7 – Vztah vývozních a dovozních průměrných kilogramových cen (1998 – 2005),
- Tabulka č. 8 – Agrární zahraniční obchod v letech 1994 – 2003 v mil Kč,
- Tabulka č. 9 – Celkový zahraniční obchod ČR v letech 1994–2003 v mil. Kč,
- Tabulka č. 10 – Vývoj hrubého domácího produktu ČR v letech 1994 – 2003,
- Tabulka č. 11 – Vývoj inflace v České republice v letech 1993 – 2003 v %,
- Tabulka č. 12 – Vývoj reálné a nominální hodnoty AZO ČR v letech 1994 – 2003,
- Tabulka č. 13 – Teritoriální struktura agrárního zahraničního obchodu (%),
- Tabulka č. 14 – Vývoj obratu, vývozu, dovozu a salda AZO ČR v letech 1993–2005 v mil. Kč,
- Tabulka č. 15 – Komoditní skladba agrárního vývozu 1993 – 2005,
- Tabulka č. 16 – Komoditní skladba agrárního dovozu 1993 – 2005,
- Tabulka č. 17 – Netto-vývozní agrární zbožíové skupiny v období 1998 – 2005 (mil. Kč),
- Tabulka č. 18 – Vývoz rozhodujících agrárních komodit,
- Tabulka č. 19 – Dovoz rozhodujících agrárních komodit,
- Tabulka č. 20 – Vývoj kilogramových cen agrárního exportu a importu v Kč/kilogram,
- Tabulka č. 21 – Vývoj hmotnosti agrárního exportu (detailní analýza) a importu v tunách,
- Tabulka č. 22 – Podíl zemí CEFTA na celkovém zahraničním obchodě ČR v %,
- Tabulka č. 23 – Podíl AZO se státy CEFTA na celkovém AZO ČR v %,
- Tabulka č. 24 – Vývoj AZO ČR se zeměmi CEFTA v letech 1997 - 2003 v mil. Kč,

Tabulka č. 25 – Podíl jednotlivých zemí CEFTA na agrárním vývozu ČR v letech 1997 – 2003 v %,

Tabulka č. 26 – Podíl jednotlivých zemí CEFTA na agrárním dovozu ČR v letech 1997 – 2003 v %,

Tabulka č. 27 – Nejvýznamnější vývozní komodity v rámci AZO ČR se státy CEFTA,

Tabulka č. 28 – Nejvýznamnější dovozní komodity v rámci AZO ČR se státy CEFTA,

Tabulka č. 29 – Podíl zemědělství na HDP Švédska, Rakouska a Finska,

Tabulka č. 30 – Hrubá zemědělská produkce mil. ECU/EUR,

Tabulka č. 31 – Podíl obratu AZO Finska, Švédska a Rakouska na HDP těchto zemí v %,

Tabulka č. 32 – Podíl obratu AZO Švédska, Finska a Rakouska na celkové hodnotě ZO zmíněných zemí v % ,

Tabulka. č. 33 – Vývoj agrárního importu Rakouska, Švédska a Finska v letech 1986 – 1995 v mld. USD,

Tabulka č. 34 – Vývoj agrárního exportu Švédska, Finska a Rakouska v letech 1986 – 1995 v mld. USD,

Tabulka č. 35 – Vývoj obratu AZO Švédska, Finska a Rakouska v letech 1986 – 1995 v mld. USD,

Tabulka č. 36 – Vývoj salda AZO Švédska, Finska a Rakouska v letech 1986 – 1995 v mld. USD,

Tabulka č. 37 – Vývoj agrárního importu Rakouska, Švédska a Finska v letech 1992 – 2003 v mld. USD,

Tabulka č. 38 – Vývoj agrárního exportu Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD,

Tabulka č. 39 – Vývoj salda AZO Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD,

Tabulka č. 40 – Vývoj obratu AZO Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD,

Tabulka č. 41 – Vývoj reálné hodnoty agrárního importu Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD (jako báze použita střední hodnota let 1989 – 1991),

Tabulka č. 42 – Vývoj reálné hodnoty agrárního exportu Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD (jako báze použita střední hodnota let 1989 – 1991),

- Tabulka č. 43 – Vývoj reálné hodnoty exportu zpracovaných potravinářských produktů Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD (jako báze použita střední hodnota let 1989 – 1991),**
- Tabulka č. 44 – Vývoj reálné hodnoty exportu primární zemědělské produkce Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD (jako báze použita střední hodnota let 1989 – 1991),**
- Tabulka č. 45 – Vývoj reálné hodnoty importu zpracovaných potravinářských produktů Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD (jako báze použita střední hodnota let 1989 – 1991),**
- Tabulka č. 46 – Vývoj reálné hodnoty importu primární zemědělské produkce Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD (jako báze použita střední hodnota let 1989 – 1991),**
- Tabulka č. 47 – Podíl zpracovaných potravin na agrárním exportu Švédska, Finska a Rakouska v %,**
- Tabulka č. 48 – Podíl zpracovaných potravin na agrárním importu Švédska, Finska a Rakouska v %,**
- Tabulka č. 49 – Vývoj reálné ceny jednotky agrárního importu Švédska, Finska a Rakouska v % (100 % = vážený průměr let 1989 – 1991),**
- Tabulka č. 50 – Vývoj reálné ceny jednotky agrárního exportu Švédska, Finska a Rakouska v % (100 % = vážený průměr let 1989 – 1991),**
- Tabulka č. 51 – Podíl EU na importu Rakouska, Švédska a Finska v %,**
- Tabulka č. 52 – Podíl EU na exportu Švédska, Rakouska a Finska v %,**
- Tabulka č. 53 – Agrární zahraniční obchod ČR v rámci extraobchodu a intraobchodu,**
- Tabulka č. 54 – Vývoj teritoriální skladby agrárního zahraničního obchodu ČR,**
- Tabulka č. 55 – Vývoj komoditní skladby agrárního vývozu z ČR (mil. Kč),**
- Tabulka č. 56 – Vývoj komoditní skladby agrárního dovozu do ČR (mil. Kč),**
- Tabulka č. 57 – Vývoj deklarovaných kilogramových cen a směnné relace v agrárním zahraničním obchodě ČR se zeměmi EU 25,**
- Tabulka č. 58 – Vývoj komoditní skladby agrárního vývozu z ČR (t),**
- Tabulka č. 59 – Vývoj komoditní skladby agrárního dovozu do ČR (t),**

Seznam grafů

- Graf č. 1 – Utváření nabídky na světovém trhu,
Graf č. 2 – Utváření poptávky na světovém trhu,
Graf č. 3 – Utváření ceny na světovém trhu (utváření equilibria),
Graf č. 4 – Efekty protekcionismu,
Graf č. 5 – Přínosy a ztráty vyvážející země,
Graf č. 6 – Přínosy a ztráty vyvážející země,
Graf č. 7 – Přínosy a ztráty dovážející země,
Graf č. 8 – Přínosy a ztráty dovážející země,
Graf č. 9 – Vliv zavedení cel v případě malé ekonomiky,
Graf č. 10 – Náklady a zisky malé země z uvalení cel,
Graf č. 11 – Náklady a zisky velké ekonomiky ze zavedení celní ochrany,
Graf č. 12 – Čistý ekonomický efekt z uvalení celní ochrany v případě významného
uskupení zemí,
Graf č. 13 – Čistý ekonomický efekt z uvalení celní ochrany v případě malé importující
země,
Graf č. 14 – Vliv exportních subvencí na ekonomiku malé země,
Graf č. 15 – Vliv exportních subvencí na ekonomiku velkých zemí,
Graf č. 16 – Vliv vývozních kvót na ekonomiku dovážejících zemí,
Graf č. 17 – Princip utváření cen v rámci Společné zemědělské politiky zemí Evropské
unie,
Graf č. 18 – Optimální celní zatížení,
Graf č. 19 – Vliv agrární a obchodní politiky EU na vnitřní trh EU, trh světový a trhy
proexportně orientovaných států od roku 1968 až do konce 80. let,
Graf č. 20 – Vliv agrární a obchodní politiky EU na vnitřní trh EU, trh světový a trhy
proexportně orientovaných států od počátku 90. let až po současnost,
Graf č. 21 – Vývoj obrátu AZO ČR v letech 1993 – 2005 v mld. Kč,
Graf č. 22 – Vývoj vývozu AZO ČR v letech 1993 – 2005 v mld. Kč,
Graf č. 23 – Vývoj dovozu AZO ČR v letech 1993 – 2005 v mld. Kč,
Graf č. 24 – Vývoj salda AZO ČR v letech 1993 – 2005 v mld. Kč,
Graf č. 25 – Trend vývoje hmotnosti agrárního vývozu v mil. tun,
Graf č. 26 – Trend vývoje hmotnosti agrárního dovozu v mil. tun,

Graf č. 27 – Trend vývojové tendence kilogramových cen dovozu v Kč/kg,

Graf č. 28 – Trend vývojové tendence kilogramových cen vývozu v Kč/kg,

Graf č. 29 – Vývoj nominální a reálné hodnoty agrárního exportu v letech 1993-2003

Graf č. 30 – Vývoj nominální a reálné hodnoty agrárního importu v letech 1993-2003

Graf č. 31 – Vývoj nominální a reálné hodnoty obratu AZO obchodu v letech 1993-2003

Graf č. 32 – Vývoj nominální a reálné hodnoty platební balance českého agrárního zahraničního obchodu v letech 1993 - 2003

Graf č. 33 – P/oddíl zemědělství na GDP Rakouska, Švédska a Finska v %,

Graf č. 34 – Vývoj hrubé zemědělské produkce v mil. ECU/EUR.

Graf č. 35 – Agrární import Švédska, Rakouska a Finska v období před vstupem do EU v mld. USD,

Graf č. 36 – Agrární export Švédska, Rakouska a Finska v období před vstupem do EU v mld. USD,

Graf č. 37 – Obrat AZO Švédska, Rakouska a Finska v období před vstupem do EU v mld. USD,

Graf č. 38 – Saldo AZO Švédska, Rakouska a Finska v období před vstupem do EU v mld. USD,

Graf č. 39 – Vývoj agrárního importu Rakouska, Švédska a Finska v letech 1992 – 2003 v mld. USD,

Graf č. 40 – Vývoj agrárního exportu Rakouska, Švédska a Finska v letech 1992 – 2003 v mld. USD,

Graf č. 41 – Vývoj salda AZO Rakouska, Švédska a Finska v letech 1992 – 2003 v mld. USD,

Graf č. 42 – Vývoj obratu AZO Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD,

Graf č. 43 – Vývoj reálné hodnoty agrárního importu Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD,

Graf č. 44 – Vývoj reálné hodnoty agrárního exportu Švédska, Finska a Rakouska v letech 1992 – 2003 v mld. USD,

Graf č. 45 – Podíl zpracovaných produktů na AZO Švédska, Finska a Rakouska v %,

Graf č. 46 – Podíl zpracovaných produktů na importu Švédska, Finska a Rakouska v %,

Graf č. 47 – Vývoj hodnoty jednotky importu v letech 1992 – 2003 v procentech (100 % = vážený průměr let 1989 – 1991),

**Graf č. 48 – Vývoj hodnoty jednotky importu v letech 1992 – 2003 v procentech
(100 % = vážený průměr let 1989 – 1991),**

Graf č. 49 – Podíl EU na agrárním importu Rakouska, Finska a Švédska v %,

Graf č. 50 – Podíl EU na agrárním exportu Švédska, Rakouska a Finska v %.

Seznam příloh

Příloha č. 1

PŘEHLED PREFERENČNÍCH DOHOD EVROPSKÉ UNIE SE TŘETÍMI ZEMĚMI

Příloha č. 2

Table 8-1: Effects of Alternative Trade Policies

Příloha č. 3 a), b), c), d), e)

3a) Prognóza výdajů na potraviny, nápoje a tabák v letech 2003 - 2009

3b) Prognóza vývoje spotřeby masa (kg/osoba/rok) v letech 2003-2009 (bez ryb)

3c) Prognóza vývoje spotřeby kravského mléka (litry/osoba/rok) v letech 2003-2009

3d) Prognóza vývoje spotřeby zeleniny (kg/osoba/rok) v letech 2003-2009 (bez ryb)

3e) Prognóza vývoje spotřeby ovoce (kg/osoba/rok) v letech 2003 -2009 (bez ryb)

Příloha č. 4

Seznam preferenčních dohod uzavřených před vstupem ČR do EU

Příloha č. 5

Teritoriální skladba agrárního zahraničního obchodu České republiky

Příloha č. 6

**Směnné relace v agrárním zahraničním obchodě České republiky v letech 2002 – 2003
(Kč/kg)**

Příloha č. 7

Vývoj komoditní skladby agrárního zahraničního obchodu České republiky

Příloha č. 8

**Meziroční změny hmotnosti a hodnoty českého agrárního exportu a importu v období 12
před vstupem ČR do EU a 12 měsíců po vstupu ČR do EU (v %)**

Příloha č. 9

Predikce změn českého agrárního vývozu po přistoupení k EU (dle VÚZE Praha)

Příloha č. 10

Predikce změn českého agrárního dovozu po přistoupení k EU (dle VÚZE Praha)